

กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
**LEARNING MANAGEMENT PROCESS TO CREATE CITIZENSHIP
AWARENESS FOR HIGH SCHOOL STUDENTS**

พระมหาอุทัย ปณฺณปาภาโส (ภูบังดาว)

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

พระมหาอุทัย ปญญาภาโส (ภูบังดาว)

ดุขฎิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

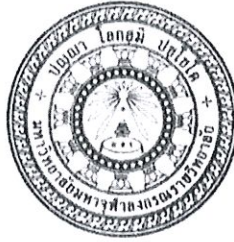
**Learning Management Process to Create Citizenship
Awareness for High School Students**

Phramaha Uthai Paññāpabhaso (Pubangdao)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Educational Administration)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎิณิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พุทธบริหารการศึกษา

(พระมหาสมบุนนอร์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎิณิพนธ์

(รศ. ดร.อำนวย เดชชัยศรี)

ประธานกรรมการ

(ดร.กฤษฎา นันทเพ็ชร)

กรรมการ

(รศ. ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

กรรมการ

(รศ. ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

กรรมการ

(ดร.อานาจ บัวศิริ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุษฎิณิพนธ์

รศ. ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ประธานกรรมการ

ดร.อานาจ บัวศิริ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาอุทัย ปลูกป่าโส)

ชื่อคุณนิพนธ์ : กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้วิจัย : พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส (ภูบั้งดาว)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์
: รศ. ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, ป.ธ. ๓, พธ.บ. (การบริหารการศึกษา),
M.Ed. (Educational Guidance), Ph.D. (Education)
: ดร.อำนาจ บัวศิริ, กศ.บ. (เคมี), ค.ม. (วิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา),
ค.ด. (อุดมศึกษา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ๒) เพื่อศึกษาหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ๓) เพื่อเสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๔ คน สถิติที่ใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ คน สทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า :

สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทั้ง ๙ ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง ด้านวางแผนการปฏิบัติ ด้านประเมินผลทางเลือก ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติ ด้านสร้างทางเลือกหลากหลาย ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัย ด้านปรับปรุงแก้ไข และด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็น ตามลำดับ

จิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ควรสร้างให้นักเรียนมี ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านมีอิสรภาพ และพึ่งตนเองได้ ๒) ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ๓) ด้านเคารพความแตกต่าง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ๔) ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเท่าเทียมกัน ๕) ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ๖) ด้านรับผิดชอบต่อสังคม

กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองทั้ง ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านมีอิสรภาพ และพึ่งตนเองได้ ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อพัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมกันให้ข้อเสนอแนะ ให้รางวัลหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจโดยมีกิจกรรมที่ส่งเสริม ได้แก่ กิจกรรมสนุกกับเกมหรรษา (เล่นเรือโททานิค) ๒) ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยมีกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ผ่านนิทาน ๓) ด้านเคารพความแตกต่าง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ โดยมีกิจกรรมปฐกวีสดุดีประชาธิปไตย ๔) ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกา

แบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียนโดยมีกิจกรรมดีดใช้เป็นกิจกรรมส่งเสริม ๕) ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ยอมรับผลของการละเมิดกฎหมายปฏิบัติตน ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยกิจกรรมปริศนาประชาธิปไตยเป็นกิจกรรมส่งเสริม ๖) ด้านรับผิดชอบต่อสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมยอมรับความผิดพลาดของตนเอง โดยมี กิจกรรมศิลปะประชาธิปไตย รวมใจสมานฉันท์เป็นกิจกรรมส่งเสริม

Dissertation Title : Learning Management Process to Create Citizenship Awareness for High School Students

Researcher : Phramaha Uthai Paññāpabhaso (Pubangdao)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Educational Administration)

Dissertation Supervisory Committee

: Assoc. Prof. Dr. Suddhipong Srivichai, Pali IIV,
B.A. (Education Administration), M.Ed. (Educational Guidance), Ph.D. (Education)

: Dr. Amanaj Buasiri, B.Ed. (Chemistry), M.Ed. (Education Measurement and Evaluation), Ph.D. (Higher Education)

Date of Graduation : March 18, 2019

Abstract

The objectives of this research were; 1) to study the state of learning management to create citizenship awareness of upper secondary school students, 2) to study the principles of citizenship awareness, and 3) to propose a process to raise citizenship awareness. The mixed research methods were used in the study. The quantitative data were collected by questionnaires from 374 samples and analyzed by percentage, mean, and standard deviation. The qualitative data were collected by in-depth interviews with 10 experts and by focus group discussions with 10 experts.

The research results found that:

The condition of learning management to create citizenship awareness of the upper secondary school students was at a high level overall. The highest level started at citizenship admiration, followed by practice plan, option evaluation, summative evaluation, accumulative evaluation, optional creation, analytical thinking, improvement and rectification, and problem and necessity awareness respectively.

The citizenship awareness that should be implanted to students had 6 components; 1) Freedom and self-reliance, 2) Respect other people's rights, 3) Respect and accept different opinions, 4) Respect human equality and dignity, 5) Follow rules of law, and 6) Social responsibility.

The process of creating citizenship awareness in 6 aspect was as follows; 1) Freedom and self-reliance enhanced by work assessment, rewarding, complimenting,

and fun activities with fun games (Sailing the Titanic), 2) Respecting the others' rights by learning and understanding the principles of rights and freedoms as legislated in the Constitution through story telling activities, 3) Respect and accept different opinions by question and answer activities, 4) Respect human dignity and equality by the egg-turning activity that was usually practiced in the classroom, 5) Follow the rules of law supported by the democratic puzzle activity, and 6) Social responsibility promoted by using democratic art activity for unity.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขฉินิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการที่ปรึกษาดุขฉินิพนธ์ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย , ดร.อำนาจ บัวศิริ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา(พุทธศาสตรดุขฉินิพนธ์) ตลอดถึงคณาจารย์คณะครุศาสตร์ทุกท่าน และเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ประสิทธิภาพการและประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อช่วยเหลือ ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเครื่องมือการวิจัยและกรุณาให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไข ในครั้งการประชุมสนทนากลุ่ม การสอบดุขฉินิพนธ์ และการสอบป้องกันดุขฉินิพนธ์ เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต ๑๐ ที่เมตตาอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์พร้อมคำแนะนำที่มีคุณค่า และช่วยตอบแบบสอบถามด้วยความยินดียิ่ง

กราบขอบพระคุณพระเทพญาณมณคล,รศ.(พิเศษ) อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และพระปิฎกโกศล,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ที่อนุญาตให้ผู้วิจัยศึกษาต่อในระดับดุขฉินิพนธ์ ตลอดถึงถวายทุนการศึกษาทุกอย่างทุกประการ

ขอบพระคุณ พระมหาวิชา ญาณเมธี อาจารย์ผู้ให้กำลังใจ ตลอดถึงบุคคลสำคัญทุกท่าน ที่ช่วยเมตตากรุณาให้คำแนะนำ รวมทั้งผู้ที่อำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำคัญ ทำให้สามารถดำเนินงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี

ขออนุโมทนาขอบคุณ คุณโยมพ่อทองใบและคุณโยมแม่ทองสา ภูบังดาว ผู้บังเกิดเกล้า เป็นเสมือนหนึ่งพระอรหันต์ในบ้านที่ทรงไว้ซึ่งพรหมวิหารธรรมอันหาที่เปรียบมิได้ ที่ให้กำลังใจในการศึกษา และขออนุโมทนาขอบคุณคุณโยมอ้อยทิพย์ วัฒนโนช ที่ได้ถวายปัจจัย ๔ ตลอดการศึกษา

คุณงามความดีและคุณประโยชน์อันเกิดจากดุขฉินิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขออุทิศถวายเป็นเครื่องสักการบูชาแด่พระรัตนตรัยอันเป็นที่เคารพอย่างสูงสุดของเทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย ขอถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ทุกๆ พระองค์ และบูชาพระคุณแต่บิดามารดา ครู พระอุปัชฌาย์ อาจารย์ และผู้มีอุปการคุณต่อผู้วิจัยทุกท่าน ขอท่านทั้งหลายเหล่านั้นจงได้รับพรอันศักดิ์สิทธิ์จากพระรัตนตรัย ให้เป็นผู้เจริญด้วยสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลตลอดจิรัฏฐิติกาล เทอญ.

พระมหาอุทัย ปณฺณปาภาโส (ภูบังดาว)

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ	๘
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีการจัดการการเรียนรู้	๙
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้	๒๘
๒.๓ ปัจจัยส่งเสริมการจัดการการเรียนรู้	๓๕
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง	๗๐
๒.๕ หลักไตรสิกขาที่ส่งเสริมการเรียนรู้	๘๕
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐๖
๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๑๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๑๕
๓.๒ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๑๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๗
๓.๔ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ	๑๑๗
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๑๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๑๙
๓.๗ ขั้นตอนการวิจัย	๑๑๙
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๒๒
๔.๑ ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	๑๒๓
๔.๒ ผลการศึกษาหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย	๑๔๕
๔.๓ เสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย	๑๖๕
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๗๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๗๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๗๙
๕.๒ อภิปรายผล	๑๙๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๐๑
บรรณานุกรม	๒๐๒
ภาคผนวก	๒๑๖
ประวัติผู้วิจัย	๒๕๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในดัชนีฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิภวรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)

การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า/ เช่น หมายความว่า ระบุถึง วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๕ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๘ หน้า ๒๕ และ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๙๖/๒๓๑ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ทีฆนิกาย มหาวรรค ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๒๙๖ หน้า ๒๓๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจฐานความรู้ในสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศมีผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงปรารถนา การพัฒนาเศรษฐกิจโดยไม่พัฒนาคนและสังคมย่อมส่งผลเสียในด้านต่างๆ ซึ่งนำไปสู่คุณภาพชีวิตของคนไทยที่ตกต่ำ สังคมไทยในปัจจุบันมีความเปราะบางด้านคุณธรรมจริยธรรมมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วสู่วิถีโลกปัจจุบันโดยขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบของการก้าวเดินไปข้างหน้า ภาพที่เห็นชัดเจนก็คือ การทุจริตคอร์รัปชัน การก่ออาชญากรรม การแสพและการค้ายาเสพติดของวัยรุ่น จากปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเด็กและเยาวชนได้รับอิทธิพลโดยตรงทำให้มีค่านิยมด้านวัตถุ ขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ และจริยธรรมในสังคม^๑ การนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖ จึงระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” อาจสรุปแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข^๒ โดยคนดี คือคนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ซื่อสัตย์ پاکเพียร ขยันประหยัด มีจิตใจ เป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็น และสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละรักษาสังแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข คนเก่งคือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิตโดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้านหรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ ทนโลกทัศน์เทคโนโลยี ความเป็นไทยสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพและทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้ คนมีความสุขคือ เป็นคนมีสุขภาพดีทั้งกายและจิตเป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ จะเห็นได้ว่าจากสาระดังกล่าวเป็นการเน้นให้เยาวชนมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙) ในยุทธศาสตร์ที่ ๔ ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ การวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการนำพาประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเป็นเป้าหมายในอีก ๒๐ ปี ข้างหน้า โดย คนไทยในอนาคตต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความพร้อมทั้ง กาย สติปัญญาสามารถเรียนรู้ ได้ตลอดชีวิต มีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง

^๑อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา, **คุณธรรมนำความรู้**, (กรุงเทพมหานคร : ปริ๊มมาร์ท, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

^๒สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **คุณภาพของครูสู่คุณภาพการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๖.

เป็นนวัตกรรม นักคิด และผู้ประกอบการ บนฐานของการรู้คุณค่า ความเป็นไทยมีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย ความรับผิดชอบต่อสังคม และมีสุขภาวะที่ดี มี การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว โดยส่งเสริมให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม และแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าว รวมทั้งการพัฒนาพ่อแม่ให้เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต การบูรณาการเรื่องคุณธรรม จริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษาสอดแทรกการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและการมี จิตสาธารณะเข้าไปในทุกสาระวิชาและในทุกกิจกรรม รวมทั้งปรับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เอื้อต่อการมีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะ การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นต้นแบบของการมีคุณธรรมจริยธรรม การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การจัดระเบียบสังคม รวมถึงการลงโทษผู้ละเมิดบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม^๓

นโยบายการปฏิรูปการศึกษาของประเทศที่มุ่งยกระดับคุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งเป็นโจทย์ของกระทรวงศึกษาธิการในการขับเคลื่อนการดำเนินงานการพัฒนาการศึกษาของชาติและปึกหมุดไปข้างหน้าเพื่อพัฒนาคุณภาพสู่การศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ โดยมีนโยบายปฏิรูปการศึกษา ๖ ด้าน ได้แก่^๔

๑. ด้านการปฏิรูปครู ได้ดำเนินการโครงการสำคัญในหลายเรื่อง อาทิ การพัฒนาศักยภาพครู โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ผ่านโครงการ Boot Camp การตั้งสถาบันครูพัฒนา เพื่อการพัฒนาครูแบบครบวงจรเพื่อลดการจัดอบรมสัมมนาซ้ำซ้อน แก้ปัญหาครูออกนอกห้องเรียน การดึงคนเก่งคนดีมาเรียนครูผ่านโครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาศักยภาพครู เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนต่อไป

๒. การเพิ่ม กระจายโอกาส และพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้ดำเนินโครงการสำคัญต่าง ๆ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ดังนี้ การจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจชายแดนภาคใต้ การกระจายโอกาสให้กับเด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล โรงเรียนขนาดเล็ก ผ่านโครงการตีวงฟรีการศึกษาสำหรับผู้พิการ ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับคนทุกคน

๓. การปฏิรูปการบริหารจัดการ ได้มีการปรับระบบการบริหารจัดการในหลายเรื่อง ดังนี้ พัฒนาการจัดการศึกษาในรูปแบบ Partnership School มีโรงเรียนเข้าร่วม จำนวน ๔๒ แห่ง และบริษัทเข้าร่วม จำนวน ๑๑ แห่ง กำหนดวิธีการจัดการสอบผู้อำนวยการเขตพื้นที่ในรูปแบบใหม่ โดยมุ่งเน้นให้ได้คนเก่ง และป้องกันการทุจริตจากการคัดเลือก การปรับวิธีการประเมินและการประกันคุณภาพสถานศึกษา ที่สามารถประหยัดงบประมาณกว่าพันล้านบาท แต่เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาและไม่เป็นภาระให้ครู ตลอดจนการเร่งปราบปรามการทุจริตในกระทรวงศึกษาธิการ อาทิ ปราบปรามทุจริตกองทุนเสมอมาพัฒนาชีวิต ปราบปรามทุจริต MOE Net ปราบปรามทุจริตการตรวจสอบโครงการก่อสร้างอาคารเรียนสงขลา เพื่อให้เกิดการบริหารงานของกระทรวงศึกษาธิการเป็นไปด้วยความสุจริตและมีประสิทธิภาพ

^๓สำนักนายกรัฐมนตรี, ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙, ๒๕๖๐, หน้า ๘๐-๘๖.

^๔ปฏิรูปการศึกษา ๖ ด้าน รูปธรรมความสำเร็จการพัฒนาศักยภาพกำลังคนของประเทศ, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.kruthai.info/985> (๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑).

๔. การผลิตและพัฒนากำลังคน เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขัน เป็นการผลิตและพัฒนาคนให้ตรงกับความต้องการของการพัฒนาประเทศ ดำเนินโครงการสำคัญ ดังนี้ จัดหลักสูตรอาชีวะพันธุ์ใหม่ ดำเนินการสร้างและผลิตอาชีวะในอุตสาหกรรม มีโรงเรียนนำร่อง ๖ แห่ง การสร้างบัณฑิตพันธุ์ใหม่ เพื่อตอบโจทย์ภาคอุตสาหกรรมของประเทศใน ๘ สาขาวิชา มีสถาบันอุดมศึกษาเปิดสอนในปี ๒๕๖๑ จำนวน ๒๐ แห่ง ๒๓๕ หลักสูตร โครงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก เพื่อส่งเสริมและเพิ่มปริมาณผู้เรียนอาชีวศึกษา โดยจะดำเนินการได้ครบทุกภาค การศึกษาระบบ KOSEN เพื่อเตรียมกำลังคนของประเทศ ซึ่งจะเป็นการเตรียมกำลังคนที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

๕. การปฏิรูปการเรียนรู้ ได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถเฉพาะด้านผ่านโครงการห้องเรียนกีฬาห้องเรียนดนตรี โครงการสานฝันการกีฬายาแดนใต้ เพื่อให้เป็นไปตามศักยภาพ การเสริมสร้างอุดมการณ์รักชาติ ศาสนาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ ผู้เรียนผ่านโครงการ English for All EchoV รวมถึงการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏ ให้เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๖. การปฏิรูป ICT เพื่อการศึกษา โดยการพัฒนาระบบอินเทอร์เน็ต และระบบฐานข้อมูล ได้แก่ การดำเนินโครงการจัดหา High Speed Internet ในโรงเรียน ที่ให้โรงเรียนเลือกผู้ให้บริการเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเอง ทำให้โรงเรียนมีอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงใช้ และสามารถลดค่าใช้จ่ายจากเดิมปีละประมาณ ๒,๐๐๐ ล้านบาท และโครงการ Big Data กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของทุกหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการให้สามารถรองรับการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับฐานข้อมูลกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แบบ On-Line Real Time ทำให้สามารถใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการฐานข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุวิมล ว่องวานิชและนางลักษณวีรัชชัย^๕ ชี้ให้เห็นว่าคุณธรรมที่สำคัญของเยาวชนในระดับอุดมศึกษานี้จึงมุ่งเน้นไปที่ความรับผิดชอบการมีวินัยความสามารถในการพึ่งตนเองและการมีความตั้งใจที่จะกระทำหรืออีกนัยหนึ่งคือพฤติกรรมที่สะท้อนความเป็นพลเมืองดีของสังคม ส่วนดวงเดือน พันธุมนาวิน^๖ ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศโดยผลการวิจัยในกลุ่มนิสิตนักศึกษาประมวลได้ว่าปัจจัยเชิงเหตุด้านจิตลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในเยาวชนไทยได้แก่ลักษณะมุ่งอนาคตความสามารถในการควบคุมตนทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมการมีสุขภาพจิตดีความเชื่ออำนาจในตนเองผลเชิงจริยธรรมและเอกลักษณ์แห่งอีโก้ส่วนปัจจัยเชิงเหตุด้านสถานการณ์ที่สำคัญได้แก่การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผลจากบิดามารดาครูอาจารย์การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธการเห็นแบบอย่างที่ดีในการกระทำพฤติกรรมเชิงจริยธรรมจากคนรอบข้างการสนับสนุนส่งเสริมจากคนรอบข้างและโรงเรียน

^๕สุวิมล ว่องวานิช และคณะ, “ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมของนิสิตศึกษามหาวิทยาลัย : การศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาวิจัยศึกษาคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๖ดวงเดือน พันธุมนาวิน, การใช้ผลิตผลวิจัยระบบพฤติกรรมศาสตร์ไทยสร้างเครือข่ายพัฒนาเยาวชนบทความประกอบการสัมมนาเรื่องผลิตผลวิจัยระบบพฤติกรรมศาสตร์ไทยเร่งไขปัญหาร่วมพัฒนาเยาวชน ครั้งที่ ๒ ณ โรงแรมจอมเทียนปาล์มบีชพัทยา จังหวัดชลบุรี จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๘).

และการเปิดรับสื่อที่ดีมีประโยชน์และภูมิหลังส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับการมีพฤติกรรมพลเมืองดี คือ เพศฐานะและผลการเรียน

การจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบันเด็กและเยาวชนจำเป็นจะต้องมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ซึ่ง วราภรณ์ ศรีวิโรจน์ ได้กล่าวว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้มี ๙ ประการ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนา ในด้านคิดเป็น ทาเป็น แก้ปัญหาได้ พัฒนางานและเจตคติที่ดี เป็นกระบวนการที่สังเคราะห์ข้อดีของกระบวนการต่างๆ เข้าด้วยกัน การจัดการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องจัดให้ครบทุกลำดับขั้น เพราะบางขั้นไม่จำเป็นต้องใช้ การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน แต่ควรเรียงตามลำดับขั้น มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ๑) ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น ๒) คิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ ๓) สร้างทางเลือกหลากหลาย ๔) ประเมินผลทางเลือก ๕) วางแผนการปฏิบัติ ๖) ปฏิบัติอย่างซื่อสัตย์ ๗) ประเมินระหว่างปฏิบัติ ๘) ปรับปรุงแก้ไข ๙) ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ^๗

พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดวิถีชีวิตจากรุ่นสู่รุ่นของคนในสังคมไทยมาช้านาน ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวพุทธที่เป็นนักบวชหรือผู้เคยบวชเรียนมาก่อน การปฏิสัมพันธ์ของคนไทยจึงได้รับคตินิยม ความเชื่อที่ได้รับจากพระพุทธศาสนาเป็นทุนเดิม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพระพุทธศาสนายังคงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของคนในสังคมไทยมีเคยเสื่อมคลาย เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ทางศิลปการดำเนินชีวิตเป็นภูมิคุ้มกันทางจิตวิญญาณของคนในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเอื้ออาทรต่อกัน การถ่ายทอดศิลปการใช้ชีวิตนั้นถูกถ่ายทอดโดยองค์กรการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งแนวคิดหลักของพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยกย่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การบวชเรียนเขียนอ่านสมัยอดีตก็เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าการเรียนรู้คือวิถีชีวิต พระพุทธองค์ทรงบัญญัติอริยมรรคมีองค์ ๘ ไว้เพื่อเป็นวิถีการศึกษาเพื่อ “ปัญญา” มรรคจึงเป็นตัวการศึกษา ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า มรรคเป็นตัวการศึกษา ส่วนวิธีที่จะเข้าถึงตัวการศึกษานั้นมีสองทาง คือ กัลยาณมิตตา และโยสีโลมนสิการ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงยกย่องการศึกษาว่า เป็นวิถีชีวิต ศึกษาเพื่อจะได้รับความจริง การรู้ความจริงทำให้รู้ความถูกต้อง การรู้ความถูกต้องทำให้ปฏิบัติถูกต้อง การปฏิบัติถูกต้องทำให้ชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์กันอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองซึ่งระบบและกระบวนการจัดการศึกษาโดยองค์กรสงฆ์นั้นมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว

จากข้อสรุปดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ถ่ายทอดองค์ความรู้ในการเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนาและข้อมูลของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องที่มีการจัดการเรียนรู้การสร้างพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนาสู่การเป็นพลเมืองที่ดีตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาและให้

^๗วราภรณ์ ศรีวิโรจน์, การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเรื่องปริมาณสารสัมพันธ์แบบเน้นการบูรณาการการฝึกอบรมกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ปีที่ : ๑๖ ฉบับที่ : ๓ : ๑-๑๓ พ.ศ. : ๒๕๕๗

สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีพัฒนาเยาวชนให้มีมีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะ
ปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานพัฒนาเยาวชนอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนตลอดไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนปลาย

๑.๒.๓ เพื่อเสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนปลาย

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ สภาพการจัดการเรียนรู้จิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนปลายในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ องค์ประกอบ ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีอะไรบ้าง และมีกระบวนการจัดการอย่างไร

๑.๓.๓ กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอน
ปลายเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตโดยการทบทวนเอกสารจากพระไตรปิฎก เอกสาร
ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็น กระบวนการจัดการเรียนรู้ ๙ ประการ ได้แก่
๑) ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น ๒) คิด วิเคราะห์ วิจาร์ณ ๓) สร้างทางเลือกหลากหลาย
๔) ประเมินผลทางเลือก ๕) วางแผนการปฏิบัติ ๖) ปฏิบัติอย่างชื่นชม ๗) ประเมินระหว่างปฏิบัติ
๘) ปรับปรุงแก้ไข ๙) ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ๙ ประการ ได้แก่ ๑) ตระหนักในปัญหา
และความจำเป็น ๒) คิด วิเคราะห์ วิจาร์ณ ๓) สร้างทางเลือกหลากหลาย ๔) ประเมินผลทางเลือก
๕) วางแผนการปฏิบัติ ๖) ปฏิบัติอย่างชื่นชม ๗) ประเมินระหว่างปฏิบัติ ๘) ปรับปรุงแก้ไข
๙) ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณสมบัติความเป็นพลเมืองดี ๖ ประการ ได้แก่ ๑) มีอิสรภาพ
(liberty) และพึ่งตนเองได้ ๒) เคารพสิทธิผู้อื่น ๓) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับ
ความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ๔) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง ๕) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ๖) รับผิดชอบ ต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไข ปัญหาสังคม

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐ โดยครอบคลุมพื้นที่ ๔ จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม และ สมุทรสาคร จำนวน ๒๗,๗๘๓ คน^๔

๒) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐ โดยครอบคลุม ๔ จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม และ สมุทรสาคร ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดย การเปิดตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามานะ (Yamane) เป็นตารางที่ใช้หาขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากร โดยคาดว่าสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ ๐.๕ และระดับความเชื่อมั่น ๙๕% ได้กลุ่มตัวอย่าง ๓๙๔ คน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน ๑๐ คน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา มีประสบการณ์การบริหาร ไม่นต่ำกว่า ๔ ปี หรือเป็นครูผู้สอนมีประสบการณ์ ๕ ปี ขึ้นไป

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

โรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐ โดยครอบคลุมพื้นที่ ๔ จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม และ สมุทรสาคร

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ รวม ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ กระบวนการ หมายถึง แนวทางการดำเนินการอย่างมีขั้นตอน เป็นลำดับตั้งแต่ต้นจนจบแล้วเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

๑.๕.๒ การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การพัฒนาความคิดและความสามารถ โดยอาศัยประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม

^๔สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐, โรงเรียนในสังกัด สพม.๑๐, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.sesa๑๐.go.th/sesa๑๐/> (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑).

๑.๕.๓ จิตสำนึก หมายถึง ความรู้สึก หรือพฤติกรรมที่แสดงออกไปตามหลักเหตุและผล

๑.๕.๔ พลเมือง หมายถึง ผู้มีความประพฤติที่ดีที่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ มีความประพฤติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมและตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนามีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง และไม่ละเมิดล่วงล้ำสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น

๑.๕.๕ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก หมายถึง กระบวนการที่มุ่งพัฒนาในด้านคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ พัฒนางานและเจตคติที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน ๙ ประการ ได้แก่ ๑) ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น ๒) คิด วิเคราะห์ วิจาร์ณ ๓) สร้างทางเลือกหลากหลาย ๔) ประเมินผลทางเลือก ๕) วางแผนการปฏิบัติ ๖) ปฏิบัติอย่างซื่อสัตย์ ๗) ประเมินระหว่างปฏิบัติ ๘) ปรับปรุงแก้ไข ๙) ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

๑.๕.๖ คุณลักษณะความเป็นพลเมือง หมายถึง คุณลักษณะของพลเมืองที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น และช่วยจรรโลงให้สังคมประเทศชาติและโลกพัฒนาก้าวหน้า มี ๖ ประการ ได้แก่

๑) มีอิสรภาพ และพึ่งตนเองได้ หมายถึง คนไทยทุกคนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเองนักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร มีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของตนเอง

๒) เคารพสิทธิผู้อื่น หมายถึง บุคคลย่อมใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นนักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน ใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีขอบเขต

๓) เคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน และคนในสังคม หมายถึง ระบอบประชาธิปไตยให้เสรีภาพและยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง อาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ผู้บริหารและครูสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อให้เยาวชนเติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีเหตุผล ปฏิบัติการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง

๔) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง หมายถึง เห็นคนเท่าเทียมกัน คือเห็นคนเป็น แนวระนาบ เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน ไม่ว่าจะเป็นยากดีมีจน ทุกคนล้วนมี ศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศ อย่างเสมอภาค ร่วมกันปลูกฝัง ส่งเสริมความเสมอภาคภายในห้องเรียน ภายในโรงเรียน โดยจะต้องมีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม ปลูกฝัง ส่งสอน มีการติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาค เห็นคนเท่าเทียมกัน

๕) **เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย** หมายถึง ใช้ กติกา หรือ กฎหมาย ในการปกครอง ไม่ใช่ อำนาจใจ หรือ ใช้กำลัง โดยทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้น แต่ถึงแม้จะมีกฎหมาย หรือมีกติกา แต่หากว่าประชาชนไม่เคารพ หรือไม่ปฏิบัติตาม กติกาก็จะมีประโยชน์อันใดไม่ จัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน สร้างเสริมความมีประชาธิปไตยให้กับนักเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน ใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำผิดกติกา เป็นการยกตัวอย่างให้นักเรียนเห็นถึงผลเสียของการไม่เคารพกติกา

๖) **รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม** หมายถึง ตระหนักว่าตนเองเป็น สมาชิกคนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน มีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคมเป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อตนเองในเบื้องต้น โดยขอความร่วมมือกับผู้ปกครองในการจัดทำภาระงาน ตลอดถึงการให้การบ้าน มีวิธีจูงใจให้กับนักเรียนในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ในการปฏิบัติตนของนักเรียน

๑.๕.๗ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง นักเรียนชั้น ม.๔ – ม.๖ ที่กำลังศึกษาในโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๑.๖.๒ ได้แนวทางและหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๑.๖.๓ ได้กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๑.๖.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปพัฒนาการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และนำเสนอขั้นตอนในกาดำเนินการศึกษา ในประเด็นดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีการจัดการการเรียนรู้
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้
- ๒.๓ ปัจจัยส่งเสริมการจัดการการเรียนรู้
- ๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
- ๒.๕ หลักไตรสิกขาที่ส่งเสริมการเรียนรู้
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีการจัดการการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ หมายถึง เป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ที่ดี ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผู้สอนที่สอน อย่างมีหลักการมีความรู้และมีทักษะจะช่วยให้ผู้เรียน เรียนอย่างมีความหมายและมีคุณค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้กระบวนการเรียนรู้มีได้จำกัดว่าจะต้องเกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้หรือที่เรียกกันว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสัมฤทธิ์ผล

๒.๑.๑ ความหมายของการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ ไม่ใช่เป็นเพียงการถ่ายทอดเนื้อหาวิชา โดยใช้วิธีการบอกให้จดจำและนำไปท่องจำเพื่อการสอบเท่านั้น แต่การจัดการเรียนรู้เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่านั้น กล่าวคือ วิธีการใดก็ตามที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เรียกได้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้้นักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ในทัศนะต่างๆ ดังนี้

สมุน อมรวิวัฒน์ การจัดการเรียนรู้คือสถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้เกิดขึ้น ได้แก่^๑

^๑ สมุน อมรวิวัฒน์ , อ่างใน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ,คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้,(พระนครศรีอยุธยา : เทียนวัฒนา พรินท์ติ้ง, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

๑. มีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนกับผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม

๒. ความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่

๓. ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีระบบระเบียบ ครอบคลุมการดำเนินงานตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนถึงการประเมินผล^๒

ฮูและดันแคน (Hough & Duncan,) การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมของบุคคลซึ่งมีหลักและเหตุผล เป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเองอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่น เกิดการเรียนรู้และความผาสุก ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ จึงเป็นกิจกรรมในแง่มุมต่างๆ ๔ ด้าน

๑. ด้านหลักสูตร (Curriculum) หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษาความเข้าใจในจุดประสงค์รายวิชาและการตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตลอดจนการเลือกเนื้อหาได้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

๒. ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instruction) หมายถึง การเลือกวิธีสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

๓. ด้านการวัดผล (Measuring) หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสมและสามารถวิเคราะห์ผลได้

๔. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluating) หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลของการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้^๓

กู๊ด (Good) ได้อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้ คือ การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนผู้เรียนในสถาบันการศึกษา^๔

ฮิลล์ (Hills) ให้คำจำกัดความของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่าการจัดการเรียนรู้ คือ กระบวนการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ซึ่งต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน^๕

มอร์ (Moore) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่าการจัดการเรียนรู้คือ พฤติกรรมของบุคคลหนึ่งที่พยายามช่วยให้บุคคลอื่นได้เกิดการพัฒนาตนในทุกด้าน อย่างเต็มศักยภาพ^๖

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมาย ของการจัดการเรียนรู้ไว้อีกหลายทัศนะ เช่น การจัดการเรียนรู้ คือ การจัดสถานการณ์ สภาพการณ์ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ อันก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความเจริญ งามงามและพัฒนาการทั้งทางกายและทางสมอง อารมณ์และสังคม การจัดการเรียนรู้ คือการอบรมผู้เรียนโดยการ จัดกิจกรรม อุปกรณ์และการแนะแนวให้กับผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ คือ การจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ คือ การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และความสามารถในการนำ ความรู้นั้น

^๒ วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์, อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๑.

^๓ ฮูและดันแคน (Hough & Duncan), อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๑.

^๔ กู๊ด (Good), อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๒.

^๕ ฮิลล์ (Hills), อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๒.

^๖ มอร์ (Moore) อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๑.

ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้การจัดการเรียนรู้ คือ การจัดกิจกรรมต่างๆให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม การจัดการเรียนรู้ คือ การแนะแนวทางให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเองการจัดการเรียนรู้ คือ การจัดสรรประสบการณ์ที่เลือกสรรแล้วเป็นอย่างดีให้กับผู้เรียน

จากความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้ มีความหมายครอบคลุมทั้งด้านวิธีการ กระบวนการและตัวบุคคล ดังนั้น จึงอาจสรุปความหมายของการจัดการเรียนรู้ได้ว่าการจัดการเรียนรู้คือกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของผู้สอน

๒.๑.๒ ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ ตั้งใจเรียนและเกิดการเรียนรู้ขึ้น การเรียนของผู้เรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสำเร็จในชีวิตหรือไม่เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับจัดการเรียนรู้ที่ดีของผู้สอน หรือผู้สอนด้วยเช่นกันหากผู้สอนรู้จักเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมแล้ว ย่อมจะมีผลดีต่อการเรียนของผู้เรียนดังนี้คือ

๑. มีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้
๒. เกิดทักษะหรือมีความชำนาญใน เนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้
๓. เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน
๔. สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
๕. สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกได้

อนึ่ง การที่ผู้สอนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญานั้น การส่งเสริมที่ดีที่สุดก็คือการให้การศึกษา ซึ่งจาก ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก

๒.๑.๓ ลักษณะของการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้มีลักษณะที่เด่นชัดอยู่ ๓ ลักษณะ คือ

๑. การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งหมายความว่าจัดการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้นั้นทั้งผู้สอนและผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

๒. การจัดการเรียนรู้มีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เป็นพฤติกรรมทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่

- ๒.๑ ด้านความรู้ความคิด หรือด้านพุทธิพิสัย
- ๒.๒ ด้านทักษะกระบวนการ หรือด้านทักษะพิสัย
- ๒.๓ ด้านเจตคติ หรือด้านจิตพิสัย

๓. การจัดการเรียนรู้จะบรรลุจุดประสงค์ได้ดีต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน ซึ่งหมายความว่าจัดการเรียนรู้จะบรรลุจุดประสงค์ได้หรือไม่ขึ้นต้องอาศัยความรู้ความสามารถของผู้สอนทั้งด้านวิชาการ (ศาสตร์) ทักษะและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ (ศิลป์) เป็นสำคัญ^๗

^๗ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ,อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๓.

จากที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จะต้องมีกระบวนการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน มีจุดประสงค์ในการจัดการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ จะประสบผลสำเร็จได้ดี ผู้สอนต้องมีทั้งความรู้และเทคนิคการจัดการเรียนรู้

๒.๑.๔ องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาจากข้อมูลหลายประการเพื่อนำมาช่วยเสริมสร้างการจัด การเรียนรู้ของตนและการเรียนรู้ของผู้เรียนการจัดการเรียนรู้ไม่ว่าระดับใดก็ตามขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบ ๓ ประการคือ

๑. ผู้เรียน ธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก เกี่ยวกับ ความสามารถทางสมอง ความถนัด ความสนใจ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และ จิตใจ ความต้องการพื้นฐานเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึง และจะละเลยไม่ได้
๒. บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นส่วนที่สำคัญและเป็น ส่วนหนึ่งที่จะกำหนดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เป็นไปในรูปแบบที่ต้องการ ความเป็นประชาธิปไตย ความเคร่งเครียด ความขี้บ่นของผู้เรียน สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้โดยผู้สอนเป็นผู้กำหนด แต่ถึง กระนั้นก็ตามบรรยากาศในชั้นเรียนยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีกนอกเหนือไปจากตัวผู้สอน คือ ผู้เรียนเข้า ชั้นเรียนโดยไม่ได้รับประทานอาหารเช้า หรืออาหารกลางวัน ผู้เรียนเริ่มเรียนชั่วโมงแรกด้วยความรู้สึก หิวหรือบางครั้งผู้เรียนได้รับสิ่งกระทบกระเทือนใจติดตามมาเนื่องจากความไม่ปรองดองในครอบครัว เป็นต้น

ส่วนทางด้านตัวผู้สอนนั้นอาจจะมี ความกดดันจากฝ่ายบริหารหรือจากครอบครัว เศรษฐกิจ อาหารเข้าก่อนมาสถานศึกษาของผู้สอนมีเพียงน้ำแก้วนึ่งเท่านั้น สิ่งที่น่ามาก่อนเหล่านี้ เกิดขึ้นก่อนที่ผู้สอนและผู้เรียนจะมาพบกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งได้ว่าบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้จะปรากฏออกมาในรูปแบบใด

๓. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียนปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้สอนและผู้เรียนจะเป็นเครื่องชี้บ่งถึงเงื่อนไขหรือสถานการณ์ว่าผู้เรียนจะประสบความสำเร็จ หรือ ความล้มเหลวต่อการเรียนรู้ ผู้สอนควรจะต้องคิดถึงผู้เรียนในฐานะเป็นบุคคลหนึ่ง ผู้เรียนมีสิทธิที่จะได้รับ ความต้องการพื้นฐาน และผู้สอนจะต้องหาวิธีการที่จะตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนให้ มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และผู้สอนควรจะต้องฝึกให้มีความรู้สึกไวต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียน เพื่อ ความสำเร็จแห่งการเรียนรู้และการเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ต่อไป^๔

๒.๑.๕ กระบวนการจัดการเรียนรู้

วราภรณ์ ศรีวิโรจน์ ได้กล่าวว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้มี ๔ ประการ ซึ่งเป็น กระบวนการที่มุ่งพัฒนา ในด้านคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ พัฒนางานและเจตคติที่ดี เป็น กระบวนการที่สังเคราะห์ข้อดีของกระบวนการต่างๆ เข้าด้วยกัน การจัดการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องจัดให้

^๔ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ,อ่างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๔ .

ครบทุกลำดับขั้น เพราะบางขั้นไม่จำเป็นต้องใช้ การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน แต่ควรเรียงตามลำดับขั้น มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

๑) ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. สังเกต	ให้ข้อมูลที่ต้องการ ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เอาใจใส่และเห็นคุณค่า
๒. วิचारณ์	ให้ตัวอย่าง สถานการณ์ ประสบการณ์ตรงเพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์สาเหตุ ผลดี ผลเสีย ที่จะเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้น และระยะยาว
๓. สรุป	ผู้เรียนอภิปราย หาข้อมูล หรือหลักฐานมาสนับสนุนคุณค่าของสิ่งที่จะต้องตระหนัก และวางเป้าหมายที่จะพัฒนานตนเองในเรื่องนั้น

๒) คิด วิเคราะห์ วิचारณ์

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. การสังเกต	ให้ผู้เรียนเน้นการทำกิจกรรม รับรู้แบบปรนัยให้เข้าใจ ได้ความคิดรวบยอด เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ สรุปเป็นใจความสำคัญครบถ้วนตรงตามหลักฐานข้อมูล
๒. การอธิบาย	ให้ผู้เรียนตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น เิจเห็นด้วย ไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่กำหนด เน้นการใช้เหตุผล หลักการ กฎเกณฑ์ อ้างหลักฐานข้อมูลประกอบให้น่าเชื่อถือ
๓. การรับฟัง	ให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดเห็น ได้ตอบคำถามวิพากษ์ วิचारณ์จากผู้อื่นที่มีความคิดเห็นของตน หรือข้อมูลที่ดีกว่าโดยไม่ใช้อารมณ์ต่อความคิดเห็น
๔. การเชื่อมโยงความสัมพันธ์	ผู้เรียนได้เปรียบเทียบความแตกต่างและความคล้ายคลึงของสิ่งของต่างๆ ให้สรุปจัดกลุ่มสิ่งที่เป็นพวกเดียวกัน เชื่อมโยงเหตุการณ์ เิจหาเหตุผล หากกฎเกณฑ์การเชื่อมโยงลักษณะอุปมา อุปไมย
๕. วิचारณ์	จัดกิจกรรมให้วิเคราะห์เหตุการณ์ คำกล่าว แนวคิด หรือการกระทำแล้วให้จำแนกจุดเด่น จุดด้อย ส่วนดี ส่วนเสีย ส่วนสำคัญ ไม่สำคัญ จากสิ่งนั้นด้วยการยกเหตุผล หลักการมาประกอบการวิचारณ์
๖. สรุป	จัดกิจกรรมให้พิจารณาส่วน ประกอบของการกระทำหรือข้อมูลต่างๆ ที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกันแล้ว ให้สรุปผลอย่างตรงและถูกต้องตามหลักฐานข้อมูล

^๔ วราภรณ์ ศรีวิโรจน์, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ : ๑๖ ฉบับที่ : ๓ เลขหน้า : ๑-๑๓, ๒๕๕๗.

๓) สร้างทางเลือกหลากหลาย

ผู้เรียนแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาอย่างหลากหลาย โดยร่วมกันคิดเสนอทางเลือก และอภิปรายข้อดี ข้อเสียของทางเลือกนั้นๆ

๔) ประเมินผลทางเลือก

ผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหา โดยร่วมกันสร้างเกณฑ์ที่ต้องคำนึงถึง ปัจจัย วิธีดำเนินการ ผลผลิต ข้อจำกัด ความเหมาะสม กาลเทศะเพื่อใช้ในการพิจารณา ตัดสินเลือก แนวทางการแก้ปัญหา ซึ่งอาจใช้วิธีระดมพลังสมอง อภิปราย ศึกษา ค้นคว้า

๕) วางแผนการปฏิบัติ

ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง หรือกลุ่มอาจใช้ลำดับขั้นตอน การดำเนินงาน ดังนี้ ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดขั้นตอนการทำงาน กำหนดผู้รับผิดชอบ(กรณีทำงาน กลุ่ม) กำหนดระยะเวลาการทำงาน กำหนดวิธีการประเมินผล

๖) ปฏิบัติอย่างชื่นชม

ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสนใจ ตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับการทำงาน

๗) ประเมินระหว่างปฏิบัติ

ผู้เรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานโดยการซักถามอภิปรายและเปลี่ยนความคิดเห็น มีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามขั้นตอนและตามแผนที่กำหนดไว้ โดยสรุปผลการ ทำงานแต่ละช่วง แล้วเสนอแนวทางการปรับปรุง การทำงานขั้นต่อไป

๘) ปรับปรุงแก้ไข

ผู้เรียนนำผลที่ได้จากการประเมินในแต่ละขั้นตอน มาเป็นแนวทางในการพัฒนางานให้มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๙) ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

ผู้เรียนสรุปผลการดำเนินงาน โดยการเปรียบเทียบผลงานกับวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ และผลพลอยได้อื่นๆซึ่งอาจเผยแพร่ขยาย ผลงานแก่ผู้อื่น ได้รับรู้ด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจ

สงบ ลักษณะ กล่าวถึงการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งได้รวบรวม กระบวนการต่างๆ ไว้ ๑๒ กระบวนการ^{๑๐} ดังนี้

- ๑) ทักษะกระบวนการสร้างความคิดรวบยอด
- ๒) ทักษะกระบวนการปฏิบัติ
- ๓) ทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
- ๔) ทักษะกระบวนการสร้างความตระหนัก
- ๕) ทักษะกระบวนการสร้างเจตคติ
- ๖) ทักษะกระบวนการสร้างค่านิยม
- ๗) ทักษะกระบวนการเรียนความรู้ ความเข้าใจ

^{๑๐} สงบ ลักษณะ. การวิจัยหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐, หน้า ๓๘-๔๗.

๘) ทักษะกระบวนการเรียนภาษา

๙) ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา

๑๐) ทักษะกระบวนการ ๙ ขั้น

๑๑) ทักษะกระบวนการกลุ่ม

๑๒) ทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์

โดยทั้ง ๑๒ กระบวนการนั้นมีรายละเอียด ดังนี้

๑) ทักษะกระบวนการ สร้างความคิดรวบยอด

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. การสังเกต	ให้ผู้เรียนได้รับรู้ ข้อมูลและศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ โดยใช้สื่อประกอบ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดข้อกำหนดเฉพาะด้วยตนเอง
๒. การจำแนกความแตกต่าง	ให้ผู้เรียนบอกข้อแตกต่างของสิ่งที่รับรู้ และให้เหตุผลในความแตกต่างนั้น
๓. การหาลักษณะร่วม	ผู้เรียนมองเห็นความเหมือนความเหมือนในภาพรวมของสิ่งที่ได้รับรู้และสรุปเป็นวิธีการ หลักการ คำจำกัดความ นิยามได้
๔. ระบุข้อความคิดรวบยอด	ผู้เรียนได้ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่รับรู้
๕. การทดสอบและนำไปใช้	ผู้เรียนได้ทดลอง ทดสอบ สังเกต ทำแบบฝึกหัด ปฏิบัติ เพื่อประเมินความรู้

๒) ทักษะกระบวนการปฏิบัติ

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. การสังเกต รับรู้	ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างหลากหลายจนเกิดความเข้าใจและสรุปความ คิดรวบยอด
๒. การทำตามแบบ	ทำตามตัวอย่างที่แสดงให้เห็นทีละขั้นตอนจากขั้นพื้นฐานไปถึงงานที่ซับซ้อนขึ้น
๓. การทำโดยไม่มีแบบ	ฝึกปฏิบัติชนิดครบถ้วนกระบวนการทำงานตั้งแต่ต้นจนจบด้วยตนเอง
๔. การฝึกให้เกิดทักษะ	ปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ หรือทำได้โดยอัตโนมัติ อาจจะเป็นงานชิ้นเดิมหรืองานที่คิดขึ้นใหม่

๓) ทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. การสังเกต	ให้ผู้เรียนเน้นการทำการกิจกรรม รับรู้แบบปรนัยให้เข้าใจ ได้ ความคิดรวบยอด เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ สรุปเป็นใจความสำคัญ ครบถ้วนตรงตามหลักฐานข้อมูล
๒. การอธิบาย	ให้ผู้เรียนตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น เชิงเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย กับสิ่งที่กำหนด เน้นการใช้เหตุผล หลักการ กฎเกณฑ์ อ้าง หลักฐานข้อมูลประกอบให้น่าเชื่อถือ
๓. การรับฟัง	ให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดเห็น ได้ตอบคำถามวิพากษ์ วิจารณ์จาก ผู้อื่นที่มีความคิดเห็นของตน หรือข้อมูลที่ดีกว่าโดยไม่ใช้อารมณ์ ต่อความคิดเห็น
๔. การเชื่อมโยงความสัมพันธ์	ผู้เรียนได้เปรียบเทียบความแตกต่างและความคล้ายคลึงของ สิ่งของต่างๆ ให้สรุปจัดกลุ่มสิ่งที่เป็นพวกเดียวกัน เชื่อมโยง เหตุการณ์ เชิงหาเหตุผล หากกฎเกณฑ์การเชื่อมโยงลักษณะอุปมา อุปไมย
๕. วิจารณ์	จัดกิจกรรมให้วิเคราะห์เหตุการณ์ คำกล่าว แนวคิด หรือการ กระทำแล้วให้จำแนกจุดเด่น จุดด้อย ส่วนดี ส่วนเสีย ส่วนสำคัญ ไม่สำคัญ จากสิ่งนั้นด้วยการยกเหตุผล หลักการมาประกอบการ วิจารณ์
๖. สรุป	จัดกิจกรรมให้พิจารณาส่วน ประกอบของการกระทำหรือข้อมูล ต่างๆที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกันแล้ว ให้สรุปผลอย่างตรงและถูกต้อง ตามหลักฐานข้อมูล

๔) ทักษะกระบวนการสร้างความตระหนัก

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. สังเกต	ให้ข้อมูลที่ต้องการ ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เอาใจใส่และเห็น คุณค่า
๒. วิจารณ์	ให้ตัวอย่าง สถานการณ์ ประสบการณ์ตรงเพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์ สาเหตุ ผลดี ผลเสีย ที่จะเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้น และระยะยาว
๓. สรุป	ผู้เรียนอภิปราย หาข้อมูล หรือหลักฐานมาสนับสนุนคุณค่าของ สิ่งที่จะต้องตระหนัก และวางเป้าหมายที่จะพัฒนาตนเองในเรื่อง นั้น

๕) ทักษะกระบวนการสร้างเจตคติ

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. สังเกต	ผู้เรียนพิจารณาข้อมูล เหตุการณ์ การกระทำที่เกี่ยวข้องกับการมีเจตคติที่ไม่ดี
๒. วิเคราะห์	ผู้เรียนพิจารณาผลที่เกิดขึ้นตามมา แยกเป็นการกระทำที่เหมาะสมได้ผลตามที่น่าพอใจ การกระทำที่ไม่เหมาะสมตามที่ไม่น่าพอใจ
๓. สรุป	ผู้เรียนรวบรวมข้อมูลเป็นหลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติด้วยเหตุผลของความพอใจ

๖) ทักษะกระบวนการสร้างค่านิยม

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. สังเกต ตระหนัก	ผู้เรียนพิจารณาข้อมูล เหตุการณ์ การกระทำที่เกี่ยวข้องกับการมีเจตคติที่ไม่ดี
๒. ประเมินเชิงเหตุผล	ผู้เรียนพิจารณาผลที่เกิดขึ้นตามมา แยกเป็นการกระทำที่เหมาะสมได้ผลตามที่น่าพอใจ การกระทำที่ไม่เหมาะสมตามที่ไม่น่าพอใจ
๓. กำหนดค่านิยม	ผู้เรียนรวบรวมข้อมูลเป็นหลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติด้วยเหตุผลของความพอใจ
๔. วางแผนปฏิบัติ	กลุ่มช่วยกันกำหนดแนวปฏิบัติในสถานการณ์จริง โดนครูมีส่วนร่วมในการรับทราบกติกา การกระทำ และสำรวจสิ่งที่ผู้เรียนต้องการจะได้รับเมื่อได้กระทำดีแล้ว เช่นการได้ประกาศชื่อให้เป็นที่ยอมรับ
๕. ปฏิบัติด้วยความชื่นชม	ครูให้การเสริมแรงตามกติการะหว่างการปฏิบัติให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชมยินดี

๗) ทักษะกระบวนการเรียน ความรู้ ความเข้าใจ

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. สังเกต ตระหนัก	ผู้เรียนพิจารณาข้อมูล สารความรู้ เพื่อสร้างความคิดรวบยอด กระตุ้นให้ตั้งคำถาม ตั้งข้อสังเกต สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการรู้ และกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ เป็นแนวทางที่จะแสวงหาคำตอบต่อไป
๒. วางแผนปฏิบัติ	ผู้เรียนนำวัตถุประสงค์ หรือคำถามที่ทุกคนสนใจจะหาคำตอบมา

	วางแผน เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม
๓. ลงมือปฏิบัติ	ผู้เรียนกำหนดให้สมาชิกในกลุ่มย่อย ได้แสวงหาคำตอบจากแหล่งความรู้ด้วยวิธีต่างๆ เช่น ค้นคว้า สัมภาษณ์ ศึกษาเอกสารสถานที่หา ข้อมูลจากองค์กรในชุมชน ตามแผนที่วางไว้
๔. พัฒนาความรู้ ความเข้าใจ	นำความรู้ที่ได้มารายงาน และอภิปรายเชิงแปลความหมาย ตีความ ขยายความ นำไปใช้วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมิน ค่า
๕. สรุป	รวบรวมเป็นสาระที่ควรรู้ บันทึกลงสมุดผู้เรียน

๘) ทักษะกระบวนการเรียนภาษา

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. ทำความเข้าใจสัญลักษณ์	ผู้เรียนรับรู้เกี่ยวกับความหมายของคำ กลุ่มคำประโยค สำนวน ต่างๆ
๒. สร้างความคิดรวบยอด	ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงความรู้จากประสบการณ์มาสู่ความเข้าใจ และเกิดภาพรวมเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง
๓. สื่อความหมาย ความคิด	ผู้เรียนถ่ายทอดทางภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจ
๔. พัฒนาความสามารถ	ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามขั้นตอน คือความรู้ ความจำ เข้าใจ นำไปใช้วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าได้

๙) ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. สังเกต	ผู้เรียนศึกษาข้อมูล รับรู้และทำความเข้าใจในปัญหานั้นจนสามารถ สรุป และตระหนักในปัญหานั้น
๒. การวิเคราะห์	ผู้เรียนได้อภิปรายหรือแสดงความคิดเห็น เพื่อแยกแยะประเด็น ปัญหา สภาพ สาเหตุและลำดับความสำคัญของปัญหา
๓. สร้างทางเลือก	ผู้เรียนแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาอย่างหลากหลาย ซึ่ง อาจมีการทดลอง ค้นคว้า ตรวจสอบเพื่อเป็นข้อมูลประกอบกรณี ที่ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมกลุ่ม ควรมีการกำหนดหน้าที่ในการทำงาน
๔. เก็บข้อมูลประเมินทางเลือก	ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามแผนและบันทึกการปฏิบัติงานเพื่อรายงาน และตรวจสอบความถูกต้องของทางเลือก
๕. สรุป	ผู้เรียนสังเคราะห์ความรู้ด้วยตนเอง อาจจัดทำเป็นรูปของการ รายงาน

๑๐) ทักษะกระบวนการ ๙ ขั้น

ขั้นตอน	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
๑. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น	ครูยกสถานการณ์ตัวอย่างให้ผู้เรียนเข้าใจและตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในเรื่องที่ศึกษาหรือเห็นประโยชน์ ความสำคัญของการศึกษาเรื่องนั้น โดยครูอาจนำเสนอเป็นกรณีตัวอย่าง หรือสถานการณ์ที่สะท้อนให้เห็นปัญหาความขัดแย้งของเรื่องที่ศึกษา โดยใช้สื่อประกอบ เช่น รูปภาพวีดิทัศน์ สถานการณ์จริง กรณีตัวอย่าง สไลด์ ฯลฯ
๒. คิดวิเคราะห์ วิจัย	กระตุ้นผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ วิจัย ตอบคำถาม แบบฝึกหัด ข้อมูลและให้โอกาสผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล
๓. สร้างทางเลือก	ผู้เรียนแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาอย่างหลากหลาย โดยร่วมกันคิดเสนอทางเลือกและอภิปรายข้อดี ข้อเสียของทางเลือกนั้นๆ
๔. ประเมินและเลือกทำ	ผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหา โดยร่วมกันสร้างเกณฑ์ที่ต้องคำนึงถึงปัจจัย วิธีดำเนินการ ผลผลิต ข้อจำกัด ความเหมาะสม กาลเทศะเพื่อใช้ในการพิจารณา ตัดสินเลือกแนวทางการแก้ปัญหา ซึ่งอาจใช้วิธีระดมพลังสมอง อภิปราย ศึกษา ค้นคว้า
๕. กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ	ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง หรือกลุ่มอาจใช้ลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดขั้นตอนการทำงาน กำหนดผู้รับผิดชอบ(กรณีทำงานกลุ่ม) กำหนดระยะเวลาการทำงาน กำหนดวิธีการประเมินผล
๖. ปฏิบัติด้วยความชื่นชม	ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสมัครใจ ตั้งใจ มีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับการทำงาน
๗. ประเมินระหว่างปฏิบัติ	ผู้เรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานโดยการซักถาม อภิปรายและเปลี่ยนความคิดเห็น มีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามขั้นตอนและตามแผนที่กำหนดไว้ โดยสรุปผลการทำงานแต่ละช่วง แล้วเสนอแนวทางการปรับปรุง การทำงานขั้นต่อไป
๘. ปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ	ผู้เรียนนำผลที่ได้จากการประเมินในแต่ละขั้นตอน มาเป็นแนวทางในการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
๙. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ	ผู้เรียนสรุปผลการดำเนินงาน โดยการเปรียบเทียบผลงานกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และผลพลอยได้อื่นๆซึ่งอาจเผยแพร่ขยาย ผลงานแก่ผู้อื่น ได้รับรู้ด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจ

๑๑. ทักษะกระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการที่มุ่งให้ผู้เรียนทำงานร่วมกัน โดยเน้นกิจกรรม ดังนี้

๑. มีผู้นำกลุ่ม ซึ่งผลัดเปลี่ยนกัน
๒. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการ
๓. รับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกทุกคนบนพื้นฐานของเหตุผล
๔. แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เมื่อมีการปฏิบัติ
๕. ติดตามผลการปฏิบัติและการปรับปรุง
๖. ประเมินผลรวมและชื่นชมในผลงานของกลุ่ม

๑๒) ทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ กระบวนการนี้มีด้วยกัน ๒ วิธี คือ

๑) ทักษะการคิดคำนวณมีขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้ สร้างความคิดรวบยอดของคำ นิยามศัพท์ สอนกฎโดยวิธีอุปนัย (สอยจากตัวอย่างไปสู่กฎเกณฑ์ใหม่) ฝึกฝนวินิจฉัย ปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่อง และเสริมแรง

๒) ทักษะการแก้ปัญหาโจทย์การสอน มีขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้ แปลโจทย์ในเชิงภาษา หาวิธีแก้ไขโจทย์ วางแผนปฏิบัติตามขั้นตอน และตรวจสอบคำตอบ

สรุปได้ว่า จากกระบวนการจัดการเรียนรู้ในเบื้องต้นมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้ง ๙ ประการและ ๑๒ ประการ โดยผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนที่เด่นชัดมีอยู่ ๙ ด้านตามแนวคิดของ วราภรณ์ ศรีวิโรจน์ ได้แก่

- ๑) ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
- ๒) คิด วิเคราะห์ วิจัย
- ๓) สร้างทางเลือกหลากหลาย
- ๔) ประเมินผลทางเลือก
- ๕) วางแผนการปฏิบัติ
- ๖) ปฏิบัติอย่างชื่นชม
- ๗) ประเมินระหว่างปฏิบัติ
- ๘) ปรับปรุงแก้ไข
- ๙) ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

๒.๑.๖ หลักพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้

หลักการจัดการเรียนรู้เป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญสำหรับผู้ที่จะเป็นผู้สอน แม้ว่าผู้สอนแต่ละคนจะมีเทคนิคการจัดการเรียนรู้เฉพาะของตน แต่ก็จะมีหลักการพื้นฐานเดียวกันซึ่งหลักการพื้นฐานนี้มีนักการศึกษาได้แสดงทรรศนะไว้อย่างหลากหลาย เช่นนักวิชาการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ไว้คล้ายๆกัน สรุปได้มี ๔ ประการ คือ

๑. หลักการเตรียมความพร้อมพื้นฐาน ได้แก่ การเตรียมตัวผู้สอนด้านความรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้และด้านการแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้

๒. หลักการวางแผนและเตรียมการจัดการเรียนรู้ ได้แก่การเตรียมเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การผลิตสื่อ เตรียมแบบทดสอบและข้อสอบ

๓. หลักการใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ เช่น หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักการเร้าความสนใจ หลักการเสริมแรง

๔. หลักการประเมินผลและรายงานผล ซึ่งเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ การสร้างและการใช้เครื่องมือการประเมิน การตีความหมายและการรายงาน ผลการประเมิน^{๑๑}

ทองคุณ หงส์พันธ์ ได้ให้หลักการจัดการเรียนรู้โดยกล่าวไว้เป็นบัญญัติ ๒๐ ประการของการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

๑. ศึกษาหลักสูตรให้กระจ่าง
๒. วางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างดี
๓. มีกิจกรรม/ทำอุปกรณ์
๔. สอนจากง่ายไปหายาก
๕. วิธีสอนหลายหลากมากชนิด
๖. สอนให้คิดมากกว่าจำ
๗. สอนให้ทำมากกว่าท่อง
๘. แคล้วคล่องเรื่องสื่อสาร
๙. ต้องชำนาญการจูงใจ
๑๐. อย่าลืมใช้จิตวิทยา
๑๑. ต้องพัฒนาอารมณ์ขัน
๑๒. ต้องผูกพันห่วงหาศิษย์
๑๓. ฝ่าตามติดพฤติกรรม
๑๔. อย่าทำตัวเป็นทรราช
๑๕. สร้างบรรยากาศไม่น่ากลัว
๑๖. ประพฤติตัวตามที่สอน
๑๗. อย่าตำหนิกำลังใจ
๑๘. ใช้เทคนิคการประเมิน
๑๙. ผู้เรียนเพลินมีความสุข
๒๐. ผู้สอนสนุกกับการเรียน^{๑๒}

จากหลักการจัดการเรียนรู้อย่างกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้าน ซึ่งสามารถสรุปเป็นหลักการจัดการเรียนรู้พื้นฐาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่วางไว้ ดังนี้

^{๑๑} มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ,อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๕ .

^{๑๒}ทองคุณ หงส์พันธ์ , อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๖.

๑. สอนจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวออกไป หาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ตามปกติผู้เรียนมักจะสนใจและคุ้นเคยกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว บทเรียนที่ผู้สอนจะนำมาสอนนั้นควรเลือกสิ่งที่อยู่รอบตัว หรือใกล้ตัวก่อน แล้วค่อยสอนสิ่งที่อยู่ห่างจากตัวออกไปเรื่อยๆ

๒. สอนจากสิ่งที่ย่างไปหาสิ่งที่ยาก การจัดการเรียนรู้ถ้าจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกหัวข้อเรื่องจากง่ายไปหายากอยู่แล้ว เพราะสิ่งง่ายๆ นั้น ผู้เรียนจะเข้าใจได้ดี และเป็นพื้นฐานในการเรียนสิ่งยากต่อไป

๓. สอนจากตัวอย่างไปหากฎเกณฑ์ ในการจัดการเรียนรู้บทเรียนใดๆ ก็ตาม ผู้สอนควรให้ตัวอย่างหลายๆ ตัวอย่าง หรืออาจจะให้ผู้เรียนช่วยหาตัวอย่างให้แล้วช่วยกันสรุปตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมา

๔. สอนจากสิ่งที่รู้ไปหาสิ่งที่ไม่รู้ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าประสบการณ์ใหม่นั้น ย่อมต้องอาศัยบทเรียนเก่าหรือประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐาน จึงจะเรียนบทเรียนใหม่ได้เข้าใจดี

๕. สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม ในการจัดการเรียนรู้บทเรียนใดๆ ก็ตาม ผู้สอนควรพยายามใช้สื่อการเรียนประกอบการจัดการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้นเพื่อเป็นวิธีการทำให้บทเรียน เป็นรูปธรรม ซึ่งจะง่ายแก่การเข้าใจของผู้เรียน

๖. สอนจากการทดลองไปหาการสรุปตั้งกฎเกณฑ์ บทเรียนใดที่สามารถให้ผู้เรียนทดลองปฏิบัติจริงได้ ผู้สอนก็ควรให้ผู้เรียนทดลองปฏิบัติหรือลงมือกระทำด้วยตนเอง เมื่อทดลองเสร็จแล้ว ผู้สอนจึงซักถามและให้ผู้เรียนคิดสรุปเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นมา

๗. สอนโดยคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ธรรมชาติของผู้เรียนในวัยต่างๆ นั้นจะมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความสนใจ ความถนัดพิเศษและความสามารถ ผู้สอนจะต้องเข้าใจในหลักพัฒนาการของผู้เรียนในวัยต่างๆ ด้วย เพื่อที่จะได้จัดเตรียมบทเรียนและกิจกรรมไว้อย่างเหมาะสม ให้ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ ซึ่งจะเกิดผลดีต่อการเรียนของผู้เรียนด้วย

๘. สอนโดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยา หลักจิตวิทยาที่ผู้สอนต้องนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้มากที่สุดคือ จิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการศึกษา เป็นต้น

๙. สอนโดยยึดจุดหมายของการจัดการศึกษา จุดหมายของการจัดการศึกษาจะเป็นเป้าหมายหลักตามแนวนโยบายในการจัดดำเนินการศึกษาของชาติในระดับต่างๆ

๑๐. สอนโดยยึดความมุ่งหมายของหลักสูตรและบทเรียนเป็นหลัก ในการจัดการเรียนรู้ นั้น ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดความมุ่งหมายหรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นหลัก และอีกทั้งผู้สอนยังต้องกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเฉพาะของแต่ละสาระหรือหน่วยการเรียนรู้ขึ้นด้วย และในขณะที่สอนผู้สอนต้องพยายามจัดสถานการณ์ สภาพการณ์และกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้บรรลุตามความมุ่งหมายเฉพาะสาระหรือหน่วยการเรียนรู้นั้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะในการเรียนที่ดี^{๑๓}

๒.๑.๗ ลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ดี

ผู้สอนที่ดีทุกคนย่อมมีความรับผิดชอบในหน้าที่ในด้านการจัดการเรียนรู้และการอบรมผู้เรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องมีหลักในการยึดดังนี้

^{๑๓}มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ,อ่างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๗ .

๑. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดอยู่เสมอ โดยการซักถามหรือให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ สำหรับผู้เรียนในระดับต่างๆ เพื่อจะได้เป็นการฝึกให้ผู้เรียนคิดหาเหตุผลคิดเปรียบเทียบ และคิดพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ

๒. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงให้มากที่สุดด้วยการเรียนโดยการกระทำด้วยตนเอง (Learning by doing)

๓. ส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม (Group working) โดยมีการปรึกษาหารือกันในกลุ่ม แบ่งงานกันทำด้วยความร่วมมือกันและประเมินผลรวมกัน

๔. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเองตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์

๕. มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้นั้นเกิดความยืดหยุ่น น่าสนใจ และไม่น่าเบื่อโดยการนำเอาเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบต่างๆ มาดัดแปลงใช้ในการจัดการเรียนรู้

๖. มีการเตรียมการจัดการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้สอนจะได้ทราบว่าสอนอย่างไรบ้างตามลำดับขั้นและยังช่วยให้ผู้สอนพร้อมที่จะสอนด้วยความมั่นใจ

๗. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม และคิดหาเหตุผลความเป็นมาของสิ่งที่เรียน และมีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

๘. มีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลา เน้นการประเมินตามสภาพจริง ประเมินตามความรู้ความสามารถของผู้เรียนอย่างแท้จริง เพื่อให้แน่ใจว่าการจัดการเรียนรู้ได้ผลตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้ หรือไม่ เพียงใด

๙. มีสื่อการจัดการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจบทเรียน เช่น ของจริง รูปภาพ หุ่นจำลอง แผนภูมิ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน วิดีทัศน์ ฐานข้อมูลการเรียนรู้ เว็บไซต์ และสื่อทัศนูปกรณ์อื่นๆ

๑๐. มีการจูงใจในระหว่างการจัดการเรียนรู้ เช่น การให้รางวัล การชมเชย การลงโทษ การติเตียน การให้คะแนน การสอบ การแข่งขัน การปรบมือให้เกียรติ ฯลฯ มาใช้เป็นสิ่งกระตุ้นและชี้แนวทางเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ตั้งใจ ขยันหมั่นเพียรในการเรียนการทํากิจกรรมมากขึ้น

๑๑. มีกิจกรรมให้ผู้เรียนทำหลายอย่างเพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียนและช่วยให้ผู้เรียนสนุกสนานในการเรียน

๑๒. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามในทุกด้านทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

๑๓. ส่งเสริมความสัมพันธ์หรือการบูรณาการระหว่างวิชาที่เรียนกับวิชาอื่นๆ ในหลักสูตร เช่น สอนภาษาไทยก็สอนให้สัมพันธ์กับสังคมศึกษา ศิลปศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ เป็นต้น

๑๔. มีการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะแก่การเรียนรู้ตามบทเรียนที่สอนทั้งในแง่ของสิ่งแวดล้อมและอารมณ์ของผู้เรียน

๑๕. สอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child center) ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เอง ผู้สอนจะเป็นเพียงผู้คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำในการทำกิจกรรม

๑๖. สอนโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ให้มากที่สุด

๑๗. สอนตามกฎแห่งการเรียนรู้โดยจัดบทเรียนให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

๑๘. สอนโดยส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตย โดยสามารถแสดงความคิดเห็นต่างๆ และฝึกให้ผู้เรียนรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น อีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการวางแผนงานร่วมกับผู้สอน^{๑๔}

๒.๑.๘ นวัตกรรมการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปแบบการเรียนรู้ที่ดีและการนำไปใช้

รูปแบบของการเรียนรู้ที่ดี “ฉลาดรู้” ที่เกี่ยวข้องกับหลักการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย มาสร้างเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ดีเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข มีความหวังและมีพลังสร้างสรรค์ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งรูปแบบดังกล่าว สามารถนำมาใช้พัฒนาการเรียนการสอนได้ทุกระดับ ดังนี้

ก. นวัตกรรมการเรียนรู้ SICAR Model

๑. การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) ครูต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญว่า การเรียนเรื่องนั้น มีความหมายต่อตัวผู้เรียนอย่างไร

๒. การเสาะแสวงหาความรู้ (Investigation) ครูต้องสนับสนุนการแสวงหาความรู้ของนักเรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้ผู้เรียนทำวิจัย เรียนในสภาพแวดล้อมที่เหมือนจริงมากที่สุด เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ฯลฯ

๓. การสร้างองค์ความรู้ (Construction) ครูต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดในลักษณะเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยอาจใช้เครื่องมือการเรียนรู้บางอย่างช่วย เช่น การสร้าง Mind map หรือ Concept map เป็นต้น

๔. การนำความรู้ไปใช้ (Application) ครูต้องให้ผู้เรียนนำความรู้ไปแก้ปัญหาของตนเอง และแก้ปัญหาของชุมชนโดยการสร้างผลงาน ชิ้นงาน สิ่งประดิษฐ์ เขียนบทความ เอกสารทางวิชาการ หรือแสดงแนวคิดที่จะนำไปใช้

๕. การทบทวนความรู้ (Revision) ครูควรให้ผู้เรียนทบทวนความรู้ของตนเองเพื่อที่จะยึดมั่นว่าสิ่งที่ตนรู้นั้นถูกต้องและดีที่สุดแล้ว โดยอาจให้ค้นคว้าผลงานของผู้อื่นที่คล้ายกัน และนำเสนอต่อที่ประชุมวิชาการในโอกาสต่างๆ

ในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนนั้น ต้องประเมินผลตามสภาพจริง มีการประเมินไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมทั้งที่โรงเรียน บ้านและชุมชน โดยเน้นคุณภาพของผลงานที่วัดความคิดระดับสูง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดี ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและคุณธรรมตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ได้ รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ที่ดีตามรูปแบบที่เรียกว่า “SICAR”^{๑๕} ดังแสดงในตารางที่ ๒.๑

^{๑๔}มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, อ่างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๘ .

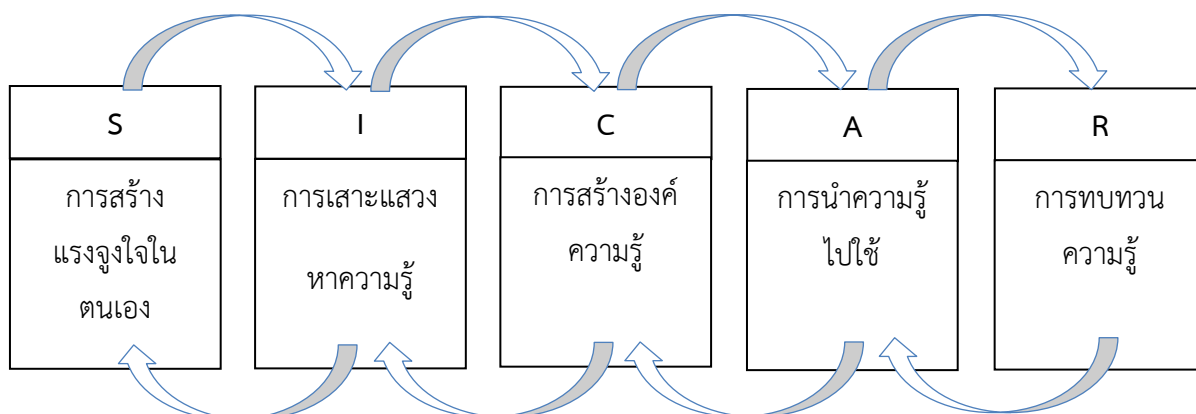
^{๑๕}สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ. รายงานการวิจัย รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริระยะที่ ๑ การสร้างรูปแบบการเรียนรู้ “ฉลาดรู้”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไตรมิตร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๑-๑๑๓.

ตารางที่ ๒.๑ รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ในการเรียนรู้แบบ“SICAR”

คำย่อ	คำเต็มรูปแบบ การจัดการการเรียนรู้	คำอธิบาย
S	Self Motivation (การสร้างแรงจูงใจใน ตนเอง)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนตระหนักประจักษ์แจ้งถึงปัญหาและเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้าและแสวงหาความรู้ทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น
I	Investigation (การเสาะแสวงหาความรู้)	ผู้เรียนสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นการทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น
C	Construction (การสร้างองค์ความรู้)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้และประสบการณ์เดิม
A	Application (การนำความรู้ไปใช้)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องสามารถนำกระบวนการหรือความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนร่วม
R	Revision (การทบทวนความรู้)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถ ตรวจสอบ ปรับปรุงและพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ

ข. ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปแบบการเรียนรู้ที่ดี

องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการการเรียนรู้ที่ดีที่เรียกว่า “SICAR” นั้นสามารถแสดงความสัมพันธ์ได้ ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ ๒.๑ แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการเรียนรู้ “SICAR”

ค. การนำไปใช้

การที่จะนำรูปแบบการเรียนรู้ที่ได้ไปใช้ให้ได้ผล และมีประสิทธิภาพนั้น ต้องปรับบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นับตั้งแต่ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา บทบาทของชุมชนและบทบาทผู้สอน เพื่อเตรียม การรองรับการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ รวมทั้งได้ ให้ข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบการเรียนรู้ไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน^{๑๖} ดังนี้

๑. การปรับบทบาทของผู้เกี่ยวข้องกับทุกฝ่าย

๑) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

การที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้นเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกัน โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้การสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่

- (๑) ห้องสมุด ต้องมีหนังสือตำราวารสารที่ดีและมีสาระที่เป็นประโยชน์และทันสมัย ในจำนวนที่เพียงพอสำหรับผู้เรียนและอาจารย์
- (๒) ศูนย์วิทยบริการ ซึ่งมีสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ไว้บริการอย่างครบครันรวมทั้งคอมพิวเตอร์ ที่จะให้บริการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตอย่างเพียงพอ
- (๓) การจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้ร่มรื่นสะอาดเป็นระเบียบ
- (๔) การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
- (๕) การสร้างความตระหนักแก่อาจารย์ถึงความจำเป็นที่ต้องเน้นการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนรู้ที่ดี
- (๖) การกำกับ ดูแล ตรวจสอบ การจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ในสถานศึกษาให้เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์
- (๗) ส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในทุกสาขาวิชาโดยสนับสนุนทุน
- (๘) สนับสนุนการนำเสนอผลการวิจัยที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

^{๑๖}สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, รายงานการวิจัยรูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ดีเอสเอ็น, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๓ - ๑๑๘.

๒) บทบาทของชุมชน

เนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายชุมชนเองก็มีส่วนที่ช่วยสนับสนุนให้การจัดการศึกษาในสถาบันจัดการศึกษาที่อยู่ในชุมชนเป็นไปในลักษณะที่จะส่งเสริมเรียนรู้ที่ดีได้โดยการประสานของผู้บริหารการศึกษา ซึ่งบทบาทของชุมชนสามารถดำเนินการได้ คือ ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา การร่วมเป็นกรรมการในการบริหารงานของสถานศึกษา การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรอื่น ด้านกาจัดการเรียนรู้ในชุมชน และการเสนอแนะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้

๓) บทบาทของครูผู้สอน

ในการนำรูปแบบการเรียนรู้ที่ดีไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ดังต่อไปนี้

(๑) การเตรียมตนเองการจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามรูปแบบนี้ผู้สอนจะต้องมีการะหนักขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือจะต้องศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และทำความเข้าใจที่จะให้ผู้เรียนรู้เป็นอย่างดีล่วงหน้า และยังจะต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทใหม่ในการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ซึ่งประกอบด้วย

(๒) การเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitation) โดยต้องเตรียมเรื่องการเรียนรู้วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือต่างที่ต้องใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

(๓) การเป็นผู้ช่วยเหลือและให้คำแนะนำ (Helper and advisor) ผู้สอนต้องเตรียมตัวให้ความช่วยเหลือผู้เรียน เช่น การให้ข้อมูล หรือความรู้ที่จำเป็นเมื่อผู้เรียนต้องการ

(๔) การเป็นผู้สนับสนุนและแรงเสริม (Supporter and Encourager) ผู้สอนต้องคอยให้การสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเห็นคุณค่าในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่ผู้สอนเตรียมไว้

(๕) การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นมิตร ผู้สอนจะต้องสร้างบรรยากาศในการเรียนให้ผู้เรียนรู้รู้สึกปลอดภัย มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น และมีการยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

(๖) การเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (Active Participant) ผู้สอนควรเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนเพื่อจะได้ให้ผู้เรียนเกิดความคิดและช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมของเขาเข้ากับความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรมและถือโอกาสเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนไปด้วย

(๗) เป็นผู้ติดตาม ตรวจสอบ (Monitor) ผู้สอนตรวจสอบการทำงานหรือกิจกรรมของผู้เรียนเพื่อถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์ก่อนที่จะให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้

(๘) เตรียมแหล่งข้อมูล การที่บทบาทของผู้สอนไม่ใช่บอกความรู้อีกต่อไปผู้สอนจะต้องเตรียมแหล่งข้อมูลที่จะใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นแหล่งความรู้ให้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปของสื่อเอกสารต่างๆ ทั้งที่จัดทำขึ้นเอง และจากแหล่งเรียนรู้ภายใน เช่น ห้องสมุด ศูนย์วิทยบริการและแหล่งเรียนรู้

(๙) เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนนั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้สอนจะต้องเลือกกิจกรรมที่จะส่งเสริมผู้เรียน ในสิ่งต่อไปนี้

- ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์
- ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันโดยใช้กลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญ

- ผู้เรียนได้ค้นพบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง
- ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการควบคุมไปกับการสร้างสรรค์ผลงาน
- ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ ผู้สอนมีบทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การเป็น ผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ดังนั้นผู้สอนจะต้องเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ ต่างๆ ที่ต้องใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้วางแผนไว้ให้พร้อมล่วงหน้า
- เตรียมการวัดและประเมินผล บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้สอน คือ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยจะต้องเตรียมการในเรื่องวิธีวัดผลและเครื่องมือที่จะใช้วัดผลให้พร้อม

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

๒.๒.๑ ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การพัฒนาความคิดและความสามารถ โดยอาศัยประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม

บลูม (Bloom) ได้จำแนกการเรียนรู้ไว้เป็น ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึง พัฒนาการด้านสติปัญญาและความคิด

๒. ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หมายถึง พัฒนาการทางด้านความรู้สึกนึกคิด ความสนใจ ค่านิยม ความซาบซึ้ง การปรับตัวและเจตคติต่างๆ

๓. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หมายถึง การพัฒนาทักษะในทางปฏิบัติ ได้แก่ทักษะในการใช้อวัยวะต่างๆ เช่น การเคลื่อนไหว การลงมือทำงาน การทำการทดลอง^{๑๗}

การ์เจ (Gagne) ได้เสนอเงื่อนไขของการเรียนรู้ ไว้ ๘ ประการคือ

๑. การเรียนรู้เมื่อได้รับสัญญาณ (Signal Learning)
๒. การเรียนรู้ในลักษณะของการกระตุ้น-ตอบสนอง (Stimulus-Response Learning)
๓. การเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงการกระตุ้น-ตอบสนอง (Chaining)
๔. การเรียนรู้โดยสร้างความสัมพันธ์กระตุ้น-ตอบสนองด้วยภาษา (Verbal Association)
๕. การเรียนรู้แบบแยกแยะ (Discrimination Learning)
๖. การเรียนรู้ในแนวความคิดหลัก (Concept Learning)
๗. การเรียนรู้ในกฎเกณฑ์ (Rule Learning)
๘. การเรียนรู้เชิงแก้ปัญหา (Problem Solving)^{๑๘}

^{๑๗} บลูม (Bloom), อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๙ .

^{๑๘} การ์เจ (Gagne), อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๙ .

๒.๒.๒ ลักษณะของการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ของผู้สอนจะได้ผลดีนั้นผู้สอนต้องมีทักษะในการจัดการเรียนรู้มีความเข้าใจในระบบการจัดการเรียนรู้ มีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้จิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ด้วย การเรียนรู้ในทัศนะของนักจิตวิทยาโดยทั่วไปนั้นเป็นกระบวนการที่เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรของพฤติกรรม เป็นกระบวนการที่จิตใจมีปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าภายนอก ซึ่งพิจารณาได้จากการที่แต่ละบุคคลแสดงปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าอย่างไร การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเฉพาะของแต่ละบุคคลและเฉพาะเรื่องโดยที่ผู้เรียนต้องกระทำต่อวัตถุและปรากฏการณ์ในสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้อาจอยู่ในรูปของเจตคติ ความเชื่อ ข้อเท็จจริง มโนคติ หลักการ กฎ การแก้ปัญหา และทักษะปฏิบัติการการเรียนรู้ในบางเรื่อง ผู้เรียนอาจเรียนรู้ได้เร็ว บางเรื่องอาจเรียนรู้ได้ช้า ต้องใช้เวลาและมีประสบการณ์ การเรียนรู้บางเรื่องจะไม่สืบทอด แต่บางเรื่องจะสืบทอดง่ายถ้าไม่มีการใช้บ้าง^{๑๙}

แครอล (Caroll) ได้กล่าวถึง ความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ^{๒๐}

๑. ความถนัดทางการเรียนของผู้เรียน
๒. ความสามารถส่วนตัวของผู้เรียนที่จะเข้าใจการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน
๓. ความพยายามในการเรียนของผู้เรียน
๔. เวลาที่ใช้ในการเรียนของผู้เรียน
๕. คุณภาพการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน

ผู้สอนจะต้องทำหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญา เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ผู้สอนต้องสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ เป็นผู้สืบเสาะหาความรู้ เป็นผู้ค้นพบ เป็นผู้คิดอย่างพินิจพิจารณาและสามารถแก้ปัญหาต่างๆได้โดยประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้เรียนไปแล้ว ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรที่จะเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เช่น การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) ของดิวอี้ (Dewey การเรียนรู้เกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน (Theory of Cognitive Development) ของเปียเจต์ (Piaget) ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ (Discovery Learning) ของบรูเนอร์ (Bruner) ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้อย่างมีความหมายของออสเชล (Ausubel) และหลักการเรียนรู้ของกาจเย (Gagne) ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้และสภาพการณ์ต่างๆ สำหรับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเป็นพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียนได้อย่างถาวร

จากหลักการจัดการเรียนรู้และแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ของเปียเจต์ จะมีประโยชน์ต่อผู้สอน ในการจัดการเรียนรู้อย่างนี้

๑. ผู้สอนควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน ว่าผู้เรียนทุกคนจะผ่านขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาทั้งสี่ขั้นตามลำดับ ผู้เรียนที่มีอายุเท่ากันอาจมีขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาที่

^{๑๙}มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, อ่างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๐ .

^{๒๐}แครอล (Caroll), อ่างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๐ .

แตกต่างกัน พัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนแต่ละคนเป็นเครื่องแสดงความสามารถของบุคคลนั้น ผู้เรียนแต่ละคนจะได้รับประสบการณ์ทางกายภาพและทางสมอง พัฒนาการทางสติปัญญา เป็นผล เนื่องจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสภาพแวดล้อมซึ่งรวมทั้งผู้สอนด้วย ผู้เรียนควรเป็นผู้มีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาสติปัญญาของตนเอง การจัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียน สนใจและตั้งใจเรียนทำให้สภาวะสมดุลเกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นผลให้มีพัฒนาการทางสติปัญญา ผู้สอนควรมี เป้าหมายในการจัดการเรียนรู้อันแน่วแน่ที่จะสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สามารถทำสิ่งใหม่ๆ มิใช่แต่เพียง เป็นคนคอยลอกเลียนแบบผู้อื่น เป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักประดิษฐ์และสืบเสาะหาความรู้ เป็นผู้มีความคิดวิพากษ์วิจารณ์ รู้จักที่จะพิสูจน์สิ่งต่างๆ ไม่ยอมเชื่ออะไรง่ายๆ โดยไม่มีเหตุผล

๒. ผู้สอนควรใช้หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้บนพื้นฐานทฤษฎีพัฒนาการทาง สติปัญญาของเปียเจต์ กล่าวคือ ในการจัดการเรียนรู้ผู้สอนต้องไม่เน้นแต่เพียงข้อเท็จจริงเท่านั้น การ จัดการเรียนรู้ต้องเน้นให้ผู้เรียนใช้ศักยภาพของตนเองให้มากที่สุด จัดเนื้อหาและอุปกรณ์การจัดการ เรียนรู้ให้ สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนและคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนด้วย ผู้สอนควร จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนพบกับความแปลกใหม่ โดยการเสนอปัญหาที่เกินขั้นพัฒนาการทางสติปัญญา ของผู้เรียนเพียงเล็กน้อย เพื่อให้ผู้เรียนหาหนทางที่จะแก้ปัญหาที่เน้นการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยกิจกรรม การเสาะแสวงหาความรู้และค้นพบ ให้ผู้เรียนที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาที่ต่างกันทำงาน ร่วมกันมากขึ้น โดยอาจแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย อุปกรณ์การจัดการเรียนรู้และกิจกรรมต่างๆ ควรเริ่มจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่สิ่งที่เป็นนามธรรม ในการจัดการเรียนรู้ผู้สอนควรถามคำถาม มากกว่าการให้คำตอบ โดยเฉพาะคำถามประเภทปลายเปิด เมื่อถามคำถามแล้วผู้สอนควรรอคำตอบ ของผู้เรียน เพราะผู้เรียนต้องการเวลาที่จะดูดซึมคำถามและปรับเปลี่ยนขยายโครงสร้างของสมองเพื่อ ตอบคำถามนั้นๆ การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนคำนึงถึงเหตุผลของ ผู้อื่นมากขึ้น

โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลของตนเองเป็นใหญ่ ทำให้ผู้เรียนได้หลายๆ แนวความคิด เป็นการพัฒนา สติปัญญาให้สูงขึ้น

นอกเหนือจากแนวคิดตามทฤษฎีของเปียเจต์แล้ว แนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับ การจัดการเรียนรู้ได้อีกแนวคิดหนึ่งคือแนวคิดของบรูเนอร์ ซึ่งสอนให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง ตามลำดับดังนี้

- ๑) นำเสนอปัญหา
- ๒) ให้ผู้เรียนมีโอกาสทำความเข้าใจกับปัญหา
- ๓) ให้ผู้เรียนแก้ปัญหาพร้อมกับกำหนดวัสดุอุปกรณ์มาให้
- ๔) ให้ผู้เรียนแสดงผลการแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- ๕) อธิบายเพิ่มเติมโดยผู้เรียนและผู้สอนในเรื่องที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหา
- ๖) สรุปผลที่ได้จากการแก้ปัญหา

การสอนโดยวิธีสอนแบบค้นพบด้วยตนเองจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนดังนี้ คือ

- ๑) เป็นการเพิ่มพูนศักยภาพทางสติปัญญาของผู้เรียน
- ๒) ก่อให้เกิดแรงจูงใจภายใน

๓) ผู้เรียนได้ฝึกความคิดและการกระทำ ทำให้ได้เรียนรู้วิธีจัดระบบความคิดและวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

๔) ทำให้มีความรู้คงทนและถ่ายโยงการเรียนรู้ได้

๕) ทำให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้

๖) ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดและมีความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มมากขึ้น

๗) ฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ ไม่ได้เรียนรู้โดยการท่องจำแต่ก็มีข้อจำกัดคือ ต้องใช้เวลามากในการจัดการเรียนรู้ครั้งหนึ่งๆ

สำหรับหลักการสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้นั้น บรูเนอร์ได้เสนอไว้ดังนี้

๑) เนื้อหาวิชาที่สอนควรจัดแบ่งแยกออกเป็นส่วนย่อยๆ และจัดลำดับให้เหมาะสมกับผู้เรียน

๒) การจัดการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนและแรงจูงใจ

๓) แบบของการเสนอการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นลงมือปฏิบัติกับของจริงชั้นเรียนรู้จากรูปแบบของภาษาและจินตนาการ ชั้นเรียนรู้จากการใช้ตัวเลขแทนสัญลักษณ์ในการแทนค่า

๔) วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้คงทนและถ่ายโยงการเรียนรู้ได้ คือ วิธีสอนแบบค้นพบด้วยตนเอง

๕) การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ต้องสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ท้าทายความคิดและการกระทำโดยจัดให้มีกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องใช้กระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหา

๖) การเรียนรู้กระบวนการมีความสำคัญและจำเป็นมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหาด้านความรู้ เพราะบรูเนอร์ถือว่าความรู้เป็นกระบวนการ ไม่ใช่เป็นผลิตผล กล่าวคือ ทำอย่างไรจึงจะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนในการแสวงหาความรู้ต่างๆ ซึ่งต่างจากการจัดการเรียนรู้โดยทั่วๆ ไปที่มุ่งให้ผู้เรียนจำสิ่งต่างๆ โดยที่ผู้สอนเป็นผู้บอกให้^{๒๑}

๒.๑.๙ ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเรียนรู้และการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้และการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ซึ่งหากศึกษาและทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วจะเห็นความสัมพันธ์กันดังนี้

๑. การจัดการเรียนรู้และการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่จะแยกจากกันไม่ได้ เมื่อมีการจัดการเรียนรู้ก็ต้องมีการเรียนรู้ควบคู่กันไป

๒. การจัดการเรียนรู้และการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้สอนกับผู้เรียนต้องร่วมมือกันจึงจะช่วยให้การจัดการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

๓. การจัดการเรียนรู้ที่ดีช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินไปด้วยดี ทำให้การเรียนรู้สนุกสนานและผู้เรียนเกิดความพอใจในการเรียน

๔. การจัดการเรียนรู้ที่ดีย่อมทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้โดยง่ายและได้ผลตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้สอน

^{๒๑}มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๐ - ๑๒ .

๕. การจัดการเรียนรู้ที่ดีย่อมส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นอย่างดี คือ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ

๒.๒.๓ หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

ผู้สอนจึงมีหลักเกณฑ์ที่จะเป็นแนวทางในการเลือกจัดประสบการณ์การเรียนรู้ดังนี้

๑. เลือกประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ หากเป็นทักษะก็ควรเป็นทักษะที่ปฏิบัติแล้ว ผู้เรียนจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

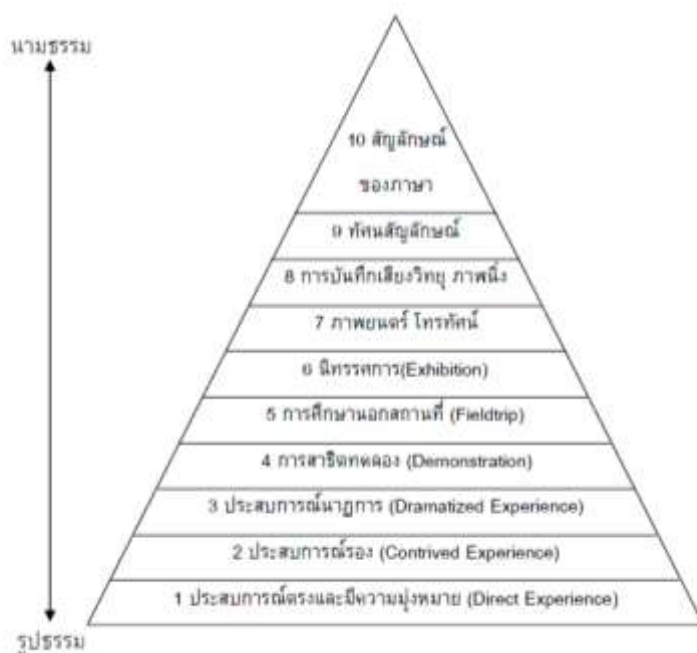
๒. เลือกประสบการณ์ที่ผู้เรียนพึงพอใจ สนุก น่าสนใจ ไม่ซ้ำซาก มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและความพึงพอใจ ซึ่งจะเป็นผลให้มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน

๓. เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถทางด้านร่างกายของผู้เรียนที่จะปฏิบัติได้ และควรคำนึงถึงประสบการณ์เดิมเพื่อจัดกิจกรรมใหม่ได้ต่อเนื่อง

๔. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนรู้หลายๆ ด้าน

๕. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่จำเป็นว่าผู้เรียนทุกคนต้องทำกิจกรรมอย่างเดียวกันหมด ควรมีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เลือกทำอย่างหลากหลาย

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวผู้สอนจึงควรจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนตามลำดับความสำคัญ จากรูปธรรม (Concrete) ไปสู่นามธรรม (Abstract) ซึ่ง เอ็ดการ์ เดล (Edgar Dale) นักการศึกษาชาวอเมริกันได้จัดลำดับความสำคัญของการให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนไว้ ๑๐ พวกต่อกันเป็นขั้นรูปกรวย เรียกว่า กรวยประสบการณ์ (Cone of Experience)^{๒๒}

ภาพที่ ๒.๑ แสดงกรวยประสบการณ์

^{๒๒}มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, อ่างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๓ .

จากแผนภาพกรวยประสบการณ์ อธิบายได้ดังนี้

๑. ประสบการณ์ตรง (Direct experience) คือ การเรียนรู้ที่ต้องใช้ของจริงหรือการให้ผู้เรียนได้ลงมือค้นคว้า ทดลอง หรือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงผู้เรียนได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕

๒. ประสบการณ์รอง (Contrived experience) หมายถึง เมื่อผู้สอนไม่สามารถจัดประสบการณ์ตรงจากของจริงให้ผู้เรียนได้สัมผัสด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ผู้สอนก็อาจใช้หุ่นจำลอง มาให้ผู้เรียนได้สัมผัส ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์รอง ซึ่งคล้ายคลึงกับประสบการณ์ตรงมากที่สุด

๓. ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized experience) คือ การแสดงละครในห้องเรียน หรือที่เรียกว่าบทบาทสมมติ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงทำให้มีการเรียนรู้จากการกระทำผู้แสดง ย่อมเข้าใจเรื่องราว จำเรื่องได้ ส่วนผู้ดูก็จะจำได้ดีและสนใจมากกว่าการเรียนรู้ด้วยวิธีอื่นๆ

๔. การสาธิต (Demonstration) ได้แก่ การแสดงให้ผู้เรียนได้เห็นเป็นลำดับขั้นไป เช่น การทดลองวิทยาศาสตร์ การประกอบอาหาร ฯลฯ บางกรณีอาจให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสาธิตด้วย ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจได้ดีเช่นเดียวกัน

๕. การศึกษานอกสถานที่ (Fieldtrip) นับเป็นประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ดูได้เห็น ได้ซักถาม ได้ใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ มากเหมือนกัน ก่อให้เกิดความคิด มองเห็นปัญหามาซึ่งความรู้จากการได้รับประสบการณ์ตรงเช่นเดียวกัน

๖. นิทรรศการ (Exhibition) การให้ผู้เรียนได้ร่วมจัดนิทรรศการหรือการนำผู้เรียนไปชมนิทรรศการ ก็เป็นประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้สัมผัสจับต้อง เป็นอีกทางหนึ่งที่ก่อให้เกิดความรู้ เกิดความคิด เป็นประสบการณ์ที่ดีกว่าประสบการณ์อื่นๆ ที่เป็นนามธรรม

๗. ภาพยนตร์และโทรทัศน์ เป็นประสบการณ์ที่มีความเป็นรูปธรรมที่มีทั้งภาพและเสียงใกล้เคียงของจริงมากที่สุด

๘. การบันทึกเสียง วิทยู และภาพนิ่ง ได้แก่ แผ่นเสียง แถบบันทึกเสียง วิทยู สไลด์ฟิล์ม สตรีป รูปภาพและอุปกรณ์เหล่านี้ ผู้เรียนอาจจะได้ยินเสียงหรือได้มองเห็นภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ประสบการณ์ข้อนี้ก็ทำให้ผู้เรียนสนใจได้ไม่น้อยทีเดียว

๙. ทศณสัญลักษณ์ (Visual symbols) ได้แก่ แผนที่ แผนภูมิ เป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้ผู้ดูเกิดความเข้าใจอย่างรวดเร็ว ใช้ช่วยประกอบคำอธิบายของผู้สอนให้แจ่มแจ้ง

๑๐. สัญลักษณ์ของภาษา หรือ วจนสัญลักษณ์ (Verbal symbol) ได้แก่ คำพูด และตัวหนังสือหรือภาษานั้นเอง เป็นประสบการณ์ที่เป็นนามธรรมมากที่สุด แต่ก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการเรียนรู้จะทั้งเสียมิได้ ดังนั้นในปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการบรรยายจึงยังเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งหากผู้สอนใช้เสริมกับการจัดประสบการณ์อื่นๆ ให้ผู้เรียนก็จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น^{๒๓}

๒.๒.๔ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

^{๒๓}มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓ - ๑๕ .

๑. จัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยการศึกษาค้นคว้า ทดลอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง

๒. จัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิด โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักใช้ความคิดสร้างสรรค์คิด วิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

๓. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยการร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมอภิปราย ร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ และร่วมนำเสนอความคิดด้วยตนเอง

๔. ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ ทั้งสมาชิกในกลุ่ม สมาชิกระหว่างกลุ่ม และปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน

๕. มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับความสามารถและศักยภาพของผู้เรียน เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลและตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

๖. วัดและประเมินผลผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ต่อเนื่อง ทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมโดยการประเมินตามสภาพจริงและการประเมินตนเอง

๗. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ ที่หลากหลาย ทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ทั้งแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่และบุคคล ใช้แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้

๒.๒.๕ ตัวบ่งชี้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ด้านผู้เรียน

๑. เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
๒. ทำกิจกรรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
๓. ได้ฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
๔. ได้ฝึกคิดสร้างสรรค์ แสดงออก มีเหตุผล
๕. ได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูล หาคำตอบ แก้ปัญหาและสร้างความรู้ด้วยตนเอง
๖. ได้เลือกทำกิจกรรมตามความถนัด ความสนใจ อย่างมีความสุข
๗. ได้ฝึกตนเองให้มีวินัย มีความรับผิดชอบในการทำงาน
๘. ได้ฝึกการประเมินตนเองเพื่อปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น สนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

ด้านผู้สอน

๑. มีการวิเคราะห์หลักสูตรและทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
๒. มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง
๓. มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริม ให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง
๔. มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม
๕. ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้
๖. ใส่ใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล
๗. ใช้สื่อการจัดการเรียนรู้หลากหลาย ใช้แหล่งเรียนรู้หลากหลาย
๘. วัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยการประเมินตามสภาพจริง

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียน ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ได้ประยุกต์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิต ได้มีความสุขและสนุกกับการเรียนรู้ตลอดจนมีคุณลักษณะนิสัยดีงามที่สังคมพึงปรารถนา^{๒๔}

ภาพที่ ๒.๒ แสดงลักษณะของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒.๓ ปัจจัยส่งเสริมการจัดการการเรียนรู้

แนวคิดทั่วไปในการจัดการการเรียนรู้ในการจัดการศึกษามีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ต้องการให้นักเรียนมีคุณภาพตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข อีกทั้งมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ^{๒๕} ซึ่งเป็นผลผลิต (Outputs) ของการศึกษา ทั้งนี้ ผลผลิตของการศึกษาจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เป็นตัวป้อน (Inputs) และที่เป็นกระบวนการ (Transformation Process)^{๒๖} ในการดำเนินการบริหารจัดการเพื่อใช้ปัจจัยตัวป้อนผ่านกระบวนการนำไปสู่ผลผลิต คือ คุณภาพนักเรียนตามที่ต้องการ โดยคำนึงถึงบริบทสภาพแวดล้อม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา

การศึกษาเป็นเครื่องบ่งชี้คุณภาพของประชากร หากประชากรส่วนใหญ่สามารถอ่านออกเขียนได้มีการศึกษาอย่างทั่วถึง การพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมจะดำเนินไปได้ง่ายขึ้น^{๒๗} การอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ ซึ่งต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน ให้ประโยชน์ซึ่งกันและกันเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ มีการอยู่ร่วมกันทั้งกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ ซึ่งต้องมีการเรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกัน

^{๒๔}มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, อ่างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔ – ๒๕ .

^{๒๕}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๙), หน้า ๕.

^{๒๖}ณรงค์ ณ ลำพูน และเพ็ชร รุฬวิเชตร, **การบริหารจัดการคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management : TQM)**, (เชียงใหม่ : ดวงกลมเชียงใหม่ กรุป, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

^{๒๗}วิจารณ์ พานิช, **โรงเรียนแห่งคุณภาพและการสร้างสรรค์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี, ๒๕๔๗), หน้า ๗๙.

สิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือองค์การทางสังคมจะมีอิทธิพลต่อแบบแผนการดำรงชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ^{๒๘} และสังคมมนุษย์แต่ละสังคมมักมีความแตกต่างกันในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา ค่านิยม สังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในภาคใต้ค่อนข้างมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษานอกจากนั้นในใต้ให้ความหมายของวัฒนธรรมเอาไว้ว่าวัฒนธรรมคือผลรวมของระบบความรู้ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจนความสามารถและอุปนิสัยต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของสังคม วัฒนธรรม คือ วิถีหรือทางดำเนินแห่งชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่ง ซึ่งอยู่ร่วมกันในที่หนึ่งหรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการดิ้นรนของมนุษย์เพื่อจัดการกับความไม่แน่นอน และเพื่อสร้างความเป็นระเบียบในสังคมวัฒนธรรมประกอบด้วยความคิด (Idea) แนวคิด (Concept) อุดมการณ์ (Ideology) ค่านิยม (Value) เจตคติ (Attitude) เป้าหมาย (Goal) บรรทัดฐาน (Norm) พฤติกรรมการเรียนรู้ (Learning behavior) สัญลักษณ์ (Symbol) พิธี (Rite) พิธีการ (Ritual) ประเพณี (Custom) เรื่องเล่าขาน (Myth) และสิ่งประดิษฐ์ (Artifacts) นอกจากนี้ ถ้ามองด้านวัฒนธรรมนักมานุษยวิทยาได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ ๖ ประการ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการจัดการศึกษาดังนี้^{๒๙}

๑. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared ideas) และค่านิยมทางสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรม

๒. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned) ที่ละเล็กทีละน้อย วัฒนธรรมเปรียบเสมือนมรดกทางสังคมได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

๓. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ สัญลักษณ์สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือภาษา

๔. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา ในลักษณะนี้วัฒนธรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ช่วยให้ผู้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม

๕. วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เช่น ความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม

๖. วัฒนธรรมเป็น สิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัว อยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น อาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม อาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี

บันทึก พาทีจิตร กล่าวถึงลักษณะนิสัยทางวัฒนธรรมของชนชาติไทย เอาไว้ว่าสามารถจำแนกได้ ๔ ประการ คือ ๑) นิสัยก่อสร้าง ๒) นิสัยรักความประณีต ๓) นิสัยองกาม ๔) นิสัยต่อสู้จากประวัติศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ภาคใต้เป็นดินแดนอารยธรรมเก่าแก่แห่งหนึ่งมี

^{๒๘}บันทึก พาทีจิตร, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

^{๒๙}ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑-๑๒.

ชนท้องถิ่น ประกอบไปด้วย กลุ่มชนหลายเผ่าหลายศาสนาที่อพยพมาตั้งหลักทำมาหากินกระจายอยู่ทั่วไป มีการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณีเก่าแก่มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรมจึงควรมีคุณลักษณะเฉพาะในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียน^{๓๐}

๒.๔.๑ ปัจจัยระดับนักเรียน

แนวคิดทั่วไปในด้านปัจจัยระดับนักเรียน

ปัจจัยระดับนักเรียนคือองค์ประกอบในการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารและจัดการศึกษาที่เป็นลักษณะของนักเรียนแต่ละบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อคุณภาพนักเรียน จากการศึกษาการวิจัยของมาร์ซาโน^{๓๑} ซึ่งได้ทำการศึกษาดัชนีที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลความสำเร็จของโรงเรียน โดยทำการจำแนกตัวแปรที่เป็นปัจจัยส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนออกเป็น ๓ ระดับ คือ ปัจจัยระดับโรงเรียน ปัจจัยระดับห้องเรียน และปัจจัยระดับนักเรียน จากผลการศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่นๆ พบว่าตัวแปรระดับ นักเรียนมีอิทธิพลต่อ ความสำเร็จหรือประสิทธิผลของโรงเรียนสูงที่สุด คือ ร้อยละ ๘๐ ตัวแปรปัจจัยระดับห้องเรียนมีอิทธิพลรองลงมา คือ ร้อยละ ๑๓ ส่วนตัวแปรระดับโรงเรียนมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนต่ำที่สุด คือ ร้อยละ ๗ เท่านั้น เมื่อพิจารณาปัจจัยระดับนักเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของคุณภาพนักเรียนประกอบด้วย คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ทักษะในการแสวงหาความรู้ ทักษะในการทำงาน การเรียนรู้ และการพัฒนาตนเองสุขภาพทางกาย สุขภาพจิตที่ดี และสุนทรียภาพของผู้เรียน ส่วนปัจจัยระดับนักเรียนตามแนวคิดของมาร์ซาโน ประกอบด้วยบรรยากาศในครอบครัว (Home atmosphere) ความรู้พื้นฐานเดิม (Prior knowledge) ความสามารถพิเศษ(Aptitude) ความสนใจใฝ่รู้ (Student interest in what is being taught) ฮอยและมิสเกล^{๓๒} เสนอแนวคิดที่ว่าปัจจัยระดับนักเรียนในการดำเนินงานของโรงเรียน ได้แก่ ความพร้อมในการเรียนหรือความสามารถของนักเรียนและการสนับสนุนของผู้ปกครองสำหรับการวิจัยในการเรียนหรือความสามารถของนักเรียนและการสนับสนุนของผู้ปกครองสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรปัจจัยระดับนักเรียน ประกอบด้วย ความสนใจใฝ่รู้บรรยากาศในครอบครัว ความพร้อมที่จะเรียนและกระบวนการพัฒนาตนเองของผู้เรียน ดังนี้

ความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียน

ความสนใจใฝ่รู้ คือ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่ ความอยากเรียน หรือความร้องการที่จะเรียนรู้ ความตั้งใจ ความตื่นตัวและทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อสาระการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้ และการจัดการเรียนการสอนจากภายในโรงเรียนและจากแหล่งเรียนรู้อื่น

^{๓๐} บันเทิง พาพิจิตร, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า. ๑๖๖.

^{๓๑} Marazno, Robert J. A new era of school reform : Going where the research takes us. Aurora, Co : Mid. Continent Research for Educational Learning, ๒๐๐๔ : ๑๕.

^{๓๒} Hoy, Wane and Miskel, Cecil G. Educational Administration : Theory Research and Practice. ๗th ed. New York : McGraw – Hill, ๒๐๐๕ : ๒๗๔-๒๗๖.

มาร์ซาโน ว่าคุณสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียนในสิ่งที่ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เป็น ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณ ภาพของผู้เรียน ซึ่งคุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์ได้กำหนดว่าผู้เรียนต้องมีคุณลักษณะในการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน และรักการค้นคว้า เสนอแนวคิดว่าคุณรู้เป็นการจัดการด้านสติปัญญาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับข้อเสนอปัญหา ผลผลิต และแผนการต่างๆ สำหรับมัวร์^{๓๓} ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับระดับของการเรียนรู้ว่าประกอบไปด้วย ๔ ระดับ คือ ๑) การรับรู้ข้อมูล (Receiving) ๒) การตอบสนอง (Responding) ๓) การประเมินค่า (Valuing) และ ๔) การบันทึกใจจด (Commitment) อนึ่งสำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้น คลอสเมียร์ (Klausmeier ๑๙๘๕)^{๓๔} มีความเห็นว่าเป็นการทำงานของสมองมนุษย์ในการเรียนรู้ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับคอมพิวเตอร์มีการทำงานเป็นขั้นตอนดังนี้ คือ ๑) การรับข้อมูล (Input) ๒) การเข้ารหัส (Encoding) ๓) การส่งข้อมูลออก (Output)

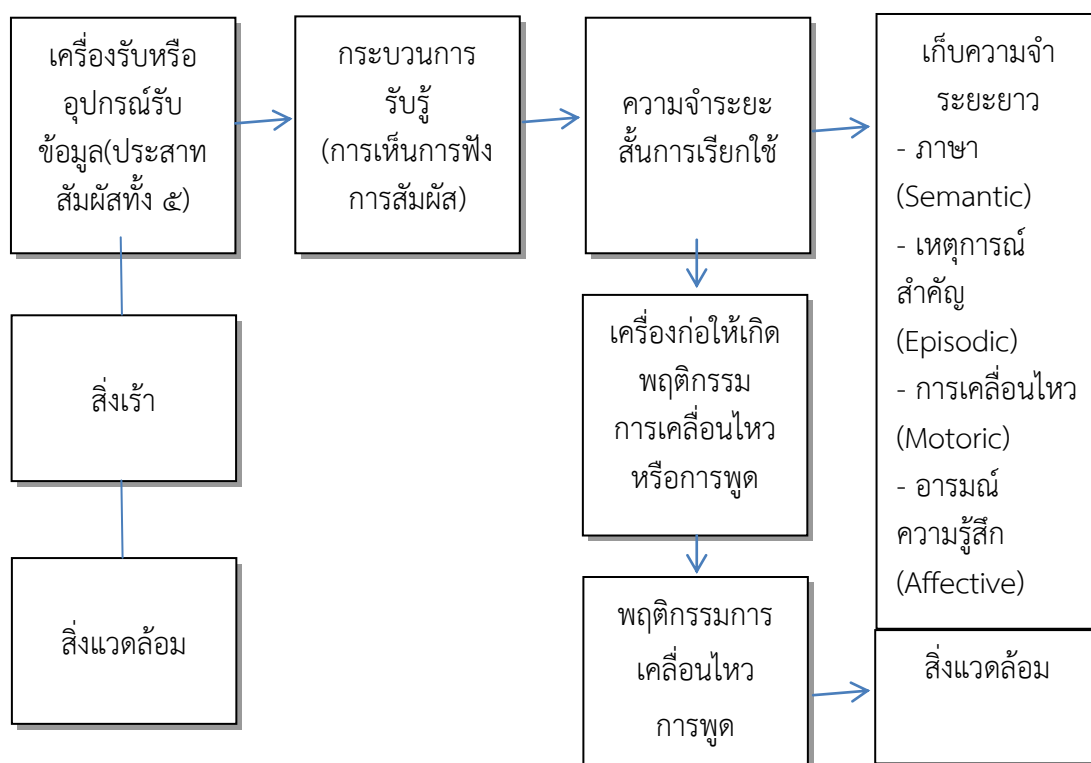
โดยเริ่มต้นจากการที่มนุษย์รับสิ่งเร้าโดยประสาทสัมผัส และจะได้รับการบันทึกไว้ในความจำระยะสั้นซึ่งจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๒ ประการ คือ การรู้จัก (Recognition) และความใส่ใจ (Attention) โดยบุคคลจะเลือกรับสิ่งเร้าที่ตนรู้จักหรือมีความสนใจ และสิ่งเร้านั้นจะได้รับการบันทึกลงในความจำระยะสั้น (Short-term) ซึ่งจะคงอยู่ในระยะเวลาที่จำกัดในการเก็บข้อมูลไว้ใช้ระยะยาวเพื่อนำมาใช้ในภายหลังทำได้โดยข้อมูลนั้นต้องได้รับการเปลี่ยนรูปเข้ารหัส (Encoding)

เมื่อข้อมูลได้รับการบันทึกไว้ในความจำระยะยาว (Long term memory) บุคคลสามารถเรียกข้อมูลออกมาใช้ได้โดยการถอดรหัส (Decoding) และส่งต่อไปสู่ตัว ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล^{๓๕} ดังแสดงในภาพ

^{๓๓} Moore, Kenneth D. *Classroom Teaching Skills*. ๕th ed. New York : Mc Graw – Hill, ๒๐๐๑ : ๔๕.

^{๓๔} ทิศนา ขัมมณี, *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘๑-๘๒.

^{๓๕} ทิศนา ขัมมณี, *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

ภาพที่ ๒.๓ กระบวนการทางสมอง

นอกจากนี้ Daniel Katz ยังอธิบายว่าความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียนเกิดจากลักษณะและวิธีการในการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ๔ ด้านต่อไปนี้ คือ^{๓๖}

๑. สิ่งแวดล้อม (Environmental) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ แสง เสียง อุณหภูมิและสภาพภายในห้องเวลาเรียน

๒. อารมณ์ (Emotional) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบรรยากาศ อารมณ์ ที่มีผลกระทบในการเรียนรู้ของผู้เรียน

๓. ด้านสังคม (sociological) เป็นด้านที่ผู้เกี่ยวข้องจะเป็นครู ผู้ปกครอง ที่จะมีส่วนในการให้การสนับสนุนช่วยเหลือผู้เรียน

๔. ด้านกายภาพ (Physical) เป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในการเคลื่อนไหว สภาพร่างกาย อาหารที่รับประทานเข้าไป เวลาที่ใช้ในแต่ละวันและความชอบในการที่จะเรียนรู้ของผู้เรียนตัวบ่งชี้ การเรียนรู้ของผู้เรียนที่แสดงถึงความสนใจในการเรียนรู้มีลักษณะที่แสดงออกดังนี้^{๓๗}

^{๓๖} Daniel Katz, and Robert L Kahn. *The Social Psychology of Organizations*. ๒nd ed. New York : John Willey & Son, ๑๙๗๘ : ๓๐.

^{๓๗} คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, *ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐.

๑. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. ฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
๓. ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้จากกลุ่ม
๔. ฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ
๕. ได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหาด้วยตนเอง
๖. ค้นข้อมูล รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
๗. เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจ
๘. มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน
๙. ประเมิน ปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น สนใจหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

สภาพของครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยเบื้องต้นที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เป็นรูปแบบของตนเอง การส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์ตนเองได้ว่าเป็นบุคคลที่มีลักษณะเด่นแบบใดในการเรียนรู้ จะทำให้สามารถเลือกกิจกรรม สื่อ อุปกรณ์ ที่เหมาะสมกับความสนใจใฝ่รู้ ทำให้เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพวิธีการเรียนรู้ หรือรูปแบบการเรียนรู้ของบุคคลจำแนกเป็น ๔ แบบ ดังนี้^{๓๘}

๑. นักกิจกรรมผู้ เรียนลักษณะนักกิจกรรมจะมีจุดเด่นคือมีความเป็นผู้นำสูงกล้าแสดงออก ชอบทำงานที่มีกำหนดเวลาสั้น ชอบสิ่งที่ท้าทาย ไม่ชอบอยู่นิ่งเฉย ชอบมีส่วนร่วมในกิจกรรมมีความกระตือรือร้นสูง ดังนั้นการเสนอกิจกรรมเรียนรู้ให้ผู้เรียน ควรจะเป็นสิ่งที่ท้าทายให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ปฏิบัติให้มากที่สุด

๒. นักวิเคราะห์ ผู้เรียนลักษณะนักวิเคราะห์ จะมีลักษณะเด่นในด้านความเป็นนักคิดชอบคิดทบทวนแล้วทบทวนอีก ก่อนลงมือทำ เป็นนักฟัง นักสังเกต และรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น เพื่อนำไปหาข้อสรุป ชอบฟัง ข้อวิพากษ์ วิจารณ์ ชอบอ่านหาข้อมูล อย่างละเอียดชอบคิดไตร่ตรอง ไม่ด่วนตัดสินใจ การเสนอแนวคิดใดๆ จะต้องประเมินข้อมูลให้ชัดเจนก่อนนำเสนอ ดังนั้น การจัดกิจกรรมให้ ผู้เรียนลักษณะนี้ ควรจะเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง และมีระยะเวลาในการสรุปและหาข้อมูล

๓. นักทฤษฎี ผู้เรียนมีลักษณะการเรียนรู้แบบนี้จะมีจุดเด่นในด้านการคิดที่อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดทฤษฎี สมมติฐาน ชอบคิดอย่างเป็นระบบ มีแนวคิดที่ชัดเจน คิดมากกว่าทำการนำเสนอความคิดเห็นใดจะต้องมีทฤษฎีและหลักการรองรับ ชอบอ้างอิงหลักการ ทฤษฎีและกฎหมายอยู่เสมอ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ต้องเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างแนวคิดของตนเองมีการทดลองหรือทดลองเพื่อยืนยันทฤษฎี เช่น กระบวนการทางวิทยาศาสตร์กรณีศึกษา

๔. นักปฏิบัติ ผู้เรียนที่มีลักษณะเป็นนักปฏิบัติจะมีลักษณะเด่นในด้านการวางแผน การปฏิบัติชอบลงมือทดลอง ชอบแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง ชอบแสดงความคิดเห็นใหม่ และทดลองปฏิบัติ ชอบการอภิปราย ชอบการแสวงหาที่ใหม่ๆ อยู่เสมอ การเสนอกิจกรรมให้ผู้เรียน ควรจะเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สร้างแนวปฏิบัติเป็นของตนเอง

^{๓๘} ระพีพรรณ ศรีสุข, “เรียนอย่างมีความสุขสนุกกับกิจกรรมตามแนววัฏจักรการเรียนรู้ (๔ MAT) : การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อเสริมสร้างลักษณะดีเก่ง มีสุข.” (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๑.

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความสนใจใฝ่รู้ คือ องค์ประกอบปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับนักเรียน ที่เป็นพฤติกรรมปฏิบัติของนักเรียนที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่ มีความอยากหรือความต้องการที่จะเรียนรู้ มีความตั้งใจ การแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการและจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายมีความตื่นตัว ทัศนคติที่มีต่อสาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน และการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียนและจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

บรรยากาศในครอบครัว

บรรยากาศในครอบครัว เป็นลักษณะของสภาพเหตุการณ์ ความรู้สึก สภาพแวดล้อม สภาพความเป็นอยู่ภายในบ้านที่เด็กอยู่อาศัยที่เกิดจากความรักความอบอุ่นความสามัคคีปรองดอง ความรู้สึกมั่นคงการให้คำปรึกษาหารือการดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือของผู้ปกครองและของบุคคลในครอบครัว

บรรยากาศของครอบครัวหรือองค์การ คือ คุณภาพโดยรวมของสิ่งแวดล้อมภายในองค์การหรือภายในครอบครัว^{๓๙} ซึ่งจากการจำแนกตัวแปรปัจจัยระดับนักเรียน ของมารชาโน ที่ทำการศึกษาคำแปรที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของโรงเรียนและตัวแปรระดับนักเรียน ประกอบด้วยบรรยากาศของครอบครัวซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของลิฟวิงตัน และลิฟวิงสตัน^{๔๐} ที่พบว่าสภาพครอบครัวของนักเรียนมีอิทธิพลต่อผลการเรียนของนักเรียนในทำนองเดียวกัน

เนนเบิร์ก และออนสไตน์ อธิบายว่าความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวของนักเรียนจะส่งผลต่อผลผลิตของโรงเรียน คือ นักเรียนโดยตรง ซึ่งบรรยากาศของครอบครัวหรือบรรยากาศขององค์การมีผลกระทบต่อบุคคลที่อยู่อาศัยภายในครอบครัวหรือองค์การทั้งในด้านผลการปฏิบัติงาน หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้น และบรรยากาศภายในองค์การที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งต่างๆ จะมีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคลที่อยู่ในองค์การนั้น

ทั้งนี้บรรยากาศในครอบครัวของนักเรียนที่ทุกคนในครอบครัวมีความรักความไว้วางใจกันเป็นที่ปรึกษาที่ดีต่อกัน มีการหารือช่วยเหลือกันในการแก้ปัญหาารวมกัน มีความผูกพันมีความอบอุ่นมีความรักใคร่สามัคคีกันภายในครอบครัว จะเป็นบรรยากาศที่ทำให้คนในครอบครัวมีความสุขมีความพึงพอใจ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับความรักของสมาชิกภายในครอบครัวซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกรมสามัญศึกษาที่พบว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีความอบอุ่น ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือให้กำลังใจได้รับการเอาใจใส่ดูแลและช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาให้มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน^{๔๑}

ดังนั้นสรุปได้ว่า บรรยากาศในครอบครัว เป็นปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับนักเรียน เป็นพฤติกรรมปฏิบัติของนักเรียนที่เกิดจากสภาพแวดล้อม สภาพเหตุการณ์ สภาพของ

^{๓๙}Lunenberg and Ornstein. **Educational Administration**. ๔th ed. Belmont : Thomson Learning, ๒๐๐๔ : ๙๗.

^{๔๐}Livingston, Donald R. and Livingston ,Sharon. **Unbriding the Rhetoric About tudentAchievement and Teacher Quality in Georgia**. [online] www : <http://ericfac.Piccard.csc.com>,Accessed, March ๓๑ , ๒๐๐๓ : ๑๕-๑๘.

^{๔๑}Lunenberg, Fred C.and Ornstien. **Allan C. Educational Administration**. ๓th ed. Belmont : Thomson Learning, ๒๐๐๐ : ๔๑๐.

ความเปื่อยภายในบ้าน ในครอบครัวที่นักเรียนอยู่อาศัย ที่เกิดจากรักความอบอุ่น ความสามัคคี ประองตอง ความรู้สึกถึงความมั่นคง การให้คำปรึกษาหารือ การดูแลเอาใจใส่การให้ความช่วยเหลือของผู้ปกครองและของบุคคลภายในครอบครัวของนักเรียน

ความพร้อมที่จะเรียน

ความพร้อมที่จะเรียน คือ แรงจูงใจของนักเรียนในการเรียน สุขภาพหรือสภาพร่างกายที่ไม่เจ็บป่วยหรือเป็นอุปสรรคต่อการเรียน สภาพของจิตใจ ทัศนคติ สภาพแวดล้อมในการเรียนและการได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัว

ฮอยและมิสเกล มีความเห็นว่าปัจจัยตัวบ่งชี้ในการดำเนินงานของโรงเรียนให้บรรลุตามเป้าหมายและภารกิจของโรงเรียน ปัจจัยระดับนักเรียน ได้แก่ความพร้อมในการเรียนของผู้เรียนหรือความสามารถของผู้เรียนและการสนับสนุนของผู้ปกครองปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความพร้อมในการเรียนของผู้เรียน^{๔๒}

ความพร้อมของผู้เรียนมีลักษณะและองค์ประกอบตามที่ เสนอแนะดังนี้^{๔๓}

๑. ผู้เรียนมีโอกาสคิดสร้างสรรค์ โดยครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อและสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

๒. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ด้านความสามารถทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกายและจิตใจ

๓. สาระการเรียนรู้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจ ของผู้เรียนและความคาดหวังของสังคม

๔. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครู ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะที่ช่วยเหลือเกื้อกูลห่วงใย ทำกิจกรรมร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแก้ปัญหาารวมกัน

๕. แหล่งเรียนรู้มีหลากหลายเพียงพอ สามารถให้ผู้เรียนใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ได้ตามความถนัดและความสนใจ

๖. ผู้เรียนมีความศรัทธาต่อผู้สอน สาระและกระบวนการก่อให้เกิดการเรียนรู้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

๗. สาระและกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

๘. มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ เช่นชุมชน ครอบครัว องค์กรต่างๆ เพื่อ สร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกัน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้การวางแผนการเรียนของผู้เรียน เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนของผู้เรียน

^{๔๒} Hoy, Wane and Miskel, Cecil G. Educational Administration : Theory Research and Practice. ๗th ed. New York : McGraw-Hill, ๒๐๐๕ : ๒๗๔-๒๗๖.

^{๔๓} คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑-๒๒.

นวลจิตต เขวากีรติพงศ์ และคณะ มีแนวคิดว่าการวางแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องสามารถตอบคำถามต่อไปนี้ได้คืออะไร^{๔๔}

๑. จะเรียนอะไร
๒. เรียนไปทำไม
๓. จะไปหาคำตอบได้ที่ไหน โดยวิธีใด
๔. จะสามารถนำเสนอหรือให้คำตอบได้เมื่อใด

โควี (Covey) มีความเห็นว่า มนุษย์มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในตนเองพร้อมที่จะเรียนรู้และได้รับการพัฒนาให้มีความสูงส่งซึ่งเป็นสมรรถนะภายในของบุคคลประกอบด้วย ๔ ด้านคือ

๑. ด้านกายภาพ (Physical Dimension) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพร่างกายอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Dimension) เป็นศูนย์รวมของชีวิตเป็นความเชื่อสัตย์ต่อค่านิยมซึ่งผูกพันกับแรงบันดาลใจ

๓. ด้านสติปัญญา (Mental Dimension) การพัฒนาทางสติปัญญาการอ่านการใช้จินตนาการการวางแผนและการเขียน

๔. ด้านสังคม/อารมณ์ (Social / Emotional Dimension) เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการบริการความเขากเขาใจ การร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์ และความมั่นคงในจิตใจ^{๔๕}

สมศักดิ์ ลินธูเรชฌ์ กล่าวว่า ความพร้อมที่จะเรียนของผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้รวมเอาทักษะชีวิตเข้าไว้ในมาตรฐานการศึกษาทักษะชีวิตที่เป็นเหมือนการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน ประกอบด้วยสาระสำคัญ ๘ ประการดังนี้^{๔๖}

๑. การตัดสินใจ
๒. การแก้ปัญหา
๓. ความคิดสร้างสรรค์
๔. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ
๕. ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
๖. การเห็นคุณค่าในตนเอง
๗. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
๘. ทักษะการจัดการ

สรุปได้ว่า ความพร้อมที่จะเรียน คือ ปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับนักเรียนที่เป็นพฤติกรรมปฏิบัติของนักเรียนที่เกิดจากสภาพร่างกายและจิตใจของนักเรียนที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ เช่น มีแรงจูงใจในการเรียน มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงไม่เจ็บป่วย หรือเป็นอุปสรรค

^{๔๔} นวลจิตต เขวากีรติพงศ์ และคณะ, การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗.

^{๔๕} Covey, Stephen R. The ๗ Habits of Highly Effective People. New York : Franklin Covey Co, ๒๐๐๓ : ๑๓๐.

^{๔๖} สมศักดิ์ ลินธูเรชฌ์, มงสุคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

ต่อการเรียน มีสภาพจิตใจที่ดีต่อการเรียน และสภาพแวดล้อมในการเรียนการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว และการเตรียมตัวก่อนเขาเรียน

กระบวนการพัฒนาตนเอง

กระบวนการพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการในการศึกษาหาความรู้และรับรู้ตามศักยภาพ และตามลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละบุคคลในการสืบค้นหาความรู้ด้วยตนเอง การมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การวางแผนการเรียน วิธีการเรียน และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตัวเองให้มีความก้าวหน้าอยู่เสมอ

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษา ด้านผู้เรียนเอาไว้ว่าผู้เรียนจะต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและมีตัวบ่งชี้เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองของผู้เรียน ดังนี้คือ

๑. ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ
๒. ผู้เรียนรักการอ่านและสามารถค้นคว้าหาความรู้ ทั้งจากในและนอกสถานศึกษา
๓. ผู้เรียนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง^{๔๗}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่คุณภาพของนักเรียนโดยมีแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาตนเอง มี ๕ ประการ

๑. แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน
๒. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งทุกเวลาต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
๓. ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
๔. ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์
๕. สารที่สมมูลเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด และความคิด^{๔๘}

สำหรับกระบวนการการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข มีกระบวนการเรียนรู้ ๕ ลักษณะ คือ การเรียนรู้อย่างมีความสุข การเรียนรู้แบบองค์รวมการเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น และการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งมีรายละเอียดตามที่คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ อธิบายไว้ดังนี้

๑. การเรียนรู้อย่างมีความสุข เรียนรู้อย่างสันติสุข ด้วยกันทั่วทุกคน เป็นสภาพการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลหลากหลาย ในวิธีการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จ และได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ
๒. การเรียนรู้แบบองค์รวม การบูรณาการสาระและกระบวนการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อเนื่องกลมกลืนกันทั้งเรื่องใกล้ตัวในท้องถิ่น เรื่องของสากล

^{๔๗} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา : สมศ, มาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ เพื่อการประเมินคุณภาพในรอบแรก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๔๗, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จุฑทอง, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

^{๔๘} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา : เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙.

การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมโลกมีความหมายต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและแก้ปัญหาสภาพสังคม

๓. การเรียนรู้จากการคิดและการปฏิบัติจริง เรียนโดยใช้สมอง และสองมือเป็นการจัดการเรียนรู้ให้ได้ฝึกคิดและปฏิบัติจริง ฝึกจากประสบการณ์ตรงจากแหล่งความรู้ สื่อ เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ด้วยการใช้สังเกต คิดอย่างรอบคอบ ปฏิบัติจริงจึงและสรุปผลเป็นองค์ความรู้

๔. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เรียนรวมกันรู้รวมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ วัฒนธรรม อารมณ์ สังคมรวมกันเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ดงามพัฒนาทักษะทางสังคมและทักษะการทำงาน

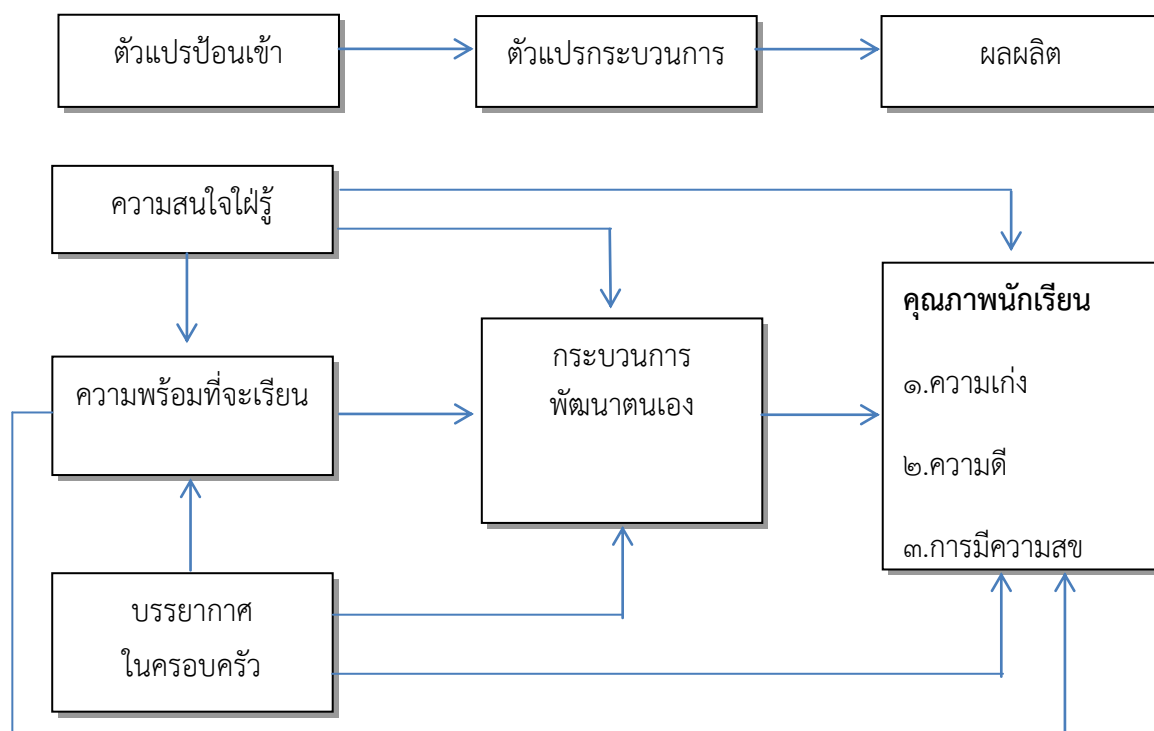
๕. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เรียนอย่างไรใครควรพบทบทวนตัวเองรอบด้านเป็นการรับรู้วิธีการเรียนรู้ และความถนัดของตนเอง เน้นการเรียนรู้กระบวนการการเรียนรู้แต่ละครั้งเกิดขึ้นได้อย่างไร ด้วยวิธีการอะไร มีขั้นตอนอย่างไร เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาจุดดีเด่น จุดด้อย และปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสมสำหรับแนวคิดในกระบวนการพัฒนาดตนเองของผู้เรียน สามารถนำแนวคิดต่างๆมาปรับใช้ได้^{๔๔}

โควิ โดเสนอแนวคิดคุณลักษณะ ๗ ประการ ที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพพัฒนาสู่ความมีประสิทธิผลสูง ซึ่งประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

๑. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๒. เริ่มต้นด้วยจุดมุ่งหมายในใจ
๓. ทำตามลำดับความสำคัญ
๔. มุ่งมั่นในความสำเร็จ
๕. เขาใจผู้อื่นก่อนแล้วจึงให้ผู้อื่นเข้าใจเรา
๖. การระดมพลังสร้างสรรค์
๗. การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ สรุปได้ว่า ปัจจัยระดับนักเรียน คือ ตัวแปรที่เป็นปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับนักเรียน เป็นลักษณะหรือองค์ประกอบของนักเรียนแต่ละบุคคลซึ่งประกอบด้วย ความสนใจ ใฝ่รู้ความพร้อมที่จะเรียนบรรยากาศในครอบครัว และกระบวนการพัฒนาดตนเองซึ่งมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนสรุปได้ ดังแสดงในภาพ

^{๔๔} คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑-๓๓.

ภาพที่ ๒.๔ ปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับนักเรียนที่สัมพันธ์กับคุณภาพนักเรียน

๒.๔.๒ ปัจจัยระดับห้องเรียน

ปัจจัยระดับห้องเรียนคือองค์ประกอบที่เป็นปัจจัย ในการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการศึกษาและการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอน ซึ่งมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อคุณภาพนักเรียน

กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพของผู้เรียน ครูมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน การปลูกเร้าและเสริมแรงผู้เรียนในการค้นหาคำตอบและแก้ปัญหาด้วยตนเองการทำงานเป็นกลุ่มการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม สร้างความมีวินัยและความรับผิดชอบให้กับผู้เรียนครูจะเป็นผู้วางแผนทั้งเนื้อหาและวิธีการแก่ผู้เรียนจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และช่วยชี้แนะแนวทางให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน สำหรับปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับห้องเรียน^{๕๐}

มารซาโน ได้กำหนดปัจจัยระดับห้องเรียนที่มีอิทธิพลต่อผลผลิตของโรงเรียน คือ ชนิดและคุณภาพของการสอน (Kind and quality of teaching) การออกแบบหลักสูตร (curriculum design) และการจัดการชั้นเรียน (Classroom management) บันดुरา^{๕๑} ได้เสนอรูปแบบของครูที่มีสมรรถนะหรือความสามารถ (Efficacy) ที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานประกอบ

^{๕๐} คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๕๑} Bandura, A. Self-Efficacy : The Exercise of Control. New York : Freeman, ๑๙๙๗ : ๑๕๓-๑๕๔.

ด้วยการชี้แนะของครู (Physiological cues) ความสามารถในการพูดจูงใจ (Verbal persuasion) ตัวแบบใน การทำงาน (Modelling) และประสบการณ์ความรอบรู้ของครู (Mastery experience)^{๕๒}

โรเซนไชนและเฟรสท ระบุว่าปัจจัยระดับครูหรือห้องเรียนที่สัมพันธ์กับผลผลิตหรือคุณภาพนักเรียน ประกอบด้วย ความชัดเจนในการนำเสนอและความสามารถในการจัดกิจกรรม (Clarity) การเปลี่ยนแปลงพัฒนาในการใช้สื่อ (Variability) ความกระตือรือร้นในการทำงาน (Enthusiasm) พฤติกรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (Task orientation) และโอกาสในการเรียน ของนักเรียน (Opportunity to learn) สอดคล้องกับแนวคิดของกรีนวอลลดและคณะที่ระบุว่า ตัวบ่งชี้คุณภาพของครูประกอบด้วย ความสามารถ ความรู้และประสบการณ์^{๕๓}

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา เสนอว่าตัวแปรที่เป็นปัจจัย ระดับครูหรือห้องเรียนที่มีผลต่อคุณภาพของการศึกษาคือ ๑.ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ของครูคุณวุฒิและความรู้ความสามารถตรงกับงานที่ได้รับมอบหมายสำหรับครู มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ ของครูมี ๓ ประการ คือ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน (Instructional expert) เป็นผู้จัดการชั้นเรียน (Classroom manager) และเป็นที่ปรึกษา(Counselor) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปร ปัจจัยระดับห้องเรียนที่เป็นปัจจัยส่งเสริมคุณภาพประกอบด้วย ความกระตือรือร้นของครูความรอบรู้ ของครูการให้คำปรึกษา^{๕๔}

การจัดการชั้นเรียน ดังนี้

ก. ความกระตือรือร้น

ความกระตือรือร้นของครูเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติงานความศรัทธาในวิชาชีพ การเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงาน ความตื่นตัว ความฉับไว และความเต็มใจในการปฏิบัติงานที่ ได้รับมอบหมาย

เมื่อพิจารณามาตรฐานด้านการเรียนการสอน ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวกับมาตรฐานด้านครูคือครูมีความมุ่งมั่นอุทิศตนในการสอนและพัฒนาผู้เรียนมี การแสวงหาความรู้ เทคนิควิธีการใหม่ๆ รับฟังความคิดเห็น ใจกว้าง และยอมรับการเปลี่ยนแปลง^{๕๕}

^{๕๒} Marazno, Robert J. A new era of school reform : Going where the research takes us. Aurora, Co : Mid. Continent Research for Educational Learning, ๒๐๐๐ : ๑๕.

^{๕๓} Rosenshine, Barak V. and Furst, Norma F. Research on Teacher Education. Englewood Cliffs , NJ : Prentice-Hall, ๑๙๗๑ : ๕๓๖.

^{๕๔} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, มาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้เพื่อ การประเมินคุณภาพในรอบแรก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๔๗, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุฑาทอง, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

^{๕๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๙), หน้า ๖-๗.

โรเซนไชนและเฟรสท ได้ทำการวิจัยพบว่า ความกระตือรือร้นในการสอนของครู (Enthusiasm) มีความสัมพันธ์กับคุณภาพของผู้เรียนการเตรียมความพร้อมของครู ผู้สอนเป็นการแสดงให้เห็น ถึง ความกระตือรือร้นของครูในการปฏิบัติงาน^{๕๖}

สเคลและเบอร์เดน มีความเห็นว่า การเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ของครู ประกอบด้วย

๑. แผนการเรียนการสอนระยะยาว
๒. เครื่องมือส่งเสริมคุณภาพการปฏิบัติงาน
๓. รางแผนการทำงาน
๔. ตารางเวลาทำงานแต่ละสัปดาห์
๕. ปฏิทิน แผนการเรียน
๖. โครงร่างหลักสูตร
๗. โครงร่างนโยบาย
๘. แนวทางการประเมินผลนักเรียน
๙. การบ้านสำหรับผู้เรียน
๑๐. เครื่องมือสนับสนุนการทำงาน
๑๑. แสดงให้เห็นงานประจำในชั้นเรียนที่ต้องทำ
๑๒. เอกสารการสอนของครู

ครูผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนหลายประการด้วยกัน เช่น ความรู้ความเข้าใจในสาระที่สอน ความสามารถในการสอน ความตั้งใจ ทัศนคติต่อการสอน ความรู้สึกต่อผู้เรียนสภาพจิตใจ แรงจูงใจ สุขภาพ ความพร้อมของผู้สอน บุคลิกลักษณะของผู้สอนมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนและต่อพฤติกรรมการสอนของครูซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอนและต่อพฤติกรรมการสอนของครูซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของผู้เรียน^{๕๗}

สุรางค์ ไควตระกูล ซึ่งมีผลการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอน สรุปว่าไม่มีวิธีการสอนใดที่จะเหมาะสมสำหรับ นักเรียนทุกคนในการสอนจำเอนจะต้องคำนึงถึงลักษณะของนักเรียน และผู้เรียนที่มีลักษณะต่างกันจะชอบวิธีการสอนของครูที่ต่างกัน^{๕๘}

^{๕๖} Rosenshine, Barak V. and Furst, Norma F. Research on Teacher Education. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, ๑๙๗๑ : ๕๓๔.

^{๕๗} Schell, L.M., and Burden, Paul R. Countdown to the first day of school. ๒ne ed. Boston : Allyn & Bacon, ๒๐๐๐ : ๔๒-๔๔.

^{๕๘} สุรางค์ ไควตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗.

มัวร์ มีความเห็นว่า ทักษะเกี่ยวกับการสอนของครูมี ๓ ประการ คือ

๑. การเตรียมการสอน
๒. การทำการสอน
๓. การวัดและประเมินผล^{๕๙}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเดิม มีความเห็นว่าลักษณะของครูที่มีความกระตือรือร้น มีความเหมาะสมกับการสอนให้ผู้เรียนมีคุณภาพมีลักษณะ ดังนี้

๑. มองเห็นภาพของงานตลอดแนวรู้งานขั้นตอนการทำงาน รู้ลักษณะของงานวากหรืองานจัดนักเรียนให้เหมาะสมกับงาน
๒. รู้วัตถุประสงค์ของงานว่าทำเพื่ออะไร
๓. มีความสามารถกระตุ้นและเสริมแรง
๔. มีความสามารถในการประเมินตรวจสอบ รู้วิธีประเมินวิธีตรวจสอบผลงานสร้างหรือเลือกเกณฑ์ประเมินที่เหมาะสม
๕. รู้พื้นฐานและความสามารถของนักเรียนเป็นรายบุคคล รู้จักจุดเด่นจุดด้อยของเด็ก
๖. มีความสามารถในการจัดประสบการณ์ในการทำงานกลุ่มให้นักเรียนได้อย่างเหมาะสม
๗. มีความสามารถในการเลือกสถานการณ์ ออกแบบบันทึก จัดทำข้อมูลและนำผลไปใช้
๘. มีความสามารถในการสื่อความหมายและการใช้ คำถามกระตุ้นชี้แนะได้อย่าง

ถูกต้อง

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความกระตือรือร้น เป็นปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับห้องเรียนที่เป็นลักษณะพฤติกรรมปฏิบัติของครูที่เกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติงานความศรัทธาในวิชาชีพซึ่งครอบคลุมถึงความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานการเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงานความตื่นตัวความฉับไวและรวมถึงความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ และงานที่ได้รับมอบหมายพิเศษ^{๖๐}

ข. ความรอบรู้ของครู

ความรอบรู้ของครู คือ ความรู้ความเชี่ยวชาญและทักษะที่เกิดจากการปฏิบัติงานในการจัดการเรียนการสอนและงานอื่นๆ ทั่วไป ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในวิชาชีพและการพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงาน

บันดรา มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ความรอบรู้ของครูผู้สอนเป็นปัจจัยที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ ความรอบรู้ที่เกิดจากความสามารถและประสบการณ์ของครูในการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนจะมีลักษณะตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา^{๖๑} เสนอไว้ดังต่อไปนี้

^{๕๙} Moore, Kenneth D. Classroom Teaching Skills. ๕th ed. New York : Mc Graw – Hill, ๒๐๐๑ : ๒๔.

^{๖๐} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ค. รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป้นพลเมืองดี, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๘.

^{๖๑} Bandura, A. Self-Efficacy : The Exercise of Control. New York : Freeman, ๑๙๙๗ : ๔๙.

๑. เตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
๒. จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่จูงใจและเสริมแรงให้เกิดการเรียนรู้
๓. เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง
๔. จัดกิจกรรมและสถานการณ์ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ แสดงออกอย่างสร้างสรรค์
๕. ส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำและฝึกปรับปรุงตนเอง
๖. ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พร้อมทั้งสังเกตสว่นดีและปรับปรุงสว่นด้อย
๗. ใช้สื่อเพื่อฝึกคิดการแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้
๘. ให้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมประสบการณ์กับชีวิตจริง
๙. ฝึกฝนมารยาทและวินัย
๑๐. สังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง^{๖๒}

มัวร์ ได้กำหนดกระบวนการในการวางแผนการสอนไว้ ๗ ขั้นตอน คือ

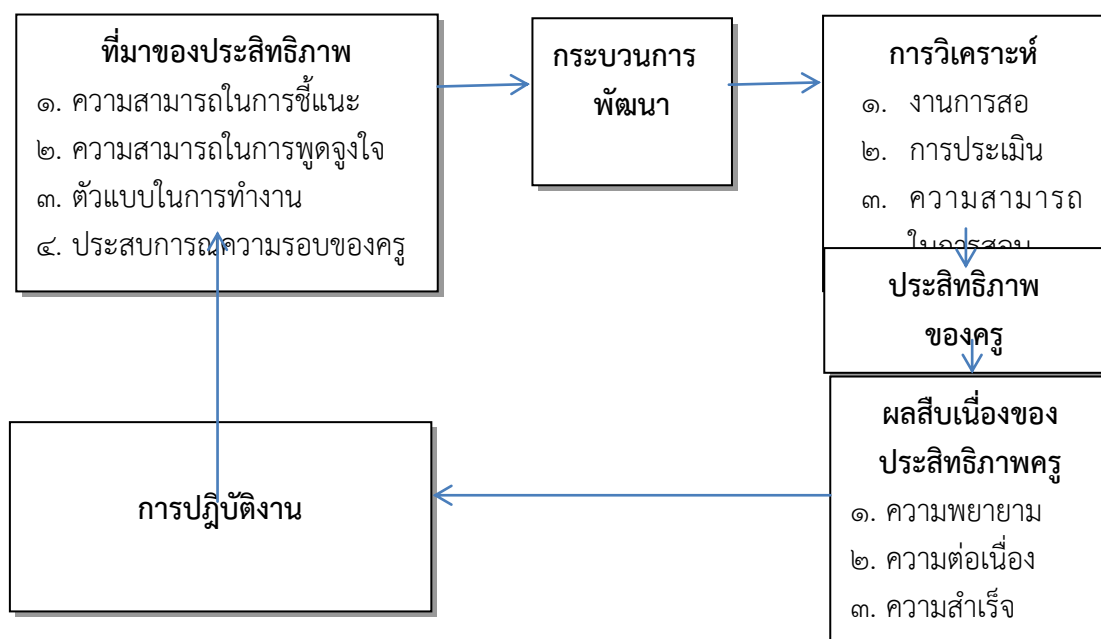
๑. การสังเกต
๒. การเขียนวัตถุประสงค์
๓. เลือกสื่อการสอน
๔. พิจารณาแผนการสอนที่เหมาะสม
๕. เลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการสอน
๖. การกำหนดข้อยุติแผนที่ใช้ในการสอน
๗. กำหนดและพัฒนาการประเมินผลที่เหมาะสม^{๖๓}

เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาโดยการวิเคราะห์งานด้านการสอน การประเมินความสามารถหรือสมรรถนะของครู ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของครูและความสามารถในการปฏิบัติงาน^{๖๔} ดังแสดงในภาพ

^{๖๒} Hoy, Wane and Miskel, Cecil G. Educational Administration : Theory Research and Practice. ๗th ed. New York : McGraw – Hill, ๒๐๐๕ : ๑๕.

^{๖๓} Moore, Kenneth D. Classroom Teaching Skills. ๕th ed. New York : Mc Graw–Hill, ๒๐๐๑ : ๑๐-๑๑.

^{๖๔} Wane K.Hoy, and Cecil G Miskel, Educational Administration : Theory Research andPractice. ๗ th ed. ๒๐๐๑ : ๑๕๒.

ภาพที่ ๒.๕ ประสิทธิภาพของครู

ประสบการณ์ความรอบรู้ของครูเกิดขึ้นจากทักษะในการสอนซึ่งทักษะทั่วไปในการสอนของครูประกอบด้วย ๑) ทักษะการวางแผนการสอน (Pre instructional skill) ๒) ทักษะการปฏิบัติการสอน (Instructional skill) และ ๓) ทักษะการวัดและประเมินผลหลังสอน สำหรับหลักการในการจัดการเรียนการสอน (Direct instruction) เพื่อให้การสอนมีคุณภาพมีหลักการดังนี้ คือ ๑) การจัดเนื้อหาสาระอย่างเหมาะสมเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ๒) การตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน ๓) การนำเสนอเนื้อหาสาระอย่างกระชับชัดเจน ๔) การฝึกปฏิบัติใช้ความรู้หรือทักษะที่เรียนรู้ ๕) การได้รับข้อมูลป้อนกลับ และ ๖) การฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ^{๒๕}

ค. การให้คำปรึกษา

การให้คำปรึกษาเป็นการให้คำแนะนำ แนวแนะที่ครอบคลุมการสอนแนะแนะนักเรียนเสนอแนะแนวทางในการตัดสินใจ การแก้ปัญหา การแนะนำแนวทางวิธีการแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

การให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการของการตรวจสอบและกำหนดเป้าหมายในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือบุคคลให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จในชีวิต^{๒๖} มีความเห็นวาทะบาทที่สำคัญของครูคือ ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาในชั้นเรียนเพื่อให้คำแนะนำและช่วยแก้ปัญหาให้แก่ นักเรียนตรง

^{๒๕} ทัศนาศา, แคมมณี, ศาสตรการสอนองคความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

^{๒๖} Skiffington, Suzanne and Aeus, Perry. **Behavioral Coaching** . North Ryde NSW : Mc Graw-Hill, ๒๐๐๓ : ๑๒.

กับแนวคิดของบันดูรา^{๖๗} ที่ว่าการชี้แนะการให้คำแนะนำเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครู

การให้คำปรึกษา หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ ความใกล้ชิด ความอบอุ่น ความมั่นใจ สติปัญญาที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถตัดสินใจและเลือกได้อย่างชาญฉลาด ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น ซึ่งการให้คำปรึกษาที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีข้อมูลที่ถูกต้องลึกซึ้งอย่างเพียงพอ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายว่าการให้คำปรึกษา คือ กระบวนการช่วยเหลือผู้เรียนให้สามารถรู้จักเข้าใจและยอมรับตนเองจนเกิดความกระจ่างในปัญหาของตนเองสามารถวางแผนและหาแนวทางตัดสินใจแก้ปัญหาตนเองได้ซึ่งบทบาทของครูที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษามีบทบาทตามที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เสนอแนะไว้ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล จัดทำข้อมูลเป็นระบบเป็นปัจจุบัน
๒. คัดกรอง จำแนกกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มพิเศษ
๓. ดูแลช่วยเหลือให้คำปรึกษา กรณีปัญหาไม่ยุ่งยากซับซ้อนทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม
๔. จัดกิจกรรมโครงการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักรักและเห็นคุณค่าในตนเองมีทักษะชีวิตและทักษะทางสังคมที่เหมาะสม
๕. ติดตามผลการส่งเสริมพัฒนาและดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
๖. ประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมพัฒนาป้องกันและแก้ไขปัญหายุ่งยาก
๗. มีส่วนรวมในการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน^{๖๘}

กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของครู ในการทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนที่ให้คำปรึกษาครอบคลุมทั้งด้านการเรียน อาชีพ ชีวิตและสังคมในด้านการ ส่งเสริมพัฒนาป้องกันและแก้ไขปัญหาคูต้องมีความสมบัติตามที่ เสนอไว้ดังนี้

๑. มีบุคลิกภาพที่อบอุ่นและเป็นมิตร
๒. มีลักษณะน่าไว้วางใจ น่าเคารพ น่าเชื่อถือและรักษาความลับได้
๓. มีความสนใจในการช่วยเหลือผู้อื่น มีคุณธรรม เมตตาธรรมและเสียสละ
๔. รู้จักพูดเพื่อรับคำปรึกษาทราบปัญหาที่แท้จริงและช่วยเหลือแก้ปัญหาด้วยตัวเองได้
๕. รู้จักฟังและจับประเด็นได้เร็ว และชัดเจน มีความอดทนต่อการรับฟัง
๖. สามารถอธิบายและคลี่คลายปมประเด็นต่างๆ ให้ชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย
๗. สามารถช่วยให้ผู้รับคำปรึกษารับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเองโดยผู้ให้คำปรึกษาจะไม่ตัดสินใจแทน

^{๖๗} Bandura, A. *Self-Efficacy : The Exercise of Control*. New York : Freeman, ๑๙๙๗ : ๑๕๓.

^{๖๘} กระทรวงศึกษาธิการ, ก. *คู่มือการบริหารจัดการแนะแนว*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๕), หน้า ๔.

๘. มีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์มั่นคง^{๖๙}

อาเรนต์ส นอกจากการให้คำปรึกษา (Counseling) แล้วครูยังต้องทำหน้าที่ให้คำแนะนำ ชี้แจงและมอบหมายงานใหญ่เรียนได้ปฏิบัติ คำแนะนำชี้แนะของครูต้องมีลักษณะตามที่อธิบายไว้ คือ

๑. มีความชัดเจนและทาทาย
๒. การแนะนำเป็นไปตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลง
๓. คำนึงถึงระดับความยากง่าย
๔. การเฝ้าติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน^{๗๐}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า ครูยังต้องมีหน้าที่ให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ได้เสนอไว้ดังต่อไปนี้

๑. ให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับพฤติกรรมพัฒนาการของเด็กวัยต่างๆ
๒. สอดส่องให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนทั้งด้านความปลอดภัย
๓. จัดกิจกรรมส่งเสริมเด็กให้ได้รับการพัฒนาตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
๔. เป็นแหล่งเรียนรู้ และฝึกงานเพื่อเพิ่มพูน ประสบการณ์ แก่นักเรียนตามความรู้

ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด

๕. ติดตามผลสะท้อนปัญหา และแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการช่วยเหลือนักเรียน

๖. ให้ความร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

๗. ให้การสนับสนุนและเป็นเครือข่ายในการพัฒนาและขยายผลการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ดังนั้นสรุปได้ว่า การให้คำปรึกษา เป็นปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับห้องเรียน ที่เป็นลักษณะพฤติกรรมปฏิบัติของครูเกี่ยวกับการให้คำแนะนำ การแนะแนวที่ครอบคลุม การสอนการแก้ปัญหา การใช้ชีวิตส่วนตัว การปรับตัวอยู่ในสังคม การแนะนำวิธีการแสวงหาความรู้ และการแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน^{๗๑}

๗. การจัดการชั้นเรียน

การจัดการชั้นเรียน คือ การดูแลและปกครองนักเรียนในชั้นเรียน ซึ่งครอบคลุม การจัดสภาพและบรรยากาศในชั้นเรียน การอำนวยความสะดวก การจัดประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ การกำกับดูแลความประพฤติ ระเบียบวินัย การเรียนรู้การทำงานและการเล่นของนักเรียน

มูจสและเรย์โนลด์ มีความเห็นว่า ประสิทธิภาพของการจัดการชั้นเรียนทำให้การจัดการ กิจกรรมการเรียนการสอนสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ สเคลลและเบอร์เดน ได้เสนอ แนวคิดว่าการจัดการชั้นเรียนของครูต้องมีลักษณะการดำเนินการดังต่อไปนี้

^{๖๙} กระทรวงศึกษาธิการ, ก. คู่มือการบริหารจัดการแนะแนว, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

^{๗๐} Arends, Richard. Classroom Instruction and Management. Boston : Mc Graw-Hill, ๑๙๙๗ : ๒๗๒-๒๗๓.

^{๗๑} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข. รายงานการศึกษาคุณลักษณะเด็กไทยที่พึงประสงค์รายเขตพื้นที่การศึกษา, (ม.ป.ท., ๒๕๔๗), หน้า ๒๕.

๑. สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
๒. การจัดเตรียมเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการทำงาน
๓. การจัดระบบเครื่องมืออุปกรณ์
๔. กำหนดระเบียบปฏิบัติของชั้นเรียน
๕. เตรียมผู้ช่วยเหลือชั้นเรียน
๖. จัดเตรียมรายชื่อนักเรียนในชั้นเรียน
๗. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน
๘. จัดเตรียมวันเกิดและวันสำคัญของบุคคลอื่นๆ เอาไว้
๙. การจัดเตรียมหนังสือเรียนและคนควา
๑๐. การจัดและจำแนกชั้นเรียน
๑๑. การจัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบ
๑๒. การเลือกและจัดที่นั่งเรียน

ทั้งนี้การจัดการชั้นเรียนเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน การจัดห้องและการจัดวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ควรดำเนินการให้ครอบคลุม ดังนี้ ๑) จัดเพื่อเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน ๒) จัดพื้นที่ใช้สอยรวมกันให้มีอิสระและสามารถใช้ร่วมกันได้สะดวก ๓) ให้ความสนใจว่าครูสามารถมองเห็นนักเรียนได้สะดวก ๔) สื่อที่ใช้ในการสอนจัดหาง่าย สะดวกและนักเรียนให้ความสนใจ ๕) นักเรียนสามารถมองเห็นกิจกรรมการเรียนการสอนและเข้าร่วมกิจกรรมได้ง่ายและสะดวก^{๗๒}

ไว้นสไตน์และคณะ ได้เสนอแนะแนวทางในการดูแลชั้นเรียนเอาไว้ดังต่อไปนี้ คือ

๑. มีความตั้งใจเต็มใจในการทำงาน
๒. ใส่ใจกับสิ่งที่นักเรียนให้ความสนใจ
๓. มีความยุติธรรม
๔. มีความเข้าใจนักเรียน
๕. ให้อิสระและรวมทำกิจกรรมรวมกัน
๖. ขจัดการควบคุมกำกับที่ไม่จำเป็นออกไป
๗. ดูแลชั้นเรียนให้ครอบคลุมทั่วถึง
๘. ค้นหาจุดเด่นของนักเรียน
๙. พัฒนาทักษะการสื่อสารการสร้างความสัมพันธ์^{๗๓}

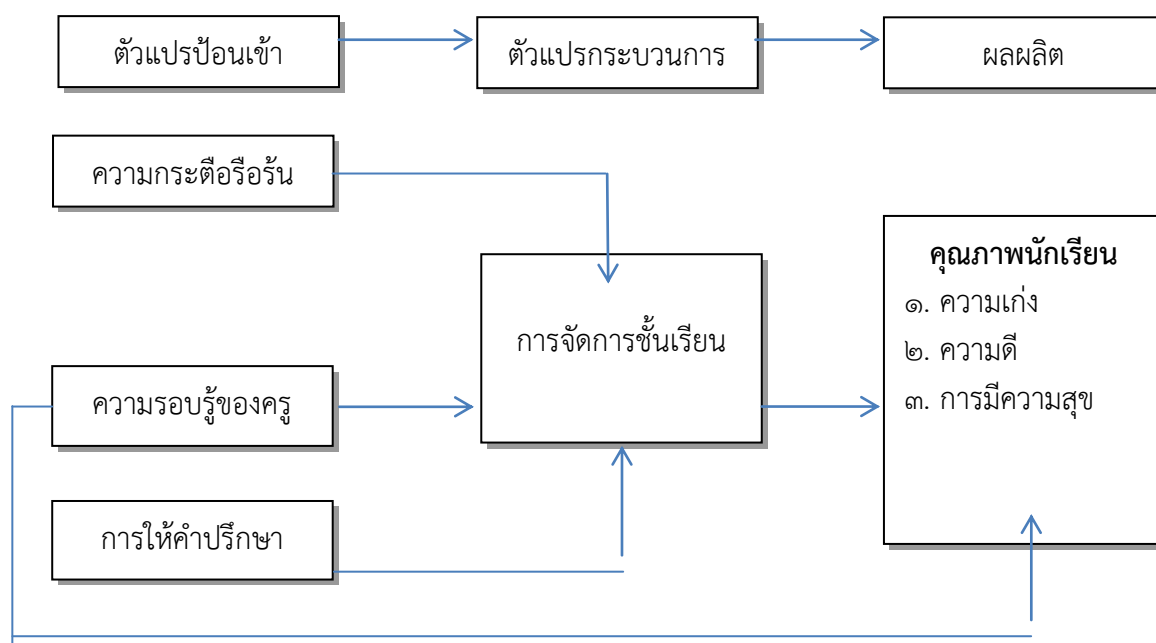
ดังนั้นสรุปได้ว่า การจัดการชั้นเรียน เป็นปัจจัยด้านกระบวนการ ที่เป็นพฤติกรรม การปฏิบัติงานของครู ตามขั้นตอนในการดูแลและปกครองนักเรียนในชั้นเรียน ซึ่งครอบคลุมการจัดสภาพและบรรยากาศในชั้นเรียน การอำนวยความสะดวกในชั้นเรียน การจัดประสบการณ์และ

^{๗๒} Marazno, Robert J. A new era of school reform : Going where the research takes us. Aurora, Co : Mid. Continent Research for Ecuational Learning, ๒๐๐๐ : ๑๕.

^{๗๓} Weinstein, Carol S., and Mignano, Andrew J. Elementary Classroom Management. ๓rd ed. New York : Mc Graw-Hill, ๒๐๐๓. : ๑๑๑.

กิจกรรมการเรียนรู้ การกำกับดูแลความประพฤติ ระเบียบวินัยการเรียนรู้ การทำงานและการเล่นของนักเรียนในชั้นเรียน

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่าปัจจัยระดับห้องเรียน คือ ตัวแปรที่เป็นปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ซึ่งประกอบด้วย ความกระตือรือร้น ความรอบรู้ของครู การให้คำปรึกษา และกระบวนการจัดการชั้นเรียน มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนสรุปได้^{๗๔} ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ ๒.๖ ปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับห้องเรียนที่สัมพันธ์กับคุณภาพนักเรียน

๒.๔.๓ ปัจจัยระดับโรงเรียน

ปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับโรงเรียนเป็นองค์ประกอบปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อให้การดำเนินการบริหารจัดการตามกระบวนการบริหารให้เกิดคุณภาพกับนักเรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงสร้างและการบริหาร พันธกิจที่ชัดเจนของโรงเรียน ความกลมเกลียว การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และกระบวนการในการบริหารคุณภาพซึ่งใช้ในโรงเรียนเป็นฐานในการบริหารยุทธศาสตร์ต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพ

มารซาโนได้จำแนกตัวแปรระดับโรงเรียนที่มีอิทธิพลส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ประกอบด้วยปัจจัยส่งเสริมคุณภาพ ดังนี้ คือ ๑) โอกาสในการเรียนของนักเรียน ๒) เวลาที่ใช้ใน

^{๗๔}Emmer, Edmund T. and others. Classroom Management for Secondary Teachers. ๖th ed. Boston : Pearson Education, ๒๐๐๓ : ๕๒-๕๓.

การเรียนรู้ ๓) การติดตามกำกับนักเรียน ๔) แรงผลักดันสู่ความสำเร็จ ๕) การมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครอง ๖) บรรยากาศในโรงเรียน ๗) ภาวะผู้นำ ๘) ความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน^{๗๕}

โอเวนส เสนอแนวคิดวาปัจจัยที่เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จขององค์การประกอบด้วย ๑) เป้าหมายขององค์การ ๒) ความเหมาะสมในการติดต่อสื่อสาร ๓) ความสมดุลในอำนาจ ๔) การใช้ทรัพยากรบุคคล ๕) ขวัญกำลังใจ ๖) การใช้นวัตกรรม ๗) ความมีอิสระ ๘) ความกลมเกลียว ๙) การปรับเปลี่ยน ๑๐) ความเหมาะสมในการแก้ปัญหา^{๗๖}

ลูเนนเบิร์กและออนสไตน์ ได้เสนอแนะว่า องค์ประกอบในระบบการบริหารโรงเรียน มีดังนี้ ๑) การจัดการเรียนการสอนและหลักสูตร ๒) เทคนิคการเรียน การสอน ๓) โครงสร้างการบริหาร ๔) วัฒนธรรมและบรรยากาศในโรงเรียน ๕) ภาวะผู้นำการบริหารจัดการและงบประมาณ ๖) การบริหารและพัฒนาทีมงาน ๗) ทรัพยากรสิ่งก่อสร้างและวัสดุอุปกรณ์ ๘) แผนการประเมินผล

ส่วนแนวคิดโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้ คือ ครูมีคุณภาพมีประสิทธิภาพ และวุฒิการศึกษาสูงมีบุคลากรทีมงานสนับสนุนเพียงพอ มีห้องสมุดแหล่งค้นคว้าที่หลากหลายมีอุปกรณ์ ทันสมัยครบครัน มีอาคารสิ่งก่อสร้างเพียงพอ^{๗๗}

นอกจากนี้ลูเนนเบิร์กและออนสไตน์ มีความเห็นว่าปัจจัยที่ส่งเสริมให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพประกอบด้วย ๑) สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเป็นระเบียบ ๒) พันธกิจที่ชัดเจน ๓) ภาวะผู้นำในการเรียนการสอน ๔) บรรยากาศความคาดหวังสูง ๕) การใช้เวลาในการทำงานมาก ๖) กระบวนการติดตามกำกับนักเรียน ๗) ความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน

รูปแบบการบริหารจัดการการเรียนรู้

จากแนวคิดเหล่านี้จึงเป็นภาระและหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษา ครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องหารูปแบบการบริหารจัดการการเรียนรู้ มาใช้ในการบริหารให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อพัฒนาคุณภาพเชิงยั่งยืนของนักเรียนในบริบทต่างๆ เหล่านี้

ก. โครงสร้างการบริหารโรงเรียน

โครงสร้างการบริหารโรงเรียนคือองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบ แบบแผน วิธีการ การจัดโครงสร้างขององค์การตามอำนาจหน้าที่และภารกิจ ในการดำเนินงานของโรงเรียนรวมถึงการแบ่งงานการมอบหมายงานและการมอบอำนาจในการบริหารงาน

ตัวบ่งชี้มาตรฐานของสถานศึกษา ด้านการบริหารและการจัดการศึกษาของโรงเรียน คือ มีการจัดการ การ โครงสร้าง และระบบบริหารงานที่มีความคล่องตัวสูงปรับเปลี่ยนได้เหมาะสม

^{๗๕} Marazno, Robert J. A new era of school reform : Going where the research takes us. Aurora, Co : Mid. Continent Research for Educational Learning, ๒๐๐๐ : ๑๕.

^{๗๖} Owens, Robert G. Organization Behavior in Education. ๔th ed. Englewood Cliffs : Prentice Hall, ๑๙๙๑ : ๒๒๐-๒๒๑.

^{๗๗} Lunenberg, Fred C. and Ornstein. Allan C. Educational Administration. ๓th ed. Belmont : Thomson Learning, ๒๐๐๐ : ๔๐๙-๔๑๐.

ตามสถานการณ์มีการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาและมีรูปแบบการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์^{๗๘}

การจัดองค์การ หมายถึง ความพยายามของผู้บริหารที่จะมีหนทางสำหรับการปฏิบัติงานให้สำเร็จผลตามแผนงานที่ได้วางเอาไว้ (ธงชัย สันติวงษ์ ๒๕๔๖ : ๒๒๐) เป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำหน้าที่ในการจัดโครงสร้างขององค์การ เพราะภาวะหน้าที่ขององค์การหรือของโรงเรียนมีค่อนข้างมาก การจัดโครงสร้างจึงเป็นการจัดการเพื่อให้การดำเนินการตามภารกิจมีความคล่องตัวมีแนวทางในการทำงานให้บรรลุภารกิจ มีการแบ่งภารกิจอำนาจหน้าที่ให้บุคคลในองค์การ ได้มีหน้าที่รับผิดชอบจึงต้องมีการจัดระเบียบในการทำงานเพื่อสามารถให้ทำงานร่วมกันในองค์การได้ประสบความสำเร็จการจัดองค์การในการบริหารมัก จะเป็นในรูปของแผนภูมิการจัดองค์การ (Organization chart) มีการกำหนดตำแหน่งสายงานและหน้าที่บางตำแหน่งอาจมีการกำหนดหน้าที่ตามสายงานหลัก (Line function) บางตำแหน่งอาจมีหน้าที่ให้คำปรึกษา (Staff function) โครงสร้างขององค์การขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์กลยุทธ์ภารกิจเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างขององค์การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นรูปแบบการจัดองค์การจึงต้องยืดหยุ่นพอที่จะปรับเปลี่ยนได้เสมอ^{๗๙}

ในการจัดองค์การให้สามารถดำเนินกิจกรรมขององค์การได้อย่างต่อเนื่อง และองค์การสามารถดำรงอยู่ได้ องค์การที่เป็นโครงสร้างการบริหารระบบราชการ เช่น โรงเรียน ก็จะมีรูปแบบการดำเนินการที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง สำหรับแนวคิดพื้นฐานของโครงสร้างและการบริหารองค์การในการควบคุมกำกับ การประสานงาน การกำหนดขอบเขตขนาดของงานการแบ่งงานการจัดสายบังคับบัญชา การกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ การรวมศูนย์อำนาจการกระจายอำนาจหน้าที่ของสายงานหลัก และสายงานให้คำปรึกษา การกำหนดขอบเขตของการบริหารจัดการในการจัดโครงสร้างขององค์การ ตามแนวคิดของลูเนนเบิร์กและอนสไตน์ มีดังนี้ คือ

๑. การแบ่งงานตามความเชี่ยวชาญ (Job specialization) เป็นการแบ่งงานเพื่อให้ผู้ปฏิบัติเกิดความเชี่ยวชาญ และจัดหน่วยงานตามภารกิจหน้าที่ ขององค์การ ได้แก่ การสับเปลี่ยนหมุนเวียนงาน (Job enrichment)

๒. การแบ่งงาน (Departmentalization) เป็นการแบ่งงานทั้งองค์การออกเป็นส่วนย่อย โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ความเชี่ยวชาญและการประสานกิจกรรมส่วนต่างๆ ขององค์การ

๓. การจัดสายบังคับบัญชา (Chain of Command) เป็นการจัดการเลื่อนไหลของสายงานตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในองค์การ ซึ่งมีหลักการ ๒ ประการ คือ เอกภาพของการบังคับบัญชา (Unity of command) และสายการบังคับบัญชา (Scalar principle)

๔. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and responsibility) บุคคลในองค์การต้องมีอำนาจหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายในการทำงาน และเป็นหน้าที่ ความรับผิดชอบในการทำงาน เพื่อให้งานสำเร็จ

^{๗๘} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๙), หน้า ๘-๙.

^{๗๙} เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, **จากรามเกียรติสู่การประเมิน**, (กรุงเทพมหานคร : ปาริชาติเครื่องเขียน ๒๕๔๓), หน้า ๔๑-๔๒.

๕. การรวมอำนาจและการกระจายอำนาจ (Centralization/Decentralization) เป็นการแบ่งอำนาจหน้าที่ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ถ้าผู้บริหารมีการมอบอำนาจค่อนข้างมากการตัดสินใจจะเกิดขึ้นในระดับผู้ปฏิบัติขององค์การเป็นการปฏิบัติงาน ที่มีการกระจายอำนาจ (Decentralization) แต่ถ้าผู้บริหารรักษาหรือหวงอำนาจไว้ที่ส่วนกลางหรือที่ผู้บังคับบัญชา เมื่อผู้บริหารตัดสินใจแล้วก็จะสั่งการให้ระดับผู้ปฏิบัติได้นำไปดำเนินการ ซึ่งเป็นการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (Centralization)

๖. อำนาจหน้าที่ตามสายงานบริหารและที่ปรึกษา (Line and staff authority) อำนาจหน้าที่สายงานบริหาร (Line authority) เป็นอำนาจหน้าที่ที่ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือสายงานบริหารใช้สั่งการกับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือสายงานบริหารใช้สั่งการกับผู้ใต้บังคับบัญชาโดยตรง ส่วนอำนาจหน้าที่ของที่ปรึกษา (Staff authority) เป็นการให้คำปรึกษาของทีมงานที่ปรึกษา หรือคณะกรรมการแต่ไม่มีอำนาจสั่งการบังคับบัญชา

๗. ขวาระยะการบริหาร (Span of management) เป็นจำนวนของผู้ใต้บังคับบัญชา ที่ขึ้นตรงต่อผู้บังคับบัญชา คือ ขอบเขต ขนาด หรือปริมาณงานภายใต้การบังคับบัญชาหรือการควบคุมของหัวหน้าหรือผู้นำ^{๘๐}

ถ้าพิจารณาถึงความเป็นสากล ตามหลักการบริหารจัดการตามแนวคิดของฟายอล หลักการในการบริหารจัดการองค์การ ประกอบด้วย

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of work)
๒. อำนาจหน้าที่ (Authority)
๓. การมีวินัย (Discipline)
๔. เอกภาพของการบังคับบัญชา (Unity of command)
๕. เอกภาพของทิศทาง (Unity of direction)
๖. ผลประโยชน์ของบุคคลสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ของส่วนรวม (Subordination of individual interests to the general interest)
๗. ค่าตอบแทน (Remuneration)
๘. การรวมอำนาจ (Centralization)
๙. สายการบังคับบัญชา (Scalar chain)
๑๐. ระเบียบ (Order)
๑๑. ความเสมอภาค (Equity)
๑๒. ความมั่นคงและการจ้างประจำ (Stability and tenure of personnel)
๑๓. ความคิดริเริ่ม (Initiative)
๑๔. ความสามัคคี (Esprit de corps)

โครงสร้างระบบการศึกษาซึ่งเป็นระบบราชการที่มีการกระจายอำนาจเปิดโอกาสให้บุคคลมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะมีสวนผลักดันให้ประสิทธิภาพในการทำงานของครูสูงขึ้นมีการปรับปรุงพัฒนาในด้านการจัดการเรียนการสอนคุณภาพของโรงเรียนพัฒนาดีขึ้นเมื่อผู้บริหารและครูมีความ

^{๘๐} Lunenberg, Fred C. and Ornstien. Allan C. Educational Administration. ๓th ed. Belmont : Thomson Learning, ๒๐๐๐ : ๒๔-๒๗.

รวมมือกันในการทำงาน และการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานในการบริหารการศึกษาตามโครงสร้างการบริหารตามระบบราชการ (Bureaucracy) ซึ่งผู้มีมีแนวคิดริเริ่มระบบราชการตั้งแต่แรก^{๕๑}

โคเวลล์สกี (Kowalski) ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์การและโครงสร้างในระบบราชการว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

๑. มีการแบ่งงานกันทำ (Division of labor) โดยแบ่งภารกิจทั้งหมดขององค์การเป็นงาน (Jobs) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและกำหนดให้ผู้อยู่ในตำแหน่งงานนั้นมีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน

๒. มีกฎระเบียบ (Rules) ในการปฏิบัติงานตามภาระงาน (Task) การมีกฎระเบียบในการปฏิบัติงาน ซึ่งทำให้การปฏิบัติงาน ตามหน้าที่มีเอกลักษณ์เป็นแบบเดียวกัน

๓. มีอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นตามสายบังคับบัญชา (Hierarchy of authority) การจัดตำแหน่งหน้าที่การงานทุกตำแหน่งจะเป็นตามลำดับชั้น หน่วยงานระดับสูงกว่าจะทำการควบคุมบังคับบัญชาหน่วยงานในระดับต่ำกว่า และมีการจัดแบ่งสายบังคับบัญชาชัดเจนตามลำดับชั้น

๔. การไม่ถือเป็นเรื่องส่วนบุคคล (Impersonality) ซึ่งจะเป็นหลักประกันว่าระบบราชการมีการตัดสินใจที่มีเหตุผล ไม่ลำเอียง มีความยุติธรรม

๕. ใช้หลักความรู้ความสามารถ (Competence) ในการบรรจุแต่งตั้งบุคคลทำหน้าที่ต่างๆ ใช้หลักความรู้ความสามารถ (Qualification) และการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น ก็จะต้องอาศัยหลักความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ยึดหลักความมั่นคงในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้บุคลากรมีความจงรักภักดีต่อองค์การ^{๕๒}

โครงสร้างระบบราชการ ถึงแม้ว่าจะมีข้อดีอยู่หลายประการในการนำมาใช้ในองค์การหรือระบบราชการแต่ก็มีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องเช่นกัน ดังนี้

๑. การแบ่งงานกันทำมากเกินไป อาจทำให้งานหลายอย่าง ลดความท้าทายและความแปลกใหม่ลงไป ซึ่งอาจทำให้ผู้ทำงานปฏิบัติงานน้อยลง หยุดงาน และออกจากงานไปในที่สุด

๒. การยึดกฎระเบียบมากเกินไป อาจทำให้ขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน กฎระเบียบต่างๆ มักเป็นจุดจบภายในตัวเอง แทนที่จะนำไปสู่เป้าหมาย กฎระเบียบอาจทำให้เกิดความล่าช้าและความเข้มงวดมากเกินไป

๓. การสื่อสาร และอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นช่วยประสานกิจกรรมรักษาอำนาจหน้าที่ให้คงไว้ และยังทำหน้าที่สื่อสาร ทั้งจากระดับล่าง สู่ระดับบน และจากระดับบนลงล่าง แต่ในทางปฏิบัติจะมีการสื่อสารจากระดับบนลงสู่ระดับล่างเท่านั้น ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ยอมรับสารจากผู้บังคับบัญชา และมีความไม่พึงพอใจเพราะไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

๔. การเลื่อนขั้นตำแหน่งไม่ถือตามหลักความสามารถ และคุณธรรม การรับบุคคลเข้าทำงานการบรรจุแต่งตั้งและการเลื่อนตำแหน่งให้ถือตามคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ และผลการ

^{๕๑} เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการประยุกต์ทฤษฎีบริหารและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : ปาริชาติเครื่องเขียน, ๒๕๔๗), หน้า ๖.

^{๕๒} Kowalski, Theodore J. Case Studies on Educational Administration. ๔th ed. Boston : Pearson Education, ๒๐๐๕ : ๑๔๑.

ปฏิบัติงานเพื่อเป็นการลดความลำเอียงส่วนบุคคล ตำแหน่งวิชาชีพชั้นสูงต่างๆ วัดผลการปฏิบัติงาน ยากมากการเลื่อนตำแหน่งจึงถือความอาวุโส ความจงรักภักดีมากกว่าความสามารถและคุณธรรม

๕. ความเข้มงวดของระบบราชการ เป็นปัญหามากที่สุดทำให้ระบบราชการถูกมองว่ามีความเข้มงวดมาก และองค์การระบบราชการขาดความท้าทาย ไม่มีความไว้วางใจขาดความอบอุ่น ในการปฏิบัติงานซึ่งจะทำให้ผลการปฏิบัติงานไม่บรรลุเป้าหมาย^{๘๓}

อนึ่งโรงเรียนเป็นระบบสังคม (School Social System) ที่มีลักษณะเป็นเชิงระบบตามแนวคิดของทฤษฎีระบบ (System theory) ซึ่งลักษณะองค์การของโรงเรียนจะมีลักษณะเป็นระบบเปิดและเป็นพลวัต (Dynamic) จะมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมขององค์การตลอดเวลาซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ปัจจัยป้อนเข้า (Inputs) เช่น ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์นโยบายเทคนิควิธีการที่ใช้เป็นข้อมูลหรือปัจจัยในการผลิตหรือดำเนินการ กระบวนการในการแปรรูปหรือสร้างผลผลิต (Transformation process) ในโรงเรียนเป็นกระบวนการในการดำเนินการบริหารจัดการเพื่อใช้ปัจจัยป้อนเข้าให้ผ่านกระบวนการไปสู่ผลผลิตที่ต้องการ ซึ่ง คือ นักเรียนที่มีคุณภาพตามที่ต้องการผลผลิต (Outputs) เช่น ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น สำหรับโรงเรียน ได้แก่ คุณภาพของนักเรียนข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นข้อมูล สารสนเทศที่ เกี่ยวข้องกับผลผลิต และกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงปัจจัยป้อนเข้า และกระบวนการเพื่อนำไปสู่ผลผลิตที่ดีขึ้นและพัฒนาขึ้นและสิ่งแวดล้อม (Environment) เป็นสิ่งที่อยู่แวดล้อมองค์การหรือโรงเรียนได้แก่แรงผลักดันทางดานสังคมการเมืองและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลแวดล้อมองค์การ^{๘๔}

ฮอยและมิตเกล มีความเห็นว่า ระบบสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของโรงเรียนซึ่งประกอบด้วยโครงสร้าง (Structure) สำหรับภายในโรงเรียนจะเป็นโครงสร้างขององค์การ เช่น ตำแหน่งผู้บริหาร ครู ภาริยะบริหารและบทบาทในการบริหารจัดการและลำดับขั้นของหน่วยงานปัจเจกบุคคล (Individual) สมาชิกขององค์การมีความคาดหวังความต้องการความเชื่อและความเข้าใจในงานเป็นเฉพาะของแต่ละบุคคล แรงจูงใจในการทำงานเป็นส่วนสำคัญสำหรับบุคลากรในองค์การหรือครูในโรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและการรับรู้ให้เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่คาดหวังในการทำงานระบบปัจเจกบุคคลที่สำคัญ คือ ความต้องการความเชื่อเป้าหมาย และแนวทางในการทำ ความเข้าใจในงานของแต่ละบุคคล วัฒนธรรม (Culture) มีความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการมีบทบาทด้านระเบียบบริหารความต้องการในงานของบุคคลเมื่อบุคคลมารวม กลุ่มกันในที่ทำงานทำให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรม เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละองค์การวัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนดความแตกต่างระหว่างองค์การแต่ละองค์การ การเมือง (Political) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางอำนาจอย่าง ไม่เป็นทางการเพื่อคานาระบบอื่นที่มีการควบคุมอันชอบธรรมการเมืองในองค์การส่วนใหญ่มีลักษณะ แบ่งขั้วและขัดแย้งเป็นการทดสอบความเข้มแข็งและสติปัญญาของบุคคล และกลุ่มองค์กร โดยรวม สิ่งแวดล้อม (Environment) ระบบสังคมของโรงเรียน มีลักษณะเป็นระบบเปิดมักจะได้รับผลกระทบจากภายนอก โรงเรียน จึงต้องทำการตรวจสอบภาวะแวดล้อม เพื่อหาข้อมูลและใช้การรับรู้

^{๘๓} สุนทร โคตรบรรเทา, **หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (ปฐมธานี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, ๒๕๔๗), หน้า ๗๑-๗๒.

^{๘๔} Lunenberg, Fred C. and Ornstein. Allan C. **Educational Administration**. ๓th ed. Belmont : Thomson Learning, ๒๐๐๐ : ๑๖.

เพื่อเป็นแนวทางขององค์การในการดำเนินการต่อไปในอนาคตผลผลิต (Outputs) ผลการปฏิบัติงานเป็นตัวบ่งชี้การบรรลุเป้าหมายและควมมีประสิทธิภาพขององค์การระหว่างผลที่คาดหวังและผลที่เกิดขึ้นจริง^{๘๕}

ในการจัดการบริหารโรงเรียนให้มีคุณภาพ มีโครงสร้างในการบริหารโรงเรียนแล้วจะพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนให้มีความแตกต่างอย่างมีอิสระ ต้องสร้างโรงเรียนให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning organization) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ พัฒนาโรงเรียนไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

เซงเก (Senge) มีแนวคิดว่า องค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning organization) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากเดิม ทั้งนี้้องการแห่งการเรียนรู้เป็นองค์การที่บุคคลในองค์การสามารถเพิ่มขีดความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อสร้างผลงานตามความต้องการของคนในองค์การเป็นที่เผยแพร่แนวคิดใหม่ๆ ได้อย่างอิสระ และเป็นที่ยอมรับโดยบุคคลเรียนรู้วิธีที่จะเรียนรู้โดยไม่มีการสิ้นสุด (Learning how to learn) ได้นำเสนอองค์ประกอบแห่งการเรียนรู้ที่เรียนวาวินัย ๕ ประการ (Five Discipline) ดังนี้

๑. การคิดเชิงระบบ (System thinking) การคิด การทำความเข้าใจด้วยการเชื่อมโยงเรื่องราวอย่างเป็นระบบ มีการแก้ปัญหาแบบองค์รวม

๒. ความรอบรู้ส่วนตัว (Personal mastery) มีความกระตือรือร้น สนใจ และต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ไขข้อมูลเพื่อคิดวิเคราะห์ในการตัดสินใจ

๓. แบบแผนความคิด (Mental models) วินิจฉัยข้อมูลบนพื้นฐานข้อเท็จจริงพิจารณาความคิดของตนเองและความคิดของผู้อื่น ด้วยกระบวนการสืบค้นและคิดใคร่ครวญ

๔. การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Building shared vision) ส่งเสริมวิสัยทัศน์ส่วนตัวและยอมรับวิสัยทัศน์ขององค์การ สร้างความผูกพันร่วมมือกันทำงานในองค์การ

๕. การเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning) การเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรเป็นกลุ่ม มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์กันภายในทีม^{๘๖}

ดังนั้นสรุปได้ว่า โครงสร้างการบริหารโรงเรียน เป็นปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับโรงเรียน ที่เป็นพฤติกรรมบริหารที่เกิดจากการดำเนินงาน ตามองค์ประกอบของสิ่งที่แสดงถึงแบบแผนการบริหารงานซึ่งระบุแผนงาน และตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ในองค์การตลอดจนเครือข่ายความสัมพันธ์ของตำแหน่งเหล่านั้น ในการดำเนินการตามภารกิจของโรงเรียน

ข. พันธกิจที่ชัดเจน

พันธกิจที่ชัดเจน คือ การกำหนดกรอบงาน ขอบเขตความรับผิดชอบและภาระงานที่จะต้องดำเนินการรวมทั้งมีการกำหนดนโยบายแนวปฏิบัติและเป้าหมายของโรงเรียนในการดำเนินการ

^{๘๕} Hoy, Wane and Miskel, Cecil G. Educational Administration : Theory Research and Practice. ๖th ed. New York : Mcgraw-Hill, ๒๐๐๑ : ๒๓-๒๔.

^{๘๖} Senge ,Peter M. The Fifth Discipline The Art & . Practice of the Learning Organization. New York : Doubleday, ๒๐๐๖ : ๓-๑๐.

บริหารและจัดการศึกษา ตามภาระหน้าที่ความรับผิดชอบให้บุคลากรในโรงเรียนมีความเข้าใจตรงกัน เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ

อนสไตน์และเลวิน มีความเห็นว่า พันธกิจที่ชัดเจนของโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน ทั้งนี้พันธกิจ (Mission) เป็นหน้าที่ที่โรงเรียนต้องดำเนินการ มีแนวปฏิบัติและบทบาทหน้าที่ที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ (Vision) ของโรงเรียนที่จะต้องยึดถือปฏิบัติตามที่หน่วยงานต้นสังกัดได้กำหนดพันธกิจไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังและความต้องการของหน่วยงาน^{๘๗}

สำหรับพันธกิจ (Mission) หรือภารกิจขององค์กร คือ บทบาทหน้าที่ที่สถานศึกษาหรือองค์กรต้องดำเนินการเพื่อให้วิสัยทัศน์ขององค์กรนั้นเป็นจริง และประสบความสำเร็จ จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ที่สถานศึกษาหรือองค์กรที่กำลังดำเนินอยู่และจะทำในอนาคต ซึ่งพันธกิจหรือภารกิจขององค์กรโดยพื้นฐานแล้วจะคำนึงถึงความต้องการของลูกค้าหรือผู้รับบริการเป็นสำคัญจะเห็นได้ว่าพันธกิจนั้นมีความสำคัญต่อองค์กรเองหลายประการ คือ ๑) เป็นกรอบให้สามารถกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักขององค์กร ๒) เป็นรากฐานในการกำหนดนโยบายขององค์กร ๓) ทำให้บุคลากรภายในองค์กรได้รับรู้ได้รับทราบทิศทางและเป้าหมาย และนโยบายหลักขององค์กร และ ๔) องค์กรสามารถสื่อให้กลุ่มบุคคลภายนอกองค์กร เช่น ลูกค้าหรือสาธารณชนได้ทราบถึงผลผลิตผู้รับบริการเป้าหมายและค่านิยมที่สำคัญขององค์กร^{๘๘}

พันธกิจขององค์กรมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. ขอบเขตของการดำเนินงาน (Business definition) ซึ่งหมายถึงถึง กิจกรรมขององค์กร(Business activities) กลุ่มเป้าหมาย (Customer groups) ความต้องการของผู้รับบริการ (Customer needs) พื้นที่บริการ (Geographic areas) เทคโนโลยีหลักที่ใช้การดำเนินงาน (Core Technology)

๒. ปรัชญาความเชื่อและค่านิยมรวมขององค์กรเป็นความเชื่อหรือการให้คุณค่าอันเป็นผลให้เกิดการสร้างรูปแบบของระบบต่างๆ ที่คนส่วนใหญ่ขององค์กรยอมรับเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันเป็นกรอบที่สำคัญในการดำเนินงาน

๓. ผลประโยชน์ที่จะตอบสนองให้กับกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders)เช่น บุคลากรภายในองค์กร ผู้รับบริการสาธารณชน

๔. เป้าหมายพื้นฐานและนโยบายที่สำคัญในการดำเนินงานเช่นเป้าหมายในการเจริญเติบโตกำหนดนโยบายการกระจายอำนาจนโยบายการจัดหาเงินทุนงบประมาณนโยบาย^{๘๙}

^{๘๗} Ornstein, Allan C. and Levine, Daniel U. . Foundations of Education. ๘th ed. Boston : Houghton Mifflin, ๒๐๐๓. : ๔๐๙-๔๑๐.

^{๘๘} สุพานี สฤณวานิช, การบริหารเชิงกลยุทธ์แนวคิดและทฤษฎี ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖-๒๙.

ค. ความรับผิดชอบตอสังคม

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ์ ได้กล่าวไว้ว่า การกำหนดพันธกิจซึ่งเป็นการกำหนดหน้าที่การงานให้กับบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติต้องระบุหน้าที่ให้ชัดเจนว่ามีภารกิจหรือหน้าที่ของงานในตำแหน่งนั้นว่ามีหน้าที่ทำอะไรบ้าง ซึ่งมีหลักในการกำหนด ดังนี้

๑. การทำงานให้ง่าย Job simplification)
๒. การหมุนเวียนงาน (Job rotation)
๓. การขยายงาน (Job enlargement) และ
๔. การเพิ่มคุณค่าให้แก่งาน (Job enrichment)^{๙๐}

สุพานี สฤชภูวนิช เสนอแนะไว้ว่าในการกำหนดพันธกิจของโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของตอวิเคราะห์ถึงผลกระทบผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder impact analysis) คือ

๑. วิเคราะห์ว่ามีใครบ้างมีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับโรงเรียนบ้าง ทั้งผู้เกี่ยวข้องภายในและภายนอกโรงเรียน
๒. พิจารณาผลประโยชน์และเป้าหมายของกลุ่มต่างๆ ว่ามีอะไรบ้าง
๓. นำหนักความต้องการหรือข้อเรียกร้องของกลุ่มเหล่านั้นเป็นอย่างไ
๔. จัดลำดับความสำคัญเพื่อดำเนินการให้ผลประโยชน์ความต้องการของแต่ละกลุ่มมีความสมดุลเหมาะสม

๕. นำข้อมูลที่ได้นำไปกำหนดในการกิจวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง^{๙๑}

ดังนั้นสรุปได้ว่า พันธกิจที่ชัดเจน เป็นองค์ประกอบปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับโรงเรียน ที่เป็นพฤติกรรมกรรมการบริหารงานที่เกิดจากการดำเนินงานตามกรอบงาน ขอบเขตความรับผิดชอบและภาระงานที่จะต้องดำเนินการ ที่กำหนดไวชัดเจนแน รวมทั้งมีการกำหนดนโยบายแนวทางในการปฏิบัติและเป้าหมายของโรงเรียนในการดำเนินการบริหารและจัดการศึกษาตามภาระหน้าที่ความรับผิดชอบใหญ่บุคลากรในโรงเรียนมีความเข้าใจตรงกัน เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ

ข. ความกลมเกลียว

ความกลมเกลียวเป็นลักษณะพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรในโรงเรียนที่มีความสมานฉันท์ มีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว มีความร่วมมือรวมใจกันในการทำงานมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนด้วยความเต็มใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันในการปฏิบัติงาน

โอเวนส์ มีแนวคิดว่าความกลมเกลียวสามัคคีของคนในองค์กรเป็นปัจจัยชี้วัดความเข้มแข็งและส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร องค์กรต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องตรงกัน มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อให้สามารถทำงานรวมกันได้ภายในองค์กร

^{๙๐}ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ์, การจัดและการพัฒนาองคกรทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชาวฟาง, ๒๕๔๗), หน้า ๖๘-๖๙.

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.

การมีความเห็นวาทะ ความเห็นที่สอดคล้องกันและความกลมเกลียวของคนในองค์การเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดประสิทธิผลและคุณภาพของโรงเรียน ซึ่งปัจจัยส่งเสริมคุณภาพประกอบด้วย

๑. ผลสำเร็จของงาน
๒. ภาวะผู้นำทางการศึกษา
๓. ความเห็นสอดคล้องและความกลมเกลียวของคนในองค์การ
๔. คุณภาพของหลักสูตรและโอกาสในการเรียน
๕. บรรยากาศในโรงเรียน
๖. บรรยากาศในชั้นเรียน
๗. ความร่วมมือของผู้ปกครอง
๘. ศักยภาพในการประเมินผล
๙. การใช้เวลาเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
๑๐. แนวทางการจัดการเรียนการสอน
๑๑. การเรียนรู้รู้อย่างอิสระ
๑๒. การเรียนการสอนเพื่อการปรับเปลี่ยน
๑๓. การใช้ข้อมูลป้อนกลับและการเสริมแรง^{๙๒}

องค์การที่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมีความไว้วางใจกันระหว่างเพื่อนร่วมงาน ถือว่าเป็นพื้นฐานในการที่จะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จการสร้างความสามัคคีและความไว้วางใจในองค์การเริ่มจากการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันมีแนวความคิดมีทัศนคติมีวัตถุประสงค์เป้าหมายเป็นไปในทางเดียวกัน องค์การมีสุขภาพที่เข้มแข็ง (Healthy organization) เป็นองค์การที่มีลักษณะของบรรยากาศที่ทำให้เกิดความปรองดอง สามัคคีกลมเกลียวกันภายในองค์การ ทั้งนี้วัฒนธรรมของประสิทธิภาพองค์การและวัฒนธรรมความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในองค์การจะส่งผลต่อความสำเร็จหรือคุณภาพนักเรียน^{๙๓}

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความกลมเกลียว เป็นองค์ประกอบปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับโรงเรียนที่เป็นพฤติกรรมการบริหารที่เกิดจากพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรในโรงเรียนที่มีความสมานฉันท์ มีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความร่วมมือรวมใจกันในการปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษา และช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนด้วยความเต็มใจในการปฏิบัติงาน ด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน

ง. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองที่ผู้ปกครองมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น การรวมวางแผน การตัดสินใจ การเข้าร่วมกิจกรรมของ

^{๙๒} Owens, Robert G. **Organization Behavior in Education.** ๔th ed. Englewood Cliffs : Prentice Hall, ๑๙๙๑ : ๒๒๐-๒๒๑.

^{๙๓} Hoy, Wane and Miskel, Cecil G. **Educational Administration : Theory Research and Practice.** ๖th ed. New York : McGraw-Hill, ๒๐๐๑ : ๒๐๑.

โรงเรียน และรวมสนับสนุนทรัพยากรช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมให้การดำเนินการบริหารจัดการ
การศึกษาของโรงเรียน

การมีส่วนร่วมเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน ทำประโยชน์ใน
เรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือในกระบวนการ
บริหารซึ่งจะเกี่ยวข้องกับ ๑) การเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (Involvement) ๒) การช่วยเหลือและการทำ
ประโยชน์ (Contribution) และ ๓) การรับผิดชอบ (Responsibility)^{๙๔}

การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้เสียได้มีส่วนร่วมในการ
บริหารตัดสินใจ และรวมจัดการศึกษาทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน มีแนวคิดในทำนองเดียวกันว่า
การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน^{๙๕}

ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.
๒๕๔๒ สาระสำคัญเกี่ยวกับหลักการบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดี ประกอบด้วย ๑) หลักนิติธรรม ๒)
หลักคุณธรรม ๓) หลักความโปร่งใส ๔) หลักการมีส่วนร่วม ๕) หลักความรับผิดชอบ และ ๖) หลัก
ความคุ้มค่าซึ่งหลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความ
คิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ได้เสนอแนวคิดว่าการมีส่วนร่วม มี ๔ รูปแบบ คือ
๑) การปรึกษาหารือ ๒) กลุ่มคุณภาพ ๓) ระบบขอเสนอแนะ และ ๔) ระบบส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานมีส
วร่วมเป็นเจ้าของกิจการ

หลักการจัดการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่
แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งหลักสำคัญที่กำหนดไว้ในมาตรา ๘ คือ การมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการจัดการศึกษาซึ่งแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น รวมเป็นกรรมการร่วมแสดง
ความคิดเห็น รวมสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา รวมสนับสนุนทรัพยากร รวมคิดตามประเมินผล
ส่งเสริมให้กำลังใจผู้ปฏิบัติงาน

ทั้งนี้แบบการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือการบริหารมี ๔ แบบ คือ ๑) แบบกลุ่มงาน
ซึ่งประกอบด้วย ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ๒) แบบโครงการหรือ
แบบเมทริกซ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดโครงสร้างขององค์กร ๓) แบบการร่วมเจรจาต่อรอง
และ ๔) แบบประชาธิปไตย^{๙๖}

ปรัชญา เวสารัชช์ กล่าวว่า บทบาทของผู้ปกครอง ครอบครัว ประชาชนในการมีส่วน
รวมในการจัดการศึกษาตามที่เสนอแนะไว้ ดังนี้คือ

๑. รวมตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรหลาน
๒. รวมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร

^{๙๔} เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, **จากรามเกียรติสู่การประเมิน**, (กรุงเทพมหานคร : ปาริชาติเครื่องเขียน,
๒๕๔๓), หน้า ๔.

^{๙๕} อุทัย บุญประเสริฐ, **การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาในระบบบริหารโดยโรงเรียน**
เรียนเป็นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า คำนำ.

^{๙๖} สมยศ นาวิการ, **การบริหารแบบมีส่วนร่วม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๕),
หน้า ๔๒-๔๕.

๓. รวมจัดทำหลักสูตรและติดตามผลการศึกษา
๔. รวมบรรยากาศการเรียนการสอน รวมถึงกิจกรรมที่ทางสถานศึกษาจัด
๕. รวมสนับสนุนกิจการการศึกษา สนับสนุนด้านความคิด การเป็นกรรมการ การรวมประชุม การให้คำปรึกษาแนะนำ การให้ข้อมูล^{๙๗}

ดังนั้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นองค์ประกอบปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับโรงเรียนที่เป็นพฤติกรรมกรรมการบริหารที่เกิดจากสภาพความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองที่ผู้ปกครองมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นการรวมวางแผนในการตัดสินใจการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน และรวมสนับสนุนทรัพยากรช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมให้การดำเนินการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

จ. กระบวนการบริหารคุณภาพ

กระบวนการบริหารคุณภาพเป็นกระบวนการในการบริหารโรงเรียนให้เกิดคุณภาพเป็นขั้นตอนในการดำเนินการจัดการศึกษาตามระบบและวิธีการจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้ คือ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) เพื่อให้การดำเนินการเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐาน

ณัฐพันธ์ เขจรันท์ และคณะ กล่าวว่าคุณภาพเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงานและอนาคตของทุกองคกร ซึ่งการบริหารและการจัดการที่มีประสิทธิภาพเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือ คุณภาพขององคกร ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารมีคุณภาพ ประกอบด้วยปัจจัย ๓ ประการ คือ การสนับสนุนช่วยเหลือ (Contribution) ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ (Capability) และการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง^{๙๘}

สุธี ขวัญเงิน ได้นำแนวคิดของ มาพัฒนาเป็นกระบวนการในการปรับปรุงคุณภาพการทำงานเพื่อการดำเนินการขององคกรมุ่งสู่คุณภาพตามเป้าหมาย ในการดำเนินการตามกระบวนการบริหารเพื่อปรับปรุงคุณภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเรียกว่า วงจรเดมมิง (Deming Cycle or PDCA Cycle) วงจรเดมมิงเป็นวงจรของการบริหารจัดการเพื่อปรับปรุงให้เกิดคุณภาพอย่างต่อเนื่อง^{๙๙}

กระบวนการในการบริหารคุณภาพประกอบไปด้วยขั้นตอน ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การวางแผน (Plan) เป็นการกำหนดแนวทางที่จะพัฒนาความคิดไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงและไปสู่การปฏิบัติ (Do) โดยการกำหนดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายรวมทั้งการกำหนดวิธีการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายให้ชัดเจนแม่นยำที่สุด

^{๙๗}ปรัชญา เวสารัชช, **หลักการจัดการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๕๕), หน้า ๕๐-๕๑.

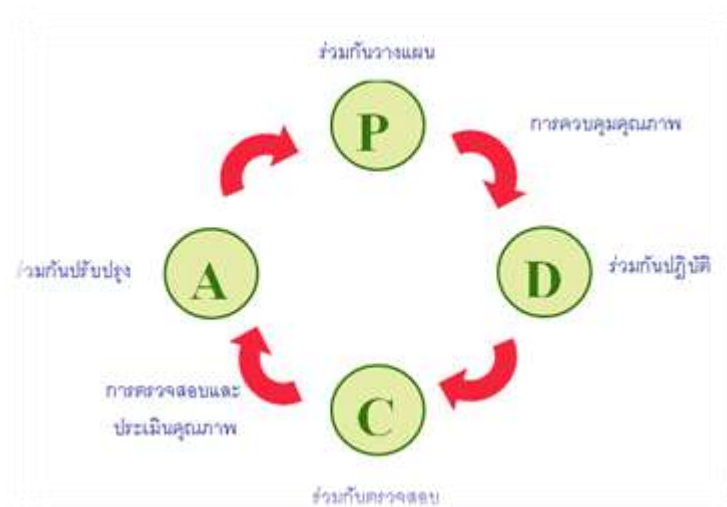
^{๙๘}ณัฐพันธ์ เขจรันท์ และคณะ, **TQM : กลยุทธ์การสร้างองคกรคุณภาพ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอ็กซ์เพอเม็ท, ๒๕๕๖), หน้า ๗๖.

^{๙๙}สุธี ขวัญเงิน, **การจัดการการผลิตและการปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยุคชั่น, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๒.

๒. การปฏิบัติตามแผน (Do) เป็นขั้นตอนการดำเนินการตามแผนที่ได้กำหนดไว้เป็นการวางแผนกำหนดการ การพิจารณากิจกรรม การกำหนดเวลา การจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในการดำเนินการจัดการ การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานของสมาชิกในองค์กร และการลงมือปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์

๓. การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน (Check) เป็นการดำเนินการตรวจสอบเพื่อให้รู้สถานการณ์ของการปฏิบัติงานที่ดำเนินไปและที่เป็นอยู่เพื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายและสิ่งที่กำหนดไว้เป็นแผนปฏิบัติการ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ ของการตรวจสอบ การรวบรวมข้อมูลการพิจารณากระบวนการทำงานเพื่อแสดงปริมาณและคุณภาพผลงานที่ได้รับเปรียบเทียบกับแผนที่วางไว้

๔. การปรับปรุงแก้ไข (Act) เป็นขั้นตอนที่เมื่อหากตรวจสอบพบว่าเกิดข้อบกพร่องผิดพลาดขึ้น ทำให้ผลงานที่ได้ไม่ตรงกับเป้าหมาย หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดก็มีการดำเนินการแก้ไขตามลักษณะที่ค้นพบ เช่น ถ้าผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมาย ต้องแก้ไขที่ต้นเหตุในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้ผลงานเป็นไปตามมาตรฐาน อาจใช้มาตรการในการเน้นย้ำนโยบายการปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงานประชุมปรับปรุง เกี่ยวกับกระบวนการในการทำงานจากกระบวนการบริหาร เพื่อปรับปรุงคุณภาพตามแนวทางของเดมมิง (Deming)^{๑๐๐} ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ ๒.๗ วงจรเดมมิง (Deming's Cycle)

ทั้งนี้การบริหารคุณภาพตามแนวทางการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management : TQM) ได้กล่าวถึง TQM ว่าเป็นเทคนิคและเครื่องมือในการดำเนินงาน เช่น การระดมสมอง (Brain Storming) การวิเคราะห์สนามพลัง (Force – Field Analysis) และ TQM

^{๑๐๐} สมศักดิ์ สินธุเวชญา, “การประกันคุณภาพ.” วารสารวิชาการ. ๑,๔ (๘ เมษายน ๒๕๔๑) :

เป็นปรัชญาวาดด้วยการปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง TQM มีหลักการสำคัญในการบริหารและควบคุมคุณภาพตามที่เสนอไว้ดังนี้^{๑๐๑}

กำหนดเป้าหมายที่แน่นอนเพื่อปรับปรุงผลผลิตและบริการ ๒) การยอมรับแนวคิดและปรัชญาใหม่ๆ เปลี่ยนแปลงและยอมรับแนวทางใหม่ในการทำงาน ๓) ยกเลิกการตรวจตราจากภายนอก ควรใช้การฝึกอบรมบุคลากรภายในเพื่อให้สามารถกำกับและพัฒนางานได้ ๔) เลิกยกย่องธุรกิจโดยการพิจารณาจากราคาเป็นหลัก วิธีแห่งคุณภาพ คือ การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี ๕) ปรับปรุงกระบวนการผลิตและการให้บริการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ๖) สร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้น ๗) จัดความกลัวออกไป เพื่อให้ทำงานได้อย่างเต็มที่สร้างแรงจูงใจและจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน ๘) ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ๙) ยกเลิกคำขวัญคำปลุกใจ และเป้าหมาย หันมาให้ความสนใจกับระดับของผลผลิตให้หน่วยงานมีอิสระในการเลือกวิธีการทำงานที่ดีที่สุดให้ตนเอง ๑๐) ยกเลิกการกำหนดมาตรฐานโดยใช้การอธิบายเชิงปริมาณการทำงานตามเป้าหมายอย่างเดียว ทำให้ละเลยความสำคัญด้านอื่นๆ และทำให้การทำงานขาดคุณภาพ ๑๑) จัดอุปสรรคที่มีผลต่อความภาคภูมิใจในการทำงาน ยกเลิกระบบการประเมินความดีความชอบเพราะทำให้เกิดการแข่งขันและทำลายการทำงานเป็นทีม ๑๒) กำหนดให้มีโปรแกรมการส่งเสริมการค้นคว้าและการพัฒนาตนเอง ๑๓) ให้ทุกคนในองค์กรปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุถึงการปรับเปลี่ยนและให้ถือว่าการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างวัฒนธรรมคุณภาพเป็นหน้าที่ของทุกคน

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคุณภาพโดยรวมหรือการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management : TQM) สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

๑. พันธะผูกพันกับคุณภาพ (Commitment to quality)
๒. การปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement)
๓. การมีส่วนร่วมทั้งหมด (Total involvement)
๔. การใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Scientific tool and echnologies)
๕. การเน้นที่ลูกค้า (Customers- oriented)
๖. การเน้นกระบวนการ (Process - oriented)
๗. การให้การศึกษาและฝึกอบรม (Education and training)^{๑๐๒}

ทั้งนี้การบริหารคุณภาพเพื่อให้มีการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารจำเป็นต้องสร้างบุคลากรในสถานศึกษาให้มีลักษณะนิสัยแห่งคุณภาพ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพแนวทางการบริหารองค์การคุณภาพที่สรุปไว้ ดังนี้คือ

๑. ความเปราะบางเบียบเรียบร้อยโดยการจัดกิจกรรม ๕ ส.
 - ๑) สะสาง (Seiri)

^{๑๐๑} สมศักดิ์ ตลประสิทธิ์, “การนำเสนอรูปแบบระบบการบริหารคุณภาพแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กรในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๑๐๒} ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, **ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : แชนโทรพรินต์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๗-๑๗๘.

- ๒) สะดวก (Seiton)
- ๓) สะอาด (Seiso)
- ๔) สุขลักษณะ (Seiketsu)
- ๕) สร้างนิสัย (Shitsuke)

- ๒. การทำงานเป็นทีม ต้องปลูกฝังให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการทำงานเป็นทีม
- ๓. ต้องมีการปรับปรุงวิธีการทำงานหรือปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง
- ๔. การมุ่งที่กระบวนการ ลักษณะของงานหรือกิจกรรมต้องมีการเคลื่อนไหวได้อย่างต่อเนื่องไปตามลำดับอย่างเป็นกระบวนการและมีการควบคุมคุณภาพของกระบวนการ
- ๕. การพัฒนาบุคลากร ให้ได้รับการศึกษาและฝึกอบรม
- ๖. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรในกิจกรรมต่างๆ โดยการเสนอแนะเพื่อปรับปรุงงานและจุดเริ่มต้นขององค์การแห่งคุณภาพ^{๑๐๓}

นักการศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน และสมาชิกของชุมชนมีความต้องการที่จะเห็นโรงเรียนของเขามีความเป็นเลิศเป็นโรงเรียนที่ดีเยี่ยม ซึ่งต้องมีการปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนในด้านปัจจัยในการบริหาร และมีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องพัฒนาปรับปรุง อย่างต่อเนื่องเพราะความสำเร็จในอดีต ไม่อาจรับประกันได้ว่าในอนาคตจะประสบความสำเร็จด้วย เพราะทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องของโรงเรียนมีความสัมพันธ์ตามบริบทต่างๆ ที่ส่งผลต่อความเลิศและคุณภาพของการศึกษา ดังนั้นทุกภาคส่วนจะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงวางแผนอย่างต่อเนื่อง เป็นประเด็นเกี่ยวโยงตามจุดมุ่งหมายของแต่ละองค์กรและบุคคลที่ต้องกำหนดเป้าหมายรวม และวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน^{๑๐๔}

ณรงค ญ ลำพูน และเพ็ชรี รูปวิเชตร จากแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้้องการเป็นองค์กรคุณภาพดังกล่าวแล้วสถานศึกษาจะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของงาน เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์จึงต้องมีการพัฒนาบุคคลใหม่มีความรู้ ความสามารถ ทักษะคติ และทักษะในการปฏิบัติงานด้วยจึงต้องมีการปรับปรุงคุณภาพอยู่เสมอซึ่งมีขั้นตอนในการปรับปรุงคุณภาพงานตามที่เสนอไว้ คือ

- ๑. การวิเคราะห์แยกแยะปัญหาและสาเหตุอย่างเป็นระบบ
- ๒. การมองปัญหาและคิดหาสาเหตุอย่างรอบด้าน
- ๓. การรู้จักการใช้ข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์ขอเท็จจริง
- ๔. การรู้จักเลือกวิธีการทำงานอย่างฉลาด การแก้ไขที่สำคัญ หรือปัญหาที่ง่ายก่อน
- ๕. การรู้จักวางแผนการทำงานร่วมกันเป็นทีม^{๑๐๕}

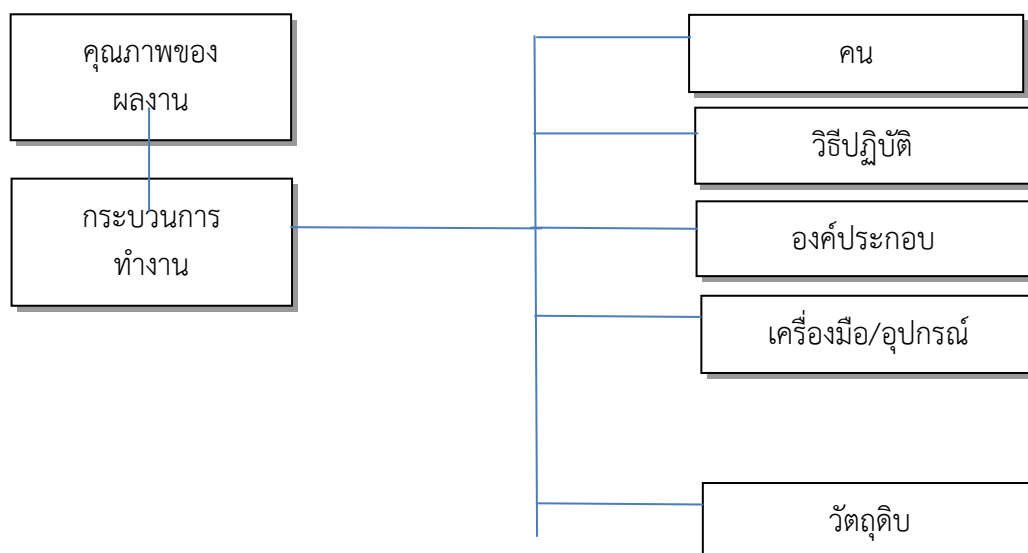
องค์การที่ต้องพัฒนาการบริหารจัดการให้มีคุณภาพนอกจากจะผลิตสินค้าและบริการให้ตรงตามข้อกำหนด โดยไม่มีข้อเสียเกิดขึ้นแล้ว กระบวนการผลิต ต้องมีต้นทุนต่อการ ประหยัดเวลา และเสร็จทันกำหนดระหว่างกระบวนการในการผลิตต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การบริหาร

^{๑๐๓} สมศักดิ์ สิ้นธุระเวช, “การประกันคุณภาพ.” วารสารวิชาการ. (๘ เมษายน ๒๕๔๒) : ๑๘๓-๑๘๔.

^{๑๐๔} Willower, Donald J. **Explaining and Improving Educational Administration.** New York. Pergamon, ๑๙๙๖ : ๑๙.

^{๑๐๕} ณรงค ญ ลำพูน และเพ็ชรี รูปวิเชตร, **การบริหารจัดการคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management : TQM),** (เชียงใหม่ : ดวงกมลเชียงใหม่ กรุป, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒-๑๔.

คุณภาพยังครอบคลุมถึงความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาผลผลิต และการให้บริการซึ่งกระบวนการในการทำงานมุ่งคุณภาพของผลงานสามารถแสดงไว้ ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ ๒.๘ กระบวนการบริหารจัดการคุณภาพ

ดังนั้นสรุปได้ว่า กระบวนการบริหารคุณภาพเป็นปัจจัยตามกระบวนการที่เป็นขั้นตอนในการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามระบบและวิธีการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยใช้ทรัพยากรและปัจจัยต่างๆ ในการสนับสนุนส่งเสริมให้การดำเนินการจัดการศึกษาบรรลุความสำเร็จตามบทบาทหน้าที่และตามภาระงานของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผลโดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้ คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไขโดยใช้องค์ประกอบด้านต่างๆ ของโรงเรียนซึ่งสรุปได้ว่าปัจจัยระดับ โรงเรียนคือตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบส่งเสริมการจัดการศึกษาในการดำเนินการบริหารจัดการตามกระบวนการบริหารเพื่อให้เกิดคุณภาพกับนักเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงสร้างการบริหารโรงเรียน ความชัดเจนของพันธกิจ ความกลมเกลียวของบุคลากรในโรงเรียนซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนตามมาตรฐานการศึกษาของชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง

คณะอนุกรรมการด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี ซึ่งมีศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ เลขาธิการสภาการศึกษา เป็นประธาน ได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้เสนอยุทธศาสตร์ต่อคณะกรรมการนโยบาย และได้รับการอนุมัติแล้วขอนำข้อความบางส่วนจากเอกสาร "ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๖๑"มาเผยแพร่".....'ประชาธิปไตย' คือการปกครองโดยประชาชนหรือประชาชนปกครองตนเอง ประชาธิปไตยจึงไม่อาจประสบความสำเร็จได้ ถ้าประชาชนไม่มีความสามารถในการปกครองกันเองตามระบอบประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น "พลเมือง" ตามระบอบประชาธิปไตย

ด้วย กล่าวคือมีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่นเคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนี จัดให้มี การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง(Civic Education) ขึ้นมา และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง จนเป็นตัวอย่างให้กับประเทศต่างๆ และปัจจุบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลก

"พลเมือง" ในระบอบประชาธิปไตย แตกต่างจากพลเมืองของระบอบอื่นที่พลเมืองจะมี "คุณสมบัติ" อย่างไร จะเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจประสงค์จะให้ เป็น ขณะที่ระบอบประชาธิปไตยเจ้าของอำนาจสูงสุดคือประชาชน ดังนั้น ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจจึงกำหนดชีวิตตนเองได้ "ประชาชน" ในระบอบประชาธิปไตย จึงแตกต่างหลากหลายได้ เมื่อแตกต่างหลากหลายได้ จึงต้องเคารพซึ่งกันและกัน และใช้กติกาในการแก้ปัญหาจึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีทางประชาธิปไตยได้ ดังนั้น "พลเมือง" ในระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึงสมาชิกของสังคมที่มี อิสรภาพ (liberty) และ พึ่งตนเองได้ (independent) ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบต่อ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อหรือร่วมขับเคลื่อนสังคมและแก้ปัญหาหรือร่วมขับเคลื่อนสังคม และแก้ปัญหาสังคมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก "พลเมือง" ในระบอบประชาธิปไตยสามารถสรุปคุณสมบัติได้ ๖ ประการ^{๑๐๖} ดังต่อไปนี้

๑) มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ – ระบอบประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดของประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตน ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมี อิสรภาพ คือเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็น ไท คือเป็น อิสระชน ที่รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตนอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ “ระบบอุปถัมภ์” ของผู้ใด เด็กละกลายเป็น “ผู้ใหญ่” และเป็น “พลเมือง” หรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง เมื่อสามารถรับผิดชอบต่อตนเองได้ โดยมีขั้นตอนการสร้างอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ ดังนี้

๑. เสริมสร้างควมมีอิสรภาพในตนเองให้กับเยาวชน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิหรือเสรีภาพในการทำงานโดยคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

๒. ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อพัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะ

๓. ให้รางวัลหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ

^{๑๐๖} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561). กรุงเทพฯ : פרקหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๕๓, หน้า ๑๔-๑๖.

๒) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งนี้ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๘ ที่บัญญัติว่า "บุคคลย่อมใช้...สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น")

เคารพสิทธิผู้อื่น – ในระบอบประชาธิปไตย ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนจึงมี สิทธิเสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิเสรีภาพที่กระทบกระทั่งกันจนกระทั่งไม่อาจที่จะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกต่อไปได้ประชาธิปไตย ก็จะกลายเป็น อนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิเสรีภาพของตนเองเป็นใหญ่ สุดท้ายประเทศชาติย่อมจะไปไม่รอด การใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือใช้สิทธิเสรีภาพได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้อง เคารพ สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไป ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งจึงบัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้ ... สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น โดยแนวทางการปฏิบัติตนในการเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น

การปฏิบัติตนตามสิทธิของตนเองและผู้อื่นในสังคม เป็นสิ่งที่ช่วยจัดระเบียบให้กับสังคมสงบสุข โดยมีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

๑. เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น สามารถแสดงออกได้หลายประการ เช่น การแสดงความคิดเห็น การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นต้น

๒. รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง

๓. เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น

๔. ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น

๓) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

เคารพความแตกต่าง – เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมี เสรีภาพ ในประเทศของตนเองดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ระบอบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพ และยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ ความแตกต่าง นำมาซึ่ง ความแตกแยก “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้อง ยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วย แต่จะต้องยอมรับว่า คนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเราได้ และต้องยอมรับโดยไม่จำเป็นต้อง เข้าใจ ว่าทำไมเขาถึงเชื่อหรือเห็นแตกต่างไปจากเรา และไม่ต้องพยายามไปบังคับให้คนอื่นมาคิดเหมือนเรา “พลเมือง” จึงคุยเรื่อง

การเมืองกันในบ้านได้ ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรค หรือมีความคิดเห็นทางการเมืองคนละข้างกันก็ตาม

โดยมีแนวทางการปฏิบัติเพื่อการเคารพความแตกต่างของผู้อื่น ดังนี้

๑) สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในงานของเรา

๒) ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน การคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน รวมถึงขั้นตอนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓) ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึงการทำให้แบบประนีประนอมผลกระทบ และการคัดกรองความเสมอภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และแผนการดำเนินงานด้านความหลากหลาย

๔) ปฏิบัติกับผู้ร่วมงานอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ

๕) ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความสมดุล ความเสมอภาคในองค์การ

๔) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

เคารพหลักความเสมอภาค – อำนาจอสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของประชาชนทุกคน ประชาชนทุกคนจึงเป็นเจ้าของประเทศ ร่วมกัน เมื่อเป็นเจ้าของร่วมกัน ทุกคนจึงมีส่วนในประเทศอย่างเท่าๆ กัน ดังนั้น ประชาชนทุกคนไม่ว่าจะเป็นใคร ไม่ว่าจะร่ำรวย หรือยากจน ไม่ว่าจะจบดอกเตอร์หรือจบ ป. ๔ ไม่ว่าจะมียาอะไร ไม่ว่าจะเป็เจ้านายหรือเป็นลูกน้อง สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นเพียง ความแตกต่างโดยทุกคนล้วนแต่ เท่าเทียมกัน ในฐานะที่เป็น เจ้าของประเทศ ดังนั้น “พลเมือง” จึงต้อง เคารพหลักความเสมอภาค และจะต้อง เห็นคนเท่าเทียมกัน คือเห็นคนเป็น แนวระนาบ (horizontal) เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน ไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนล้วนมี ศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศ อย่างเสมอกัน ถึงแม้จะมีการพึ่งพาอาศัยแต่จะเป็นไปอย่าง เท่าเทียม ซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบ อำนาจนิยม ในระบอบเผด็จการ หรือสังคม ระบบอุปถัมภ์ ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็น แนวตั้ง(vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ไม่ใช่อิสระชน และมองเห็นคนเป็นแนวตั้ง มีคนที่อยู่สูงกว่า และมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะ ยอม คนที่อยู่สูงกว่า แต่จะ เหยียด คนที่อยู่ต่ำกว่า ซึ่งมีใช้ลักษณะของ “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึงไม่ได้หมายความว่าคนเหมือนกันทุกด้านไม่ว่าจะเป็นชาติตระกูล หน้าตา ความสามารถ สติปัญญา แต่การที่บอกว่าเสมอภาคกันมีความหมายว่า มนุษย์เท่าเทียมกันทั้งในความเป็นมนุษย์ และตามกฎหมายของรัฐ^{๑๐๗} โดยมีหลักการสำคัญ ได้แก่

๑. ปกป้องความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัยทำงาน

๒. ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่าย ๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียน

๓. เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพาสัมผัสชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์

^{๑๐๗} Kurian, George Thomas, The encyclopedia of political science. Washington: CQ Press, 2011, pp.515.

๕) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

เคารพกติกา – ประชาธิปไตยต้องใช้ กติกา หรือ กฎหมาย ในการปกครอง ไม่ใช่ อำนาจใจ หรือ ใช้กำลัง โดยทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้น แต่ถึงแม้จะมีกฎหมาย หรือมี กติกา แต่หากว่าประชาชนไม่เคารพ หรือไม่ปฏิบัติตาม กติกาก็หาประโยชน์อันใดไม่ ครอบงำ ประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ ต่อเมื่อมี “พลเมือง” ที่ เคารพกติกา และ ยอมรับผล ของ การละเมิดกติกา “พลเมือง” จึงต้องเคารพ “กติกา” ถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ต้องใช้ วิธีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไข ไม่เล่นนอกกติกา และไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง ซึ่ง การปฏิบัติตามกฎหมายดำเนินการได้ ดังนี้

๑. เริ่มจากการปลูกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและ ครอบครัว เช่น เมื่อมีคน เกิด ตาย ในบ้านต้องดำเนินการตามกฎหมายทะเบียนราษฎร จัดการให้ การศึกษาแก่บุตรหลานตามกฎหมายการศึกษาภาคบังคับ ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมายการสมรส กฎหมายมรดก ฯลฯ

๒. ในชุมชน / สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตาม บทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เฝ้าป่า สรางมลพิษให้แก่อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่น ในชุมชน / สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสีธรรมการรอบของกฎหมาย

๖) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะ รับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง^{๑๐๘}

รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม – สังคมหรือประเทศชาติมิได้ ดีขึ้น หรือ แย่ลง โดยตัว ของมันเอง ที่สังคมแย่ลงไปทุกวันนี้ เป็นเพราะ การกระทำ ของคน ในทางกลับกันสังคมก็ย่อมจะดีขึ้น ได้ด้วย การกระทำ ของคนในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นผู้ที่ตระหนักว่าตนเอง เป็น สมาชิกคนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อการทำของตน “พลเมือง” จึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิ เสรีภาพตามอำเภอใจ แล้วทำให้สังคม เสื่อม หรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดย ตระหนักอยู่เสมอว่าการกระทำใดๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมและส่วนรวม “พลเมือง” จึงต้อง รับผิดชอบต่อสังคม และมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และมีส่วน ร่วมในการแก้ไขปัญหานั้นโดยเริ่มต้นที่ตนเอง คือร่วม แก้ปัญหา ด้วยการ ไม่ก่อปัญหา และลงมือทำ ด้วยตนเอง ไม่ใช่เอาแต่เรียกร้องคนอื่น หรือเรียกร้องแต่รัฐบาลให้แก้ปัญหา แล้วตนเองก็ก่อปัญหานั้น ต่อไป โดยมีวิธีการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

๑. การศึกษาด้วยตนเอง คือการที่คนเรานั้นประสบพบเจอด้วยตนเอง หรืออยู่ใน เหตุการณ์

๒. ไม่ว่าจะในที่ทำงาน สถานศึกษา หรือโครงการพิเศษใดๆ เราต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เรา จัดการเรื่องเล็กๆกว่าได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ใหญ่กว่าให้แก่เราเล็กแกตัวในบาง

^{๑๐๘} รวมเนื้อหาตอนที่ ๕-๖ ของหนังสือ “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) โดย ปริญา เทวานฤมิตรกุล”, <https://www.learningcitizen.com>

สถานการณ์ย่อมมีปัจจัยบางอย่างที่เราไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งคนที่ขาดความรับผิดชอบมักใช้เป็นข้ออ้างให้กับตัวเอง และกล่าวโทษเวลาเกิดปัญหา

๔. ยอมรับความผิดพลาดของตนเองเพราะไม่เพียงแต่จะสามารถเปลี่ยนเวลาที่จะเสียไปโดยไร้ประโยชน์และเปลี่ยนให้มันกลายเป็นประสบการณ์ที่ล้ำค่าหรือโอกาสแต่มันยังช่วยให้คุณประหยัดเวลาในอนาคตได้จากการหลีกเลี่ยงที่จะทำผิดพลาดซ้ำสองในเรื่องเดิมอีกด้วย

๕. เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง เช่น พยายามย้ำกับตัวเองว่า คุณสอบตกวิชาเลขเพราะไม่ยอมอ่านหนังสือทบทวนสอบ แทนที่จะไปกล่าวโทษอย่างอื่น

๖. เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนิสัยที่ไร้ประโยชน์อย่างหนึ่งของคนที่ขาดความรับผิดชอบ

๗. เลิกเล่นบทเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายหากเราต้องการฝึกมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ก็จงเลิกที่จะคิดว่าคนอื่นต้องการทำลายเราให้ประสบความล้มเหลว

๘. ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึกได้แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อภาระทุกอย่างของตนเองล่ะก็ การตระหนักว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่สามารถควบคุมได้^{๑๐๔}

หลักการสำคัญของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะไม่เน้นการเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นหน้าที่ตามที่กระทรวงศึกษาธิการสั่งหรือหน้าที่ตามที่รัฐบาลกำหนดและไม่เน้น"ความรู้เรื่องประชาธิปไตย"แต่ให้ความสำคัญ"ความเป็นประชาธิปไตย"มากกว่าด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง จึงไม่ใช่การสอนด้วยการ "บรรยาย" แต่ผู้สอนต้องพัฒนาการสอนในรูป "กิจกรรม"และ"การลงมือปฏิบัติ"หรือการเรียนการสอนผ่าน"กระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ" ขึ้นมา เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงที่มีนัยสำคัญมากขึ้นคือ เราทุกคนต่างเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและการคลี่คลายแก้ไขปัญห สำหรับกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวผู้สอนจะเป็น "วิทยากรกระบวนการ"ที่มีหน้าที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริงในวิถีชีวิตทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในความเป็นพลเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตยจนก้าวไกลไปถึงการมีจิตสำนึกมีจิตวิญญาณประชาธิปไตย

การดำเนินงานเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองและสังคมประชาธิปไตยนั้น หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษาของชาติในทุกระดับทั้งในระบบการศึกษา และนอกระบบการศึกษาต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางโดยเชื่อมประสานและอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องรวมถึงภาคเอกชนและองค์กรภาคประชาชนเข้ามาทำงานร่วมกันภายใต้ยุทธวิธีที่หลากหลายแต่มียุทธศาสตร์เดียวกัน"

ในเรื่องยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนั้นประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน (๑) เร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา ตั้งแต่ผู้บริหารครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนโดยเน้นการเป็นผู้สอนและการเป็นผู้ปฏิบัติ "ความเป็นพลเมือง"เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนแทนการสอนให้รู้ ให้จำแบบดั้งเดิม

^{๑๐๔} จุริรัตน์ นันทพิทวิกุล.การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะและความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ใน กรุงเทพมหานคร. ปรินญานิพนธ์, กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการ ศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๘.

(๒) ปรับและทบทวนเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในวิชาหน้าที่พลเมืองที่เน้น "ความรู้" ในเรื่องรัฐธรรมนูญ และการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ให้เหลือเท่าที่จำเป็น

(๓) พัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียนเน้นกระบวนการกลุ่มและฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมือนกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหาและเชื่อมโยงตนเองกับปัญหาสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น โดยแยกแยะ "ข้อเท็จจริง" ที่เป็น วัตถุประสงค์(objective) กับ "ความคิดเห็น" ที่เป็น อคติ(subjective) มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น คำนึงถึงส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่องานต่อผู้อื่น และต่อสังคม ผ่านการลงมือทำโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาและผู้ปกครองมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นพลเมือง ซึ่งสามารถจัดเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัยของนักเรียนได้ดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ครอบครัว และชุมชน

(๑) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ต้องสร้างหลักสูตร"การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่"โดยมีทั้งหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองและการศึกษาเรื่องการเมืองในหัวข้อหรือวิชาต่างๆเช่น รัฐธรรมนูญ นิติรัฐ สิทธิเสรีภาพของประชาชน การเมืองภาคพลเมือง และระบบการเลือกตั้ง ให้ประชาชนสามารถเลือกเรียนได้

(๒) เสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน ร่วมกันจัดทำหลักสูตรและการอบรม "พลเมืองและประชาธิปไตยในชุมชน"ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชนเพื่อฝึกฝนการเป็นพลเมืองที่เคารพผู้อื่น เคารพกติกา และการร่วมกันวิเคราะห์ แก้ปัญหาของท้องถิ่นและชุมชนด้วยการลงมือทำ

(๓) จัดทำ"คู่มือการเลี้ยงลูกให้เป็นพลเมือง"เพื่อเผยแพร่ความรู้และวิธีการในการเลี้ยงลูกให้เป็นพลเมือง และการสร้างประชาธิปไตยในครอบครัว

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างพลเมืองในวงกว้างและการสร้างความตระหนักในสังคมโดยใช้สื่อมวลชน

การสร้าง "พลเมือง"จำเป็นต้องมีการสร้างความตระหนักในสังคม สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวในวงกว้าง

(๑) ใช้สื่อมวลชน ทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยุสื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวในเรื่อง "พลเมือง"และคุณสมบัติของความเป็น "พลเมือง" ในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนช่วยกันสร้าง"พลเมือง" และพัฒนาตนเองให้เป็น "พลเมือง"ที่เคารพผู้อื่น เคารพกติกา และร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

(๒) รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการจัดให้มีรายการโทรทัศน์ในเรื่อง "พลเมือง" สำหรับเยาวชนและมีรายการ "พลเมือง" สำหรับผู้ใหญ่ให้เกิดการตระหนักรู้ และการพัฒนาตนเอง

(๓) จัดให้มีรายการโทรทัศน์สำหรับครูในการเรียนรู้ทักษะ เทคนิควิธีการในการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

(๔) ประสานความร่วมมือกับสมาคมวิชาชีพสื่อสารมวลชน เพิ่มกลไกการดำเนินงาน สื่อสารการตลาดเพื่อสังคม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวให้สื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการสร้างพลเมือง ธารน้ำใจคนไทยมีความเป็นพลเมือง

(๕) ปลุกจิตสำนึกความเป็นพลเมืองให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์ หน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการรวมถึงของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและเอกชน หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการในการจัดการศึกษาของชาติ ต้องสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง^{๑๑๐}

๒.๕.๑ ความหมายเกี่ยวกับพลเมือง

ศรัณยู หมั่นทรัพย์ (ม.ป.ป.) ได้แบ่งความหมายของพลเมืองพลเมืองใน ๒ ระดับ^{๑๑๑} คือระดับของการเป็นพลเมืองตามสภาพทางกฎหมายและการเมือง ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐานว่าพลเมืองคือ ฐานะสมาชิกของรัฐและชุมชนมีสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย เช่น การเคารพกฎหมาย การออกเสียงเลือกตั้งการชำระภาษีและการเป็นทหาร และระดับของการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ (Public life) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจการสาธารณะที่มุ่งให้ชีวิตสาธารณะ หรือชีวิตส่วนรวมดีขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนรวมและการเมือง มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพทางการเมืองและชีวิตสาธารณะซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวทางการเมือง การยื่นหยัดทางการเมืองในประเด็นต่างๆหรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง

ประเวศ วะสี (อ่างใน กิตติศักดิ์ ปกติ , ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายพลเมืองว่า เป็นคำที่บ่งบอกถึงคุณภาพในทางที่ “มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคนมีอิสระมีความรู้มีเหตุผลมีส่วนร่วมในกิจการของส่วนรวมหรือกระบวนการทางนโยบาย”

ฤาษุดา เทพายากุล (๒๕๕๔) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความเป็นพลเมือง (citizenship) ว่าหมายถึงฐานะของความเป็นพลเมือง (citizen) ที่เป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมืองหรือรัฐมีสิทธิและความรับผิดชอบที่ถูกกำหนดโดยกฎหมายในฐานะที่เป็นพลเมืองมีการแสดงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจการสาธารณะภายใต้กฎหมายกฎเกณฑ์ทางสังคมและศีลธรรม^{๑๑๒}

ส่วนคำว่าพลเมืองดี หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองได้ครบถ้วน ทั้งกิจที่ต้องทำ และกิจที่ควรทำหน้าที่ กิจที่ต้องทำ หรือควรทำ เป็นสิ่งที่กำหนดให้ทำ หรือห้ามมิให้กระทำ ถ้าทำก็จะ

^{๑๑๐} การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง, <http://www.moe.go.th> [สื่อบนออนไลน์ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑]

^{๑๑๑} ศรัณยู หมั่นทรัพย์, การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง, ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง, วารสารสถาบันพระปกเกล้า : ๒๕๕๐, หน้า ๑๐๑-๑๑๕.

^{๑๑๒} ฤาษุดา เทพายากุล. การศึกษาวิชาความเป็นพลเมือง ในวารสารเรียนรู้ประชาธิปไตย ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๙ มกราคม –มีนาคม ๒๕๕๔.

ก่อให้เกิดผลดี เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว หรือสังคมส่วนรวมแล้วแต่กรณี ถ้าไม่ทำหรือไม่ละเว้นการกระทำตามที่กำหนดจะได้รับผลเสียโดยตรง คือ ได้รับโทษ หรือถูกบังคับ เช่น ปรับ จำคุก หรือประหารชีวิต เป็นต้น โดยทั่วไปสิ่งที่ระบุกิจที่ต้องทำ ได้แก่ กฎหมาย เป็นต้น

กิจที่ควรทำ คือ สิ่งที่คุณส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ หรือละเว้นการกระทำ ถ้าไม่ทำหรือละเว้นการกระทำ จะได้รับผลเสียโดยทางอ้อม เช่น ได้รับการดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือไม่คบค้าสมาคมด้วย ผู้กระทำการที่ควรทำจะได้นับการยกย่องสรรเสริญจากคนในสังคม โดยทั่วไปสิ่งที่ระบุกิจที่ควรทำ ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น

พลเมืองดีมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชาติ คำสั่งสอนของพ่อแม่ ครู อาจารย์ มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน รู้จักรับผิดชอบชั่วดีตามหลักจริยธรรม และหลักธรรมของศาสนา มีความรอบรู้ มีสติปัญญา ขยันขันแข็ง สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และปรีชา ตงมณี ได้ให้ความหมายของคำว่าพลเมืองดีไว้ในแนวทางเดียวกันว่า พลเมืองดี หมายถึง ผู้ที่มีจริยธรรมสูง ถ้าทำความดีโดยไม่หวังผล มีทัศนคติและนิสัยอันพึงปรารถนาของสังคม^{๑๑๓}

๒.๕.๒ ความสำคัญของพลเมืองดี

พลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคม ทุกสังคมย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึง ความมีร่างกายจิตใจดี คิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหา ได้มีประสิทธิภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าความมั่นคงให้กับประเทศชาติ และการเป็นพลเมืองดีนั้นย่อมต้องการปฏิบัติตามบรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม มีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาให้เป็นพลเมืองดีมี ดังนี้

๑. เพื่อให้รู้จักปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม
 ๒. เพื่อปลูกฝังทักษะการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม
 ๓. เพื่อปลูกฝังความมีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย
 ๔. เพื่อปลูกฝังให้มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อสังคม
- ความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีมีความสำคัญต่อประเทศ เช่น
๑. ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง
 ๒. ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย
 ๓. ทำให้เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ
 ๔. สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีนั้นเป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นอยู่ในสังคมขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ เมื่อทุกคนในสังคมไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็กพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ได้จะประสบความสำเร็จ

^{๑๑๓}

๒.๕.๓ คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี

การเป็นพลเมืองดีจะมีลักษณะอย่างไรนั้น สังคมจะเป็นผู้กำหนดลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อที่จะได้พลเมืองที่ดีตามที่ต้องการ คุณลักษณะของสมาชิกในสังคมจะต้องมีคุณลักษณะพื้นฐานคือ คุณลักษณะทั่วไปของการเป็นพลเมืองดี เช่น ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม และมีคุณลักษณะเฉพาะ คือ คุณลักษณะเฉพาะอย่างที่สังคมต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติ เช่น ต้องการบุคคลที่มีคุณธรรมนำความรู้ ยึดมั่นและเทิดทูนสถาบัน เป็นต้น

สมน อมรวิวัฒน์ (อ้างในสิริวรรณ ศรีพหล, ๒๕๕๑) ได้ชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะของพลเมืองดีควรเป็นดังนี้

๑) เป็นผู้มีความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมาย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

๒) เป็นผู้ที่มีศีลธรรม มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษานับธรรมนิยมประเพณี รวมถึงวัฒนธรรมไทยสามารถที่จะถ่ายทอดคุณค่าและความภาคภูมิใจไปสู่ลูกหลาน

๓) เป็นผู้ที่จัดระบบชีวิตของตนได้อย่างเหมาะสมกับฐานะ รู้จักใช้จ่ายพอเหมาะสมควรได้ รู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ปรับตัวเองให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ดี

๔) เป็นผู้ที่มีความรักชาติ ศาสนา จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

๕) เป็นผู้ที่รักความสงบ มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น มีวิจารณ์ญาณที่พิจารณาตัดสินว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่วสิ่งใด มีเหตุผล

๖) เป็นผู้ที่ไม่หาความรู้อยู่เป็นนิตย์ เพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ไกรยุทธ ธีรตานันท์ (๒๕๓๑: ๓๐-๔๑ อ้างในปลินธร เพชรฤทธิ์, ๒๕๕๐ : ๑๖-๑๗) ได้ศึกษาแนวพระราชดำริการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะพลเมือง ดังนี้

๑) ฉันทะและวิริยะ

๒) ความอดกลั้นและความเข้มแข็ง

๓) ความตั้งใจจริงและจริงจัง

๔) ความถูกต้องและยุติธรรม

๕) ความเมตตาและความเสียสละ

๖) ความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน

๗) ความสุจริตและความกตัญญู

๘) วินัย

ประเวศ วะสี (๒๕๓๕: ๒๑-๓๐ อ้างในปลินธร เพชรฤทธิ์, ๒๕๕๐: ๑๘-๑๙) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะคนไทยในการสัมมนาการวิจัยเชิงนโยบายเพื่อการศึกษาอาชีวและอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไว้ ๑๐ ประการคือ

๑) เป็นบุคคลเรียนเร็ว ชอบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒) มีความรู้ทั้งทางวัฒนธรรม ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการจัดการ

๓) ประกอบอาชีพได้

- ๔) สามารถดูแลสุขภาพและความปลอดภัย
- ๕) มีความรักธรรมชาติ รักเพื่อนมนุษย์และรักศิลปะ
- ๖) มีโลกทัศน์กว้างและจิตใจสาธารณะ
- ๗) มีพฤติกรรมการและความสามารถในการสร้างความเป็นชุมชน
- ๘) มีความอดทน มีสมาธิ และความปรารถนาในการทำงาน
- ๙) เข้าถึงความหลากหลายและความเป็นนานาชาติ
- ๑๐) มีการพัฒนาจิตวิญญาณ

วิรัตน์ บัวขาว (๒๕๔๑:๙-๑๐) กล่าวถึงคุณลักษณะของทรัพยากรมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์ ดังนี้

- ๑) มีความรอบรู้ ต้องศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต มีความเก่ง กล้าคิด กล้าทำเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม
 - ๒) มีทักษะที่หลากหลาย คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และเป็นความรู้ที่สามารถปฏิบัติจริงได้
 - ๓) มีคุณธรรมสูง
 - ๔) มีความรับผิดชอบสูง คือ รับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ประเทศชาติ และโลก
 - ๕) ไม่เป็นภาระต่อสังคม คือ รู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ
 - ๖) มีความสามารถในการจัดการ
 - ๗) มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง
 - ๘) มีทักษะทางภาษาและเครื่องมือสื่อสาร ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆได้เป็นอย่างดี
- วลัย พานิช (๒๕๔๒ : ๒๒๖-๒๓๕) ได้วิเคราะห์ลักษณะความเป็นพลเมืองดีว่าควรมีคุณลักษณะดังนี้

- ๑) ด้านความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐาน ประกอบด้วย
 - รู้และเข้าใจ รับผิดชอบต่อในฐานะสมาชิกของสังคม
 - รู้และเข้าใจสนใจกิจกรรมต่างๆ ของสังคมและโลก
 - รู้และมีทักษะกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และธรรมะแก้ปัญหาของสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี
 - ใฝ่หาความรู้และทักษะในวิชาสามัญ วิชาเฉพาะด้าน วิทยาการและเทคโนโลยี
 - ดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม
 - เป็นระเบียบ
 - ซื่อสัตย์
 - ยุติธรรม
 - ประหยัด
 - พึ่งตนเองได้
 - ไม่เบียดเบียน
 - เลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอก

-มีความคิดริเริ่ม

-อดทน

-มีความกล้าทางจริยธรรม

-แก้ปัญหาและประเมิณผลได้

-มีมนุษยสัมพันธ์

๒) ด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประกอบด้วย

-รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในสิทธิของตน

-รู้และเข้าใจกฎหมายต่างๆของบ้านเมือง

-รักษาความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

-รู้และเข้าใจปัญหาต่างๆและหาแนวทางแก้ไขในทางการเมืองการปกครอง

-ตระหนักในคุณค่าการใช้สิทธิ เสรีภาพ บนพื้นฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรม และ

ศาสนา

๓) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

-มีสำนึกในความเป็นคนไทย

-รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม

-ดำรงรักษาไว้ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย

-ภูมิใจในผลงานอันดีเด่นของไทย

-รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

-ทำประโยชน์ให้สังคมตามบทบาทและหน้าที่

-เห็นคุณค่าในวิทยาการศิลปวัฒนธรรม

-เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๔) ด้านเศรษฐกิจประกอบด้วย

-รู้และเข้าใจในพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ

-เห็นคุณค่าของการรักษาทรัพยากรและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

-นิยมใช้ผลผลิตไทย

-รู้เข้าใจปัญหาเศรษฐกิจและหาแนวทางแก้ไข

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (อ้งในปลินธร เพชรฤทธิ์ ,๒๕๕๐:-๒๒-๒๔) ได้กำหนดคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการเพื่อพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เยาวชนเป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ดังนี้

๑) ขยัน หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายาม ทำหน้าที่การงานอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ อดทนไม่ท้อถอยเมื่อพบอุปสรรค ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาแก้ปัญหาจนผลงานสำเร็จตามความมุ่งหมาย

๒) ประหยัด หมายถึง การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของแต่พอควร พอประมาณ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ

๓) ซื่อสัตย์ หมายถึง พฤติกรรมตรงไม่เอนเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ

๔) มีวินัย หมายถึง ความยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม

๕) สุภาพ หมายถึง เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่งดงาม มีสัมมาคารวะ

๖) สะอาด หมายถึง ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย วาจา และใจ รวมถึงสภาวะแวดล้อมความผ่องใส เป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

๗) สามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียว ความปรองดอง ร่วมใจ ปฏิบัติหน้าที่การทำงานอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาัดเอาเปรียบ ยอมรับความแตกต่าง ความหลากหลาย ยอมรับความมีเหตุผล

๘) มีน้ำใจ หมายถึง ความจริงใจ ไม่เห็นแก่ตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

สมพร ใช้บางยาง (2556) ระบุคุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นพลเมือง ได้แก่

๑) สนใจและให้ความสำคัญกับปัญหาของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การมีจิตสาธารณะ มีความเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม

๒) มีบทบาทหน้าที่ทำงานในชุมชน หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ยอมรับและปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสังคมเพื่อจะได้อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข รวมทั้งปฏิบัติตามหลักศีลธรรม ยึดมั่นในวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม

๓) ใช้ความคิดเห็นร่วมกันในการจัดการปัญหา หมายถึง เคารพในสิทธิและการตัดสินใจของผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งมีเหตุผลและมีการประนีประนอมกันในทางความคิด รู้จักใช้ปัญญาและเหตุผลในการแก้ปัญหา ยึดถือหลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของสมาชิก

๔) ซื่อสัตย์ สุจริต หมายถึง การกระทำที่ถูกต้อง ตรงไปตรงมา ไม่ยึดเอาสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน ทั้งยังหมายถึงการกระทำดีและถูกต้องตามหน้าที่ต่อผู้อื่น การยอมรับการกระทำของตนเอง หรือการทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วง

๕) สามัคคี หมายถึง ใช้เสียงข้างมากโดยไม่ละเมิดสิทธิเสียงข้างน้อย รู้จักแก้ปัญหาโดยสันติวิธี รู้จักการใช้เหตุและผลเพื่อให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีน้ำใจต่อกัน

๖) ละอาย เกรงกลัวต่อความชั่ว หมายถึง การยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาที่ตนศรัทธา นับถือ เพราะทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี ละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว

๗) กล้าและเชื่อมั่น หมายถึง ความกล้าหาญทางจริยธรรมและเชื่อมั่นในการทำสิ่งที่ถูกต้อง รวมทั้งกล้าปฏิเสธสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการกระทำที่แสดงออกในทางที่ถูกที่ควรโดยไม่เกรงกลัวอิทธิพลใดๆ ความกล้านี้ไม่ใช่การอวดดี แต่เป็นการแสดงออกอย่างมีเหตุผล

๘) ส่งเสริมคนดี ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่า “ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครที่จะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุข เรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมความดี ให้คนดีปกครองบ้านเมือง และคุมคนไม่ดี ไม่ให้มีอำนาจไม่ให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญได้”

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (๒๕๕๔) ได้สรุปลักษณะพลเมืองไทยในศตวรรษที่ ๒๑ ดังนี้

- ๑) คนไทยมีคุณภาพและได้มาตรฐาน
- ๒) คนไทยใฝ่รู้และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่านและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง
- ๓) คนไทยใฝ่ดี มีคุณธรรมพื้นฐาน มีจิตสำนึก และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม มีจิตสาธารณะ มีวัฒนธรรมประชาธิปไตย
- ๔) คนไทยคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ มีทักษะการคิด และปฏิบัติคิดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (๒๕๔๘) ได้สรุปคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนไทยว่ามี ๓ มิติได้แก่

- ๑) มิติด้านความรู้ความเข้าใจในหลักและระเบียบการปกครองประเทศและท้องถิ่น สิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การเมืองการปกครอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีสมัยใหม่
- ๒) มิติด้านความคิดเห็นหรือเจตคติ มีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิต ค่านิยมอย่างไทย ผดุงความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่น
- ๓) มิติด้านการปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย กฎศีลธรรม กฎกติกาของชุมชนท้องถิ่น ประเทศชาติ หลักสิทธิหน้าที่ของพลเมือง ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จรรยาบรรณ ความถูกต้องความเป็นระเบียบและความดีงามของสังคม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๔๒ ในมาตรา ๖ ที่ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาความรู้และวัฒนธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” อาจสรุปแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์คือผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๓ : ๑๑) โดยมีรายละเอียดดังนี้

คนดี คือคนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผลรู้หน้าที่ซื่อสัตย์ پاکเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจ เป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละรักษาสันติภาพสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือคนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิตโดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้านหรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จัก

ตนเองควบคุมตนเองได้ทันโลกทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนสังคมและประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือเป็นคนมีสุขภาพดีทั้งกายและจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของ อบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

ในขณะที่สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ (อ้างในกรมวิชาการ, ๒๕๔๒ : ๑๐-๑๑) นิยามของ คุณลักษณะดี เก่ง มีสุข ดังนี้

ดี หมายถึง ๑. การมีวินัย และ ๒.การมีค่านิยมประชาธิปไตย

๑.การมีวินัย ประกอบด้วย สนใจใฝ่รู้ มีสติควบคุมตนเอง รับผิดชอบ มีเหตุผล ซื่อสัตย์ และขยัน

๒.การมีค่านิยมประชาธิปไตย ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าตนเอง และคุณค่าผู้อื่น การทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การเคารพกติกาของสังคม และการทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็น มีเหตุผล และเสียสละ

เก่ง หมายถึง การมีความสามารถในการใช้ภาษาทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียน การมี ตรรกะทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่ช่วยให้เกิดการสังเกต ประมวล จัดกลุ่ม เชื่อมโยง ตั้งสมมติฐานและทดลอง การมีทักษะทางดนตรี และจังหวะการเคลื่อนไหว การสื่อสารสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลได้ และการมีความลึกซึ้งภายในจิตใจ และเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อม

ความสุข หมายถึง การมีความรัก และการแบ่งปัน มีความเข้าใจในความสัมพันธ์ ระหว่างความจริง ความงาม และความเป็นธรรม รับผิดชอบ มีความสุข สันติ และไม่เบียดเบียน รวมถึงการบริโภคสิ่งต่างๆด้วยปัญญา ไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของกระแส

ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับสาระในเอกสารมาตรฐานของชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา ๒๕๔๘ : ๓ - ๔) ที่กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพล โลกไว้ในมาตรฐานที่ ๑ ดังมีรายละเอียดดังนี้

มาตรฐานที่ ๑ คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลกคน ไทยเป็นคนเก่งคนดีและมีความสุข

เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็น “คนเก่ง คนดี และมีความสุข” โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัยพัฒนาคนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ตรงตามความต้องการทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจสติปัญญาความรู้และทักษะคุณธรรมและ จิตสำนึกที่พึงประสงค์และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขโดยมีตัวบ่งชี้คือ

๑.๑ กำลังกายกำลังใจที่สมบูรณ์

๑.๒ ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคม

๑.๓ ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว

๑.๔ ทักษะทางสังคม

๑.๕ คุณธรรมจิตสาธารณะและจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

๒.๕ หลักไตรสิกขาที่ส่งเสริมการเรียนรู้

ไตรสิกขา หมายถึง หลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจหรือพัฒนาตนเอง ๓ ชั้น ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขา

๑) อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง ศีลเป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม^{๑๑๔}

๒) อธิจิตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูงการสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ และสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขเพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้วบรรลุตตตฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ การฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำใจให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ชื่อว่า อธิจิตสิกขา

๓) อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ ๔ เป็นลำดับไปจนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป ผู้มีปัญญาประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐหยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์” ... “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)” ... “นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์)” ... “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา” รู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้คืออาสวะ” ... “นี้อาสวสมุทัย” ... “นี้อาสวนิโรธ” ... “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขาซึ่งจัดรูปออกมาจากมรรคแปด อันเป็นวิถีทางของการดำเนินชีวิตที่ดีงามตามหลักพระพุทธศาสนาโดยมีเป้าหมายเพื่อดับทุกข์ให้บุคคลผู้ปฏิบัติตาม^{๑๑๕}

ไตรสิกขาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพัฒนามนุษย์ในทุกด้าน เพื่อให้เกิดปัญญานำพาไปสู่ความเป็นอิสระจากสิ่งร้อยรัดทั้งปวง ดังที่ สุนน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่าพุทธธรรมเป็นเสมือนแก้วมณีที่เจียรไนระไรศมีหลายเหลี่ยม นักวิชาการสามารถจัดมุมมองให้เป็นประกายเลื่อมรังได้งดงามหลายวิธีการ พุทธธรรมเสนอหลักการพัฒนาปัญญาที่มุ่งการฝึกฝนอบรมตนให้บรรลุอิสรภาวะหลุดพ้นจากปัญหา โดยทั่วไปแล้วพุทธศาสนิกชนจะเข้าใจหลักพุทธธรรมในแง่ของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ศีล ประเพณี พิธีกรรมเท่านั้น แท้จริงแล้วพระบรมศาสดาสัมมา สัมพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการพัฒนามนุษย์และหลักการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบครบกระบวนการมีองค์ประกอบและขั้นตอนตามลำดับต่อเนื่องสมบูรณ์^{๑๑๖}

^{๑๑๔} พ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๐/๖๐๖.

^{๑๑๕} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๑๑๖} สุนน อมรวิวัฒน์. หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๘-๑๗.

๒.๖.๑ ความหมายของการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

การเรียนรู้คือกระบวนการที่ผัสสะทั้ง ๖ ประการของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ คือ รู้สึก, หมายรู้, รู้คิด, รู้แจ้ง และมีการกระทำโต้ตอบฝึกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดความรู้และความดี สามารถสร้างความผาสุกตามสมควรแก่เหตุปัจจัย และมีความเป็นอิสระพ้นจากทุกข์และความเป็นทาสของอารมณ์

ผัสสะเป็นแหล่งแห่งความรู้ ความรู้ทั้งปวงเกิดขึ้นที่ผัสสะ คืออาศัยการรับรู้โดยผ่านอายตนะทั้ง ๖ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มความรู้ได้เป็น ๒ ประเภท คือ^{๑๑๗}

๑. ความรู้ที่ได้ทางปัญจทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้แก่ความรู้ในขั้นต้น กล่าวคือ รูปร่าง เสียง กลิ่น รส และสัมผัส

๒. ความรู้ที่ได้ทางมโนทวาร คือ ใจ ได้แก่ สิ่งทั้งหลายที่ใจรู้ที่ใจคิด อารมณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในใจ

จึงกล่าวได้ว่าการจัดการการเรียนรู้ทางอายตนะทั้ง ๖ เป็นการจัดการการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์โดยอาศัยกระบวนการทั้ง ๓ คือ ควบคุมพฤติกรรมทางกายและทางวาจา (ศีล) ฝึกฝนอบรมพฤติกรรมทางใจให้สงบจากสิ่งรบกวนใด ๆ (สมาธิ) พัฒนาความคิด ทศนคติให้ถูกต้องดีงามตามแนวแห่งพุทธะ รู้เท่าทันปัจจุบันสามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างองอาจไม่ขลาดกลัว (ปัญญา)

๒.๖.๒ หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

การจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์กล่าวได้ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ พระพุทธศาสนามองมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคล (As an Individual) และในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น (กัลยาณมิตร) ตามหลักพระพุทธศาสนา บุคคลแต่ละคนมีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย จักทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น หลักดังกล่าวนี้แสดงว่า การเรียนรู้ที่ได้ผลเกิดจากการที่ผู้สอนรู้จักนักเรียนแต่ละคนทั้งทางด้านบุคลิกลักษณะนิสัย

อุปนิสัย ความรู้สึกนึกคิด ความถนัด และผู้สอนต้องมุ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนแต่ละคนให้เต็มตามความสามารถของเขา

พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นชีวิตที่มีความประเสริฐ มีความสำคัญในตัวของมันเอง และชีวิตนั้นอาจจะมีความสมบูรณ์ได้แม้ในตัวของมันเอง..ในแง่นี้เราจะต้องมองเป็นจุดหมายสูงสุดว่า เราจะต้องพัฒนามนุษย์ให้มี “ชีวิต” ที่ดีงามในตัวของเขาเองเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ มีอิสรภาพ มีความสุขในตัวเอง”^{๑๑๘}

มุมมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น พระธรรมปิฎก ได้อธิบายหัวข้อ “เริ่มยุคใหม่แห่งศตวรรษที่ ๒๑ ด้วยแนวความคิดใหม่เติมแท่งสี่ธรรม” ไว้ว่า

^{๑๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๖.

^{๑๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔ - ๕.

๑. มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ที่ทุกส่วนส่งผลกระทบต่อกัน จึงต้องทำการที่เกื้อกูลประสานกลมกลืนกัน เพื่อให้เกิดผลดีในการอยู่ร่วมกันนั้น

๒. มนุษย์สัตว์ทั้งปวง เป็นเพื่อนร่วมกฏธรรมชาติเหมือนกัน ทุกชีวิตรักสุขเกลียดทุกข์กลัวตายเหมือนกันไม่มีการแบ่งแยกแตกต่าง การทำร้ายสัตว์ไม่ว่าชีวิตใดก็เป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งสิ้น มนุษย์ควรมีเมตตาและไมตรีที่ไม่จำกัดแบ่งแยก มีแนวโน้มของจิตใจในทางที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลมุ่งความสามัคคี และมีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”^{๑๑๙}

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักดังกล่าวจึงต้องสร้างฉันทะแก่ผู้เรียนแต่ละคนในเวลาเดียวกันก็ต้องเน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ได้ทำงานเป็นกลุ่ม และฝึกทักษะทางสังคม เพื่อความเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มด้วย

ขั้นตอนที่ ๒ มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือ เวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝน และอบรมบ่มนิสัยได้

พระธรรมปิฎก ได้ขยายความคำว่าเวไนยสัตว์ ไว้ว่า “สัตว์” มีความหมายถึงสิ่งมีชีวิตที่ยังติดข้องอยู่กับ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส หรือหากพิจารณาในเรื่ององค์ประกอบของชีวิตก็คือ ชั้นที่ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สัตว์ เป็น “สิ่งที่มีความรู้สึกและเคลื่อนไหวไปตัวเอง รวมถึง เทพ มาร พรหม มนุษย์ เปเรต อสุรกาย ดิรัจฉาน และสัตว์นรก ในบาลีเพ่งเอามนุษย์ก่อนอย่างอื่น ไทยมักเพ่งเอาดิรัจฉาน”^{๑๒๐}

การที่ความหมายของสัตว์ ในภาษาไทย หมายถึง ดิรัจฉาน หรือ เดรัจฉาน ก็เนื่องด้วยสิ่งมีชีวิตในประเภทนี้ยังดำเนินชีวิตไปตามสัญชาตญาณ เมื่อหิวก็ออกล่าหากิน เมื่อกลัวก็หลบหลีก เมื่อโกรธก็ทำลายล้าง ความแตกต่างทางรูปร่างมิได้จำแนกมนุษย์และสัตว์ออกได้อย่างชัดเจน หากบอกได้แต่เพียงว่านี่เป็นคน นี่เป็นสัตว์ การจำแนกมนุษย์ต่างจากสัตว์จึงต้องจำแนกโดยระดับจิตที่ได้รับการฝึก และพัฒนาจนแตกต่างกัน

สุนน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายความแตกต่างของระดับจิตระหว่างมนุษย์และสัตว์ ดังนี้^{๑๒๑}

๑.จิตของมนุษย์ เป็นจิตซึ่ง เป็นอิสระ สงบพอ เย็นพอดี ควบคุมได้ ฝึกฝนอบรมได้
เกษม สะอาด

๒.จิตของสัตว์ เป็นทาส มุ่งความอยู่รอด ถูกกระตุ้นโดยสัญชาตญาณ ควบคุมไม่ได้ ฝึกฝนไม่ได้ หวงแหน โหดเหี้ยม

หลักการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา ปรากฏในพุทธพจน์ที่แสดงว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก และฝึกให้พัฒนาได้ นอกจากนั้นการฝึกและพัฒนาคนต้องฝึกไปพร้อมกันทั้งทางด้านกายและด้านจิต ดังจะขอยกตัวอย่างมาพอสังเขป

๑. ทนโต เสฏฐิโน มนุสเสสุ : ในหมู่มนุษย์ คนประเสริฐ คือคนที่ฝึกแล้ว^{๑๒๒}

^{๑๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๕-๗๖.

^{๑๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๓๒๒.

^{๑๒๑} สุนน อมรวิวัฒน์. หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์, หน้า ๒๕.
^{๑๒๒} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๓๒๑/๑๓๔.

๒. วมสสตรา ทนตา อาชาเนีย จ สีนธวา กุณชรา จ มหานครา อตตทนต์ ตโต
 วรี : อัสตร อาชาไนย สีนธพ และช้างหลวงฝึกแล้วล้วนดีเลิศ แต่คนที่ฝึกตนแล้ว ประเสริฐ
 ยิ่งกว่านั้น^{๑๒๓}

๓. วิชชาจรมสมปนโน โส เสฏโฐ เทวมานุเส : คนที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และ
 ความประพฤติ เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทวดา^{๑๒๔}

ในการฝึกตนของบรรดาบุคคลทั้งหลายนั้น นอกจากจะคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง
 บุคคลดังที่ได้เปรียบว่า แผ่นดินย่อมไม่เรียบเสมอกันทั้งหมดได้ฉันใด มนุษย์ทั้งหลายจะให้เหมือนกัน
 หมดทุกคนไม่ได้ฉันนั้น เมื่อคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มองมนุษย์ทั้งเพศชาย
 และเพศหญิงว่าสามารถพัฒนาได้เช่นเดียวกัน ดังพระคาถาว่า “น หิ สพเพสุ ฐาเนสุ บุริโส โหติ ปณ
 จิโต อิตถิปี ปณจิตา โหติ ตตถ ตตถ วิจจณา : บุรุษเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่ สตรีมีปัญญา
 หยั่งเห็นในการณันั้นๆ ก็เป็นบัณฑิต^{๑๒๕}

จากหลักการเรียนรู้ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กระบวนการพัฒนามนุษย์มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็น
 ศูนย์กลาง มุ่งทำความเข้าใจในธรรมชาติ และความเจริญเติบโตของมนุษย์ทั้งทางกายและจิต การตั้ง
 สมมุติฐานว่ามนุษย์เป็นเวไนยยะ สามารถฝึกฝนอบรมได้ทั้งโดยตนเองและโดยสิ่งแวดล้อม (ปรโตโฆ
 สะ) กระบวนการเรียนรู้จึงมีจุดเริ่มต้นที่บุคคล มีขั้นตอนดำเนินการที่สัมพันธ์ สอดคล้องมุ่งเน้นที่
 บุคคลคือหลักของการพัฒนาตน ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้ก็คือ
 อิสราภาพทั้งทางกาย และจิตของบุคคลนั้นเองรวมถึงเพื่อเกื้อกูลแก่สังคมโลกทั้งมวล

ขั้นตอนที่ ๓ มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญามาแต่กำเนิด (สชาติกปัญญา) และแม้ว่ามนุษย์
 จะมีความแตกต่างกัน ก็จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ (โยคปัญญา)

พระธรรมปิฎก อธิบายว่า คำว่า “ปัญญา” ในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้ทั่ว,
 ปรีชา หยั่งรู้เหตุผล, ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุ-ผล ดี-ชั่ว คุณ-โทษ
 ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขาร มองเห็น
 ตามความเป็นจริง สชาติกปัญญาเป็นคุณภาพของสมอง (ส่วนหนึ่งของกาย-รูป) ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิด
 แต่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อปัญญาที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมว่ามีความสำคัญยิ่งกว่า มนุษย์
 จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดโยคปัญญา หรืออีกนัยหนึ่ง คำว่า ญาณ, จิตปัญญา, ภาวิตปัญญา
 ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติเมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมแล้ว^{๑๒๖}

กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญานั้น หลักการนี้เน้นการฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง
 ยาวนาน แม้กระนั้น มนุษย์ก็เรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังพระคาถาใน
 วิสุทธีมรรค มหาภูิกา ว่า “เหล่าสัตว์มีธุลีในดวงตาน้อยก็มี มีธุลีในดวงตามากก็มี มีอินทรีย์ล้าก็มี มี
 อินทรีย์อ่อนก็มี มีอาการดีก็มี มีอาการทรามก็มี ที่จะสอนให้รู้ยากก็มี ตระหนักถึงภัยปรโลกก็มี”

^{๑๒๓} พ.ธ.(ไทย) ๒๕/๓๒๒/๑๓๔.

^{๑๒๔} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๐๒.

^{๑๒๕} พ.ชา.(ไทย) ๒๗/๒๒/๒๘๘.

^{๑๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๑๖๕.

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การจัดบุคคล ๔ จำพวกในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต จำแนกความสามารถของการเรียนรู้ไว้ดังนี้^{๑๒๗}

๑. อุคฆฏัตถุญญ ผู้อาจรู้ธรรมเพียงท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง
๒. วิปจิตถุญญ ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น
๓. เนยยะ ผู้พอจะแนะนำได้ คือ ต้องพรีาสอนบ่อยๆ
๔. ปทปรมะ ผู้มีบทย่อยยิ่ง คนกลุ่มนี้ได้ฟังความต่างๆ เป็นอันมากแต่ไม่สามารถรับรู้ธรรมได้ในชาตินี้ แม้จะสอนอย่างไรก็ตาม

หากศึกษาพระไตรปิฎกโดยตลอด จะพบว่าพระบรมศาสดาได้วางหลักการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความพร้อม ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ของผู้เรียนอย่างมาก พระองค์ทรงให้กำลังใจแก่ผู้เรียน ตามหลักอภิชาติ ๔ จากหลักการนี้เองที่ทำให้พระองค์และพระสาวกเผยแผ่พระพุทธธรรมด้วยวิธีการหลากหลาย เพื่อให้สาธุชนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ ๔ พระพุทธศาสนอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิตมีลักษณะเป็นองค์รวมของ รูป (กายภาพ: กาย-วาจา) กับนาม (จิตภาวะ) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ไปตามความเจริญเติบโต (พัฒนาการ) ของชีวิต

ดุขฎฐิ สิตลวรางค์ กล่าวว่า การอธิบายหลักการเรียนรู้ข้อนี้ถ้าจะให้ชัดเจน ผู้อ่านต้องศึกษาเรื่องเบญจขันธ์ หรือ ขันธ์ ๕ อันเป็นองค์ประกอบของมนุษย์ เพราะความรู้สาระสำคัญในพระพุทธศาสนานั้นคือ^{๑๒๘}

๑. ความรู้ชัดซึ่งขันธ์ ๕ เหตุเกิดแห่งขันธ์ ๕ ความดับแห่งขันธ์ ๕ และปฏิบัติในถึงความดับแห่งขันธ์ ๕

๒. ความรู้ชัด ซึ่งความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา และความเสื่อมไปเป็นธรรมดาของขันธ์ ๕

๓. ความรู้ชัด ซึ่งคุณโทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งขันธ์ ๕”

จากหลักการเรียนรู้ข้างต้น สมณ อมรวิวัฒน์ ได้นำมาอธิบายวิธีการเรียนการสอนด้วยกระบวนการซึมซับ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนารูปกับนาม รวมกันเข้าเป็นชีวิตหรือขันธ์ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความซื่ออาจอธิบายให้เข้ากับศัพท์ทาง ครุศาสตร์ว่า การเรียนการสอน เป็นการพัฒนามนุษย์ด้านพฤติกรรม ความรู้ การรับรู้ การคิดพิจารณาและความรู้แจ้ง ทั้งนี้ผู้เรียนต้องใช้สติและปัญญากำกับการฝึกฝนอบรมโดยตลอดหากจะอธิบายให้ชัดเจนขึ้น การพัฒนารูปกับนามเป็นฐานของการเรียนรู้ทั้งหมดของมนุษย์^{๑๒๙}

รูป จำแนกได้เป็น

๑. รูปร่าง คือ โครงสร้าง (กาย) ประกอบเป็นร่างการของมนุษย์ (Body)
๒. รูปลักษณะ (Appearance)
๓. พฤติกรรม อาการ การกระทำ ท่วงท่า ท่วงที (Performance)

^{๑๒๗} อัง จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

^{๑๒๘} ดุขฎฐิ สิตลวรางค์,การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๓๒), หน้า ๑๓๒.

^{๑๒๙} สมณ อมรวิวัฒน์. หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์, หน้า ๑๓.

นาม (จิต) จำแนกได้เป็น

๑. เวทนา-รู้สึก (Feeling, Sensation)
๒. สัญญา-การกำหนดได้ หมายรู้ (Perception)
๓. สังขาร การปรุงคิด (Formation)
๔. วิญญาณ การรู้แจ้ง (Knowledge, Consciousness)

การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการผสมผสานทั้งกายและจิต และต้องพัฒนาทั้ง ๒ ด้าน ไป
พร้อมกัน

ขั้นตอนที่ ๕ การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก ๓ แกน คือ

๑. การฝึกฝนตนเองเรื่อง ศีล (Self-training in Morality)
๒. การฝึกฝนตนเองเรื่องสมาธิ (Self-training in Mentality or Concentration)
๓. การฝึกฝนตนเองเรื่องปัญญา (Self-training in Wisdom)

หลักการเรียนรู้ข้างต้นมีลักษณะเป็นหลักและแนวปฏิบัติที่บูรณาการพัฒนามนุษย์ใน
พระไตรปิฎก เรียกว่า ไตรสิกขา

ไตรสิกขา คือ การฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ ให้สามารถค้นพบและ
ควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและเกิดประโยชน์
แก่ผู้อื่น ตามหลักการศึกษาศาสตร์ ๓ ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

พระธรรมปิฎก ได้อธิบายหลักไตรสิกขาในแง่ของการพัฒนามนุษย์ไว้ในหนังสือพุทธธรรม
ว่า “ถ้าพูดตามภาษาของนักวิชาการสมัยใหม่ หรือตามหลักวิชาการศึกษาสายตะวันออกคือศีลสิกขา
อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ก็ครอบคลุมถึงการทำให้เกิดพัฒนาการทางสังคมพัฒนาการทาง
อารมณ์ และพัฒนาการทางปัญญาโดยลำดับ เป็นแต่จะแตกต่างกันโดยขอบเขตของความหมาย และ
สิกขา ๓ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนจำเพาะตามแนวของพุทธธรรม อย่างไรก็ตาม อย่างน้อยในขั้น
เบื้องต้นจะเห็นได้ชัดว่าความหมายไปกันได้ดี คือ พูดได้ตรงกันในขั้นพื้นฐานว่าจะต้องฝึกฝนอบรม
บุคคลให้มีวินัย (รวมถึงความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม) ให้งอกงามทางอารมณ์ (ทาง
พระว่าให้จิตเข้มแข็ง ประณีต มีคุณภาพ และสมรรถภาพดี) และให้งอกงามทางพุทธิปัญญา (เริ่มด้วย
ความคิดเหตุผล) สิกขา ๓ นี้เนื่องกันและช่วยเสริมกัน...ไตรสิกขา เป็นระบบการฝึกฝนอบรมจาก
ภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียด และจากส่วนที่ง่ายกว่าไปหาส่วนที่
ยากและลึกซึ้งกว่า...เมื่อฝึกขั้นละเอียดภายในคือขั้นจิตและปัญญาแล้ว ผลก็ส่งกลับออกมาช่วยการ
ดำเนินชีวิตด้านนอก เช่น มีความประพฤติสุจริต มั่นคง มีศีลเป็นไปโดยปกติธรรมของตนเอง ไม่ต้อง
ฝืนใจ หรือตั้งใจคอยควบคุมรักษา คิดแก้ปัญหา และทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ โดยนัยที่
กล่าวแล้วเมื่อฝึกตลอดระบบสิกขาแล้ว ระบบชีวิตทั้งหมดก็กลายเป็นระบบของมรรค สอดคล้องกัน
หมดทั้งภายในภายนอก” ^{๑๓๐}

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้สรุปกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาว่า “การฝึกหัดอบรมตาม
หลักไตรสิกขา เป็นการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการและปัจจัยการที่มีว่าลักษณะบูรณาการนั้น เพราะ

^{๑๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๑๕.

ทุกองค์ประกอบคือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นอยู่ในองค์รวมของมรรคมรรคมีองค์แปดนั้นมีลักษณะผสมผสานกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้นและในด้านที่ต้องเจริญองงาม ยากที่จะแยกออกอย่างโดดเดี่ยวและไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้”^{๑๓๑}

หลักการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาจึงมีความสมบูรณ์ที่ครูต้องรู้จักนักเรียนแต่ละคนและถือว่านักเรียนเป็นมนุษย์ที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย วาจา จิต และปัญญา การเรียนการสอนตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาจึงมิใช่การถ่ายทอดความรู้ด้านปริยัติเท่านั้น หากแต่เน้นการฝึกหัดอบรม (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลของการปฏิบัติด้วย (ปฏิเวธ)

นอกจากนี้การฝึกหัดอบรมตามแนวไตรสิกขายังเน้นความสำคัญของการเป็นกัลยาณมิตรและความสำคัญของสังคม สิ่งแวดล้อม ที่ช่วยเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้อีกด้วย

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาปัญญา

จุดหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนค้นคิด (จินตมยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา) โดยทั่วไป นักการศึกษาที่นำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน มักจะเรียงลำดับ การเรียนรู้โดยเริ่มต้นจากการแสวงหาความรู้ด้วยการฟัง การรับเอาจากผู้อื่นก่อน แล้วจึงนำมาคิด ปฏิบัติ เกิดการเรียนรู้ แท้จริงแล้วกระบวนการพัฒนาปัญญา อาจเกิดขึ้นตามลำดับดังกล่าวก็ได้หรือเกิดขึ้นจากจินตมยปัญญาก่อน คือ ค้นคิดเอง แล้วจึงแสวงหาความรู้เพิ่มเติมนำมาตรึงตรอง ปฏิบัติจนเกิดปัญญาขึ้น บางครั้งผู้ที่มีระบบสติปัญญาสูงอาจเริ่มต้นที่การทดลองปฏิบัติ คือ ภาวนามยปัญญา แล้วคิดค้นหาเหตุผลด้วยตนเอง แสวงหาความรู้เพิ่มเติม จนเกิดปัญญารู้แจ้ง ก็สามารถเป็นไปได้

สมน อมรวิวัฒน์ ได้สรุปกระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธศาสตร์ว่ามีคุณลักษณะดังต่อไปนี้^{๑๓๒}

๑. กระบวนการพัฒนาปัญญามีความสมบูรณ์โดยตลอด คือ จุดหมายและระดับได้แก่โลกียปัญญาและโลกุตตรปัญญา มีขั้นเริ่มต้น คือ สัญญาและศรัทธา มีวิธีดำเนินการที่เน้นการทดลองฝึกปฏิบัติและพิสูจน์ความจริงของสาระความรู้ด้วยตนเอง

๒. กระบวนการพัฒนาปัญญามีลักษณะบูรณาการ คือ ฉายภาพรวมของบัณฑิตและอธิบายให้เห็นความผสมกลมกลืนขององค์ประกอบปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดปัญญา เช่น ทาน- ศีล - ภาวนา, ศรัทธา - โยนิโสมนสิการ, การเว้นชั่ว - ทำดี - จิตบริสุทธิ์, ปริยัติ - ปฏิบัติ - ปฏิเวธ เป็นต้น

๓. กระบวนการพัฒนาปัญญา มีลักษณะพัฒนาการที่ก้าวหน้า มิใช่การพัฒนาแบบขั้นบันไดตรง ๆ เพราะความเจริญองงามทางปัญญามีลักษณะที่สัมพันธ์กันตั้งแต่จุดเริ่มจุดก้าว และจุดผ่านขึ้นไป พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นนักวางระบบและระดับความรู้ (Hierarchy of knowledge) ที่ละเอียด ลึกซึ้งที่สุด

๔. กระบวนการพัฒนาปัญญามีลักษณะที่ยังรากลึกลงด้วยมิใช่พุ่งขึ้นอย่างเดียว ต้นไม้มันยิ่งเติบโตสูงขึ้นเท่าใด ก็ต้องหยั่งรากลึกลงอย่างแข็งแรงด้วยเท่านั้น การบรรลุถึงซึ่งความรู้แจ้ง คือ ญาณ จึงหมายถึง “การหยั่งรู้” การบรรยายธรรมของพระองค์จึงเป็นการแสดงธรรมที่ลาดลุ่ม ลึก ลงตามลำดับ ประดุจหาทรายที่ลาดลงสู่มหาสมุทรนั้น

^{๑๓๑} สมน อมรวิวัฒน์. หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์, หน้า ๔๕.
^{๑๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

การศึกษาฝึกหัดอบรมตนให้เกิดปัญญา เป็นการเริ่มปฏิบัติจากพฤติกรรมภายนอก คือกาย วาจา และละเอียดยะตลบประณตลงสู่จิตอันสุขุมเป็นลำดับ จนสามารถชำระสิ่งเศร้าหมอง (กิเลส) ที่เคลือบจิตอยู่โดยรอบและลึกลงสู่อนุสัยที่ตกตะกอนอยู่ภายใน

เมื่อใดจิตของมนุษย์สะอาด ทั้งดวงญาณ (ปัญญา) ก็จะสว่างโพล่งในลักษณะของการรู้แจ้ง

๕. กระบวนการพัฒนาปัญญาตามนัยของพระพุทธศาสนา เน้นการสร้างแรงจูงใจ และสิ่งเร้า (ศรัทธา) และการฝึกฝนตนเอง แต่เมื่อเกิดสมาธิและปัญญาแล้วต้องละสิ่งเร้าเหล่านั้นเสียเหลือ แต่ปัญญาและองค์ความรู้ทุกอย่างที่มนุษย์ได้เรียนรู้ต้องมีสติกำกับและมีแนวทางปฏิบัติที่ชอบธรรมคือ มรรคมรรค ๘ เสมอ

๖. กระบวนการพัฒนาปัญญาตามนัยของพระพุทธศาสนา มิได้มุ่งหมายเพียงให้เกิดปัญญาเท่านั้น แต่อุดมการณ์สูงสุด คือ การใช้ปัญญาปฏิบัติให้เกิดอิสรภาพอันสมบูรณ์ คืออิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและอิสรภาพในจิตใจของตนเอง

โดยสรุป การเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสตร์จึงต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงมนธรรมและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เน้นวิธีการเรียนรู้ การค้นพบด้วยตนเอง การประเมินตนเองและปรับปรุงแก้ไขผลแห่งการปฏิบัติเป็นนิจ โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทาง ช่วยสร้างบรรยากาศทางวิชาการและสิ่งแวดล้อมที่มีสุนทรียภาพ

๒.๒.๓ การสอนแบบไตรสิกขา

การสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนในโรงเรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ประยุกต์มาจากการสอนตามแนวพุทธศาสตร์ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้ในการสั่งสอนประชาชนอย่างได้ผล ได้รับความสนใจจากบุคคลในวงการศึกษามาก ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอตามลำดับขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาดังต่อไปนี้

๑. ความหมายและวัตถุประสงค์ของการสอนแบบไตรสิกขา

นักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายของการสอนแบบไตรสิกขาไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ดุขฎฐิ สิตลวรงค์ ได้กล่าวถึงความหมายการสอนแบบไตรสิกขาไว้ว่า เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจแล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตน จนกำหนดข้อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ของตนได้^{๓๓๓}

บรรเทา กิตติศักดิ์ ได้กล่าวถึงความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นวิธีสอนที่ยึดศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางการปฏิบัติโดยให้ผู้เรียนมี ศีลสิกขา คือ สारวมกาย วาจา ให้ถูกต้อง อยู่ในองค์แห่งศีล มีจิตสิกขา คือ ฝึกจิตให้สงบ มั่นคง ผ่องใส ระวังจากกิเลส เมื่อจิตสงบ มั่นคง เป็นจิตที่ฝึกดีแล้วก็เป็นจิตอันควรแก่การทำงานที่จะพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง ปัญญาสิกขา คือ การพิจารณาร่างกาย ความรู้สึก นึกคิดของตนในขณะที่มีสมาธิว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็

^{๓๓๓} ดุขฎฐิ สิตลวรงค์, การเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขาและธรรมสากัจฉาในการสอนเบญจศีล และฆราวาสธรรมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, *ปริญญานพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๔), หน้า ๓.

เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นของไม่เที่ยง ไม่ทนทาน ไม่สามารถตั้งอยู่ได้ เป็นของที่ไม่ควรยึดถือ เป็นการอบรมคนให้เข้าใจหลักสภาพความเป็นจริง เพื่อละกิเลส ละทุกข์ หากอบรมปัญญาแล้ว สมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้นตามลำดับ ปัญญาสิกขาจึงเป็นการใช้ปัญญาพิจารณาทุกขหรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ฉะนั้นการสอนแบบไตรสิกขาจึงเป็นการสอนที่ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติจริง^{๑๓๔}

นิภาพรรณ แดงโรจน์ ได้กล่าวถึงความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นวิธีสอนที่นำกระบวนการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลิกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างสถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจ แล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตนต่อสถานการณ์นั้นจนกำหนดข้อควบคุมความประพฤติทางกาย ทางวาจา ของตนได้^{๑๓๕}

วันเพ็ญ วรรณโกมล ได้กล่าวถึงความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นวิธีสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษาตามลำดับ ๓ ขั้นตอน เริ่มต้นด้วยการให้ผู้เรียนมีศีล คือมีระเบียบวินัยในการปฏิบัติตนก่อน ต่อจากนั้นให้ผู้เรียนมีสมาธิการมีสมาธิก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ และเมื่อกายควบคุมสติได้จิตใจก็สงบช่วยให้เกิดปัญญารู้แจ้ง วิธีการเรียนแบบนี้เน้นกระบวนการคิดและความรู้แจ้ง^{๑๓๖}

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ ได้ให้ความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาให้เห็นประโยชน์คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง^{๑๓๗}

จากความหมายการสอนแบบไตรสิกขาของนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่าการสอนแบบไตรสิกขามีความหมายถึงวิธีสอนที่นำกระบวนการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลิกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์เป็นวิธีสอนที่เน้นการปฏิบัติ ฝึกหัดอบรมตน ด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเองและควบคุมพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่ดี

๒. กระบวนการศึกษาเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาบุคลิกตามหลักไตรสิกขา

สุนน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายถึงกระบวนการศึกษาที่พัฒนาบุคลิกตามหลักไตรสิกขาไว้ดังนี้^{๑๓๘}

^{๑๓๔} บรรเทา กิตติศักดิ์, **จริยธรรมทางการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๘, หน้า ๒๘๙-๒๙๐.

^{๑๓๕} นิภาพรรณ แดงโรจน์, การศึกษาความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบไตรสิกขา, **ปริญาญานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓.

^{๑๓๖} วันเพ็ญ วรรณโกมล, **การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา**, (สถาบันราชภัฏธนบุรี , ๒๕๔๔), หน้า ๖๓.

^{๑๓๗} สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ, **๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้ : เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยม และการเรียนรู้การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์ , ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๐.

^{๑๓๘} สุนน อมรวิวัฒน์, **การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไตรธรรมสาร , ๒๕๒๘), หน้า ๓๗.

ไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์และสติปัญญา ให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติมีอิสรภาพ เน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา

วิธีการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา นั้น ผู้ศึกษาต้องปฏิบัติตามแนวทางของมรรค มืองค์แปดได้แก่

๑) การฝึกหัดอบรมตนให้มีศีลด้วยสัมมาวาจา - เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ - การกระทำชอบ และสัมมาอาชีวะ - การเลี้ยงชีพชอบ

๒) การฝึกหัดอบรมตนให้มีสมาธิด้วยสัมมาวายามะ - ความเพียรชอบ สัมมาสติ - การระลึกชอบ และสัมมาสมาธิ - การตั้งจิตมั่นชอบ

๓) การฝึกหัดอบรมให้มีปัญญาด้วยสัมมาทิฐิ - การเห็นชอบ และสัมมาสังกัปปะ - การดำริชอบ

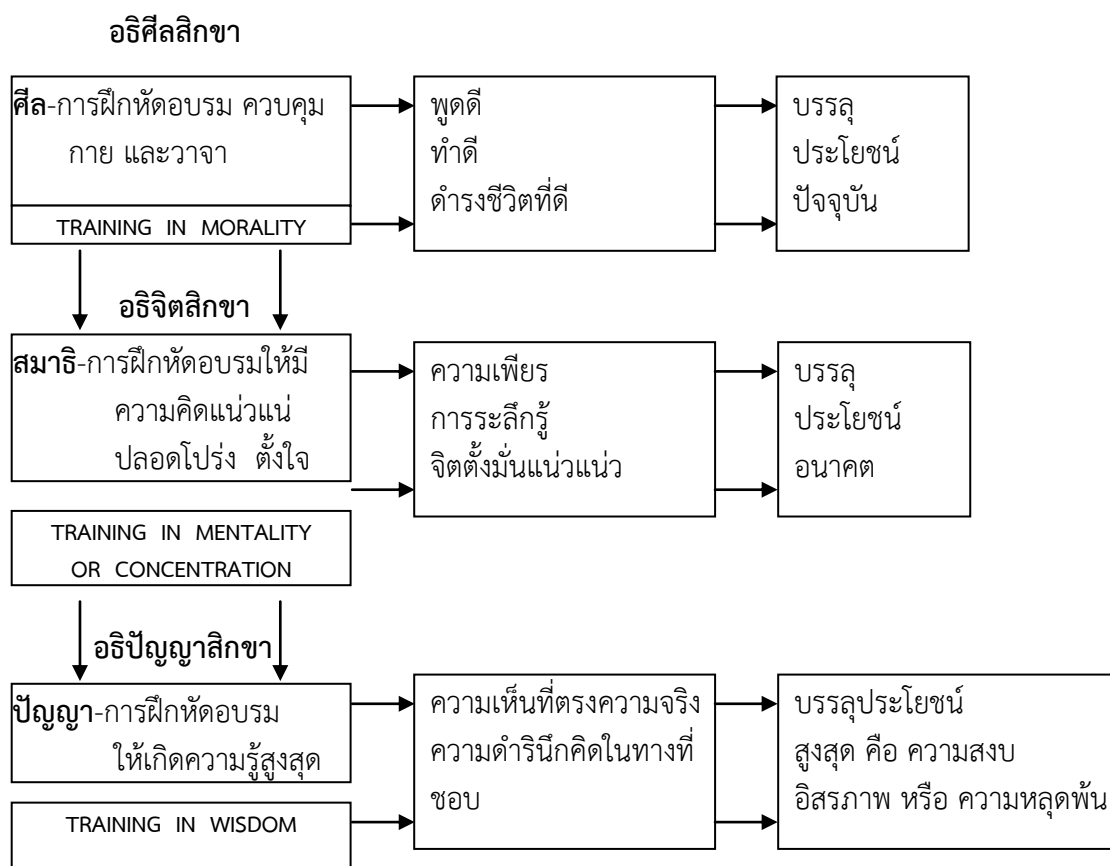
วไลพร ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม ได้อธิบายถึงมรรคมืองค์แปดได้แก่

๑) สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ)	}	ปัญญา
๒) สัมมาสังกัปปะ (ความมุ่งหมายดำริชอบ)		
๓) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)	}	ศีล
๔) สัมมากัมมันตะ (ทำกิจการงานชอบ)		
๕) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพดีชอบ)		
๖) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ)	}	สมาธิ
๗) สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)		
๘) สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจชอบ)		

จากหลักมรรคมืองค์ ๘ จะเห็นได้ว่าเป็นหลักไตรสิกขานั่นเอง คำว่า ไตรสิกขา หมายถึง การเรียนรู้หรือการปฏิบัติ ๓ หลักการคือ ๑) ศีลสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ให้มีระเบียบ มีระบบ มีวิธีการแสดงออกที่เหมาะสมและมีวินัย ๒) จิตสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อฝึกจิตให้มีโยนิโสมนสิการ ไม่อกว้าง กระสับกระส่าย ควบคุมได้ดี เพราะการกระทำทั้งหลายทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม มีใจเป็นหัวหน้า ๓) ปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญาให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง^{๑๓๙}

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขานี้ สุนน อมรวิวัฒน์ กล่าวว่า ไม่ว่านำทฤษฎี หลักการหรือศาสตร์ที่เป็นสากลในปัจจุบันข้อใดมากำหนดก็จะสามารถวิเคราะห์และมองเห็นรูปแบบการศึกษาที่แท้จริง ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของมนุษย์อย่างไม่มีข้อสงสัย ดังจะขยายความแสดงเป็นแผนภูมิที่ ๒.๑ เพื่ออธิบายแนวคิดนี้ให้กระจ่างต่อไป

^{๑๓๙} วไลพร ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม , จิตวิทยาพุทธศาสนา,(กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์ ,๒๕๒๘), หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

แผนภูมิที่ ๒.๑ กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา^{๑๔๐}

กระบวนการพัฒนาปัญญาทางพุทธศาสนา การศึกษามุ่งองค์ประกอบที่สำคัญคือ ความรู้ สติปัญญา และการคิดซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือ สติปัญญาเป็นเรื่องของคุณภาพภายในตัวคน ซึ่งขึ้นอยู่กับยีนส์และสิ่งแวดล้อมแรก ๆ ของชีวิต การคิดเป็นทักษะในการดำเนินการให้สติปัญญาแสดงออกต่อประสบการณ์ ส่วนความรู้คือข้อมูลข่าวสารที่เป็นทรัพยากรเบื้องต้นที่นำไปสู่การใช้ความคิด เพราะการคิดโดด ๆ โดยปราศจากข้อมูลย่อมเป็นไปไม่ได้^{๑๔๑} ซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนาที่ยืนยันว่าองค์ประกอบทั้ง ๓ มีความสัมพันธ์กัน คือ การคิดเป็นกิจกรรมทางจิตที่มีบทบาทต่อการพัฒนาปัญญาเป็นอย่างยิ่ง การคิดเป็นกลไกอันซับซ้อนต้องอาศัยความรู้หรือประสบการณ์ที่สะสมไว้มากใช้เป็นแนวทาง^{๑๔๒}

การพัฒนาปัญญาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เกิดความรู้ ความคิด ความเห็น ความดำริที่ถูกต้องชอบอันเป็นแก่นสารและพลังหนุนให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตนดีถูกต้องตามทำนอง

^{๑๔๐} สุมน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, หน้า ๓๓๙.

^{๑๔๑} สำนักงานศึกษาธิการเขตการศึกษา ๕, ทฤษฎีการคิดและการสอนคิด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ราชบุรี: โรงพิมพ์ธรรมรักษ์การพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๘.

^{๑๔๒} วไลพร ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม, จิตวิทยาพุทธศาสนา, หน้า ๑๓๖.

คลองธรรมต่อไป ซึ่งพระราชมุนี ได้อธิบายถึงกระบวนการพัฒนาปัญญาภายในตัวบุคคลว่าพึงพิจารณาโดยสัมพันธ์กับวิธีทำให้เกิดปัญญา ๓ วิธีคือ^{๑๔๓}

- ๑) สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการเล่าเรียน หรือถ่ายทอดกันมา
- ๒) จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง
- ๓) ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติฝึกหัดอบรม

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอีกหลายอย่างที่ต้องใช้ประกอบในกระบวนการพัฒนาปัญญา

คือ

- ๑) การฟัง ชักถาม สอบค้น (สวนะ และปริพุจฉา)
- ๒) การสนทนา ถกเถียง อภิปราย (สากัจฉา)
- ๓) การสังเกต เฝ้าดูอย่างพิจารณา (ปัสสนะ หรือนิชามาน)
- ๔) การพิจารณาโดยแยบคาย (โยนิโสมนสิการ)
- ๕) การหาเหตุผล (ตุลนา)
- ๖) การไตร่ตรอง ตรวจสอบ ทดสอบ สอบสวน ทดลอง และเพิน (วิมังสาและ

วิจัย)

- ๗) การสืบค้น ฝึกหัด ทำบ่อย ทำให้มาก (อเสวนา ภาวนา และพหุสิกรรม)

กระบวนการศึกษาตามหลักของไตรสิกขานี้มีลักษณะที่เด่น และใช้เป็นทฤษฎีทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ ดังที่สรุปวิเคราะห์เป็นข้อ ๆ คือ

๑) ผู้ที่ศึกษาตามกระบวนการศึกษาของหลักไตรสิกขา ต้องปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนด้วยตนเอง ศีล สมาธิ ปัญญา จะไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจากการฟัง การอ่าน การดู หรือการบอกเล่าต้องเรียนรู้ด้วยวิริยะอุตสาหะ ความสำเร็จของการศึกษาแต่ละระดับนั้น ผู้ศึกษาย่อมวัดและรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดประเมินให้ได้

๒) เรื่องจากศีล สมาธิ ปัญญา เป็นระบบการฝึกหัดอบรมที่ต้องสามารถละสิ่งที่ควรละและเจริญสิ่งที่ควรเจริญ ผู้ที่ศึกษาจึงต้องได้รับการแนะนำสั่งสอนจากกัลยาณมิตรก่อน แต่จะหยุดอยู่เพียงนั้นไม่ได้ ต้องรู้จักคิดและใช้ปัญญาฝึกฝนไปที่ละขั้น จนสามารถวินิจฉัยแยกแยะสิ่งดี สิ่งชั่ว แล้วละเว้นสิ่งชั่ว เพิ่มพูนสิ่งที่ชอบธรรม และมีจิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ได้

๓) การฝึกหัดอบรมตนตามหลักของไตรสิกขา เป็นการฝึกหัดอบรมตนที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่องเริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากสิ่งที่ง่ายไปสู่สิ่งที่ยาก เช่น การกำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยศีล กิเลสอย่างกลางด้วยสมาธิ กิเลสอย่างละเอียดด้วยปัญญา จนสามารถกำหนดรู้สภาวะลักษณะ สามัญลักษณะ และกำหนดรู้ด้วยการละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้โดยสิ้นเชิง

๔) การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขานั้นเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ทางร่างกายวาจา ความคิดเห็น จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการพัฒนาที่กว้างและลึกมากกว่าการศึกษาที่เราเข้าใจโดยทั่ว ๆ ไป

^{๑๔๓} พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๔๒-๑๔๘.

๕) การฝึกหัดอบรมตามหลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการที่ว่ามีลักษณะบูรณาการนั้น เพราะองค์ประกอบของไตรสิกขาประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง ๓ ตัวนี้ อาศัยกันและกันทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ เพราะเมื่อรักษาศีลดีแล้วก็ต้องประทับประคองตนไว้ด้วยความไม่ประมาท ก็ต้องรักษาจิตด้วยสติอยู่เสมอ คือ การก้าวเข้าสู่แดนแห่งสมาธิ คือ ความสงบมั่นคงแห่งจิตอันเป็นอุปกรณ์สำคัญในการใช้ปัญญา เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่าน ไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ย่อมใช้ปัญญาได้อย่างดี ปัญญาที่ใช้อย่างดี ๆ ทำให้เสียบบน ว่องไว พอกพูนมากขึ้น ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้ศีล สมาธิดีขึ้นด้วย จะเห็นได้ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา มีลักษณะที่ผสมกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกัน ยากที่จะแยกออกอย่างโดดเดี่ยว และไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้^{๑๔๔}

กล่าวโดยสรุป การสอนแบบไตรสิกขาเป็นกระบวนการปฏิบัติฝึกหัดตนเองเป็นขั้นตอนสืบเนื่องเริ่มจากสิ่งที่ย่อยไปหาสิ่งที่ยาก กล่าวคือ กำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยศีล กิเลสอย่างกลางด้วยสมาธิ และกิเลสอย่างละเอียดด้วยปัญญาให้สามารถละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายในลักษณะที่ผสมกลมกลืนได้สัดส่วนสมดุลกัน

๓. รูปแบบการสอนแบบไตรสิกขา

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้รูปแบบการสอนแบบไตรสิกขา ไว้ดังต่อไปนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ กล่าวว่า การสอนแบบไตรสิกขา คือ การสอนโดยผ่านขั้นตอนในการศึกษา ๓ ขั้นดังนี้^{๑๔๕}

๑) ขั้นศีล หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกายและวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ

๒) ขั้นสมาธิ หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวไม่ซัดส่ายไปสู่เรื่องอื่น สิ่งอื่น นอกห้องเรียน นอกเรื่องที่เรียน ไม่คิดตรึกตรอง วิตกกังวลถึงเรื่องอื่น ๆ ที่จะทำให้สมองไม่ปลอดโปร่ง ผู้เรียนต้องตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ (ปฏิปิพธ) ออกจากความคิดจิตใจ

๓) ขั้นปัญญา หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนใช้สมาธิ พลังความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจปัญหา แก้ไขปัญหาจนเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญารู้ในตนเองมีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามที่เป็นจริง

การสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่า คนที่จะมีปัญหาและเกิดปัญญาวุฒิธิขึ้นย่อมเกิดจากมีกำลัง (พลัง) จิตใจ กำลังความคิดที่แน่วแน่ ไม่หวั่นไหวซัดส่ายวอกแวกต้องเพ่งพินิจคิดตรองในเรื่องเดียว คนที่จะมีกำลังความคิดรวมเป็นจุดเดียวแน่วแน่ (สมาธิ) ไม่หวั่นไหวซัดส่ายได้ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติเรียบร้อย สงบเรียบ มีระเบียบวินัย (มีศีล) นั่นคือ ถ้าผู้เรียนฝึกควบคุมสภาพทางกายให้อยู่ในระเบียบวินัย เรียบร้อยก็จะช่วยให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่านหวั่นไหวไปนอกเรื่อง นอกห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้มีกำลังความคิด คมกล้า สามารถแก้ปัญหาทำความเข้าใจปัญหาได้ ทำให้เกิด

^{๑๔๔} วศิน อินทสระ, “ปัญญา คุณธรรมสูงสุด”, วารสารศิษย์เก่า ม.ม.ร., (มิถุนายน ๒๕๒๘) : ๑๘-๑๙.

^{๑๔๕} สุมน อมรวิวัฒน์, พุทธวิธีสอน, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๓), หน้า ๔๗-๔๘.

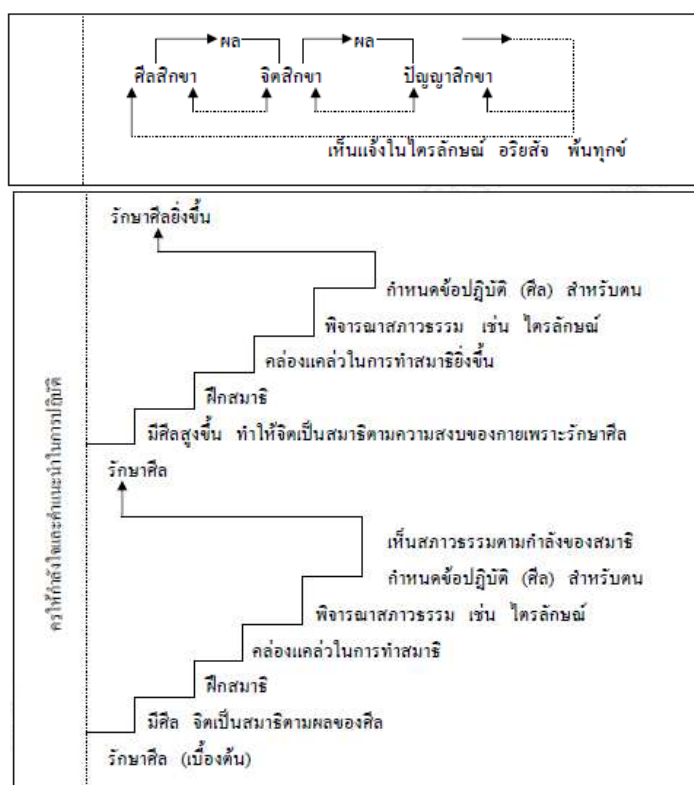
ปัญญา มีความรู้แจ้ง เรื่องนั้น ๆ (ปัญญา) ได้ด้วยตนเอง ประจักษ์ด้วยตนเองไม่ใช่เพียงแต่รู้หรือทราบจากการบอกเล่าให้ฟังเท่านั้น

คุชฎี สีตลวรงค์ ได้สร้างรูปแบบการสอนแบบไตรสิกขาไว้ดังนี้ การสอนแบบไตรสิกขา ได้แก่ การสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจ แล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตนจนกำหนดข้อควบคุมประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ของตนได้ วิธีสอนนี้มีขั้นที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ ๓ ขั้น ดังนี้

๑) ศีลสิกขา คือ การสำรวมกาย วาจา ให้ถูกต้องต่อมารยาทสังคม กรอบของศีลธรรมทั้งนี้โดยการควบคุมตนเอง เมื่อกาย วาจา อยู่ในศีลแล้วจิตจะประณีตมั่นคงขึ้น

๒) จิตสิกขา คือ การฝึกจิตใจให้มั่นคง ไม่คล้อยตามความต้องการที่จะทำชั่วของตน จิตที่ฝึกดีแล้วจะสามารถพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพที่เป็นจริง มีความมั่นคง ผ่องใสมีสมาธิและมีศีลมั่นคงขึ้น

๓) ปัญญาสิกขา คือ การเฝ้าสังเกตร่างกาย ความรู้สึก ความคิด (โดยสรุปคือขั้นที่ ๕) ของตนเอง ในขณะที่จิตเป็นสมาธิว่าต่างก็ไม่เที่ยง ทนทานอยู่ไม่ได้ ไม่มีตัวตนสำหรับการยึดมั่น แล้วนำมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนเองอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์โดยไม่ก่อทุกข์หรือเบียดเบียนตนเอง หรือผู้อื่น ถ้ามีปัญญาแล้วสมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้นตามลำดับแห่งปัญญานั้น ดังแผนภูมิที่ ๒.๒

แผนภูมิที่ ๒.๒ ขั้นการเรียนการสอนแบบไตรสิกขา^{๑๔๖}

^{๑๔๖} คุชฎี สีตลวรงค์, การเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขาและธรรมสากัจฉาในการสอนเบญจศีลและฆราวาสธรรมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, หน้า ๒๙.

จากแผนภูมิที่ ๒.๒ นักเรียนต้องรักษาศีล (ศีลสิกขา) ผีอกสมาธิ (จิตสิกขา) พิจารณา สภาวธรรมจนกำหนดหลักความประพฤติของตนได้ (ปัญญาสิกขา) จากนั้นนักเรียนจะมีพฤติกรรมถูกหลักจริยธรรมยิ่งขึ้น (มีศีลยิ่งขึ้น) นักเรียนต้องกระทำศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา ต่อไปเป็นวงจร เช่นนี้ ไปจนกระทั่งพ้นทุกข์

สรุปได้ว่า การสอนแบบไตรสิกขานี้ นักเรียนต้องปฏิบัติสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้ว พิจารณาผลการปฏิบัตินั้นให้เห็นคุณเห็นโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ตามความเป็นจริง ปัญญาที่ได้จากการเรียนรู้ จะเป็นความรู้จากการเห็นสภาวธรรมที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อันเป็นผลมาจากการ พิจารณาในใจโดยแยบคายแล้วนำความรู้ขึ้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนเองอย่างจริงจัง ครู เป็นเพียงผู้ประคับประคอง และชี้จุดสำคัญที่นักเรียนพึงพิจารณาเท่านั้น

๔. ขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขา

นิภาพรรณ แดงโรจน์ ได้กำหนดขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาไว้ ๔ ขั้นตอน^{๑๔๗}

๑) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ผู้สอนสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายของ เนื้อหาวิชาที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกกระทำผิดคุณธรรมหรือกระทำตามคุณธรรมในการ ตอบสนองสถานการณ์

๒) ขั้นศีลสิกขา ผู้เรียนเลือกกระทำผิดคุณธรรมหรือทำตามคุณธรรมในการ ตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้

๓) ขั้นจิตสิกขา หรือการทำสมาธิ คือ การนำจิตที่ฝึกสมาธิแล้วในขั้นต้นมา ควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อระลึกแน่วแน่ที่จุดเดียว จนจิตสงบ ผ่องใส ปราศจาก สิ่งรบกวน หรือทำให้เศร้าหมองและจิตใจอยู่ในสภาพว่างไว้ เหมาะสมกับการใช้งานมากที่สุดโดย ผู้สอนให้หลักในการฝึกสมาธิเป็น ๒ ขั้น ตามลำดับดังนี้

(๑) ระลึกลึถึงคุณพระรัตนตรัย แล้วนั่งขัดสมาธิขาขวาทับขาซ้าย หงายมือ ขวาทับมือซ้ายตั้งกายตรงแต่ไม่เกร็งตัว

(๒) หลับตาหรือทอดตาลงต่ำ กำหนดลมหายใจเข้า – ออก โดยเลือก กระทำวิธีใดวิธีหนึ่งคือ

(๒.๑) ดักลมหายใจตั้งแต่ปลายจมูกเข้าไปจนถึงช่องท้อง เมื่อลม หายใจเข้าสู่คักหายใจออก และตามลมหายใจออกตั้งแต่ช่องท้องออกมาจนถึงปลายจมูก

(๒.๒) ดักลมหายใจเข้าลมหายใจออกอยู่ที่ปลายจมูก

(๒.๓) ฝ้าดูอาการพอง ยุบของส่วนหน้าท้องของตนไม่ว่าจะเลือก วิธีใด ผู้เรียนต้องตั้งสติให้อยู่กับลมหายใจ ไม่ปล่อยสติไปเรื่องอื่น ซึ่งผู้เรียนสามารถบรรยายสภาพที่ เกิดขึ้นในใจของตนขณะที่กำหนดลมหายใจได้ถูกต้อง

๔) ขั้นปัญญาสิกขา คือการฝึกใช้ความระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียว พิจารณาผลที่ เกิดขึ้นในใจของตนขณะตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้ว่าเป็นอย่างไร ทำไมเป็นเช่นนั้น เพราะอะไร ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ แล้วพิจารณาความไม่เที่ยง ทนทานไม่ได้ เกิดแล้วดับไป จนกำหนดข้อควบคุมความประพฤติทางกาย ทางวาจา ของตนได้อย่างสมเหตุสมผล

^{๑๔๗} นิภาพรรณ แดงโรจน์, การศึกษาความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนในวิชาจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบไตรสิกขา, หน้า ๙.

เยาวภา ประคองศิลป์ ได้กำหนดขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาไว้ ๓ ขั้นดังนี้^{๑๔๘}

๑) ขั้นนำ เป็นขั้นให้เกิดความสนใจในการเรียน ให้รู้จุดมุ่งหมายการเรียน วิธีการเรียน และเสนอปัญหา ซึ่งอาจทำได้ดังนี้

- (๑) ครูและนักเรียนสนทนาเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่จะเรียน
- (๒) ครูบอกจุดมุ่งหมายการเรียนและวิธีการเรียน
- (๓) ครูเสนอปัญหาหรือสนทนากับนักเรียนแล้วช่วยกันตั้งประเด็นปัญหา หรือเสนอเป็นกรณีตัวอย่าง หรือปัญหาจากตัวนักเรียนเอง หรือครูสร้างสถานการณ์และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามีส่วนร่วมในสถานการณ์

๒) ขั้นสอน นักเรียนทุกคนปฏิบัติตามขั้นไตรสิกขา โดย

(๑) นักเรียนสำรวจกาย วาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย เป็นระเบียบ เพื่อให้บรรยากาศในการเรียนสงบ เริ่มสำรวจจิตของตนเองว่าในวันนั้นตนทำผิดศีลบ้างหรือไม่แล้วตั้งใจงดเว้นการกระทำผิดทางกาย วาจา ต่อไป

(๒) นักเรียนระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย และทำจิตให้สงบโดยพิจารณาลมหายใจเข้าออก กระทำดังนี้ ตั้งกายตรงพอสบายไม่เกร็งตัว หายใจทั้งสองวางบนटक กำหนดรู้ที่ลมหายใจเข้าออก หายใจเข้าก็รู้ว่าหายใจเข้า หายใจออกก็รู้ว่าหายใจออก บางขณะหายใจเข้าออกยาว บางขณะก็สั้น ก็รู้ชัดว่าชีวิตเราอยู่ที่ลมหายใจนี้ ลมหายใจเป็นสิ่งที่เรานำติดตัวไปด้วยทุกแห่ง และเป็นสิ่งแรกที่จะจากไปจากชีวิตเรา เราไม่สามารถสั่งบังคับลมได้ มันจะหยุดเมื่อใดก็ได้ เมื่อลมหยุดชีวิตก็สิ้น กายนี้จะถูกเผาไหม้หมดไป เราจึงยึดถือร่างกายนี้ไว้ไม่ได้ กายนี้จะอยู่เพียงชั่วคราวเช่นเดียวกับลมหายใจ ดังนั้นขณะเมื่อมีชีวิตอยู่ ควรจะกระทำในสิ่งที่เป็ณคุณงามความดีทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น

(๓) เมื่อได้เวลานักเรียนเตรียมออกจากการนั่งสมาธิโดยการแผ่เมตตาให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีพระคุณ รวมทั้งตนเอง แล้วลืมนตา แต่ยังคงสำรวจกาย วาจา ใจ

(๔) ครูแจกกระดาษคำถามให้นักเรียนเขียนตอบ ในขั้นนี้ ครูอาจตั้งคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาหลาย ๆ คำถาม แต่ละคำถามจะต้องชัดเจน ซึ่งจะช่วยนำทางให้นักเรียนสามารถไตร่ตรองปัญหา ค้นหาสภาพของปัญหาที่แท้จริงที่ทำให้เกิดความเสื่อมหรือสิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญ พร้อมทั้งวิธีการแก้ไขความเสื่อม และเสริมสร้างความเจริญ

(๕) นักเรียนแสดงความคิดเห็นและเสนอข้อปฏิบัติได้ถูกต้องตามสภาพการณ์หรือปัญหาจากกรณีตัวอย่าง และเหมาะสมตามหลักคุณธรรม

๓) ขั้นประเมินผล

- (๑) ประเมินผลจากการตอบคำถามของนักเรียน
- (๒) ประเมินผลจากความตั้งใจปฏิบัติแต่ละขั้นตอนของการเรียนการสอน
- (๓) ประเมินผลจากการแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งข้อเสนอแนะแนวทางปฏิบัติได้ถูกต้องตามสภาพปัญหา ตามทำนองคลองธรรม

^{๑๔๘} เยาวภา ประคองศิลป์, การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเห็นชอบตามหลักพระพุทธศาสนา (สัมมาทิฐิ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนโดยการสอนแบบปฐกวีลีลีนา การสอนแบบไตรสิกขา และการสอนตามคู่มือครู, *ปริญญาณิพนธ์ ปริญญาณหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , ๒๕๓๐), หน้า ๙.

ไพรัตน์ ญาติฉิมพลี ได้กำหนดขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาไว้ ๖ ขั้นดังนี้^{๑๔๔}

๑) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ครูให้นักเรียนดูรูปภาพ วิดีทัศน์ สไลด์ หรือสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายของเนื้อหาที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกกระทำผิดศีลธรรมหรือถูกหลักศีลธรรมในการตอบสนองต่อสถานการณ์

๒) ขั้นศีลสิกขา คือ ผู้สอนกำหนดสถานการณ์ให้และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความรู้สึกต่อสถานการณ์ในการเลือกกระทำผิดหลักศีลธรรมหรือถูกหลักศีลธรรมในการตอบสนองต่อสถานการณ์นั้น

๓) จิตสิกขาหรือการทำสมาธิ คือ การนำจิตที่ฝึกจนสงบแล้วในขั้นต้นมาควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เมื่อระลึกแน่วแน่ที่จุดเดียว จนจิตสงบ ผ่องใส ปราศจากสิ่งรบกวนและจิตอยู่ในสภาพที่ดี โดยผู้สอนให้หลักการฝึกสมาธิเป็น ๒ ขั้น ตามลำดับดังนี้

(๑) ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย แล้วนั่งขัดสมาธิขาขวาทับขาซ้ายหงายมือขวาทับมือซ้ายตั้งกายตรงแต่ไม่เกร็งตัว

(๒) กลับตามกำหนดลมหายใจเข้า-ออก โดยเลือกกระทำวิธีใดวิธีหนึ่ง คือ

(๒.๑) ตามลมหายใจตั้งแต่ปลายจมูกเข้าไปจนถึงช่องท้อง เมื่อลมหายใจเข้าสุดก็หายใจออก และตามลมหายใจออกตั้งแต่ช่องท้องออกมาจนถึงปลายจมูก

(๒.๒) ดักลมหายใจเข้า ลมหายใจออกอยู่ปลายจมูก

(๒.๓) ฝ้าดูอาการพอง ยุบของส่วนหน้าท้องของตนไม่ว่าจะเลือกวิธีใด ผู้เรียนต้องตั้งสติให้อยู่กับลมหายใจ ไม่ปล่อยสติไปเรื่องอื่น ซึ่งผู้เรียนสามารถบรรยายสภาพที่เกิดขึ้นในใจของตนขณะที่กำหนดลมหายใจได้ถูกต้อง

๔) ขั้นปัญญาสิกขา คือ การฝึกใช้ความรู้แน่วแน่ที่จุดเดียวพิจารณาผลที่เกิดขึ้นในใจของตน ในการเลือกการกระทำผิดหรือถูกหลักศีลธรรมว่าเป็นอย่างไร ทำไมเป็นเช่นนั้น เพราะอะไร ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ แล้วสาวไปหาสาเหตุของการเลือกกระทำพิจารณาความไม่เที่ยง ทนทานไม่ได้ เกิดแล้วดับไป จนกำหนดข้อควบคุม ความประพฤติทางกาย ทางวาจา ของตนได้อย่างสมเหตุสมผล

๕) ขั้นเสนอผลการอภิปราย โดยตัวแทนของแต่ละกลุ่มเสนอทางเลือกแนวทางปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมชั้น

๖) ขั้นสรุปและประเมินผล

(๑) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิด และสาระสำคัญของบทเรียนโดยครูเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากขึ้น

(๒) ครูวัดผลและประเมินผล โดยพิจารณาคำตอบของนักเรียนในบัตรกำหนดงาน

^{๑๔๔} ไพรัตน์ ญาติฉิมพลี, การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนตามคู่มือครู, *ปริญญาณิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๐), หน้า ๖ - ๗.

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ ได้กำหนดขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาไว้ ๓ ขั้นตอนดังนี้^{๑๕๐}

๑) ขั้นศีล ให้ผู้เรียนเลือกการกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ศีลสิกขา เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย วาจา ดังพุทธทาสภิกขุ ให้ความเห็นว่า ศีลมีขอบเขตตรงที่ปรากฏทางกาย วาจา เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ประพฤติสบายกาย ใจ และทำให้โลกมีสันติภาพ โดยการปฏิบัติเน้นการควบคุมตนเอง เห็นได้จากการอาราธนาศีล และศีลไม่ใช่พิธีรีตอง

๒) ขั้นกำหนดสมาธิ เป็นการฝึกขั้นต้น ในการควบคุมสติให้ระลึกรู้อยู่กับลมหายใจ เพื่อความระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียว ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า จิตสิกขา คือ การปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความดิ่งาม โดยทั่วไปบุคคลมีจิตสมาธิ อยู่แล้ว โดยธรรมชาติและบุคคลควรฝึกให้เป็นสมาธิด้วย

๓) ขั้นพิจารณาด้วยปัญญา เป็นขั้นสุดท้ายหลังจากผ่านการฝึกสมาธิระยะหนึ่งจนสามารถระลึกรู้ แน่วแน่ที่จุดเดียวจึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้นเหมาะสมหรือไม่อะไรผิดอะไรถูกจนสามารถเลือกปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบไตรสิกขา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่าคนจะมีปัญญาเกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว ตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบวินัย อันได้แก่การมีศีล เมื่อทางกายควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบช่วยให้กำลังความคิดคมกล้า เกิดปัญญารู้แจ้ง มีความคิดในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ ๒.๑ ต่อไปนี้

สุนีย์ ผจญศิลป์^{๑๕๑} ได้กำหนดขั้นตอนการสอนตามหลักไตรสิกขาไว้ ดังตารางที่ ๒.๑ ตารางที่ ๒.๑ ขั้นตอนการสอนตามหลักไตรสิกขา

การสอนแบบไตรสิกขา	กิจกรรมที่ฝึก	กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ
๑. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน	๑. ครูให้ผู้เรียนดูรูปภาพข่าวหรือหัวข้อข่าวจากหนังสือพิมพ์หรือสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายเนื้อหาที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกกระทำผิดศีลธรรมหรือถูกหลักศีลธรรมในการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่จะให้ต่อไป	๑. สังเกต
๒. ขั้นศีลสิกขา	๒. ครูกำหนดสถานการณ์ให้และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความรู้สึกรู้สึกต่อสถานการณ์ในการเลือกกระทำ	๒. อธิบาย

^{๑๕๐} สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ, ๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้ : เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยม และการเรียนรู้การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง, หน้า ๑๓๑ – ๑๓๓.

^{๑๕๑} สุนีย์ ผจญศิลป์, ผลการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, (สถาบันราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

ผิดหลักศีลธรรม หรือถูกหลักศีลธรรม

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ) ขั้นตอนการสอนตามหลักไตรสิกขา

การสอน แบบไตรสิกขา	กิจกรรมที่ฝึก	กระบวนการคิด อย่างมี วิจารณญาณ
๓. ชั้นจิตศึกษา หรือกระทำ สมาธิ	๓. การนำจิตที่ฝึกฝนจนสงบแล้วในขั้นต้นมาควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อระลึกแน่วแน่ที่จุดเดียวจนจิตสงบ ผ่องใสปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมองและจิตใจอยู่ในสภาพพร้อมเหมาะสมกับการใช้งานมากที่สุดโดยผู้สอนให้หลักในการฝึกสมาธิ ๒ ขั้นตามลำดับดังนี้ (๑) ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย แล้วนั่งขัดสมาธิ ขาขวาทับขาซ้าย หงายมือขวาทับมือซ้ายตั้งกายตรงแต่ไม่เกร็งตัว (๒) หลับตาหรือเพ่งมองรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน จิตใจจดจ่อเกี่ยวกับเรื่องนั้นเพียงเรื่องเดียว กำหนดลมหายใจเข้า – ออก แล้วกล่าวภาวนาสั้น ๆ เกี่ยวกับภาพที่เพ่งมองหรือสถานการณ์นั้น ๕ นาที เมื่อทดสอบได้แล้วว่านักเรียนมีสมาธิให้นักเรียนออกจากสมาธิได้	
๔. ชั้นปัญญา ศึกษา	๔. การกำหนดพิจารณาผลที่เกิดขึ้นในใจของตนในการเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติได้อย่างสมเหตุสมผลโดยการปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาปัญญา ๓ ด้านคือ (๑) การฟังและการอ่าน (สุตมยปัญญา) (๒) การคิดทบทวนพิจารณาหาเหตุผลความเป็นไปได้และไม่ได้ แล้วทดสอบกับข้อมูลเดิมที่ได้ฟังได้อ่านมา (จินตามยปัญญา) (๓) การลงมือปฏิบัติเพื่อทดสอบสิ่งที่ได้มาจากการฟัง การอ่าน และการคิด (ภาวนามยปัญญา)	๓. เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ ๔. รับฟัง ๕. วิจารณ์

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ) ขั้นตอนการสอนตามหลักไตรสิกขา

การสอน แบบไตรสิกขา	กิจกรรมที่ฝึก	กระบวนการคิด อย่างมี วิจารณญาณ
๕. ขั้นสรุปและ ประเมินผล	๕. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดและสาระสำคัญของบทเรียนโดยครูเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากขึ้น ๖. ครูวัดและประเมิน โดยพิจารณาจากการตอบคำถาม ความสนใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม	๖. สรุป

วันชัย พงษา กล่าวไว้ว่า การสอนไตรสิกขาเป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาผลการปฏิบัติให้เห็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง โดยมีขั้นตอนการสอน ๓ ขั้นตอน^{๑๕๒}

ขั้นที่ ๑ คือ ให้ผู้เรียนเลือกการกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้

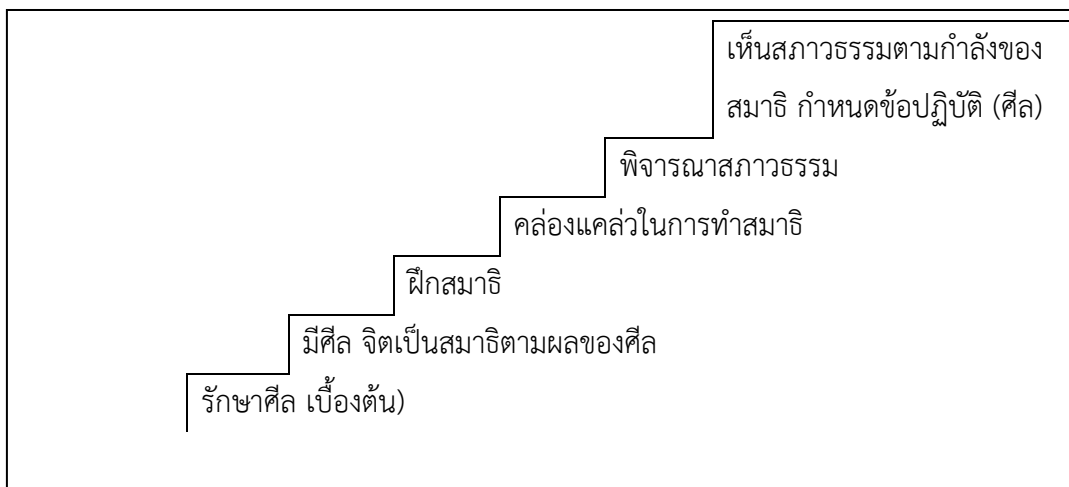
ขั้นที่ ๒ กำหนดสมาธิ เป็นการฝึกขั้นต้นในการควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจเพื่อความระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียว

ขั้นที่ ๓ พิจารณาด้วยปัญญา เป็นขั้นสุดท้ายหลังจากผ่านการฝึกฝนสมาธิระยะหนึ่งจนสามารถระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียวจึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้นเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผล

ขั้นการฝึก

เน้นให้ผู้เรียนต้องปฏิบัติโดยสำรวมกาย วาจา และฝึกจิตใจให้ตั้งมั่นจนมีระเบียบทางความคิด ความสามารถ คิดเป็นเหตุเป็นผลได้โดยตลอดดังแผนภูมิที่ ๒.๓

^{๑๕๒} วันชัย พงษา,จัดการเรียนการสอนอย่างไรทำให้เด็กมีปัญหา,(นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์เม็ดทราย,๒๕๔๔), หน้า ๒๒.

แผนภูมิที่ ๒.๓ แสดงขั้นตอนการปฏิบัติตามไตรสิกขา

ศีลสิกขา เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย วาจา ดังพุทธทาสภิกขุให้ความเห็นว่า ศีลมีขอบเขตตรงที่ปรากฏทางกาย วาจา เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ประพฤติสบายกาย ใจ และทำให้โลกมีสันติภาพ โดยการปฏิบัตินี้เน้นการควบคุมตนเอง เห็นได้จากการอาราธนาศีล และศีลไม่ใช่พิธีรีตอง

ในด้านการบูรณาการการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขานั้น **อดิศร จันทรสุข**^{๑๕๓} ได้พบว่า กลุ่มแกนนำโรงเรียนวิถิพุทธได้นำหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา มาเป็นแกนกลางในการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพภายในและภายนอกของเด็กไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือ การพัฒนาภายใน หรือ การพัฒนาแก่นแท้ของชีวิตด้วยการบูรณาการหลักไตรสิกขา (ศีล-พฤติกรรม, สมาธิ-จิตใจ, และปัญญา) ลงสู่วิถีชีวิต กิจวัตรประจำวัน และกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ โดยมุ่งสู่ผลหรือพัฒนาการของผู้เรียนตามหลักภาวะ ๔ (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา)

การพัฒนาภายนอก หรือ การพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งในส่วนของเนื้อหาสาระวิชาการ ทักษะการทำงาน และการดูแลตนเอง รวมถึงความสามารถที่จะระบุคุณค่าแท้ของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียนตามความเหมาะสมของวัยและความพร้อมของประสบการณ์ ผ่านกิจกรรมหลากหลายทั้งที่เป็นวิถีชีวิต อาทิ การทำความสะอาดร่างกาย การรับประทานอาหาร และกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ เช่น การฟังนิทาน การทำงานประดิษฐ์ เป็นต้น ทั้งนี้ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความเอาใจใส่ ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้บริหารและครู ซึ่งจะเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการพัฒนานักเรียน โดยองค์ประกอบของบรรยากาศนั้นย่อมต้องประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมทั้งที่ไม่มีชีวิต เช่น

^{๑๕๓} อดิศร จันทรสุข, การปลูกฝังคุณธรรมในเด็กปฐมวัยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ของแกนนำโรงเรียนวิถิพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม(ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, ๒๕๔๘), หน้า ๔๙.

อาคาร สถานที่ เป็นต้น ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต เช่น บุคลากรในโรงเรียน ซึ่งมีความเป็นแบบอย่าง เป็นกัลยาณมิตร เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ

ส่วนด้านความร่วมมือ ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนนั้น **อุบล เล่นวารี** ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ของเยาวชนที่ต้องพึ่งพาครูในการอบรมให้ความรู้ผ่านการจัดการเรียนสอนด้วยความเอาใจใส่ จริงจัง จริงใจ ต่อเนื่อง และการเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณธรรมของครูซึ่งการสร้างคุณธรรมให้แก่เยาวชนต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งจากบ้าน วัด โรงเรียนหรือที่เรียกว่า บวร เข้าไปมีส่วนร่วมเชื่อมโยงในการสร้างคุณธรรม รวมทั้งสื่อมวลชนและบุคคลในสังคมที่อยู่รอบตัวนักเรียน ต้องมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดีในการเสริมสร้างคุณธรรม^{๑๕๔}

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ขั้นเตรียม เป็นการเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกาย และจิตใจของนักเรียนให้มีความพร้อม ในขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมต้องมีความเงียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ต้องมีความพร้อม

๒. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายเนื้อหาที่จะกระตุ้นนักเรียนให้ตอบสนองต่อสถานการณ์

๓. ขั้นศีล นักเรียนตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ครูกำหนด

๔. ขั้นสมาธิ ให้นักเรียนตัดสิ่งรบกวนภายนอก ใช้เวลาอยู่กับตัวเองคิดทบทวนถึงสิ่งที่ได้เลือกกระทำลงไปว่าถูก หรือผิดอย่างไร

๕. ขั้นปัญญา นักเรียนได้ผลสรุปจากเลือกกระทำต่อสถานการณ์นั้น พร้อมเหตุผล

๖. ขั้นอภิปราย นักเรียนร่วมกันนำเสนอผลการตัดสินใจพร้อมเหตุผล และรับฟังข้อเสนอแนะของเพื่อนร่วมชั้น

๗. ขั้นประเมินผล ครูและนักเรียนร่วมกันประเมินสาระสำคัญของบทเรียน พร้อมสรุปจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนาของบทเรียนเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาทักษะการสอนของพระสอนศีลธรรมตามหลักพุทธวิธีการสอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาครั้งนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษา สรุปผลการวิจัยพบว่า

๑. องค์ประกอบของการจัดการความรู้ของสถานศึกษาประกอบด้วย ๙ องค์ประกอบ

๑) การเตรียมการตามกระบวนการจัดการความรู้

๒) การนิเทศติดตามผล

๓) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้

^{๑๕๔} อุบล เล่นวารี, “พระพุทธศาสนา เพชรยอดมงกุฏ กับการสร้างคุณธรรมนำความรู้สู่เยาวชน”, วารสารวิทยาสาร, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๐๖ (๒๕๕๐) : ๕๖ - ๕๙.

- ๔) การจัดเก็บความรู้
- ๕) การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมในการทำงานของบุคลากร
- ๖) การวางแผน
- ๗) การติดต่อสื่อสาร
- ๘) การสร้างความรู้
- ๙) การยกย่องชมเชยและการให้รางวัล

๒. รูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษามีความถูกต้องเหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีของการวิจัย^{๑๕๕}

ภิญญาพัชญ์ ปลาภัตทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒ สรุปผลการวิจัยพบว่า

๑. รูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒ มี ๕ ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ ๑ ระลึกรู้อุปสรรค (Realizing the obstacles)
- ขั้นที่ ๒ สืบหาสาเหตุ (Finding out the primary causes)
- ขั้นที่ ๓ กำหนดเป้าหมาย (Assigning the goal)
- ขั้นที่ ๔ ปฏิบัติการ (Taking action)
- ขั้นที่ ๕ สรุปและประเมินผล (Summarizing and Assessing)

๒. ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒ พบว่า

๑) รูปแบบการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสามารถเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคได้ในระดับมาก

๒) กลุ่มทดลองซึ่งได้รับการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการเผชิญอุปสรรคแตกต่างกับกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓) นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการเผชิญอุปสรรคก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๔) นักเรียนกลุ่มทดลองมีการประเมินพฤติกรรมตนเองในระดับมาก

๕) นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงการมีความสามารถในการเผชิญอุปสรรคขณะเรียนรู้ในระดับปานกลาง

๖) ครูผู้สอนและนักเรียนที่เข้าร่วมการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคมีความพึงพอใจในรูปแบบการเรียนรู้ในระดับมากเมื่อพิจารณา

^{๑๕๕}ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ, “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษา,” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑), หน้า ๖๕.

โดยรวมพบว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสามารถนำไปเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคให้กับนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒ ได้^{๑๕๖}

วีรชัย อนันต์เธียร ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณโดยแบ่งกลุ่มผู้ตอบออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มเยาวชนที่กระทำผิด จำนวน ๓๕๐ ชุด และกลุ่มผู้ปกครองของเยาวชนอีก ๓๕๐ ชุด ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๒๐ ท่าน แบบสอบถามและข้อคำถามสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึกได้รับการตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง การวิจัยจะได้รับประโยชน์คือ ทำให้ทราบประเด็นปัญหา ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาของเยาวชนทางแก้ปัญหาเหล่านั้น หลักธรรมที่เหมาะสมและแผนกลยุทธ์ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักร ผลการวิจัยพบว่า

ประเด็นปัญหาของเยาวชน คือ ปัญหาทางร่างกายของเยาวชน ปัญหาทางด้านอารมณ์และจิต ปัญหาครอบครัว ปัญหาเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด ปัญหาด้านแรงบันดาลใจและเป้าหมายในชีวิต ปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อมๆ ปัญหาประวัติการทำผิด ปัญหาภูมิหลังและโอกาสของการศึกษา ปัญหาด้านพฤติกรรมเบี่ยงเบน และปัญหาด้านระบบการศึกษาของชาติ

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการกระทำผิดของเยาวชนมีปัจจัย ๔ ด้าน คือ ปัจจัยด้านสังคม เช่น สภาพสังคม เพื่อนของเยาวชน ชุมชนที่อยู่อาศัย การเข้าถึงสิ่งผิดกฎหมายและอบายมุขได้ง่าย ฯลฯ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น ความต้องการเงินปัจจัย ๔ ค่าครองชีพสูง การขาดโอกาสในการทำงาน เป็นต้น ปัจจัยด้านครอบครัว เช่น ลักษณะการเลี้ยงลูก ลักษณะครอบครัว ลักษณะพ่อแม่ เป็นต้น และปัจจัยด้านตัวเยาวชนเอง เช่น ลักษณะของพันธุกรรม วุฒิภาวะที่ยังไม่พัฒนา ปัญหาการเจ็บป่วยของเยาวชน เป็นต้น โดยปัจจัยทั้ง ๔ ด้านนี้ส่งผลต่อเยาวชนแตกต่างกันไป

วิธีการนำหลักธรรมมาใช้กับเยาวชนทำได้ใน ๒ มิติ คือ การประยุกต์วิธีการสอนหลักธรรม เช่น การเปิดใจเยาวชน กิจกรรมนอกหลักสูตร การเข้าค่ายต่างๆ เป็นต้น และการขัดเกลาจิตใจ เช่น การทำให้เยาวชนมีโอกาสเข้าใกล้ศาสนา การสร้างสำนึกที่ดีให้กับเยาวชน เป็นต้น กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับเยาวชน ได้แก่ หลักเบญจศีล อริยสัจ ๔ มรรค พรหมวิหาร ๔ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ค้นพบแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาเยาวชน ๔ แผน คือ แผนกลยุทธ์ด้านการอยู่ร่วมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข แผนกลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมของเยาวชนและค่านิยมที่ถูกต้อง แผนกลยุทธ์ด้านการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมและกฎกติกาสังคมและแผนกลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี^{๑๕๗}

พัชร ศรีสังข์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาสังคม สรุปผลการวิจัยพบว่า (๑) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีกระบวนการพัฒนาใน

^{๑๕๖} ภิญาพัชญ์ ปลากัดทอง, “การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒,” *วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๕๔.

^{๑๕๗} วีรชัย อนันต์เธียร, “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ลักษณะวิจัยปฏิบัติการสร้างสรรค์ความรู้ร่วมกัน (The Cogenerative Action Research) ตามแนวคิดของเดวิดด์ และมอร์เท็น (Greenwood, J. Davydd & Leven Morten. ๑๙๙๘ : ๑๑๖) ๒ ระยะ เป็นวงจรวัฏจักรต่อเนื่องกัน ๓ รอบ ได้แก่ ๑) ระยะแรก : การให้ความหมายหรือการทำ ความชัดเจนกับคำถามแรกเริ่มการวิจัย (รอบที่ ๑) ๒) ระยะต่อเนื่อง : การวิจัยปฏิบัติการแก้ไข ปัญหา ที่ได้รวบรวมมิติต่างๆ (รอบที่ ๒ และรอบที่ ๓) ได้กรอบแนวคิดเชิงโครงสร้างชี้แนะแนวทางลักษณะ การจัดการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ ๘ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ปัญหาและความต้องการจำเป็นใน การจัดการเรียนรู้ ๒) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ๓) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการ เรียนรู้ ๔) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ๕) สารการเรียนรู้ ๖) กิจกรรมการเรียนรู้ ๗) การวัดผล ประเมินผลรูปแบบและ ๘) แหล่งเรียนรู้ (๒) คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นกับนิสิต ภายหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้านสติปัญญามีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ด้านอารมณ์ ความรู้สึกมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านทักษะทุกทักษะมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ยกเว้นทักษะการสังเกตอยู่ในระดับมากที่สุดสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนใช้รูปแบบการจัดการ เรียนรู้ด้านสติปัญญามีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปรับปรุงด้านอารมณ์ ความรู้สึกอยู่ในระดับปาน กลางและด้านทักษะทุกทักษะอยู่ในระดับเล็กน้อยยกเว้นทักษะการสังเกต อยู่ในระดับพอใช้ แตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และ(๓) สมาชิกชุมชนยาตองที่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รอบที่ ๑ และรอบที่ ๒ สมาชิกชมรม ออกกำลังกาย กีฬาสีลาคี เฟิสต์แดนซ์ ที่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รอบที่ ๓ ทุกคนเกิดการ เรียนรู้ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และด้านทักษะทุกทักษะได้ด้วยยกเว้นทักษะการทำงาน กลุ่มที่สมาชิกชุมชนยาตองทุกคนในรอบที่ ๑ ไม่เกิดการเรียนรู้ส่วนรอบที่ ๒ สมาชิกชุมชนยาตองส่วน ใหญ่เกิดการเรียนรู้^{๑๕๘}

องศ์ สระบัว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวชี้วัดการจัดการ ความรู้ของสถาบันอุดมศึกษา สรุปผลการวิจัยพบว่า

๑. องค์ประกอบตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่

- ๑) กระบวนการจัดการความรู้
- ๒) การเรียนรู้
- ๓) สมรรถนะ
- ๔) เทคโนโลยี
- ๕) โครงสร้างองค์การ

^{๑๕๘} พิชรี ศรีสังข์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาสังคม,” **วิทยานิพนธ์ ปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

๒. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันซึ่งมีความเหมาะสม เป็นไปได้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย^{๑๕๙}

ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์ ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของครูสังคมศึกษา^{๑๖๐} มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียนมัธยมศึกษาตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน และเพื่อศึกษาปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียนมัธยมศึกษาตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน กลุ่มตัวอย่างคือครูสังคมศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ (ช่วงชั้นที่ ๓ - ๔) สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ในจังหวัดสงขลา เขตพื้นที่การศึกษาที่ ๑, ๒ และ ๓ โดยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๗ โรงเรียน และกลุ่มตัวอย่างครูสังคมศึกษาจำนวน ๓๑๔ คน ผลการศึกษาพบว่า ๑.๑ การจัดเนื้อหาในหลักสูตร ครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มเน้นการใช้เฉพาะเนื้อหาในสาระหน้าที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมในการสอนและการจัดหน่วยบูรณาการเนื้อหาความเป็นพลเมืองดีกับสาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ๑.๒ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในด้านทักษะพื้นฐานน้อยกว่าด้านอื่นๆ ๑.๓ การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มเน้นการใช้ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียนและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมาเป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้ ๑.๔ การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ ครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มเน้นการวัดและการประเมินผลควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใช้วิธีการประเมินจากการทดสอบและการสังเกตพฤติกรรมการทำงานใช้แบบทดสอบและแบบฝึกหัดเป็นเครื่องมือ และใช้ครูผู้สอนเป็นผู้ประเมินเพียงผู้เดียว ๒. ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ๒.๑ ด้านนักเรียน ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่าหรือเท่ากับ ๓๐ ปี เห็นว่าทักษะการเรียนรู้เป็นปัญหาค่อนข้างมากส่วนครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า ๓๐ ปี เห็นว่าเป็นปัญหาค่อนข้างน้อยและครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มเห็นว่าปัญหาการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนเป็นปัญหาค่อนข้างน้อย ๒.๒ ด้านครู ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มเห็นว่าปัญหาความรู้ในการจัดเนื้อหา ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนปัญหาการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ปัญหาการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นปัญหาค่อนข้างน้อยพบว่า การเป็นพลเมืองตามวิถี

^{๑๕๙} อณรงค์ สระบัว, “รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของพระพุทธศาสนา สถาบันอุดมศึกษา,” วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

^{๑๖๐} ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์. สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ให้นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/กรุงเทพฯ, ๒๕๕๐, หน้าบทคัดย่อ.

ประชาธิปไตย มีลักษณะดังนี้คือ มีความรู้ มีทักษะ และมีค่านิยมร่วมของความเป็นพลเมืองของคนในสังคมที่ดีงาม การจัดการศึกษาของโรงเรียนแห่งคุณธรรมความเป็นพลเมือง บูรณาการระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม แบ่งเป็นสองลักษณะ ได้แก่ลักษณะหลัก จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เน้นการคิดการปฏิบัติ ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เน้นให้เกิดประสบการณ์ตรง ส่วนลักษณะรอง จัดการศึกษาในห้องเรียนเหมือนโรงเรียนทั่วไป

พรพรรณ วีระปริยากร ศึกษาการสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขโครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่ก่อให้เกิดคุณธรรมความเป็นพลเมืองและศึกษาคุณลักษณะคุณธรรมความเป็นพลเมืองภายใต้บริบททางสังคม วิธิดำเนินการวิจัยใช้วิธีการแบบปรากฏการณ์นิยม(Phenomenology approach) ซึ่งเป็นการลงไปดูปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้น ช่วยให้เข้าใจบริบททางสังคมที่เอื้อหรือเป็นเงื่อนไขในการก่อเกิดคุณลักษณะคุณธรรมของความเป็นพลเมืองต่างๆ ได้ เป็นการสร้างทฤษฎีจากปรากฏการณ์จริงหรือทฤษฎีจากฐานราก ที่สามารถรวบรวมข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิธีการเก็บข้อมูล คือ การสัมภาษณ์ระดับลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม^{๑๖๑}

๒.๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

เดวิด และมอร์เทิน (Davydd & Leven Morten, 1998) ได้นำเสนอ ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า (1) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีกระบวนการพัฒนาในลักษณะวิจัยปฏิบัติการสร้างสรรค์ความรู้ร่วมกัน (The Cogenerative Action Research) ได้แก่ 1) ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ 2) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 4) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง 5) สารการเรียนรู้ 6) กิจกรรมการเรียนรู้ 7) การวัดผลประเมินผลรูปแบบ และ 8) แหล่งเรียนรู้ (2) คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นกับนิสิตภายหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านสติปัญญา มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ด้านอารมณ์ความรู้สึก มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านทักษะทุกทักษะมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ยกเว้นทักษะการสังเกตอยู่ในระดับมากที่สุด สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านสติปัญญา มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปรับปรุง ด้านอารมณ์ ความรู้สึกอยู่ในระดับปานกลางและด้านทักษะทุกทักษะอยู่ในระดับเล็กน้อย ยกเว้นทักษะการสังเกต อยู่ในระดับพอใช้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้และ (3) สมาชิกชุมชนยาตองที่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้รอบที่ 1 และรอบที่ 2 สมาชิกชมรมออกกำลังกาย กีฬาสีลาคี เฟสท้านซ ที่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้รอบที่ 3 ทุกคนเกิดการเรียนรู้ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และด้านทักษะทุกทักษะได้ด้วย ยกเว้นทักษะการทำงานกลุ่มที่สมาชิกชุมชนยาตองทุกคนในรอบที่ 1 ไม่เกิดการเรียนรู้ สวนรอบที่ 2 สมาชิกชุมชนยาตองส่วนใหญ่เกิดการเรียนรู้^{๑๖๒}

^{๑๖๑}

พรพรรณ วีระปริยากร, “ศึกษาการสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย,” **วิทยานิพนธ์ ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๖๒}

Greenwood, J. Davydd; & Levin Morten. **Introduction to Action Research Social Research for Social Change**. (California : SAGE Publication, ๑๙๙๘), p. ๑๑๖

เมคคิบบิน (Mekikibbin, 1989) ได้ศึกษาผลการเข้ากลุ่มแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ ที่มีต่อการปรับตัวด้านต่างๆ ในโรงเรียนสำหรับเด็กที่ด้อยความสามารถ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๒ คน เป็นนักเรียนที่ด้อยความสามารถในเรื่องการเรียนรู้บทบทการวางตัวในสังคม การไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง การทดลองแบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองได้เข้ากลุ่มแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ได้รับการบรรยาย การเล่นเกม การอภิปราย การกำหนดงานให้ทำ รวมทั้งการออกกำลังกาย เพื่อคลายความเครียด และนอกจากนี้ก็ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิต การวางตัวในสถานการณ์ต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลอง มีความสามารถที่จะเรียน มีความจำ สามารถใช้ความคิดอย่างเหมาะสม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น มีพฤติกรรมทางการเรียนดีขึ้นสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมได้ดีขึ้น^{๑๖๓}

มาร์เตนส์ และแอนน์ (Martens and Ann, 1992) ได้ทำการทดลองเพื่อเปรียบเทียบผลจากการดำเนินการ ๓ วิธี คือ (๑) การใช้ตัวแบบทางพุทธิปัญญา (Cognitive Modeling) (๒) การใช้ตัวแบบพฤติกรรม (Behavior Modeling) (๓) ไม่ให้การฝึกอบรมเลย (No Training) เพื่อฝึกอบรมเรื่องการปฏิบัติแบบ In-Basket (มีหลายภารกิจและหลายงานคละกัน ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม จัดลำดับงานและเลือกปฏิบัติงานเอง) และเรื่องการรับรู้ความสามารถตนเอง (Self-Efficacy) โดยใช้ นักศึกษาอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ จำนวน ๓๖ คน ผลจากการทดลองพบว่า ในเรื่องการปฏิบัติแบบ In-Basket กลุ่มที่ผ่านการฝึกอบรมโดยใช้ตัวแบบพฤติกรรมมีผลการปฏิบัติงานสูงกว่า กลุ่มที่ไม่ให้การฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญ แต่กลุ่มที่ใช้ตัวแบบทางพุทธิปัญญามีผลการปฏิบัติงานที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมเลย และไม่มีผลแตกต่างของผลการปฏิบัติงานระหว่างกลุ่มที่ใช้ตัวแบบทางพุทธิปัญญากับกลุ่มที่ใช้ตัวแบบทางพฤติกรรมด้วย ส่วนในประเด็นของการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น ไม่พบความแตกต่างระหว่าง ๓ กลุ่มเลย^{๑๖๔}

แคทเธอริน เอ แฟรงคลิน (Catherine A Franklin, 1986) ได้ทำการศึกษาในชั้นเรียนเชิงคุณภาพ เพื่อสำรวจจินตนาการและความใฝ่รู้ใฝ่เรียนในการจัดสภาพแวดล้อมห้องเรียนของนักเรียนเกรด ๘ โดยใช้กรอบแนวคิดของทฤษฎีการศึกษา และจิตวิทยาในการสร้างจินตนาการ โดยการ จัดสภาพห้องเรียนคล้ายกับสถานีดับญญติ ครูจะทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้กล้องวิดีโอ สมุดโน้ต การบันทึก และสิ่งประดิษฐ์ โดยสิ่งที่นักเรียนสร้างขึ้นจะมีกรอบการอ้างอิงเหมือนวุฒิสภา ห้องเรียน จะเปลี่ยนแปลงไปสภาพจำลองโดยใช้ภาษาของวุฒิสภา มีการทดสอบโดยวิเคราะห์เรื่องราว ปฏิสัมพันธ์ของจินตนาการ และความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ซึ่งทำให้นักเรียนพัฒนาทักษะเหมือนสมาชิกวุฒิสภา มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนที่เกี่ยวกับความคิด และการแสดงเหมือนสมาชิกวุฒิสภา การศึกษานี้มีข้อ

^{๑๖๓} Makkibbin, Mary Leach, *Rational-Emotive Education for Underproducing Gifted Children : Effects on School.*, (New York : Mcgraw-Hill Book Company, ๑๙๘๙), p. ๑๘๙.

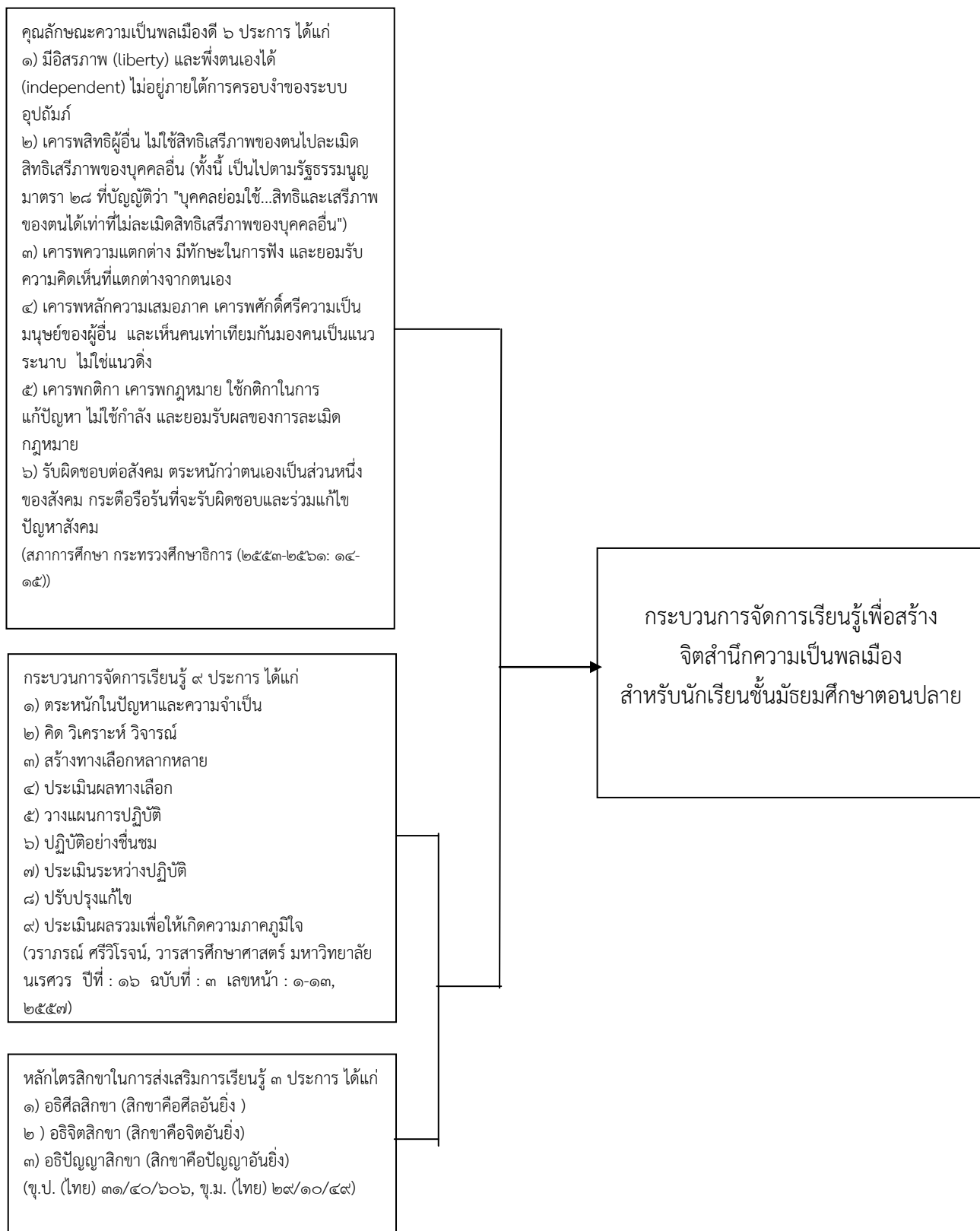
^{๑๖๔} Martens, Carey Ann, *The Effects of Cognitive and Behavior Modeling on In Basket Performance and Self-Efficacy Beliefs.*, (California : California State University. Long Beach, ๑๙๙๒), p. ๗๒.

ค้นพบดังนี้ มีการพัฒนาความเข้าใจที่ซับซ้อนขึ้น เพื่อให้นักเรียนมีประสบการณ์เหมือนสมาชิกวุฒิสภา ที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการของสภานิติบัญญัติ^{๑๖๕}

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งประกอบด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ ๙ ประการ ได้แก่ ๑) ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น ๒) คิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ ๓) สร้างทางเลือกหลากหลาย ๔) ประเมินผลทางเลือก ๕) วางแผนการปฏิบัติ ๖) ปฏิบัติอย่างชื่นชม ๗) ประเมินระหว่างปฏิบัติ ๘) ปรับปรุงแก้ไข ๙) ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ แนวคิดของนักวิชาการแล้วสรุปเป็นคุณสมบัติความเป็นพลเมืองดี ๖ ประการ ได้แก่ ๑) มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ ๒) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งนี้ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๘ ที่บัญญัติว่า "บุคคลย่อมใช้...สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น") ๓) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ๔) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง ๕) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ๖) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเองนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิด ดังภาพที่ ๒.๔

^{๑๖๕} แคทเธอริน เอ แฟรงคลิน (Catherine A. Franklin, ๑๙๘๖) อ้างถึงใน ฉวีวรรณ แจ่มกิจ และคณะ, “คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติดของสาขาวิชาอุตสาหกรรมบริการอาหาร”, รายงานการวิจัย, (คณะเทคโนโลยีวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

ภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจาก เอกสาร ตำรา ข้อมูล สถิติ รายงาน การวิจัย รายงานของหน่วยงานต่างๆ บทความทางวิชาการ ดุษฎีนิพนธ์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและต่างประเทศ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) อย่างเป็นทางการ โดยใช้แบบ สัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกรณีตัวอย่าง (Case Study) ผู้วิจัยได้ กำหนดแนวทางระเบียบวิธีวิจัยซึ่งประกอบด้วย รูปแบบของการวิจัย ประชากร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางระเบียบวิธีวิจัยซึ่งประกอบด้วย รูปแบบของการวิจัย ประชากร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล จึงได้ดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีการศึกษา : ใช้แบบสอบถามสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็น พลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

เครื่องมือ : แบบสอบถาม

วิธีการสร้างเครื่องมือ :

๑) ศึกษาคุณลักษณะจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ๖ ด้าน

๒) ศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ๙ ด้าน

๓) สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้าง จิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยแบบสอบถามระดับความ คิดเห็น ๕ ระดับ

ประชากรที่ตอบแบบสอบถาม : คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๓๙๔ คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล : ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามสอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๔-๖ จำนวน ๓๙๔ ชุด เก็บรวบรวมมาได้ทั้งหมด ๓๙๔ ชุด คิดเป็น ๑๐๐%

การวิเคราะห์ข้อมูล : ใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าความถี่ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถามใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) คำนวณระดับความคิดเห็น ภาพรวมและรายด้าน

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอน ๙ ด้าน เพื่อพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมือง

วิธีการศึกษา : สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ คน เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมือง

เครื่องมือที่ใช้ : แบบสอบถามสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ : ผู้บริหารและครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน ๑๐ คน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา มีประสบการณ์การบริหาร ไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือเป็นครูผู้สอนมีประสบการณ์ ๕ ปีขึ้นไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล : สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูล : ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ ๓ เพื่อเสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีการศึกษา : ศึกษาจาก

๑. เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๒. ข้อเสนอจากแบบสอบถาม

๓. ข้อเสนอจากแบบสัมภาษณ์กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Research Method) ศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณเป็นงานวิจัยหลัก และศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นงานวิจัยสนับสนุน

๓.๒ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐ โดยครอบคลุมพื้นที่ ๔ จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม และ สมุทรสาคร จำนวน ๒๗,๗๘๓ คน^๑

^๑สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐, โรงเรียนในสังกัด สพม.๑๐, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.sesa๑๐.go.th/sesa๑๐/> (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑).

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐ โดยครอบคลุมพื้นที่ ๔ จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม และ สมุทรสาคร ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดย การเปิดตารางสำเร็จรูปของ ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane) เป็นตารางที่ใช้หาขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากร โดยคาดว่าสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 และระดับความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่าง ๓๙๔ คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐ จำนวน ๑๐ คน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการ โรงเรียนมัธยมศึกษา มีประสบการณ์การบริหาร ไม่นต่ำกว่า ๔ ปี หรือเป็นครูผู้สอนมีประสบการณ์ ๕ ปีขึ้นไป

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำแนวคิดทฤษฎีมาสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์ (Interviewing) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) จากกลุ่มผู้บริหารและครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐ จำนวน ๑๐ คน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการ โรงเรียนมัธยมศึกษา มีประสบการณ์การบริหาร ไม่นต่ำกว่า ๔ ปี หรือเป็นครูผู้สอนมีประสบการณ์ ๕ ปีขึ้นไป

๒. สันทนากลุ่ม (Focus Group) สันทนาพูดคุยกันประมาณ ๙ รูป/คน ของผู้ทรงคุณวุฒิรวม ๒ กลุ่ม รวม ๑๐ คน ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน ๕ รูป/คน

กลุ่มที่ ๒ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและด้านการบริหารการศึกษา จำนวน ๔ รูป/คน

๓. แบบสัมภาษณ์เพื่อเสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓.๔ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

รายละเอียดการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ มีดังนี้

๓.๔.๑ ศึกษาหลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓.๔.๒ กำหนดนิยามปฏิบัติการเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยอาศัยฐานทฤษฎีและงานวิจัย

๓.๔.๓ ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งในการสร้างแบบสอบถามผู้วิจัยจะคำนึงถึงการสร้างแบบสอบถามให้เป็นไปตามหลักวิชาการที่ถูกต้องและการได้แบบสอบถามที่ดีมีคุณภาพมีความตรงทั้งในเชิงโครงสร้าง (construct validity) และความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) รวมทั้งความเชื่อมั่น (reliability)

๓.๔.๔ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยดำเนินการดังนี้

๓.๔.๔.๑ นำร่างแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้นในขั้นตอนที่ ๓.๓ จำนวน ข้อเสนออาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ เพื่อตรวจแก้ไขและปรับปรุงให้มีความเหมาะสม

๓.๔.๔.๒ นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญรวมจำนวน ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) การใช้ภาษาและพิจารณาว่า แบบสอบถามครอบคลุมของเนื้อหาหรือไม่ โดยการหาดัชนี (index of congruence : IOC) โดยมีเกณฑ์ดังนี้

ให้คะแนน +๑ เมื่อแน่ใจว่าวัดได้ตรงกับนิยามปฏิบัติการ

ให้คะแนน -๑ เมื่อแน่ใจว่าวัดได้ไม่ตรงกับนิยามปฏิบัติการและ

ให้คะแนน ๐ เมื่อไม่แน่ใจว่าวัดได้ตรงกับนิยามปฏิบัติการหรือไม่

๓.๔.๓ พิจารณาคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไปเพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้ในการวิจัยซึ่งผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่ามีองค์ประกอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง ๐.๕ ถึง ๑.๐๐ และปรับปรุงแก้ไขภาษาตามที่ยุติเยวชาญเสนอแนะ เพื่อนำไปสู่การทดลองใช้ต่อไป

๓.๔.๔.๔ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (tryout) กับสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ ชุด โดยกำหนดให้บุคลากรจำนวน ๓๐ รูป ได้แก่ พระสอนศีลธรรม จากนั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ผลจากการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นปรากฏว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๕๐

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้

๑. ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๒. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓. การศึกษาจากภาคสนาม (Field Studies) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และแจกแบบสอบถาม และการเก็บบันทึกด้วยภาพถ่าย เพื่อเก็บข้อมูลตามความเป็นจริงถูกต้องมากที่สุด

๔. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการแจกแบบสอบถาม แล้วจัดบันทึกลักษณะการบรรยาย (Descriptive) เพื่อที่จะนำข้อมูลวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ วิเคราะห์ผลการศึกษานี้จะใช้แบบการวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎี ซึ่งผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดของ สุรางค์ จันทวานิช^๒

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นวิธีการสรุปข้อมูลตามปรากฏการณ์ที่สัมผัสได้ หรือมองเห็น เป็นต้น

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) ได้แก่การจำแนกข้อมูลออกเป็นหลายๆ (Typological) ในการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีและข้อมูลเชิงประจักษ์สภาพการ จัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ๙ ประการ ได้แก่ ๑) ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น ๒) คิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ ๓) สร้างทางเลือกหลากหลาย ๔) ประเมินผลทางเลือก ๕) วางแผนการปฏิบัติ ๖) ปฏิบัติอย่างชื่นชม ๗) ประเมินระหว่างปฏิบัติ ๘) ปรับปรุงแก้ไข ๙) ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

๓.๗ ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

^๒สุรางค์ จันทวานิช, *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๑ - ๑๔๔.

สรุปขั้นตอนในการวิจัย เรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”

วัตถุประสงค์	ขั้นตอนการวิจัย	วิธีดำเนินการวิจัย	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลลัพธ์ที่ได้
๑. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	มี ๒ ขั้นตอน ดังนี้ ๑. ศึกษาเอกสาร ๒. สอบถาม ๓. สัมภาษณ์	๑. ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ ๒. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความจิตสำนึกความเป็นพลเมือง	หนังสือ,ตำรา,บทความงานวิจัย,Website	แบบศึกษาเอกสาร	การวิเคราะห์เนื้อหา Content Analysis	๑. กรอบแนวคิด ๒. สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
		๒. ศึกษาจากแบบสอบถาม	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๓๗๔ คน โดย การเปิดตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane)	แบบสอบถาม	ร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	
		๓. ศึกษาจากแบบสัมภาษณ์	ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียน มัธยมศึกษาจำนวน ๑๐ คนด้วยการเลือกเจาะจง	แบบสัมภาษณ์	การวิเคราะห์เนื้อหา Content Analysis	
๒. เพื่อศึกษาหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	มี ๔ ขั้นตอนดังนี้ ๑. ยกร่าง ๒. แบบสัมภาษณ์ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	๑. ยกร่างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	๑. ผลลัพธ์จากวัตถุประสงค์ ข้อที่ ๑	แบบศึกษาเอกสาร	การวิเคราะห์เนื้อหา Content Analysis	กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ฉบับร่างที่ ๑)

วัตถุประสงค์	ขั้นตอนการวิจัย	วิธีดำเนินการวิจัย	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลลัพธ์ที่ได้
	๓. สันทนากลุ่ม (Focus Group) ๔. ตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ					
		๒. พัฒนาโดยสนทนากลุ่ม	๒.สนทนากลุ่ม (Focus Group) สันทนาพูดคุยกันประมาณ ๑๐ รูป/คน ของผู้ทรงคุณวุฒิรวม ๒ กลุ่ม รวม ๑๐ คน ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้จำนวน ๕ รูป/คน กลุ่มที่ ๒ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและการบริหารการศึกษาจำนวน ๕ รูป/คน	แบบสัมภาษณ์ที่ได้จากกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย(ฉบับร่างที่ ๑)	การวิเคราะห์เนื้อหา Content Analysis	กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย(ฉบับร่างที่ ๒)
๓. เพื่อเสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	ขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไขนำเสนอ	๓. ตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๐ คน โดยเลือกแบบเจาะจงซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์ในการคัดเลือก	ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๐ คน โดยเลือกแบบเจาะจงซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์ในการคัดเลือก	แบบสอบถาม	การวิเคราะห์ ๑) หาค่าร้อยละ ๒) หาค่าความถี่ (F)	กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายฉบับสมบูรณ์

ตารางที่ ๑.๑ ขั้นตอนในการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อศึกษาหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และเพื่อเสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย การนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำอธิบาย ตามลำดับดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๔.๒ ผลการศึกษาหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๔.๒.๑ หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐ จำนวน ๑๐ คน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา มีประสบการณ์การบริหาร ไม่นต่ำกว่า ๔ ปี หรือเป็นครูผู้สอนมีประสบการณ์ ๕ ปีขึ้นไป

๔.๒.๒ ผลการวิเคราะห์กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๔.๓ เสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๔.๑.๑ ผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผลการวิจัยสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้วยการสอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๓๙๔ คน โดยมีผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและค่าร้อยละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๘๐	๔๕.๖๙
หญิง	๒๑๔	๕๔.๓๑
รวม	๓๙๔	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๓๑ เพศชาย จำนวน ๑๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๖๙

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวนและค่าร้อยละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๑๕ ปี	๗๕	๑๙.๐๓
๑๖ ปี	๑๒๐	๓๐.๔๖
๑๗ ปี	๑๐๑	๒๕.๖๓
๑๘ ปี	๙๘	๒๔.๘๗
รวม	๓๙๔	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ส่วนใหญ่มีอายุ ๑๖ ปี จำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๔๖ อายุ ๑๗ ปี จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๖๓ อายุ ๑๘ ปี จำนวน ๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๘๗ และอายุ ๑๕ ปี จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๐๓

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวนและค่าร้อยละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔	๑๒๕	๓๑.๗๓
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕	๑๔๐	๓๕.๕๓
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖	๑๒๙	๓๒.๗๔
รวม	๓๙๔	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ส่วนใหญ่เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕๓ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๗๔ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๗๓

ตอนที่ ๒ ผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยภาพรวม

สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย		(n=๓๙๔)		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
๑	ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง	๓.๘๑	๐.๘๐	มาก	๙
๒	ด้านคิด วิเคราะห์ วิจารณ์ในความเป็นพลเมือง	๔.๒๓	๐.๗๖	มาก	๗
๓	ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง	๔.๓๐	๐.๗๑	มาก	๖
๔	ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง	๔.๔๑	๐.๖๖	มาก	๓
๕	ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง	๔.๔๗	๐.๖๔	มาก	๒
๖	ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง	๔.๔๘	๐.๖๔	มาก	๑
๗	ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง	๔.๓๘	๐.๗๑	มาก	๕
๘	ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง	๔.๑๓	๐.๙๑	มาก	๘
๙	ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง	๔.๔๐	๐.๗๐	มาก	๔
ภาพรวม		๔.๒๙	๐.๗๓	มาก	

ตารางที่ ๔.๕ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ที่มีต่อ สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้ง ๙ ด้านพบว่า มีความคิดเห็น โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๘ ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็น

พลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๐ ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ และด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง

(n=๓๙๔)

ลำดับ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองด้านตระหนักในปัญหาและ ความจำเป็นในความเป็นพลเมือง	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	จัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองให้กับ นักเรียน	๓.๘๒	๐.๘๔	มาก	๔
๒	ผู้เรียนสนใจ สถานการณ์ในปัจจุบัน	๓.๘๘	๐.๗๘	มาก	๒
๓	มีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงในความเป็น พลเมืองให้แก่ นักเรียน	๓.๘๘	๐.๗๑	มาก	๑
๔	ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรใน สถานศึกษา	๓.๘๕	๐.๘๔	มาก	๓
๕	ผู้บริหารและครูเป็นตัวอย่างในความเป็นพลเมือง ที่ดีแก่นักเรียน	๓.๖๑	๐.๘๓	มาก	๕
	รวม	๓.๘๑	๐.๘๐	มาก	

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ ข้อที่มีความคิดเห็นมาก ๓ อันดับ ได้แก่ มีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงในความเป็นพลเมืองให้แก่ นักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ ผู้เรียนสนใจ สถานการณ์ในปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารและครูเป็นตัวอย่างในความเป็นพลเมืองที่ดีแก่นักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ในความ
เป็นพลเมือง

(n=๓๙๔)

ลำดับ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองด้านคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ใน ความเป็นพลเมือง	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนเน้นการทำ กิจกรรม	๓.๙๗	๐.๘๔	มาก	๕
๒	ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ยอมรับและอธิบาย เหตุและผลได้	๔.๑๔	๐.๗๕	มาก	๔
๓	ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและ กิจกรรมในเชิงปฏิบัติการในความเป็นพลเมือง	๔.๔๓	๐.๗๐	มาก	๑
๔	พัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็น ประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน	๔.๒๒	๐.๗๘	มาก	๓
๕	ฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของ ความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพ ผู้อื่นว่าสมอบกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่ แตกต่าง	๔.๓๘	๐.๗๕	มาก	๒
	รวม	๔.๒๓	๐.๗๖	มาก	

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ในความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ ข้อที่มีความคิดเห็นมาก ๓ อันดับ ได้แก่ ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการในความเป็นพลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ ฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าสมอบกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ พัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนเน้นการทำกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง

(n=๓๙๔)

ลำดับ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองด้านสร้างทางเลือก หลากหลายในความเป็นพลเมือง	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน	๔.๓๗	๐.๖๙	มาก	๒
๒	ร่วมกันคิดเสนอทางเลือกและอภิปรายข้อดีข้อเสียของทางเลือกนั้นๆ	๔.๒๒	๐.๗๔	มาก	๔
๓	ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ	๔.๔๑	๐.๗๑	มาก	๑
๔	ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของทางเลือกที่หลากหลายในความเป็นพลเมือง	๔.๓๔	๐.๖๙	มาก	๓
๕	สร้างทางเลือกให้ผู้เรียนเคารพความแตกต่างของสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค	๔.๑๘	๐.๗๑	มาก	๕
	รวม	๔.๓๐	๐.๗๑	มาก	

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายใน ความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๐ ข้อที่มีความคิดเห็นมาก ๓ อันดับ ได้แก่ ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ฝึกปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของทางเลือกที่หลากหลายในความเป็นพลเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ สร้างทางเลือกให้ผู้เรียนเคารพความแตกต่างของสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง

(n=๓๙๔)

ลำดับ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองด้านประเมินผลทางเลือกใน ความเป็นพลเมือง	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น	๔.๔๙	๐.๖๔	มาก	๑
๒	สร้างเกณฑ์ความเป็นระเบียบวินัย ความเสมอภาคในชั้นเรียน	๔.๓๙	๐.๖๓	มาก	๔
๓	มีการวัดพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน	๔.๔๒	๐.๗๐	มาก	๒
๔	มีการตรวจเยี่ยมศึกษาข้อมูล สัมภาษณ์ผู้ปกครองของนักเรียน	๔.๓๕	๐.๖๖	มาก	๕
๕	สร้างความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมายแก่ผู้ปกครองของนักเรียน	๔.๔๐	๐.๖๖	มาก	๓
	รวม	๔.๔๑	๐.๖๖	มาก	

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ ข้อที่มีความคิดเห็นมาก ๓ อันดับ ได้แก่ ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๙ มีการวัดพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ สร้างความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมายแก่ผู้ปกครองของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ มีการตรวจเยี่ยมศึกษาข้อมูล สัมภาษณ์ผู้ปกครองของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง

(n=๓๙๔)

ลำดับ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองด้านวางแผนการปฏิบัติ ความเป็นพลเมือง	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	มีกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง	๔.๕๑	๐.๖๐	มากที่สุด	๒
๒	สร้างความมีระเบียบวินัยในการทำงานให้กับ นักเรียน	๔.๓๒	๐.๖๖	มาก	๕
๓	เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบสูง	๔.๔๗	๐.๖๙	มาก	๓
๔	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม	๔.๖๑	๐.๖๑	มากที่สุด	๑
๕	ผู้สอนสร้างความเป็นกัลยาณมิตรร่วมกับผู้เรียน	๔.๔๒	๐.๖๔	มาก	๔
	รวม	๔.๔๗	๐.๖๔	มาก	

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ ข้อที่มีความคิดเห็นมาก ๓ อันดับ ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๑ มีกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๑ เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบสูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ และข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ สร้างความมีระเบียบวินัยในการทำงานให้กับนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๒

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความ
เป็นพลเมือง

(n=๓๙๔)

ลำดับ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมใน ความเป็นพลเมือง	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความ ความสนใจ	๔.๕๗	๐.๕๙	มากที่สุด	๑
๒	นักเรียนตั้งใจมีความกระตือรือร้น และ เพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับ มอบหมาย	๔.๔๖	๐.๖๔	มาก	๒
๓	นักเรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐาน โดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกของ สังคม	๔.๔๖	๐.๖๖	มาก	๓
๔	นักเรียนรู้และเข้าใจสนใจกิจกรรมต่างๆ ของสังคมและโลก	๔.๔๖	๐.๖๖	มาก	๔
๕	นักเรียนใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และ ธรรมะแก้ปัญหาของสังคม	๔.๔๔	๐.๖๓	มาก	๕
	รวม	๔.๔๘	๐.๖๔	มาก	

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๘ ข้อที่มีความคิดเห็นมาก ๓ อันดับ ได้แก่ นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสนใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๗ นักเรียนตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ นักเรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ นักเรียนใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และธรรมะแก้ปัญหาของสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง

(n=๓๙๔)

ลำดับ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองด้านประเมินระหว่างปฏิบัติ ในความเป็นพลเมือง	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	นักเรียนมีความสำนึกในความเป็นนักเรียน และเป็นความเป็นคนไทย	๔.๔๑	๐.๖๖	มาก	๔
๒	รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน อารงรักษาไว้ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย	๔.๔๘	๐.๖๓	มาก	๒
๓	ภูมิใจในผลงานอันดีเด่นของไทย รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๔.๓๐	๐.๗๕	มาก	๕
๔	นักเรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของโรงเรียน	๔.๑๙	๐.๘๐	มาก	๓
๕	นักเรียนซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร	๔.๕๐	๐.๖๙	มาก	๑
	รวม	๔.๓๘	๐.๗๑	มาก	

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ ข้อที่มีความคิดเห็นมาก ๓ อันดับ ได้แก่ นักเรียนซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๐ รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน อารงรักษาไว้ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๘ นักเรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ และข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ภูมิใจในผลงานอันดีเด่นของไทย รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๐

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง

(n=๓๙๔)

ลำดับ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็น พลเมือง	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	นักเรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น ของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง	๔.๔๔	๐.๗๒	มาก	๑
๒	มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหน ผิด	๔.๓๗	๐.๖๗	มาก	๒
๓	นักเรียนเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาใน การแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง	๓.๒๔	๑.๗๓	มาก	๕
๔	นักเรียนยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ของ ตนเองหากตนเองกระทำผิด	๔.๒๖	๐.๗๓	มาก	๔
๕	มีความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วม แก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง	๔.๓๒	๐.๗๒	มาก	๓
	รวม	๔.๑๓	๐.๙๑	มาก	

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ ข้อที่มีความคิดเห็นมาก ๓ อันดับ ได้แก่ นักเรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด ๔.๓๗ มีความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๒ และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุดคือ นักเรียนเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๔

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง

(n=๓๙๔)

ลำดับ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองด้านประเมินผลรวมเพื่อ ให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑	ผู้บริหารและครูมีการประชาสัมพันธ์ ยกย่อง ให้รางวัลแก่นักเรียนที่มีความรับผิดชอบต่อ ตนเอง ต่อเพื่อน ต่อโรงเรียน ต่อครอบครัว ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ	๔.๓๓	๐.๗๑	มาก	๕
๒	ผู้บริหารและครูสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตน ของนักเรียนในความเป็นพลเมืองดี	๔.๔๕	๐.๖๗	มาก	๒
๓	ผู้บริหารและครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา	๔.๓๕	๐.๗๒	มาก	๔
๔	นักเรียนมีคุณลักษณะเฉพาะอย่างที่ดีสังคม ต้องการซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้	๔.๓๗	๐.๗๔	มาก	๓
๕	ครูติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหน้าที่ พลเมืองอย่างเคร่งครัด	๔.๔๘	๐.๖๕	มาก	๑
	รวม	๔.๔๐	๐.๗๐	มาก	

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ ข้อที่มีความคิดเห็นมาก ๓ อันดับ ได้แก่ ครูติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอรวมถึงเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองอย่างเคร่งครัด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๘ ผู้บริหารและครูสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตนของนักเรียนในความเป็นพลเมืองดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ นักเรียนมีคุณลักษณะเฉพาะอย่างที่ดีสังคมต้องการซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารและครูมีการประชาสัมพันธ์ ยกย่อง ให้รางวัลแก่นักเรียนที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อเพื่อน ต่อโรงเรียน ต่อครอบครัว ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓

๔.๑.๒ สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต ๑๐ โดยครอบคลุม ๔ จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม และ สมุทรสาคร ด้วยการสัมภาษณ์ ดังนี้

๑. สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง ผลการสัมภาษณ์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็น

๑) จัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เอาใจใส่และเห็นคุณค่า ให้ตัวอย่าง สถานการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงถ่ายทอดประสบการณ์ตรงเพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์ สาเหตุ ผลดี ผลเสีย ที่จะเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้น และระยะยาวส่งเสริมให้ผู้เรียนอภิปราย หาข้อมูล หรือหลักฐานมาสนับสนุนคุณค่าของความเป็นพลเมืองที่จะต้องตระหนัก และวางแผนพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่ดีของครอบครัว สังคมและประเทศชาติ^๑

๒) ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา ตั้งแต่ผู้บริหารครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนโดยเน้นการเป็นผู้สอนและการเป็นผู้ปฏิบัติ "ความเป็นพลเมือง" เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนแทนการสอนให้รู้^๒

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ วิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง

สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง	๑	๒	รวม	๓
๑) จัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ให้ตัวอย่าง สถานการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงถ่ายทอดประสบการณ์ตรงเพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์ สาเหตุ ผลดี ผลเสีย	✓		๒	✓
๒) ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา โดยเน้นการเป็นผู้สอนและการเป็นผู้ปฏิบัติ "ความเป็นพลเมือง" เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนเป็นต้น		✓	๒	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นางเก็จวลี กริธาธร

๒ = นายพิชิต อ่วมจันทร์

๓ = ผู้วิจัย

^๑สัมภาษณ์ นางเก็จวลี กริธาธร, หัวหน้ากลุ่มนโยบายและแผนโรงเรียนพรหมานุสรณ์จังหวัดเพชรบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๒สัมภาษณ์ นายพิชิต อ่วมจันทร์, ผู้อำนวยการโรงเรียนท่าสายวิทยา, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

จากตารางที่ ๔.๑ ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมืองดังนี้ คือ

๑) จัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจให้ตัวอย่าง สถานการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงถ่ายทอดประสบการณ์ตรงเพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์ สาเหตุ ผลดี ผลเสีย

๒) ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา โดยเน้นการเป็นผู้สอนและการเป็นผู้ปฏิบัติ "ความเป็นพลเมือง" เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนเป็นต้น

๒) สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง ผลการสัมภาษณ์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัย

๑. ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนเน้นการทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ สรุปเป็นใจความสำคัญครบถ้วนตรงตามหลักฐานข้อมูลให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ยอมรับและอธิบายเหตุและผลในเรื่องของความเป็นพลเมืองในด้านนั้นๆ^๓

๒. ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียนเน้นกระบวนการกลุ่มและฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหาและเชื่อมโยงตนเองกับปัญหาสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น^๔

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ วิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง

^๓สัมภาษณ์ นางสาวอังคณา ปานประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองปราณบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๔สัมภาษณ์ ดร.สมชัย สีนแท้, ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการปราณบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนเน้นการทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ยอมรับและอธิบายเหตุและผล	✓	✓	๓	✓
๒) ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน เน้นกระบวนการกลุ่มและฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอภาคกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง	✓	✓	๓	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นางสาวอังคณา ปานประเสริฐ

๒ = ดร.สมชัย สีนแท้

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๒ ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมืองดังนี้ คือ

- ๑) ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนเน้นการทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ยอมรับและอธิบายเหตุและผล
- ๒) ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียนเน้นกระบวนการกลุ่มและฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอภาคกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง

๓) สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง ผลการสัมภาษณ์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านสร้างทางเลือกหลากหลาย

๑. ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน โดยร่วมกันคิดเสนอทางเลือกและอภิปรายข้อดี ข้อเสียของทางเลือกนั้นๆ^๕
๒. ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ฝึกปฏิบัติขึ้นมา เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงกับทางเลือกต่างๆ หลากๆ ทาง สร้างทางเลือกให้ผู้เรียนเคารพความแตกต่างของสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค^๖

^๕สัมภาษณ์ นายประพจน์ แยมทิม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^๖สัมภาษณ์ นางสาวพัฒนยา ปิ่นสากล, รองผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวุฒิชัย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓ วิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง

สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านสร้างทางเลือกหลากหลาย ในความเป็นพลเมือง	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน โดยร่วมกันคิดเสนอทางเลือกและอภิปรายข้อดี ข้อเสียของทางเลือกนั้นๆ	✓	✓	๓	✓
๒) ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ฝึกปฏิบัติ ขึ้นมา เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงกับทางเลือกต่างๆ หลากๆ ทาง	✓	✓	๓	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นายประพจน์ แยมทิม

๒ = นางสาวพัฒยา ปิ่นสากล

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๓ ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง ดังนี้ คือ

๑) ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน โดยร่วมกันคิดเสนอทางเลือกและอภิปรายข้อดี ข้อเสียของทางเลือกนั้นๆ

๒) ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ฝึกปฏิบัติ ขึ้นมา เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงกับทางเลือกต่างๆ หลากๆ ทาง

๔) สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง
ผลการสัมภาษณ์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลทางเลือก

๑. ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยร่วมกันสร้างเกณฑ์ความเป็นระเบียบวินัย ความเสมอภาคในชั้นเรียนโดยเริ่มสร้างความเป็นพลเมืองในชั้นเรียน ซึ่งอาจใช้วิธีระดมพลังสมอง อภิปราย ศึกษา ค้นคว้า^๗

^๗สัมภาษณ์ นางสาวสุรีย์ ดิเรกโชติพงษ์, รักษาการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหลักสี่พัฒนาราษฎร์อุปถัมภ์, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๒. ผู้สอนเน้นการศึกษา สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน รวมถึงการตรวจเยี่ยมนักเรียนเพื่อตรวจเยี่ยมศึกษาข้อมูล สัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมาย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมของนักเรียน จัดระบบชีวิตของตนได้อย่างเหมาะสมกับฐานะ รู้จักใช้จ่ายพอเหมาะกับรายได้ รู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติ^๔

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ วิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง

สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยร่วมกันสร้างเกณฑ์ความเป็นระเบียบวินัย ความเสมอภาคในชั้นเรียน	✓	✓	๓	✓
๒) ผู้สอนเน้นการศึกษา สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน รวมถึงการตรวจเยี่ยมนักเรียนเพื่อตรวจเยี่ยมศึกษาข้อมูล สัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมาย	✓	✓	๓	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นางสุรีย์ ดิเรกโชติพงษ์

๒ = นายธัตถพล คชสาร

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๔ ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง ดังนี้ คือ

๑) ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยร่วมกันสร้างเกณฑ์ความเป็นระเบียบวินัย ความเสมอภาคในชั้นเรียน

๒) ผู้สอนเน้นการศึกษา สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน รวมถึงการตรวจเยี่ยมนักเรียนเพื่อตรวจเยี่ยมศึกษาข้อมูล สัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมาย

^๔สัมภาษณ์ นายธัตถพล คชสาร, ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีทธาสมุทร, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๕) สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง ผลการสัมภาษณ์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านวางแผนการปฏิบัติ

๑. ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง หรือกลุ่มอาจใช้ลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อสร้างความมีระเบียบวินัยในการทำงานให้กับนักเรียน^๙

๒. ผู้สอนเน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบสูง คือ รับผิดชอบต่อทั้งตนเอง สังคม ประเทศชาติ และโลกไม่เป็นภาระต่อสังคม คือ รู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ โดยผู้สอนสร้างความเป็นกัลยาณมิตรร่วมกับผู้เรียน ใช้วิธีผู้สอนช่วยผู้เรียน เพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ความรัก ความสามัคคีให้เกิดในห้องเรียน ในโรงเรียน^{๑๐}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๕ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕ วิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง

สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง หรือกลุ่มอาจใช้ลำดับขั้นตอน การดำเนินงาน เพื่อสร้างความมีระเบียบวินัยในการทำงานให้กับนักเรียน	✓		๒	✓
๒) ผู้สอนเน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบสูง คือ รับผิดชอบต่อทั้งตนเอง สังคม ประเทศชาติ และโลกไม่เป็นภาระต่อสังคม คือ รู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ โดยผู้สอนสร้างความเป็นกัลยาณมิตรร่วมกับผู้เรียน		✓	๒	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = ดร.บัณฑิตย์ ลิ้มปนชัยพรกุล

๒ = นางสาวสุจิตราภรณ์ ดวงจันทร์

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๕ ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง ดังนี้ คือ

๑) ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยร่วมกันสร้างเกณฑ์ความเป็นระเบียบวินัย ความเสมอภาคในชั้นเรียน

^๙สัมภาษณ์ ดร.บัณฑิตย์ ลิ้มปนชัยพรกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนถาวรานุกูล ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นางสาวสุจิตราภรณ์ ดวงจันทร์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางกะพ้อม(คงลาภยิ่งประชาชนสรณ์), ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๒) ผู้สอนเน้นการศึกษา สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน รวมถึงการตรวจเยี่ยมนักเรียนเพื่อตรวจเยี่ยมศึกษาข้อมูล สัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมาย

๖) สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง
ผลการสัมภาษณ์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชม

๑. ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสมัครใจ ตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมายในการปฏิบัติงานหรือการทำงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายจากครู จากเพื่อนเป็นการสร้างความรับผิดชอบในตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม^{๑๑}

๒. ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม รู้และเข้าใจสนใจกิจกรรมต่างๆ ของสังคมและโลก รู้และมีทักษะกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และธรรมชาติแก้ปัญหาของสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีในชีวิตประจำวันได้^{๑๒}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๖ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๖ วิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง

สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสมัครใจ ตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมายในการปฏิบัติงานหรือการทำงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายจากครู	✓	✓	๓	✓
๒) ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม รู้และเข้าใจสนใจกิจกรรมต่างๆ ของสังคมและโลก รู้และมีทักษะกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และธรรมชาติแก้ปัญหาของสังคม	✓	✓	๓	✓

^{๑๑}สัมภาษณ์ ดร.บัณฑิตย์ ลิมนชัยพรกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนถาวรรานุกุล, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นางสาวสุจิตราภรณ์ ดวงจันทร์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางกะพ้อม(คงลาภยิ่งประชาชนุสรณ์), ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

หมายเหตุอักษรย่อ :

- ๑ = ดร.บัณฑิตย์ ลิ้มปนชัยพรกุล ๒ = นางสาวสุจิตราภรณ์ ดวงจันทร์
๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๖ ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปฏิบัติอย่างเข้มข้นในความเป็นพลเมือง ดังนี้ คือ

- ๑) ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสมัครใจ ตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมายในการปฏิบัติงานหรือการทำงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายจากครู
- ๒) ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม รู้และเข้าใจสนใจกิจกรรมต่างๆ ของสังคมและโลก รู้และมีทักษะกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และธรรมะแก้ปัญหาของสังคม

๗) สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง ผลการสัมภาษณ์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติ

๑. ผู้เรียนมีสำนึกในความเป็นนักเรียน และเป็นความเป็นคนไทย รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน ดำรงรักษาไว้ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย ภูมิใจในผลงานอันดีเด่นของไทย รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำประโยชน์ให้สังคมตามบทบาทและหน้าที่เห็นคุณค่าในวิทยาการศิลปวัฒนธรรมและประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอ^{๑๓}

๒. ผู้เรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของโรงเรียน โดยการซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร มีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ โดยสรุปผลการปฏิบัติตนในแต่ละช่วง แล้วเสนอแนวทางการปรับปรุงการปฏิบัติตนแก่ผู้บริหารและครู^{๑๔}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๗ ดังนี้

^{๑๓}สัมภาษณ์ นางเก็จวลี กรีธาธร, หัวหน้ากลุ่มนโยบายและแผนโรงเรียนพรหมานุสรณ์จังหวัดเพชรบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔}สัมภาษณ์ นายพิชิต อ่วมจันทร์, ผู้อำนวยการโรงเรียนท่ายางวิทยา, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๗ วิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง

สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติ ในความเป็นพลเมือง	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้เรียนมีสำนึกในความเป็นนักเรียน และเป็นความเป็นคนไทย รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน ดำรงรักษาไว้ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย ภูมิใจในผลงานอันดีเด่นของไทย รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	✓		๒	✓
๒) ผู้เรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของโรงเรียน โดยการซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร มีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่กำหนด		✓	๒	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นางเก็จวลี กรีธาธร

๒ = นายพิชิต อ่วมจันทร์

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๗ ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง ดังนี้ คือ

๑) ผู้เรียนมีสำนึกในความเป็นนักเรียน และเป็นความเป็นคนไทย รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน ดำรงรักษาไว้ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย ภูมิใจในผลงานอันดีเด่นของไทย รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒) ผู้เรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของโรงเรียน โดยการซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร มีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่กำหนด

๔) สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง ผลการสัมภาษณ์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปรับปรุงแก้ไข

๑. ผู้เรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครองในการปรับปรุงการปฏิบัติตนของผู้เรียนเอง โดยมีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด ก็นำกลับมาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไป สิ่งไหนผิดก็แก้ไข สิ่งไหนที่ถูกต้อง ดังามก็ปฏิบัติอย่างดียิ่งๆ ขึ้นไป^{๑๕}

^{๑๕}สัมภาษณ์ นางสาวอังคณา ปานประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองปรางนบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๒. นักเรียนเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเริ่มต้นที่ตนเองเพื่อแก้ไข ปรับปรุงตนเอง พัฒนาตนเองให้ เป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ประเทศชาติ^{๑๖}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์ สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๘ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๘ วิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง

สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้เรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครองในการปรับปรุงการปฏิบัติตนของผู้เรียนเอง โดยมีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด	✓		๒	✓
๒) นักเรียนเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเริ่มต้นที่ตนเอง		✓	๒	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นางสาวอังคณา ปานประเสริฐ

๒ = ดร.สมชัย สีนแท้

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๘ ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง ดังนี้ คือ

๑) ผู้เรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครองในการปรับปรุงการปฏิบัติตนของผู้เรียนเอง โดยมีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด

๒) นักเรียนเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

^{๑๖}สัมภาษณ์ ดร.สมชัย สีนแท้, ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการปทุมธานี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๙) สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง ผลการสัมภาษณ์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

๑. ผู้บริหารและครูมีการประชาสัมพันธ์ ยกย่อง ให้รางวัลแก่นักเรียนที่มีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ต่อเพื่อน ต่อโรงเรียน ต่อครอบครัว ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำดีและเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติตนของนักเรียนอีกทางมีการประเมินผลผู้เรียนที่ได้นำความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา เคารพกฎหมาย และรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อเป็นแบบอย่างของนักเรียนในชั้นเรียนและโรงเรียน^{๑๗}

๒. ผู้บริหารและครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม และมีคุณลักษณะเฉพาะ คือ คุณลักษณะเฉพาะอย่างที่ต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติ เช่น มีคุณธรรมนำความรู้ ยึดมั่นและเทิดทูนสถาบัน เป็นต้นด้วยการติดตามประเมินผลผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอรวมถึงเสนอแนะให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองอย่างเคร่งครัด^{๑๘}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองมีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๙ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๙ วิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง

สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลรวม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้บริหารและครูมีการประชาสัมพันธ์ ยกย่อง ให้รางวัลแก่นักเรียนที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อเพื่อน ต่อโรงเรียน ต่อครอบครัว ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำดีและเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติตนของนักเรียนอีกทาง	✓		๒	✓
๒) ผู้บริหารและครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม		✓	๒	✓

^{๑๗}สัมภาษณ์ นายประพจน์ แยมทิม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘}สัมภาษณ์ นางสาวพัฒนยา ปิ่นสากล, รองผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวุฒิชัย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นายประพจน์ แยมทิม

๒ = นางสาวพัฒยา ปิ่นสากล

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๙ ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง ดังนี้ คือ

๑) ผู้บริหารและครูมีการประชาสัมพันธ์ ยกย่อง ให้รางวัลแก่นักเรียนที่มีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ต่อเพื่อน ต่อโรงเรียน ต่อครอบครัว ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำความดีและเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติตนของนักเรียนอีกทาง

๒) ผู้บริหารและครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม

๔.๒ ผลการศึกษาหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๔.๒.๑ หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐ จำนวน ๑๐ คน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา มีประสบการณ์การบริหาร ไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือเป็นครูผู้สอนมีประสบการณ์ ๕ ปีขึ้นไป

๑. หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ ผลการสัมภาษณ์

๑) นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร มีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของตนเองเป็นเจ้าของชีวิตมีความรับผิดชอบในตัวเองได้ดี โดยครูผู้สอนเป็นเหมือนพี่เลี้ยงคอยชี้แนะการปฏิบัติตนแต่ผู้ปฏิบัติคือตัวนักเรียนเองที่มีสิทธิและเสรีภาพอย่างเต็มเปี่ยม^{๑๙}

๒) ระบอบประชาธิปไตยคือการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดของประเทศ และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตน ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิด หลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้เยาวชนมี อิสรภาพ คือเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง “พลเมือง” มีความรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตนอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ “ระบบอุปถัมภ์” ของผู้ใหญ่ เด็กจะกลายเป็น “ผู้ใหญ่” และเป็น “พลเมือง” หรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง^{๒๐}

^{๑๙}สัมภาษณ์ นางสาวสุรีย์ ดิเรกโชติพงษ์, รักษาการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหลักสี่พัฒนา ราชบุรีอุปถัมภ์, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐}สัมภาษณ์ นายธัตพล คชสาร, ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีรัตนสมุทร, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๑๐ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๐ วิเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์	๑	๒	รวม	๓
๑) นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร มีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของตนเองเป็นเจ้าของชีวิตมีความรับผิดชอบในตัวเองได้ดี โดยครูผู้สอนเป็นเหมือนพี่เลี้ยงคอยชี้แนะการปฏิบัติ	✓		๒	✓
๒) ระบอบประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดของประเทศ และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง มีความรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตนอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ “ระบบอุปถัมภ์” ของผู้ใด		✓	๒	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นางสุรีย์ ดิเรกโชติพงษ์

๒ = นายธัตถพล คชสาร

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๑๐ ผู้วิจัยสามารถสรุปหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ ดังนี้ คือ

๑) นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร มีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของตนเองเป็นเจ้าของชีวิตมีความรับผิดชอบในตัวเองได้ดี โดยครูผู้สอนเป็นเหมือนพี่เลี้ยงคอยชี้แนะการปฏิบัติ

๒) ระบอบประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดของประเทศ และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง มีความรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตนอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ “ระบบอุปถัมภ์” ของผู้ใด

๒. หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งนี้ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๘ ที่บัญญัติว่า "บุคคลย่อมใช้...สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น") ผลการสัมภาษณ์

๑) นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน ใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีขอบเขต คือใช้สิทธิเสรีภาพได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น จึงต้อง เคารพ สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไป ละเมิด สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น^{๒๑}

๒) นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน และคนในสังคม ยอมรับนับถือซึ่งกันและกันเป็นการสร้างความสามัคคีในห้องเรียน ในหมู่คณะ ทำให้สังคมเกิดความสงบสุขไม่ทะเลาะวิวาทกันให้เดือดร้อน^{๒๒}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านการพลสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นมีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๑๑ ดังนี้

^{๒๑}สัมภาษณ์ ดร.บัณฑิตย์ ลิมนชัยพรกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนถาวรานุกูล, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๒}สัมภาษณ์ นางสาวสุจิตราภรณ์ ดวงจันทร์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางกะพ้อม(คงลาภยังประชาชนสรณ์), ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๑๑ วิเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น	๑	๒	รวม	๓
๑) นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน ใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีขอบเขต คือใช้สิทธิเสรีภาพได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น	✓	✓	๓	✓
๒) นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน และคนในสังคม	✓	✓	๓	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = ดร.บัณฑิตย์ ลิ้มปนชัยพรกุล

๒ = นางสาวสุจิตราภรณ์ ดวงจันทร์

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๑๑ ผู้วิจัยสามารถสรุปหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ดังนี้ คือ

๑) นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน ใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีขอบเขต คือใช้สิทธิเสรีภาพได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

๒) นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน และคนในสังคม

๓) หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ผลการสัมภาษณ์

๑) ระบอบประชาธิปไตยยอมรับความหลากหลายของทุกคน ประชาชนทุกคนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ ความแตกต่าง นำมาซึ่ง ความแตกแยกผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อให้เยาวชนเติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีเหตุผล ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว^{๒๓}

^{๒๓}สัมภาษณ์ นางเก็จวลี กริธธร, หัวหน้ากลุ่มนโยบายและแผนโรงเรียนพรหมานุสรณ์จังหวัดเพชรบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๒) ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วย แต่จะต้องยอมรับว่า คนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเราได้ จัดโครงการ ชมรมรณรงค์การเคารพความแตกต่างและสิทธิเสรีภาพของนักเรียนทุกคน^{๒๔}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๑๒ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๒ วิเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อให้เยาวชนเติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีเหตุผล ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว	✓	✓	๓	✓
๒) ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง	✓	✓	๓	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นางเก็จวลี กรีธาธร

๒ = นายพิชิต อ่วมจันทร์

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผู้วิจัยสามารถสรุปหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ดังนี้ คือ

^{๒๔}สัมภาษณ์ นายพิชิต อ่วมจันทร์, ผู้อำนวยการโรงเรียนท่ายางวิทยา, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๑) ผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อให้เยาวชนเติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีเหตุผล ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

๒) ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง

๔) หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง ผลการสัมภาษณ์

๑) ประชาชนทุกคนไม่ว่าจะเป็นใคร ไม่ว่าจะร่ำรวย หรือยากจน ไม่ว่าจะจบดอกเตอร์หรือจบ ป. ๔ ไม่ว่าจะมียาชีพอะไร ไม่ว่าจะเป็เจ้านายหรือเป็นลูกน้อง สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นเพียงความแตกต่างโดยทุกคนล้วนแต่ เท่าเทียมกัน ในฐานะที่เป็น เจ้าของประเทศ ดังนั้นผู้บริหารและครูจะต้องร่วมกันปลุกฝัง ส่งเสริมความเสมอภาคภายในห้องเรียน ภายในโรงเรียน โดยจะต้องมีหลักสูตร และเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม^{๒๕}

๒) ผู้บริหารและครูปลุกฝัง สั้สอน มีการติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาค เห็นคุณค่าเทียมกัน คือเห็นคนเป็น แนวระนาบ (horizontal) เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน ไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนล้วนมี ศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศ อย่างเสมอกัน ถึงแม้จะมีการพึ่งพาอาศัยแต่จะเป็นไปอย่าง เท่าเทียม ซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบ อำนาจนิยม ในระบอบเผด็จการ หรือสังคมระบบอุปถัมภ์ ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็น แนวตั้ง(vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ไม่ใช่อิสระชน และมองเห็นคนเป็นแนวตั้ง มีคนที่อยู่สูงกว่า และมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะ ยอม คนที่อยู่สูงกว่า แต่จะ เหยียด คนที่อยู่ต่ำกว่า^{๒๖}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๑๓ ดังนี้

^{๒๕}สัมภาษณ์ นางสาวอังคณา ปานประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองปรางบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๖}สัมภาษณ์ ดร.สมชัย สีนท้, ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการปรางบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๑๓ วิเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าของกันมองคนเป็นแนวระนาบ

หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าของกัน	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้บริหารและครูจะต้องร่วมกันปลูกฝัง ส่งเสริมความเสมอภาคภายในห้องเรียน ภายในโรงเรียน โดยจะต้องมีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม	✓	✓	๓	✓
๒) ผู้บริหารและครูปลูกฝัง สั่งสอน มีการติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาค เห็นคุณค่าของกัน	✓	✓	๓	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

- ๑ = นางสาวอังคณา ปานประเสริฐ ๒ = ดร.สมชัย สีนแท้
๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผู้วิจัยสามารถสรุปหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าของกันมองคนเป็นแนวระนาบ ดังนี้ คือ

๑) ผู้บริหารและครูจะต้องร่วมกันปลูกฝัง ส่งเสริมความเสมอภาคภายในห้องเรียน ภายในโรงเรียน โดยจะต้องมีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม

๒) ผู้บริหารและครูปลูกฝัง สั่งสอน มีการติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาค เห็นคุณค่าของกัน

๕) หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช้กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ผลการสัมฤทธิ์

๑) ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน สร้างเสริมความมีประชาธิปไตยให้กับนักเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน กิจกรรมเลือกสมาชิกชมรมต่างๆ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นการปลูกฝังการเคารพกติกา เคารพกฎระเบียบกฎหมายให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี^{๒๗}

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายประพจน์ แยมทิม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย, ๒๑ พฤษภาคม

๒) ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำผิดกติกา เป็นการยกตัวอย่างให้นักเรียนเห็นถึงผลเสียของการไม่เคารพกติกา ไม่เคารพกฎหมาย เพื่อจูงใจให้นักเรียนรักและเคารพ ปฏิบัติตามกฎหมายในสังคมอย่างถูกต้อง^{๒๘}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่ใช้กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่ใช้กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย มีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่ใช้กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๑๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ วิเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่ใช้กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่ใช้กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ภายในโรงเรียน สร้างเสริมความมีประชาธิปไตยให้กับนักเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน	✓		๒	✓
๒) ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำผิดกติกา เป็นการยกตัวอย่างให้นักเรียนเห็นถึงผลเสียของการไม่เคารพกติกา ไม่เคารพกฎหมายเพื่อจูงใจให้นักเรียนรักและเคารพ		✓	๒	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นายประพจน์ แยมทิม

๒ = นางสาวพัฒนยา ปิ่นสากล

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผู้วิจัยสามารถสรุปหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่ใช้กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ดังนี้ คือ

^{๒๘}สัมภาษณ์ นางสาวพัฒนยา ปิ่นสากล, รองผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวุฒิชัย, ๒๑ พฤศจิกายน

๑) ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน สร้างเสริมความมีประชาธิปไตยให้กับนักเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน

๒) ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำผิดกติกา เป็นการยกตัวอย่างให้นักเรียนเห็นถึงผลเสียของการไม่เคารพกติกา ไม่เคารพกฎหมาย เพื่อจูงใจให้นักเรียนรักและเคารพ

๖) หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

๑) ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคมเป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อในเบื้องต้น โดยขอความร่วมมือกับผู้ปกครองในการจัดทำภาระงาน ตลอดจนการให้การบ้าน การมอบหมายงานให้นักเรียนเพื่อสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองเพื่อให้นักเรียนเกิดการกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามสิ่งที่ได้รับมอบหมาย^{๒๙}

๒) ผู้บริหารและครูมีวิสัยทัศน์ให้กับนักเรียนในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ในการปฏิบัติตนของนักเรียน เช่น ครูมีรางวัลพิเศษให้กับนักเรียนที่มีความรับผิดชอบต่อการทำงานหรืองานที่ได้รับมอบหมายอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ โรงเรียนจัดเตรียมรางวัลให้กับนักเรียนที่รับผิดชอบต่อหน้าที่ต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมกันแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น^{๓๐}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม จากผลการสัมภาษณ์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมดังนั้น เพื่อให้การสังเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ได้ดังตาราง ๔.๑๕ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๕ วิเคราะห์หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

^{๒๙}สัมภาษณ์ นางสาวสุรีย์ ดิเรกโชติพงษ์, รักษาการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหลักสี่พัฒนา ราษฎร์อุปถัมภ์, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๐}สัมภาษณ์ นายธัตพล คชสาร, ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีธรรมาศ, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว	๑	๒	รวม	๓
๑) ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคมเป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยขอความร่วมมือกับผู้ปกครองในการจัดทำภาระงาน ตลอดถึงการให้การบ้าน	✓		๒	✓
๒) ผู้บริหารและครูมีวิสัยทัศน์ให้กับนักเรียนในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ในการปฏิบัติตนของนักเรียน เช่น ครูมีรางวัลพิเศษให้กับนักเรียนที่มีความรับผิดชอบต่อการทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ		✓	๒	✓

หมายเหตุอักษรย่อ :

๑ = นางสาวสุรีย์ ดิเรกโชติพงษ์

๒ = นายธัตถพล คชสาร

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผู้วิจัยสามารถสรุปหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้ คือ

๑) ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคมเป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยขอความร่วมมือกับผู้ปกครองในการจัดทำภาระงาน ตลอดถึงการให้การบ้าน

๒) ผู้บริหารและครูมีวิสัยทัศน์ให้กับนักเรียนในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ในการปฏิบัติตนของนักเรียน เช่น ครูมีรางวัลพิเศษให้กับนักเรียนที่มีความรับผิดชอบต่อการทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้ง ๖ ด้าน ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์ ทั้ง ๖ ประเด็น ดังนี้

หลักการสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย	ผลการศึกษาเอกสาร	ผลการศึกษาแบบสัมภาษณ์	ผู้วิจัยสรุป
ด้านมีอิสรภาพ (liberty) และ พึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของ ระบบอุปถัมภ์	๑. เสริมสร้างควมมีอิสรภาพในตนเองให้กับ เยาวชน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิ์หรือ เสรีภาพในการทำงานโดยคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้ คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ๒. ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อ พัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมให้ข้อเสนอแนะ ๓. ให้อำนาจหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตาม หน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ	๑) นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร มี สิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของตนเองเป็นเจ้าของชีวิตมี ความรับผิดชอบในตัวเองได้ดี โดยครูผู้สอนเป็นเหมือนพี่เลี้ยง คอยชี้แนะการปฏิบัติ	๑) เสริมสร้างควมมีอิสรภาพในตนเองให้กับ เยาวชน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิ์หรือเสรีภาพในการทำงานโดย คอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษา อย่างต่อเนื่อง ๒) ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อ พัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมให้ข้อเสนอแนะ ๓) ให้อำนาจหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตาม หน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ ๔) นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของ ตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้ การปกครองของใคร ๕) มีความรับผิดชอบพึ่งตนเองได้
		๒) ครอบงำประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่ประชาชน เป็นเจ้าของอำนาจอิสระสูงสุดของประเทศ และมีสิทธิเสรีภาพใน ประเทศของตนเอง มีความรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตนอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ “ระบบอุปถัมภ์” ของผู้ใด	

หลักการสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย	ผลการศึกษาเอกสาร	ผลการศึกษาแบบสัมภาษณ์	ผู้วิจัยสรุป
ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิ เสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิ เสรีภาพของบุคคลอื่น	การปฏิบัติตนตามสิทธิของตนเองและผู้อื่นในสังคม เป็นสิ่งที่ช่วยจัดระเบียบให้กับสังคมสงบสุข โดยมีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้ ๑. เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น สามารถแสดงออกได้หลายประการ เช่น การแสดงความคิดเห็น การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นต้น ๒. รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง ๓. เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น ๔. ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น	๑) นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน ใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีขอบเขต คือใช้สิทธิเสรีภาพได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ๒) นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน และคนในสังคม	๑) เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ๒) รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง ๓) เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น ๔) ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น ๕) นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน ๖) นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

หลักการสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย	ผลการศึกษาเอกสาร	ผลการศึกษาแบบสัมภาษณ์	ผู้วิจัยสรุป
ด้านเคารพความแตกต่าง มี ทักษะในการฟัง และยอมรับ ความคิดเห็นที่แตกต่างจาก ตนเอง	แนวทางการปฏิบัติเพื่อการเคารพความแตกต่าง ของผู้อื่น ดังนี้ ๑) สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการ ปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน เพื่อให้เกิดความ ยุติธรรมและการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในงานของเรา ๒) ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติโดย ไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน การคัดเลือกบุคคลเข้า ทำงาน รวมถึงขั้นตอนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ๓) ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึง การทำแบบประเมินผลกระทบ และการคัดกรองความเสมอ ภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และแผนการดำเนินงานด้าน ความหลากหลาย ๔) ปฏิบัติกับผู้ร่วมงานอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ ๕) ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความสมดุล ความเสมอภาคใน องค์กร	๑) ผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อให้เยาวชนเติบโตมา เป็นผู้ใหญ่ที่มีเหตุผล ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นที่เป็น ประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ๒) ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกัน และกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะ แตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็น แตกต่างไปจากตนเอง	๑) สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการ ปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน ๒) ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน ๓) ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึง การทำแบบประเมินผลกระทบ และการคัด กรองความเสมอภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และ แผน การ ดำ เนิน งาน ด้าน ความ หลากหลาย ๔) ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ ๕) ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือก ปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความ สมดุล ความเสมอภาคในองค์กร ๖) ผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้ เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็น ของคนอื่น ๗) ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความ แตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้ สามารถ อยู่ร่วมกันได้

หลักการสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย	ผลการศึกษาเอกสาร	ผลการศึกษาแบบสัมภาษณ์	ผู้วิจัยสรุป
ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียม กันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง	หลักการสำคัญ ได้แก่ ๑. ปกป้องความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและดำเนิน ต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัย ทำงาน ๒. ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการ เคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียน ๓. เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพาสัมผัส ชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์	๑) ผู้บริหารและครูจะต้องร่วมกันปลูกฝัง ส่งเสริมความเสมอ ภาคภายในห้องเรียน ภายในโรงเรียน โดยจะต้องมีหลักสูตร และเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม	๑) ปลูกฝังความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและ ดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึง ระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัยทำงาน ๒) ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการ เคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วใน ห้องเรียน ๓) เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพา สัมผัสชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์ ๔) มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชา สอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความ เป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม ๕) ติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของ นักเรียนในการให้ความเคารพหลักความ เสมอภาค เห็นคุณค่าเทียมกัน
		๒) ผู้บริหารและครูปลูกฝัง สั่งสอน มีการติดตามประเมินผล ของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลัก ความเสมอภาค เห็นคุณค่าเทียมกัน	

หลักการสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย	ผลการศึกษาเอกสาร	ผลการศึกษาแบบสัมภาษณ์	ผู้วิจัยสรุป
ด้านเคารพกติกา เคารพ กฎหมาย ใช้กติกาในการ แก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และ ยอมรับผลของการละเมิด กฎหมาย	การปฏิบัติตามกฎหมายดำเนินการได้ ดังนี้ ๑. เริ่มจากการปลูกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว เช่น เมื่อมีคนเกิด ตาย ในบ้านต้องดำเนินการตามกฎหมายทะเบียนราษฎร จัดการให้การศึกษาแก่บุตรหลานตามกฎหมายการศึกษาภาคบังคับ ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมายการสมรส กฎหมายมรดก ฯลฯ ๒. ในชุมชน / สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เผาป่า สร้างมลพิษให้แก่ผู้อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่นในชุมชน / สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสีทิตามกรอบของกฎหมาย	๑) ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน สร้างเสริมความมีประชาธิปไตยให้กับนักเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน ๒) ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำผิดกติกา เป็นการยกตัวอย่างให้นักเรียนเห็นถึงผลเสียของการไม่เคารพกติกา ไม่เคารพกฎหมายเพื่อจูงใจให้นักเรียนรักและเคารพ	๑) เริ่มจากการปลูกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว ๒) ในชุมชน / สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เผาป่า สร้างมลพิษให้แก่ผู้อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่นในชุมชน / สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสีทิตามกรอบของกฎหมาย ๓) ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน ๔) ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำผิดกติกา

หลักการสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย	ผลการศึกษาเอกสาร	ผลการศึกษาแบบสัมภาษณ์	ผู้วิจัยสรุป
ด้าน รั บ ผิด ข อบ ต่ อ ส ัง ค ม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่ง ของสังคม กระตือรือร้นที่จะ รับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหา สังคม	วิธีการสร้างความรับผิดชอบ ดังนี้ ๑. การศึกษาด้วยตนเอง คือการที่คนเรานั้น ประสบพบเจอด้วยตนเอง หรืออยู่ในเหตุการณ์ ๒. ไม่ว่าจะในที่ทำงาน สถานศึกษา หรือ โครงการพิเศษใดๆ เราต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราจัดการเรื่อง ที่เล็กกว่าได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ใหญ่กว่า ให้เรา ๓.ยอมรับความผิดพลาดของตนเองเพราะไม่ เพียงแต่จะสามารถเปลี่ยนเวลาที่เราเสียไปโดยไร้ประโยชน์ และเปลี่ยนให้มันกลายเป็น ประสพการณ์ที่ล้ำค่า ๔ .เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง เช่น พยายามย้ำกับตัวเองว่า คุณสอบตกวิชาเลขเพราะไม่ยอม อ่านหนังสือติวก่อนสอบ แทนที่จะไปกล่าวโทษอย่างอื่น ๕ .เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนิสัยที่ไร้ประโยชน์ อย่างหนึ่ง ของคนที่ขาดความรับผิดชอบ ๖.เลิกเล่นบทเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายหากเราต้องการ ฝึกมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ก็จงเลิกที่จะคิดว่าคนอื่น ต้องการทำลายเราให้ประสบความสำเร็จ ๗. ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึกได้ แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อภาระทุกอย่างของ ตนเองล่ะก็ การตระหนักว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่ สามารถควบคุมได้	๑) ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความ รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคมเป็นการปลูกฝังความ รับผิดชอบในเบื้องต้น โดยขอความร่วมมือกับผู้ปกครองใน การจัดทำภาระงาน ตลอดถึงการให้การบ้าน ๒) ผู้บริหารและครูมีวิธึจูงใจให้กับนักเรียนในการสร้างความ รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ใน การปฏิบัติตนของนักเรียน เช่น ครูมีรางวัลพิเศษให้กับ นักเรียนที่มีความรับผิดชอบทำการบ้านหรืองานที่ได้รับ มอบหมายอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ	๑) การศึกษาด้วยตนเองคือให้นักเรียนได้ เรียนรู้และศึกษาความรับผิดชอบด้วยตนเอง ๒) ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราจัดการเรื่องที่เล็ก กว่าได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ ใหญ่กว่า ๓) ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง ๔) เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง ๕) เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนิสัยที่ไร้ประโยชน์ ๖) เลิกที่จะคิดว่าคนอื่นต้องการทำลายเราให้ ประสบความสำเร็จ ๗) ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึก ได้แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อภาระ ทุกอย่างของตนเองล่ะก็ การตระหนัก ว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่สามารถควบคุม ได้ ๘) ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง ๙) ผู้บริหารและครูมีวิธึจูงใจให้กับนักเรียนใน การสร้างควมรับผิดชอบต่อตนเองและ สังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ในการปฏิบัติ ตนของนักเรียน

จากผลการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้วยการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้ง ๖ ด้าน สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

- ๑) เสริมสร้างควมมีอิสรภาพในตนเองให้กับเยาวชน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิหรือเสรีภาพในการทำงานโดยคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง
- ๒) ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อพัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะ
- ๓) ให้รางวัลหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ
- ๔) นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร

๕) มีความรับผิดชอบพึ่งตนเองได้

ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

- ๑) เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- ๒) รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง
- ๓) เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น
- ๔) ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น
- ๕) นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน
- ๖) นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

- ๑) สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน
- ๒) ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน
- ๓) ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึงการทำแบบประเมินผลกระทบ และการคัดกรองความเสมอภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และแผนการดำเนินงานด้านความหลากหลาย
- ๔) ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ
- ๕) ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความสมดุลความเสมอภาคในองค์กร
- ๖) ผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

๗) ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้

ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

๑) ปลุกฝังความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัยทำงาน

๒) ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียน

๓) เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพาสัมผัสชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์

๔) มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม

๕) ติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาค เห็นคุณค่าเทียมกัน

ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

๑) เริ่มจากการปลุกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว

๒) ในชุมชน / สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เฝ้าป่า สร้างมลพิษให้แก่ผู้อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่นในชุมชน / สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมาย ค้ำครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสีธรรมการครอบงำของกฎหมาย

๓) ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน

๔) ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำผิดกติกา

ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

๑) การศึกษาด้วยตนเองคือให้นักเรียนได้เรียนรู้และศึกษาความรับผิดชอบต่อตนเอง

๒) ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราจัดการเรื่องที่เล็กกว่าได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ใหญ่กว่า

๓) ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง

๔) เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง

๕) เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนิสัยที่ไร้ประโยชน์

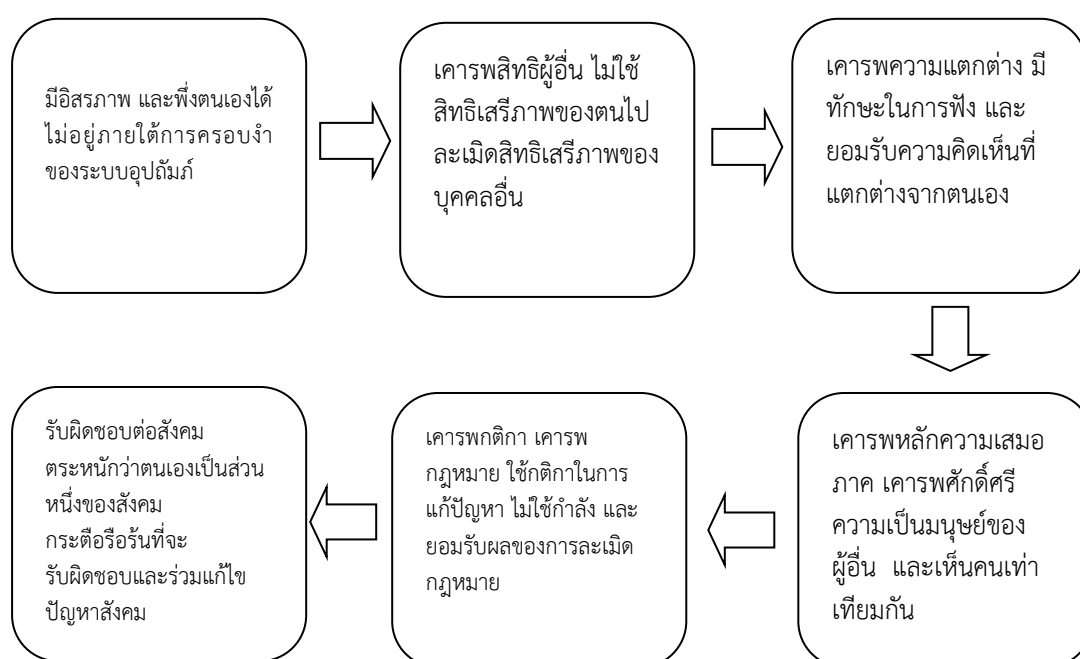
๖) เลิกที่จะคิดว่าคนอื่นต้องการทำลายเราให้ประสบความสำเร็จล้มเหลว

๗) ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึกได้แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำทุกอย่างของตนเองละก็ การตระหนักว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่สามารถควบคุมได้

๘) ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง

๙) ผู้บริหารและครูมีวิธีจูงใจให้กับนักเรียนในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ในการปฏิบัติตนของนักเรียน

จากผลสรุปการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ฉบับร่างที่ ๑)

ภาพที่ ๔.๑ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ฉบับร่างที่ ๑)

คำอธิบายสัญลักษณ์ :

กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ๖ ด้าน ได้แก่

๑. หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

๒. หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

๓. หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

๔. หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

๕. หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

๖. หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๙ รูป/คน โดยเลือกแบบเจาะจงและกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

การเลือกแบบเจาะจงและแบ่งผู้ทรงคุณวุฒิออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑. นักวิชาการ จำนวน ๕ รูป/คน โดยมีเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้

๑.๑ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิต

๑.๒ เป็นผู้มีผลงานทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ

๑.๓ เป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้

๒. ผู้บริหาร จำนวน ๔ รูป/คน โดยมีเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้

๒.๑ เป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างน้อย ๕ ปี

๒.๒ เป็นผู้บริหารระดับดีเด่น

๒.๓ เป็นผู้มีผลงานทางวิชาการ

เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐-๑๔.๐๐ น. ณ อาคารเรียนรวมโซนซี ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการสนทนากลุ่มจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะเรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการบริหารการศึกษาและจิตสำนึกความเป็นพลเมือง จำนวน ๙ รูป/คน สรุปผลการสนทนากลุ่มดังนี้

๑) ให้ค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพิ่มเติม และนำมาสรุปเป็นของผู้นิพนธ์เองเพื่อนำมาปรับเป็นแบบสอบถามต่อไป

๒) คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ๖ ประการให้อ้างอิงแหล่งที่มาให้ชัดเจนและค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ๖ ประการมีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไรในการเสริมสร้าง

๓) กระบวนการจัดการเรียนรู้ ๙ ประการให้อ้างอิงแหล่งที่มาให้ชัดเจนและจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๔) ให้จัดทำองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยให้ชัดเจนและอธิบายองค์ความรู้ให้เชื่อมโยง

๕) ควรจัดหากิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๔.๓ เสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มทั้งหมดที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้ ผู้วิจัยขอคำปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาคุชฎินิพนธ์ แล้วได้ปรับปรุงพัฒนากระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย ๖ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ โดยกระบวนการสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านมีอิสรภาพ และพึ่งตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์นั้น มีกิจกรรมที่สามารถส่งเสริมการสร้างจิตสำนึก ได้แก่ กิจกรรมสนุกกับเกมहरา

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักเรียนได้แสดงออกถึงการใช้ปัญญาธรรมและสามัคคีธรรมในการแก้ไขปัญหา โดยการใช้สติปัญญาและความสามัคคีพร้อมเพรียงในการทำงานรวมถึงสร้างความอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

วัสดุอุปกรณ์

- กระสอบป่าน กลุ่มละ ๑ ใบ
- ปูนขาวสำหรับทำเครื่องหมาย
- นาฬิกาจับเวลาสำหรับผู้ดำเนินกิจกรรม
- สายวัดความยาวเป็นเมตรและเซนติเมตร

เวลาการจัดกิจกรรม ๓๐ นาที

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ ละประมาณ ๘-๑๐ คน โดยใช้เกม เช่น เกมนับเลข

๒. อธิบายวิธีการเล่น กติกา เงื่อนไข ดังนี้

๒.๑ ให้นักเรียนในกลุ่มเลือกเป็นกับตันเรือ ๑ คน แม่ย่านางเรือ ๑ คน นายท้ายเรือ ๑ คน และคนสำหรับขับเคลื่อนเรือ ๒ คน นอกนั้นเป็นผู้โดยสาร

๒.๒ ให้แต่ละกลุ่มวางแผนการเล่นและซักซ้อมวิธีการเล่น ในเวลา ๘ นาที

๓. เมื่อพร้อมแล้วให้ทุกคนยืนบนเรือสมมุติ (กระสอบป่าน)

๔. เมื่อย่านางเรื่อยืนด้านหน้า ถัดมาเป็นกัปตันเรือ ผู้โดยสารและนายท้ายเรื่อยืนสุดท้าย ส่วนผู้ที่จับเคลื่อนเรือ ๒ คน ให้เตรียมจับขายกระสอบป่านอยู่ส่วนหน้า พร้อมทั้งดึงกระสอบไปข้างหน้า เมื่อทุกกลุ่มพร้อมและได้ยินสัญญาณให้เริ่มกิจกรรมให้เรือสั่ง “เดินเรือ” ทุกคนบนเรือจะต้องกระโดดไปข้างหน้าพร้อมกับคนจับเคลื่อนเรือดึงกระสอบไปข้างหน้า ถ้าผู้ใดกระโดดแล้วออกนอก กระสอบ หมายถึง หล่นจากเรือ ให้ยืนอยู่นอกเรือ ทำกิจกรรมไปเรื่อยๆ จนครบเวลา ๖ นาที

๕. ให้คะแนนจากการทำกิจกรรมโดย

๕.๑ วัดความยาว ๑ เมตร ให้ ๑๐ คะแนน

๕.๒ ถ้ามีคนตกจากเรือ ๑ คน ให้หักคะแนนออก ๑ คะแนน

๖. ผู้นำกิจกรรมนำอภิปรายสรุป/สะท้อนคิด

คำถามสะท้อนคิด

๑. ถามความรู้สึกของแต่ละทีม

๒. เกมนี้ชี้ให้เห็นถึงคุณธรรมในวิถีประชาธิปไตยข้อใด

๓. ให้บอกปัจจัยที่ทีมประสบความสำเร็จหรือสาเหตุที่ทำให้ทีมแพ้ เพราะอะไร

ข้อเสนอแนะ

๑. อาจให้มีการแข่งขันหลายรอบ

๒. ให้คำนึงถึงความปลอดภัยในระหว่างปฏิบัติกิจกรรม

๓. ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยของผู้เล่น

๒.ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ได้แก่ กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ผ่านนิทาน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนสามารถสื่อสารและถ่ายทอดการใช้วิถีชีวิตประชาธิปไตยผ่านเรื่องราวสถานการณ์

๒. ส่งเสริมการมีประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกันเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

วัสดุอุปกรณ์

- กระดาษ A๔

- กระดาษปรู๊ฟ

- ปากกาเคมี

- คำบังคับสำหรับใช้ขั้นต้นและลงท้ายในการแตงนิทาน

เวลาการจัดกิจกรรม ๓๐ นาที

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มๆ ละ ๘-๑๐ (ใช้เกมแบ่งกลุ่ม)

๒. ผู้ดำเนินกิจกรรมชี้แจงกติกาดังนี้

๒.๑ นักเรียนจะต้องแตงนิทานจากคำหรือประโยคที่กำหนดให้และจะต้องจบด้วยคำหรือประโยคบังคับแตงประโยคได้ครั้งละ ๑ คน

๒.๒ คนสุดท้ายจะต้องจับฉลากคำบังคับเพื่อเขียนเป็นตอนจบของเรื่อง

๓. ผู้ดำเนินกิจกรรมให้สัญญาณเริ่มกิจกรรม นักเรียนคนที่ ๑ วึ่งไปแตงประโยคต่อจากคำที่กำหนดให้เสร็จแล้งวึ่งกลับมาแตะมือผู้เล่นคนต่อไป ปฏิบัติเช่นนี้จนถึงคนสุดท้ายจับฉลากคำบังคับนำไปเขียนเป็นตอนจบของเรื่อง

๔. แต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน

๕. ผู้ดำเนินกิจกรรมสรุปกิจกรรมโดยใช้คำถามสะท้อนคิด

คำถามสะท้อนคิด

๑. จากนิทานที่กลุ่มนำเสนอเชื่อมโยงกับประชาธิปไตยด้านใดบ้าง

๒. นักเรียนผู้ดำเนินกิจกรรมคิดว่ากิจกรรมสร้างสัมพันธ์ด้วยนิทานส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยได้หรือไม่อย่างไร

๓. ข้อพึงระวังในการจัดกิจกรรมคืออะไร

ข้อเสนอแนะ

ใช้คำบังคับที่เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา ระดับชั้นของนักเรียน

๓. ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ได้แก่ กิจกรรมปฐกวีสัญญาประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจประชาธิปไตยไปใช้ในวิถีชีวิตเคารพความแตกต่าง

๒. เพื่อสร้างทักษะวิเคราะห์ความแตกต่าง ของการตัดสินใจปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

จำนวนนักเรียน ครั้งละ ๓ คน

วัสดุอุปกรณ์

- คำถาม และคำตอบ ที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย
- ผ้าและโครงไม้สำหรับทำที่ซ่อนตัว
- เครื่องแต่งหน้า

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. เตรียมสถานที่ให้สวยงาม
 ๒. ผู้รับผิดชอบประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมในฐาน
 ๓. นักเรียนเลือกคำถาม ๑ คำถาม (คำถามเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย) เปิดอ่านและหาคำตอบ
 ๔. ผู้รับผิดชอบเฉลย หากตอบไม่ถูกให้เลือกคำถามใหม่จนกว่าจะถูกต้อง
 ๕. หากตอบถูกต้อง ให้รับรางวัล อย่างตื่นเต้น ได้รับความสนใจ โดยผู้มอบรางวัลแต่งกายตลก แอบอยู่ในที่ที่นักเรียนไม่สามารถมองเห็นได้ ต้องใช้วิธีมุดหน้าเข้าไปดู
 ๖. เมื่อผู้รับรางวัลมุดหน้าเข้าไป ผู้ที่อยู่ด้านในใช้อุปกรณ์แต่งหน้า ช่วยกันตกแต่งใบหน้า
- คำถามสะท้อนคิด**
๑. สิ่งที่ได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย คืออะไร
 ๒. การปฏิบัติตนตามกฎหมายก่อให้เกิดผลดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างไร
 ๓. หากท่านพบเห็นผู้ปฏิบัติตนผิดกฎหมาย ท่านควรปฏิบัติอย่างไร อธิบายพร้อมแสดงเหตุผลประกอบ

๔. ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเห็นกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเห็นกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง ได้แก่ กิจกรรมตีดไข่

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมทักษะการตัดสินใจของบุคคลหรือกลุ่ม ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในครอบครัวชุมชนและสังคม
๒. เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธีและเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเห็นกัน

จำนวนนักเรียน ครั้งละ ๓ คน

วัสดุอุปกรณ์

- ขวด ๓ ใบ
- ลูกปิงปอง ๓ ลูก
- กระดาษขาว สำหรับใช้ทำสนามแข่งขัน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. จัดโต๊ะสำหรับวางขวด ๓ ใบ
๒. นำขวดใส่น้ำ ทั้ง ๓ ใบ วางเรียงบนโต๊ะโดยเรียงลำดับห่างกันประมาณ ๑ ฟุต
๓. นำลูกปิงปองวางบนปากขวดน้ำ (๑ ขวด ต่อ ๑ ลูก)
๔. นักเรียน ยืนที่จุดเริ่มต้นห่างจากขวดน้ำประมาณ ๓ เมตร
๕. เลือกขวดน้ำที่มีลูกปิงปองวางอยู่ ๑ ขวด

๖. ใช้มือข้างที่ถนัดยกขึ้นด้านหน้าเพื่อตีตลกป้องกัน
๗. ใช้มือข้างที่ไม่ถนัด ยกขึ้นปิดตาด้านเดียวกับมือที่ใช้ตีตลกป้องกัน
๘. ให้นักเรียนเดินตรงไปยังขบวนน้ำ เมื่อได้รับสัญญาณ ให้ตีตลกป้องกัน ทันที
๙. หากตีตลกป้องกันถูกต้อง รับรางวัล ถ้าหากตีตลกป้องกันไม่ถูกต้อง ให้กลับมาเริ่มต้นเล่นใหม่ (สิ้นสุดเมื่อตีตลกป้องกันถูกต้อง)

คำถามสะท้อนคิด

๑. สิ่งที่ได้เรียนรู้ ผ่านกิจกรรมตีตลก คืออะไร
๒. ยกตัวอย่างกิจกรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน พร้อมอธิบายเหตุผลประกอบ
๓. ท่านตัดสินใจเลือกปฏิบัติกิจกรรมที่ไม่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศตามระบอบประชาธิปไตย เพราะเหตุใด

๕. ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ได้แก่ กิจกรรมปริศนาประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ความหมายของประชาธิปไตย
๒. เพื่อสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างรอบด้าน
๓. เพื่อสร้างระเบียบวินัย รู้จักแพ้ รู้ชนะ เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

จำนวนนักเรียน ครั้งละ ๕-๖ คน

วัสดุอุปกรณ์

- กระดาษโปสเตอร์
- สีเมจิก
- กรรไกร
- กาว

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. เขียนบทเพลงติดบนฝาผนัง
๒. จัดทำสลากสอยดาว
๓. บัตรคำถาม
๔. นักเรียนจับสลาก หมายเลข
๕. ผู้นำกิจกรรมอ่านคำถามให้ตรงกับหมายเลขข้อที่นักเรียนจับได้
๖. นักเรียนเขียนคำตอบลงบนรูปใบไม้/ดอกไม้ แล้วส่งกรรมการตรวจสอบ
๗. ถ้านักเรียนตอบถูกต้องให้นำกระดาษคำตอบไปติดไว้บนต้นไม้ประชาธิปไตยและรับรางวัล
๘. ถ้าไม่ถูกต้อง ให้ร้องเพลง เสรีรวมใจ และทำท่าประกอบเพลง

คำถามสะท้อนคิด

๑. สิ่งที่ได้เรียนรู้ ผ่านกิจกรรมปริศนาประชาธิปไตย คืออะไร
๒. อธิบายความสำคัญของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
๓. ยกตัวอย่างปัญหาหรืออุปสรรคที่ท่านพบ ซึ่งมีผลกระทบต่อการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย พร้อมอธิบายเหตุผลประกอบ

๖.ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อสังคม และร่วมแก้ไขปัญหาสังคม ได้แก่ กิจกรรมศิลปะประชาธิปไตย รวมใจสมานฉันท์

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย
๒. เพื่อส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์
๓. เพื่อเสริมสร้างทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อสังคม และร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

จำนวนนักเรียน ๓ คน

วัสดุอุปกรณ์

- กรรไกร
- กระดาษโปสเตอร์สี
- ปากกาเมจิก
- สีชอล์ก/สีเมจิก
- ตะเกียบ
- กระดาษขาว
- กระดาษ A๔

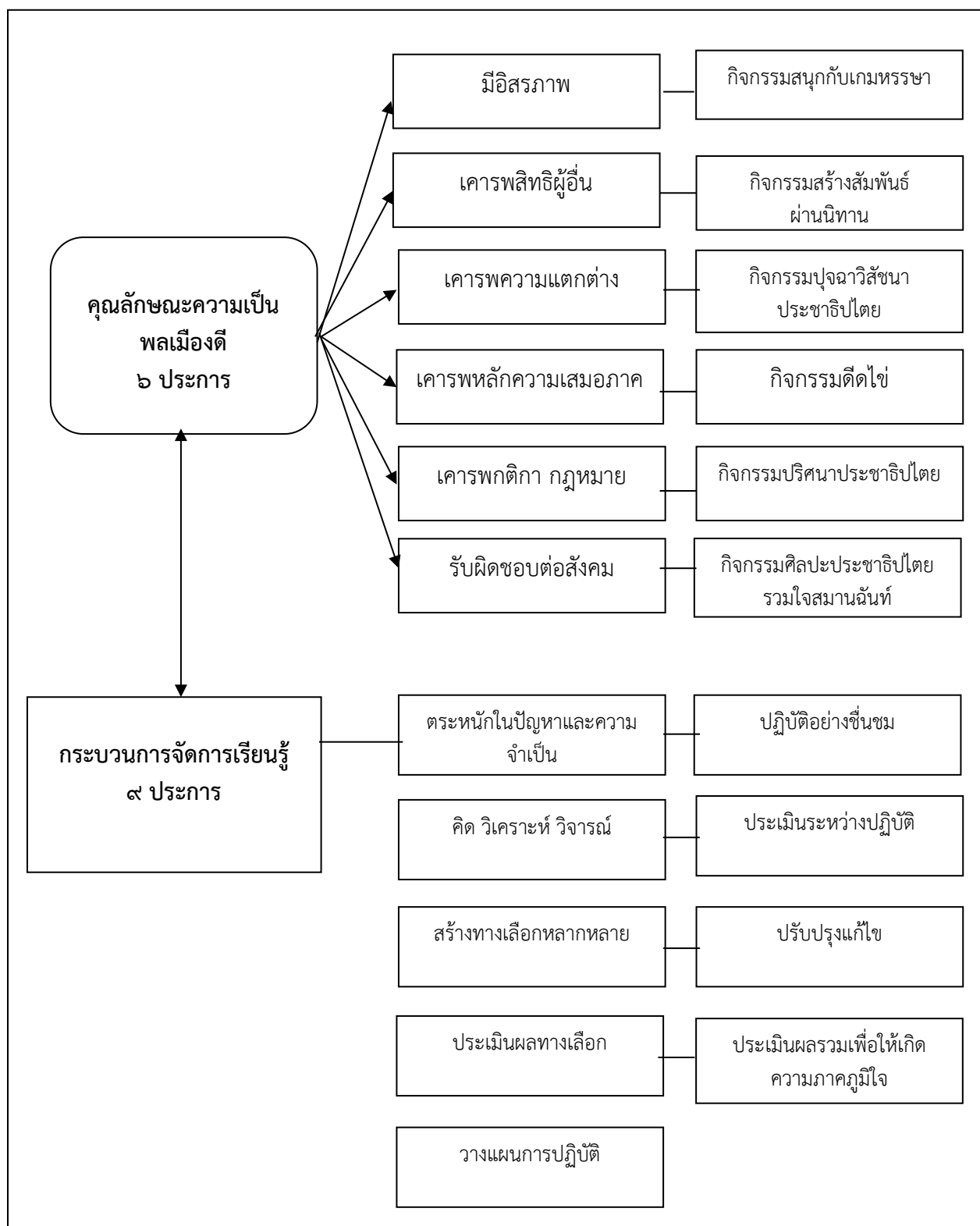
ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. ตกแต่งสถานที่ให้สวยงาม
๒. ตัดกระดาษโปสเตอร์สีเป็นรูปหัวใจ
๓. จัดทำแผนที่โครงร่างประเทศไทย
๔. จัดทำเชิมนซี โดยใช้ไม้ตะเกียบ ติดหมายเลข
๕. จัดทำใบความรู้ เกี่ยวกับประชาธิปไตย ตามหมายเลขเชิมนซี
๖. ผู้นำกิจกรรมเชิญชวนสมาชิก ให้มาร่วมกิจกรรม
๗. นักเรียนลงชื่อรับหัวใจ จำนวน ๑ ดวง (๑ คน : ๑ เสียง)
๘. นักเรียนเขียนข้อความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยลงบนหัวใจ แล้วนำไปติดไว้ที่แผนที่โครงร่างประเทศไทยโดยไม่ทับซ้อนหัวใจของผู้อื่น
๙. นักเรียนเสี่ยงเชิมนซีเพื่อรับใบความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

คำถามสะท้อนคิด

๑. สิ่งที่ได้เรียนรู้ ผ่านกิจกรรมศิลปะประชาธิปไตย คืออะไร
๒. สิทธิและหน้าที่ มีความสำคัญต่อระบอบประชาธิปไตยอย่างไร
๓. ภาพรูปดวงใจของทุกคนบนแผนที่โครงร่างประเทศไทย สะท้อนความรู้สึกเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างไร
๔. ยกตัวอย่างที่ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย

จากกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและกิจกรรมส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองทั้ง ๖ กิจกรรม สามารถนำเสนอด้วยรูปภาพที่ ๔.๒ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๒ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
ที่มา : พระมหาอุทัย ปญญาภาโส (ภูบงดาว), ๒๕๖๑

คำอธิบายสัญลักษณ์

๑. กระบวนการจัดการเรียนรู้ ๙ ประการ ได้แก่

๑) ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง ได้แก่ มีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงในความเป็นพลเมืองให้นักเรียน ผู้เรียนสนใจ สถานการณ์ในปัจจุบัน ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา

๒) ด้านคิด วิเคราะห์ วิเคราะห์ในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการในความเป็นพลเมือง ฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง พัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน

๓) ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่าน"กระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ" ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของทางเลือกที่หลากหลายในความเป็นพลเมือง

๔) ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจทางเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีการวัดพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน สร้างความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมายแก่ผู้ปกครองของนักเรียน

๕) ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มีกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบสูง

๖) ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสมัครใจ นักเรียนตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย นักเรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบ ในฐานะสมาชิกของสังคม

๗) ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน อารมณ์รักชาติซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย นักเรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของโรงเรียน

๘) ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด มีความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

๙) ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ครูติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอรวมถึงเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองอย่างเคร่งครัด ผู้บริหารและครูสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตนของนักเรียนในความเป็นพลเมืองดี นักเรียนมีคุณลักษณะเฉพาะอย่างที่สังคมต้องการซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้

โดยส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติร่วมกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ๖ ประการ

๑. ด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

๑) เสริมสร้างความมีอิสรภาพในตนเองให้กับเยาวชน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิหรือเสรีภาพในการทำงานโดยคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

๒) ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อพัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะ

๓) ให้งานหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ

๔) นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร

๕) มีความรับผิดชอบพึ่งตนเองได้

๒. ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

๑) เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

๒) รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง

๓) เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น

๔) ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น

๕) นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน

๖) นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

๓. ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

๑) สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน

๒) ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน

๓) ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึงการทำแบบประเมินผลกระทบ และการคัดกรองความเสมอภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และแผนการดำเนินงานด้านความหลากหลาย

๔) ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ

๕) ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความสมดุลความเสมอภาคในองค์กร

๖) ผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

๗) ปลูกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้

๔. ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

๑) ปลุกฝังความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัยทำงาน

๒) ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียน

๓) เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพาสัมผัสชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์

๔) มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม

๕) ติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาค เห็นคุณค่าเท่าเทียมกัน

๕. ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

๑) เริ่มจากการปลุกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว

๒) ในชุมชน/สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เฝ้าป่า สร้างมลพิษให้แก่ผู้อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่นในชุมชน/สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมาย คัดกรองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสีธรรมตามกรอบของกฎหมาย

๓) ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน

๔) ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำผิดกติกา

๖. ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

๑) การศึกษาด้วยตนเองคือให้นักเรียนได้เรียนรู้และศึกษาความรับผิดชอบต่อตนเอง

๒) ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราจัดการเรื่องที่เล็กกว่าได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ใหญ่กว่า

๓) ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง

๔) เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง

๕) เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนิสัยที่ไร้ประโยชน์

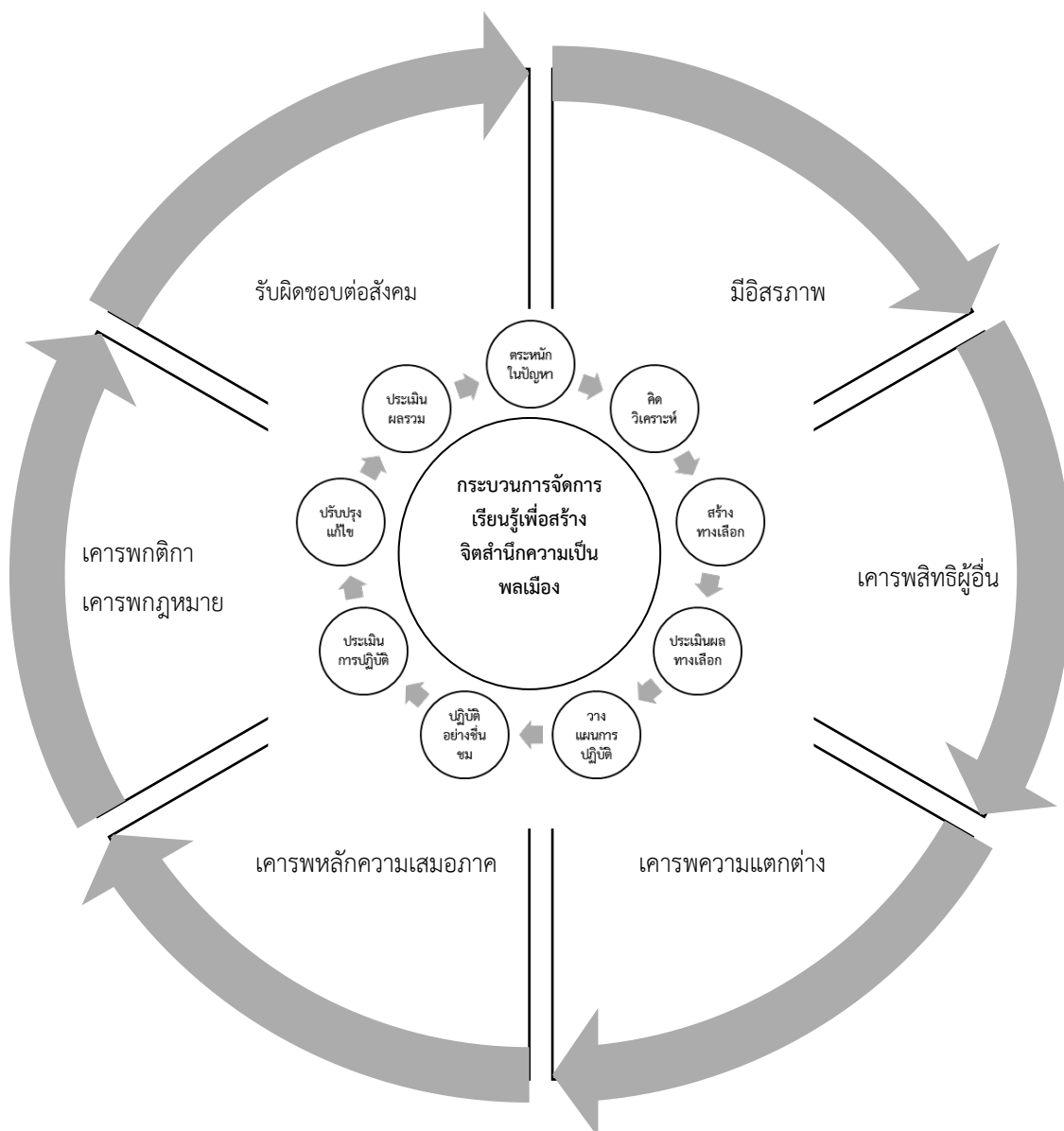
๖) เลิกที่จะคิดว่าคนอื่นต้องการทำลายเราให้ประสบความล้มเหลว

๗) ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึกได้แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำทุกอย่างของตนเองละก็ การตระหนักว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่สามารถควบคุมได้

๘) ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากผลการวิจัยกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยได้เสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังภาพที่ ๔.๓ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๓ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

LEARNING MANAGEMENT PROCESS TO CREATE CITIZENSHIP AWARENESS
FOR UPPER SECONDARY SCHOOL STUDENTS

คำอธิบายสัญลักษณ์

๑. กระบวนการจัดการเรียนรู้ ๙ ประการ ได้แก่

๑) ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง ได้แก่ มีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงในความเป็นพลเมืองให้นักเรียน ผู้เรียนสนใจ สถานการณ์ในปัจจุบัน ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา

๒) ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการในความเป็นพลเมือง ฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง พัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน

๓) ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่าน "กระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ" ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของทางเลือกที่หลากหลายในความเป็นพลเมือง

๔) ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีการวัดพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน สร้างความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตน ภายในขอบเขตของกฎหมายแก่ผู้ปกครองของนักเรียน

๕) ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มีกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบสูง

๖) ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสมัครใจ นักเรียนตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย นักเรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบ ในฐานะสมาชิกของสังคม

๗) ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน อารมณ์รักชาติซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย นักเรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของโรงเรียน

๘) ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะความคิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด มีความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

๙) ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ครูติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอรวมถึงเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองอย่างเคร่งครัด ผู้บริหารและครูสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตนของนักเรียนในความเป็นพลเมืองดี นักเรียนมีคุณลักษณะเฉพาะอย่างที่ดีสังคมต้องการซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้

โดยส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติร่วมกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ๖ ประการ

๑. ด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

๒. ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

๓. ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

๔. ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

๕. ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

๖. ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Research Method) ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อศึกษาหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และเพื่อเสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๓๙๔ คน สัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน ๑๐ คน ด้วยวิธีการเจาะจงด้วยคุณสมบัติ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา มีประสบการณ์การบริหาร ไม่นต่ำกว่า ๔ ปี หรือเป็นครูผู้สอนมีประสบการณ์ ๕ ปี ขึ้นไป และการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ รูป/คน เพื่อเสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลตามแบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยขอเสนอสรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทั้ง ๙ ด้าน นักเรียนมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (๔.๒๙) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง ได้แก่ มีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงในความเป็นพลเมืองให้แก่ นักเรียน ผู้เรียนสนใจ สถานการณ์ในปัจจุบัน ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา

๒. ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการในความเป็นพลเมือง ฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง พัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน

๓. ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ฝึกปฏิบัติ ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของทางเลือกที่หลากหลายในความเป็นพลเมือง

๔ ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีการวัดพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน สร้างความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมายแก่ผู้ปกครองของนักเรียน

๕ ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มีกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบสูง

๖ ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสมัครใจ นักเรียนตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย นักเรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม

๗ ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน อารมณ์รักชาติซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย นักเรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของโรงเรียน

๘ ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะความคิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด มีความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

๙ ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ครูติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอรวมถึงเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองอย่างเคร่งครัด ผู้บริหารและครูสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตนของนักเรียนในความเป็นพลเมืองดี นักเรียนมีคุณลักษณะเฉพาะอย่างที่ดีสังคมต้องการซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้

๕.๑.๒ ศึกษาหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่

ด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

๑. เสริมสร้างความมีอิสรภาพในตนเองให้กับเยาวชน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิ์หรือเสรีภาพในการทำงานโดยคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

๒. ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อพัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะ

๓. ให้อำนาจหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ

๔. นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร

๕. มีความรับผิดชอบพึ่งตนเองได้

ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

๑. เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

๒. รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง

๓. เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคสหสถาน เป็นต้น

๔. ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น

๕. นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน

๖. นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

๑. สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน

๒. ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน

๓. ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึงการทำแบบประเมินผลกระทบ และการคัดกรองความเสมอภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และแผนการดำเนินงานด้านความหลากหลาย

๔. ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ

๕. ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความสมดุลความเสมอภาคในองค์กร

๖. ผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

๗. ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้

ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

๑. ปลุกฝังความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัยทำงาน

๒. ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียน

๓. เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพาสัมพัชชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์
๔. มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม
๕. ติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาค เห็นคนเท่าเทียมกัน

ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

๑. เริ่มจากการปลูกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว
๒. ในชุมชน/สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เฝ้าป่า สร้างมลพิษให้แก่ผู้อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่นในชุมชน/สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมาย คัดค้านผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสิทธิตามกรอบของกฎหมาย
๓. ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน
๔. ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำความผิดกติกา

ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

๑. การศึกษาด้วยตนเองคือให้นักเรียนได้เรียนรู้และศึกษาความรับผิดชอบต่อด้วยตนเอง
๒. ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราจัดการเรื่องที่เราเลือกทำได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ใหญ่กว่า
๓. ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง
๔. เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง
๕. เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนีสัยที่ไร้ประโยชน์
๖. เลิกที่จะคิดว่าคนอื่นต้องการทำลายเราให้ประสบความสำเร็จล้มเหลว
๗. ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึกได้แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำทุกอย่างของตนเองละก็ การตระหนักว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่สามารถควบคุมได้
๘. ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง
๙. ผู้บริหารและครูมีวิสัยทัศน์ให้กับนักเรียนในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ในการปฏิบัติตนของนักเรียน

๕.๑.๓ เสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

ด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

๑. เสริมสร้างควมมีอิสรภาพในตนเองให้กับเยาวชน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิ์หรือเสรีภาพในการทำงานโดยคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

๒. ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อพัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะ

๓. ให้รางวัลหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ

๔. นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร

๕. มีความรับผิดชอบพึ่งตนเองได้

โดยกระบวนการสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์มีกิจกรรมที่สามารถส่งเสริมการสร้างจิตสำนึก ได้แก่

กิจกรรมสนุกกับเกมหมากรุก

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักเรียนได้แสดงออกถึงการใช้ปัญญาธรรมและสามัคคีธรรมในการแก้ไขปัญหา โดยการใช้สติปัญญาและความสามัคคีพร้อมเพรียงในการทำงานรวมถึงสร้างความอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

วัสดุอุปกรณ์

- กระสอบป่าน กลุ่มละ ๑ ใบ
- ปูนขาวสำหรับทำเครื่องหมาย
- นาฬิกาจับเวลาสำหรับผู้ดำเนินกิจกรรม
- สายวัดความยาวเป็นเมตรและเซนติเมตร

เวลาการจัดกิจกรรม ๓๐ นาที

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ ละประมาณ ๘-๑๐ คน โดยใช้เกม เช่น เกมนับเลข

๒. อธิบายวิธีการเล่น กติกา เงื่อนไข ดังนี้

๒.๑ ให้นักเรียนในกลุ่มเลือกเป็นกัปตันเรือ ๑ คน แม่ย่านางเรือ ๑ คน นายท้ายเรือ ๑ คน และคนสำหรับขับเคลื่อนเรือ ๒ คน นอกนั้นเป็นผู้โดยสาร

๒.๒ ให้แต่ละกลุ่มวางแผนการเล่นและซักซ้อมวิธีการเล่น ในเวลา ๘ นาที

๓. เมื่อพร้อมแล้วให้ทุกคนยืนบนเรือสมมุติ (กระสอบป่าน)

๔. แม่ย่านางเรือยืนด้านหน้า ถัดมาเป็นกัปตันเรือ ผู้โดยสารและนายท้ายเรือยืนสุดท้าย ส่วนผู้ที่ขับเคลื่อนเรือ ๒ คน ให้เตรียมจับขากระสอบป่านอยู่ส่วนหน้า พร้อมทั้งดึงกระสอบไปข้างหน้า เมื่อทุกกลุ่มพร้อมและได้ยินสัญญาณให้เริ่มกิจกรรมให้เรือสั่ง “เดินเรือ” ทุกคนบนเรือ

จะต้องกระโดดไปข้างหน้าพร้อมกับคนขับเคลื่อนเรือตึงกระสอบไปข้างหน้า ถ้าผู้ใดกระโดดแล้วออกนอก กระสอบ หมายถึง หล่นจากเรือ ให้ยืนอยู่นอกเรือ ทำกิจกรรมไปเรื่อยๆ จนครบเวลา ๖ นาที

๕. ให้คะแนนจากการทำกิจกรรมโดย

๕.๑ วัดความยาว ๑ เมตร ให้ ๑๐ คะแนน

๕.๒ ถ้ามีคนตกจากเรือ ๑ คน ให้หักคะแนนออก ๑ คะแนน

๖. ผู้นำกิจกรรมนำอภิปรายสรุป/สะท้อนคิด

คำถามสะท้อนคิด

๑. ถามความรู้สึกของแต่ละทีม

๒. เกมนี้ชี้ให้เห็นถึงคุณธรรมในวิถีประชาธิปไตยข้อใด

๓. ให้บอกปัจจัยที่ทีมประสบความสำเร็จหรือสาเหตุที่ทำให้ทีมแพ้ เพราะอะไร

ข้อเสนอแนะ

๑. อาจให้มีการแข่งขันหลายๆ รอบ

๒. ให้คำนึงถึงความปลอดภัยในระหว่างปฏิบัติกิจกรรม

๓. ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยของผู้เล่น

ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

๑. เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

๒. รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง

๓. เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น

๔. ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น

๕. นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน

๖. นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ได้แก่

กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ผ่านนิทาน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนสามารถสื่อสารและถ่ายทอดการใช้วิถีชีวิตประชาธิปไตยผ่านเรื่องราวสถานการณ์

๒. ส่งเสริมการมีประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกัน เคารพสิทธิผู้อื่น

วัสดุอุปกรณ์

- กระดาษ A๔
- กระดาษปรู๊ฟ
- ปากกาเคมี
- คำนับสำหรับใช้ขึ้นต้นและลงท้ายในการแต่งนิทาน

เวลาการจัดกิจกรรม ๓๐ นาที

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มๆ ละ ๘-๑๐ (ใช้เกมแบ่งกลุ่ม)
๒. ผู้ดำเนินกิจกรรมชี้แจงกติกา ดังนี้

๒.๑ นักเรียนจะต้องแต่งนิทานจากคำหรือประโยคที่กำหนดให้และจะต้องจบด้วยคำหรือประโยคบังคับแต่งประโยคได้ครั้งละ ๑ คน

๒.๒ คนสุดท้ายจะต้องจับฉลากคำบังคับเพื่อเขียนเป็นตอนจบของเรื่อง

๓. ผู้ดำเนินกิจกรรมให้สัญญาณเริ่มกิจกรรม นักเรียนคนที่ ๑ วาดไปแต่งประโยคต่อจากคำที่กำหนดให้เสร็จแล้ววิ่งกลับมาแตะมือผู้เล่นคนต่อไป ปฏิบัติเช่นนี้จนถึงคนสุดท้ายจับฉลากคำบังคับนำไปเขียนเป็นตอนจบของเรื่อง

๔. แต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน

๕. ผู้ดำเนินกิจกรรมสรุปกิจกรรมโดยใช้คำถามสะท้อนคิด

คำถามสะท้อนคิด

๑. จาการิทานที่กลุ่มนำเสนอเชื่อมโยงกับประชาธิปไตยด้านใดบ้าง
๒. นักเรียนผู้ดำเนินกิจกรรมคิดว่ากิจกรรมสร้างสัมพันธ์ด้วยนิทานส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยได้หรือไม่อย่างไร
๓. ข้อพึงระวังในการจัดกิจกรรมคืออะไร

ข้อเสนอแนะ

ใช้คำบังคับที่เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา ระดับชั้นของนักเรียน

ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

๑. สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน
๒. ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน
๓. ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึงการทำแบบประเมินผลกระทบ และการคัดกรองความเสมอภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และแผนการดำเนินงานด้านความหลากหลาย
๔. ปฏิบัติกับผู้้อย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ
๕. ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความสมดุลความเสมอภาคในองค์กร
๖. ผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

๗. ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ได้แก่

กิจกรรมปลูกจิตสำนึกประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจประชาธิปไตยไปใช้ในวิถีชีวิตเคารพความแตกต่าง
๒. เพื่อสร้างทักษะวิเคราะห์ความแตกต่าง ของการตัดสินใจปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

จำนวนนักเรียน ครึ่งละ ๓ คน

วัสดุอุปกรณ์

- คำถาม และคำตอบ ที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย
- ผ้าและโครงไม้สำหรับทำที่ซ่อนตัว
- เครื่องแต่งหน้า

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. เตรียมสถานที่ให้สวยงาม
 ๒. ผู้รับผิดชอบประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมในฐาน
 ๓. นักเรียนเลือกคำถาม ๑ คำถาม (คำถามเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย) เปิดอ่านและหาคำตอบ
 ๔. ผู้รับผิดชอบเฉลย หากตอบไม่ถูกให้เลือกคำถามใหม่จนกว่าจะถูกต้อง
 ๕. หากตอบถูกต้อง ให้รับรางวัล อย่างตื่นเต้น ได้รับความสนใจ โดยผู้มอบรางวัลแต่งกายตลก แอบอยู่ในที่ที่นักเรียนไม่สามารถมองเห็นได้ ต้องใช้วิธีมุดหน้าเข้าไป
 ๖. เมื่อผู้รับรางวัลมุดหน้าเข้าไป ผู้ที่อยู่ด้านในใช้อุปกรณ์แต่งหน้า ช่วยกันตกแต่งใบหน้า
- คำถามสะท้อนคิด**
๑. สิ่งที่ได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย คืออะไร
 ๒. การปฏิบัติตนตามกฎหมายก่อให้เกิดผลดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างไร
 ๓. หากท่านพบเห็นผู้ปฏิบัติตนผิดกฎหมาย ท่านควรปฏิบัติอย่างไร อธิบายพร้อมแสดงเหตุผลประกอบ

ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียบกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

๑. ปลุกฝังความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัยทำงาน

๒. ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียน

๓. เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพาสัมผัสชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์

๔. มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม

๕. ติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาค เห็นคนเท่าเทียมกัน

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง ได้แก่

กิจกรรมดีดี

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมทักษะการตัดสินใจของบุคคลหรือกลุ่ม ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในครอบครัวชุมชนและสังคม

๒. เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธีและเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น

จำนวนนักเรียน ครั้งละ ๓ คน

วัสดุอุปกรณ์

- ขวด ๓ ใบ
- ลูกปิงปอง ๓ ลูก
- กระดาษขาว สำหรับใช้ทำสนามแข่งขัน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. จัดโต๊ะสำหรับวางขวด ๓ ใบ
๒. นำขวดใส่น้ำ ทั้ง ๓ ใบ วางเรียงบนโต๊ะโดยเรียงลำดับห่างกันประมาณ ๑ ฟุต
๓. นำลูกปิงปองวางบนปากขวดน้ำ (๑ ขวด ต่อ ๑ ลูก)
๔. นักเรียน ยืนที่จุดเริ่มต้นห่างจากขวดน้ำประมาณ ๓ เมตร
๕. เลือกขวดน้ำที่มีลูกปิงปองวางอยู่ ๑ ขวด
๖. ใช้มือข้างที่ถนัดยกขึ้นด้านหน้าเพื่อตีดลูกปิงปอง
๗. ใช้มือข้างที่ไม่ถนัด ยกขึ้นปิดตาด้วยมือเดียวกับมือที่ใช้ตีดลูกปิงปอง
๘. ให้นักเรียนเดินตรงไปยังขวดน้ำ เมื่อได้รับสัญญาณ ให้ตีดลูกปิงปอง ทันที
๙. หากตีดลูกปิงปองถูกต้อง รับรางวัล ถ้าหากตีดลูกปิงปองไม่ถูกต้อง ให้กลับมาเริ่มต้นเล่นใหม่ (สิ้นสุดเมื่อตีดลูกปิงปองถูกต้อง)

คำถามสะท้อนคิด

๑. สิ่งที่ได้เรียนรู้ ผ่านกิจกรรมดีดี คืออะไร
๒. ยกตัวอย่างกิจกรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน พร้อมอธิบายเหตุผลประกอบ
๓. ท่านตัดสินใจเลือกปฏิบัติกิจกรรมที่ไม่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศตามระบอบประชาธิปไตย เพราะเหตุใด

ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

๑. เริ่มจากการปลูกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว

๒. ในชุมชน/สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เฝ้าป่า สร้างมลพิษให้แก่ผู้อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่นในชุมชน/สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมาย ค้ำครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสิทธิตามกรอบของกฎหมาย

๓. ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน

๔. ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำความผิดกติกา

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ได้แก่

กิจกรรมปริศนาประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ความหมายของประชาธิปไตย
๒. เพื่อสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างรอบด้าน
๓. เพื่อสร้างระเบียบวินัย รู้จักแพ้ รู้ชนะ

จำนวนนักเรียน ครึ่งละ ๕-๖ คน

วัสดุอุปกรณ์

- กระดาษโปสเตอร์ ๒. สีเมจิก
- กรรไกร ๔. กาว

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. เขียนบทเพลงติดบนฝาผนัง
๒. จัดทำสลากสอยดาว
๓. บัตรคำถาม
๔. นักเรียนจับสลาก หมายเลข
๕. ผู้นำกิจกรรมอ่านคำถามให้ตรงกับหมายเลขข้อที่นักเรียนจับได้
๖. นักเรียนเขียนคำตอบลงบนรูปใบไม้/ดอกไม้ แล้วส่งกรรมการตรวจสอบ
๗. ถ้านักเรียนตอบถูกต้อง ให้นำกระดาษคำตอบไปติดไว้บนต้นไม้ประชาธิปไตยและรับ

รางวัล

๘. ถ้าไม่ถูกต้อง ให้ร้องเพลง เสรีรวมใจ และทำท่าประกอบเพลง

คำถามสะท้อนคิด

๑. สิ่งที่ได้เรียนรู้ ผ่านกิจกรรมปริศนาประชาธิปไตย คืออะไร
๒. อธิบายความสำคัญของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
๓. ยกตัวอย่างปัญหาหรืออุปสรรคที่ท่านพบ ซึ่งมีผลกระทบต่อการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย พร้อมอธิบายเหตุผลประกอบ

ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

๑. การศึกษาด้วยตนเองคือให้นักเรียนได้เรียนรู้และศึกษาความรับผิดชอบต่อด้วยตนเอง
๒. ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราจัดการเรื่องที่เล็กกว่าได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ใหญ่กว่า
๓. ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง
๔. เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง
๕. เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนัสยที่ไร้ประโยชน์
๖. เลิกที่จะคิดว่าคนอื่นต้องการทำลายเราให้ประสบความล้มเหลว
๗. ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึกได้แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำทุกอย่างของตนเองล่ะก็ การตระหนักว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่สามารถควบคุมได้
๘. ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง
๙. ผู้บริหารและครูมีวิธีจูงใจให้กับนักเรียนในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ในการปฏิบัติตนของนักเรียน

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม ได้แก่

กิจกรรมศิลปะประชาธิปไตย รวมใจสมานฉันท์

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย
๒. เพื่อส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์
๓. เพื่อเสริมสร้างทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

จำนวนนักเรียน ๓ คน

วัสดุอุปกรณ์

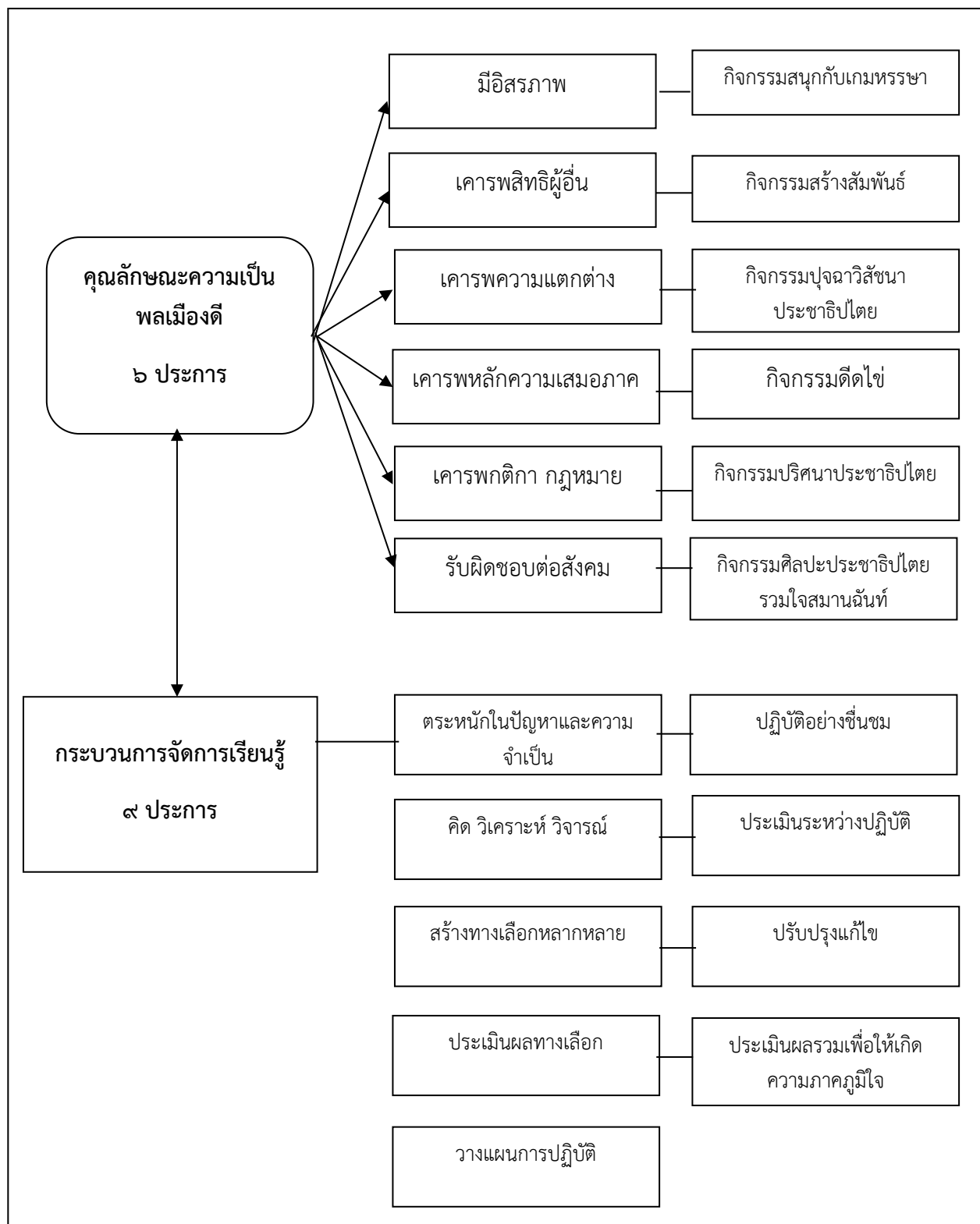
- กรรไกร
- กระดาษโปสเตอร์สี
- ปากกาเมจิก
- สีชอล์ก/สีเมจิก
- ตะเกียบ
- ๖. กระดาษขาว
- กระดาษ A๔

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

๑. ตกแต่งสถานที่ให้สวยงาม
๒. ตัดกระดาษโปสเตอร์สีเป็นรูปหัวใจ
๓. จัดทำแผนที่โครงร่างประเทศไทย
๔. จัดทำเชิยมซี โดยใช้ไม้ตะเกียบ ติดหมายเลข
๕. จัดทำใบความรู้ เกี่ยวกับประชาธิปไตย ตามหมายเลขเชิยมซี
๖. ผู้นำกิจกรรมเชิญชวนสมาชิก ให้มาร่วมกิจกรรม
๗. นักเรียนลงชื่อรับหัวใจ จำนวน ๑ ดวง (๑ คน : ๑ เสียง)
๘. นักเรียนเขียนข้อความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยลงบนหัวใจ แล้วนำไปติดไว้ที่แผนที่โครงร่างรูปประเทศไทยโดยไม่ทับซ้อนหัวใจของผู้อื่น
๙. นักเรียนเสียงเชิยมซีเพื่อรับใบความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

คำถามสะท้อนคิด

๑. สิ่งที่ได้เรียนรู้ ผ่านกิจกรรมศิลปะประชาธิปไตย คืออะไร
 ๒. สิทธิและหน้าที่ มีความสำคัญต่อบอบประชาธิปไตยอย่างไร
 ๓. ภาพรูปดวงใจของทุกคนบนแผนที่โครงร่างประเทศไทย สะท้อนความรู้สึกเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างไร
 ๔. ยกตัวอย่างที่ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย
- จากกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและกิจกรรมส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองทั้ง ๖ กิจกรรม สามารถนำเสนอด้งรูปภาพที่ ๕.๑ ดังนี้

ภาพที่ ๕.๑ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
ที่มา : พระมหาอุทัย ปญญาปาโส (ภูบังดาว), ๒๕๖๑

๕.๒ การอภิปรายผล

ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทั้ง ๙ ด้าน นักเรียนมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (๔.๒๙) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑) ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง ได้แก่ มีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงในความเป็นพลเมืองให้นักเรียน ผู้เรียนสนใจ สถานการณ์ในปัจจุบัน ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา

๒) ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการในความเป็นพลเมือง ฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง พัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน

๓) ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่าน"กระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ" ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของทางเลือกที่หลากหลายในความเป็นพลเมือง

๔) ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีการวัดพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน สร้างความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตน ภายในขอบเขตของกฎหมายแก่ผู้ปกครองของนักเรียน

๕) ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มีกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบสูง

๖) ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสมัครใจ นักเรียนตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย นักเรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม

๗) ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน อารมณ์รักชาติซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย นักเรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของโรงเรียน

๘) ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด มีความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

๔) ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ครูติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอถึงเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองอย่างเคร่งครัด ผู้บริหารและครูสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตนของนักเรียนในความเป็นพลเมืองดี นักเรียนมีคุณลักษณะเฉพาะอย่างที่ดีที่สังคมต้องการซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้

โดยผลการวิจัยดังกล่าวได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภิญญาพัชญ์ ปลาภัตทอง^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒ สรุปผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒ มี ๕ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ ระลึกถึงอุปสรรค (Realizing the obstacles) ขั้นที่ ๒ สืบหาสาเหตุ (Finding out the primary causes) ขั้นที่ ๓ กำหนดเป้าหมาย (Assigning the goal) ขั้นที่ ๔ ปฏิบัติการ (Taking action) ขั้นที่ ๕ สรุปและประเมินผล (Summarizing and Assessing)

๒. ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒ พบว่า ๑) รูปแบบการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสามารถเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคได้ในระดับมาก ๒) กลุ่มทดลองซึ่งได้รับการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการเผชิญอุปสรรคแตกต่างกับกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓) นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการเผชิญอุปสรรคก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ๔) นักเรียนกลุ่มทดลองมีการประเมินพฤติกรรมตนเองในระดับมาก ๕) นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงการมีความสามารถในการเผชิญอุปสรรคขณะเรียนรู้ในระดับปานกลาง ๖) ครูผู้สอนและนักเรียนที่เข้าร่วมการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคมีความพึงพอใจในรูปแบบการเรียนรู้ในระดับมากเมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสามารถนำไปเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคให้กับนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒ ได้

๕.๒.๒ ศึกษาหลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่

ด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

๑. เสริมสร้างควมมีอิสรภาพในตนเองให้กับเยาวชน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิ์หรือเสรีภาพในการทำงานโดยคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

๒. ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อพัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมกันให้ข้อเสนอแนะ

๓. ให้รางวัลหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ

^๑ภิญญาพัชญ์ ปลาภัตทอง, “การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษานิพนธ์ (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑).

๔. นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร

๕. มีความรับผิดชอบพึ่งตนเองได้

ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

๑. เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

๒. รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง

๓. เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น

๔. ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น

๕. นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน

๖. นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

๑. สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน

๒. ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน

๓. ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึงการทำแบบประเมินผลกระทบ และการคัดกรองความเสมอภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และแผนการดำเนินงานด้านความหลากหลาย

๔. ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ

๕. ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความสมดุลความเสมอภาคในองค์กร

๖. ผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

๗. ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้

ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

๑. ปลุกฝังความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัยทำงาน

๒. ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียน

๓. เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพาสัมผัสชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์
๔. มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม
๕. ติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาค เห็นคนเท่าเทียมกัน

ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

๑. เริ่มจากการปลูกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว
๒. ในชุมชน/สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เฝ้าป่า สร้างมลพิษให้แก่ผู้อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่นในชุมชน/สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสีทิตามกรอบของกฎหมาย
๓. ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน
๔. ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำความผิดกติกา

ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

๑. การศึกษาด้วยตนเองคือให้นักเรียนได้เรียนรู้และศึกษาความรับผิดชอบต่อด้วยตนเอง
๒. ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราจัดการเรื่องที่เล็กกว่าได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ใหญ่กว่า
๓. ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง
๔. เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง
๕. เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนิสัยที่ไร้ประโยชน์
๖. เลิกที่จะคิดว่าคนอื่นต้องการทำลายเราให้ประสบความสำเร็จล้มเหลว
๗. ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึกได้แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำทุกอย่างของตนเองละก็ การตระหนักว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่สามารถควบคุมได้
๘. ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง
๙. ผู้บริหารและครูมีวิธีจูงใจให้กับนักเรียนในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ในการปฏิบัติตนของนักเรียน

โดยผลการวิจัยในข้างต้นได้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์^๒ ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของครูสังคมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียนมัธยมศึกษาตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน และเพื่อศึกษาปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียนมัธยมศึกษาตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน กลุ่มตัวอย่างคือครูสังคมศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ (ช่วงชั้นที่ ๓ - ๔) สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ในจังหวัดสงขลา เขตพื้นที่การศึกษาที่ ๑, ๒ และ ๓ โดยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๗ โรงเรียน และกลุ่มตัวอย่างครูสังคมศึกษาจำนวน ๓๑๔ คนผลการศึกษาพบว่า ๑.๑ การจัดเนื้อหาในหลักสูตร ครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มเน้นการใช้เฉพาะเนื้อหาในสาระหน้าที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมในการสอนและการจัดหน่วยบูรณาการเนื้อหาความเป็นพลเมืองดีกับสาระศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ๑.๒ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในด้านทักษะพื้นฐานน้อยกว่าด้านอื่นๆ ๑.๓ การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มเน้นการใช้ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียนและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมาเป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้ ๑.๔ การวัดและการประเมินผล การเรียนรู้ ครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มเน้นการวัดและการประเมินผลควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใช้วิธีการประเมินจากการทดสอบและการสังเกตพฤติกรรมการทำงานใช้แบบทดสอบและแบบฝึกหัดเป็นเครื่องมือ และใช้ครูผู้สอนเป็นผู้ประเมินเพียงผู้เดียว ๒. ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ๒.๑ ด้านนักเรียนตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์สอนน้อยกว่าหรือเท่ากับ ๓๐ ปี เห็นว่าทักษะการเรียนรู้เป็นปัญหาค่อนข้างมากส่วนครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า ๓๐ ปี เห็นว่าเป็นปัญหาค่อนข้างน้อยและครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มเห็นว่าปัญหาการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนเป็นปัญหาค่อนข้างน้อย ๒.๒ ด้านครู ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาทั้ง ๒ กลุ่มเห็นว่าปัญหาความรู้ในการจัดเนื้อหา ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนปัญหาการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ปัญหาการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นปัญหาค่อนข้างน้อยพบว่า การเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย มีลักษณะดังนี้คือ มีความรู้ มีทักษะ และมีค่านิยมร่วมของความเป็นพลเมืองของคนในสังคมที่พึงาม การจัดการศึกษาของโรงเรียนแห่งคุณธรรมความเป็นพลเมือง บูรณาการระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม แบ่งเป็นสองลักษณะ ได้แก่ลักษณะหลัก จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เน้นการคิดการปฏิบัติ ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เน้นให้เกิดประสบการณ์ตรง ส่วนลักษณะรอง จัดการศึกษาในห้องเรียนเหมือนโรงเรียนทั่วไป

^๒ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์, “สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

๕.๑.๓ เสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

ด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

๑. เสริมสร้างความมีอิสรภาพในตนเองให้กับเยาวชน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิหรือเสรีภาพในการทำงานโดยคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง
๒. ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อพัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะ
๓. ให้อำนาจหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ
๔. นักเรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร

๕. มีความรับผิดชอบพึ่งตนเองได้

โดยกระบวนการสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านมีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์มีกิจกรรมที่สามารถส่งเสริมการสร้างจิตสำนึก ได้แก่ กิจกรรมสนุกกับเกมहरษา

ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

๑. เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
๒. รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง
๓. เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น
๔. ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น
๕. นักเรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนนักเรียน
๖. นักเรียนเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ได้แก่ กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ผ่านนิทาน

ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

๑. สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน
๒. ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน
๓. ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึงการทำแบบประเมินผลกระทบ และการคัดกรองความเสมอภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และแผนการดำเนินงานด้านความหลากหลาย

๔. ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ
๕. ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความสมดุล ความเสมอภาคในองค์กร
๖. ผู้บริหารและครูจึงสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
๗. ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ได้แก่ กิจกรรมปฐกฐาวิชาประชาธิปไตย

ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

๑. ปลุกฝังความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัยทำงาน
๒. ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียน
๓. เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพาสัมผัสชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์
๔. มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม
๕. ติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาค เห็นคนเท่าเทียมกัน

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง ได้แก่กิจกรรมติตไข่

๕. ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

๑. เริ่มจากการปลุกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว
๒. ในชุมชน/สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เฝ้าป่า สร้างมลพิษให้แก่ผู้อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่นในชุมชน/สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมาย คัดครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสิทธิตามกรอบของกฎหมาย

๓. ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน

๔. ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำผิดกติกา

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ได้แก่ กิจกรรมปริศนาประชาธิปไตย

ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

๑. การศึกษาด้วยตนเองคือให้นักเรียนได้เรียนรู้และศึกษาความรับผิดชอบต่อด้วยตนเอง

๒. ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราจัดการเรื่องที่เล็กกว่าได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ใหญ่กว่า

๓. ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง

๔. เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง

๕. เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนิสัยที่ไร้ประโยชน์

๖. เลิกที่จะคิดว่าคนอื่นต้องการทำลายเราให้ประสบความสำเร็จล้มเหลว

๗. ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึกได้แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำทุกอย่างของตนเองละก็ การตระหนักว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่สามารถควบคุมได้

๘. ผู้บริหารและครูมีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง

๙. ผู้บริหารและครูมีวิสัยทัศน์ให้กับนักเรียนในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการให้รางวัลต่างๆ ในการปฏิบัติตนของนักเรียน

โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม ได้แก่ กิจกรรมศิลปะประชาธิปไตย รวมใจสมานฉันท์

อีกทั้งยังพบหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ หลักไตรสิกขา ๓ คือ ศีล คือความประพฤติ ข้อห้ามและข้อปฏิบัติในการเป็นพลเมืองที่ดี สมาธิ คือ การจดจ่อ มีจิตใจมั่นคงในการปฏิบัติตามหน้าที่ของตน และปัญญา รอบรู้มีทักษะในการดำเนินชีวิตด้วยความเป็นคนดี โดยผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรชัย อนันต์เจียร^๓ ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณโดยแบ่งกลุ่มผู้ตอบออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มเยาวชนที่กระทำผิด จำนวน ๓๕๐ ชุด และกลุ่มผู้ปกครองของเยาวชนอีก ๓๕๐ ชุด ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๒๐ ท่าน แบบสอบถามและ

^๓วีรชัย อนันต์เจียร, “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ข้อคำถามสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึกได้รับการตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปใช้จริง การวิจัยจะได้รับประโยชน์คือ ทำให้ทราบประเด็นปัญหา ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหา ของเยาวชนทางแก้ปัญหาเหล่านั้น หลักธรรมที่เหมาะสมและแผนกลยุทธ์ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงใน ศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักร ผลการวิจัยพบว่า

ประเด็นปัญหาของเยาวชน คือ ปัญหาทางร่างกายของเยาวชน ปัญหาทางด้านอารมณ์ และจิต ปัญหาครอบครัว ปัญหาเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด ปัญหาด้านแรงบันดาลใจและเป้าหมายในชีวิต ปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อมๆ ปัญหาประวัติการทำผิด ปัญหาภูมิหลังและโอกาสของการศึกษา ปัญหาด้านพฤติกรรมเบี่ยงเบน และปัญหาด้านระบบการศึกษาของชาติ

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการกระทำผิดของเยาวชนมีปัจจัย ๔ ด้าน คือ ปัจจัยด้านสังคม เช่น สภาพสังคม เพื่อนของเยาวชน ชุมชนที่อยู่อาศัย การเข้าถึงสิ่งผิดกฎหมายและอบายมุขได้ง่าย ฯลฯ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น ความต้องการเงินปัจจัย ๔ ค่าครองชีพสูง การขาดโอกาสในการทำงาน เป็นต้น ปัจจัยด้านครอบครัว เช่น ลักษณะการเลี้ยงลูก ลักษณะครอบครัว ลักษณะพ่อแม่ เป็นต้น และปัจจัยด้านตัวเยาวชนเอง เช่น ลักษณะของพันธุกรรม วุฒิภาวะที่ยังไม่พัฒนา ปัญหาการเจ็บป่วย ของเยาวชน เป็นต้น โดยปัจจัยทั้ง ๔ ด้านนี้ส่งผลต่อเยาวชนแตกต่างกันไป

วิธีการนำหลักธรรมมาใช้กับเยาวชนทำได้ใน ๒ มิติ คือ การประยุกต์วิธีการสอนหลักธรรม เช่น การเปิดใจเยาวชน กิจกรรมนอกหลักสูตร การเข้าค่ายต่างๆ เป็นต้น และการขัดเกลาจิตใจ เช่น การทำให้เยาวชนมีโอกาสเข้าใกล้ศาสนา การสร้างสำนึกที่ดีให้กับเยาวชน เป็นต้น กลยุทธ์การพัฒนา จริยธรรมของเยาวชนโดยใช้หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับเยาวชน ได้แก่ หลักเบญจศีล อริยสัจ ๔ มรรค พรหมวิหาร ๔ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ค้นพบแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาเยาวชน ๔ แผน คือ แผนกลยุทธ์ด้านการอยู่ร่วมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข แผนกลยุทธ์ด้านการสร้างเสริม จิตสำนึกด้านจริยธรรมของเยาวชนและค่านิยมที่ถูกต้อง แผนกลยุทธ์ด้านการปฏิบัติตนให้อยู่ใน ศีลธรรมและกฎกติกาสังคมและแผนกลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี

และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทรี ศรีสังข์^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการ จัดการการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาสังคม สรุปผลการวิจัยพบว่า ๑) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มี กระบวนการพัฒนาในลักษณะวิจัยปฏิบัติการสร้างสรรค์ความรู้ร่วมกัน (The Cogenerative Action Research) ตามแนวคิดของเดวิดด์ และมอร์เทิน (Greenwood, J. Davydd & Leven Morten. 1998 : 116) ๒) ระยะ เป็นวงจรวัฏจักรต่อเนื่องกัน ๓ รอบ ได้แก่ ๑) ระยะแรก : การให้ความหมาย หรือการทำความเข้าใจกับคำถามแรกเริ่มการวิจัย (รอบที่ ๑) ๒) ระยะต่อเนื่อง : การวิจัยปฏิบัติการ แก้ไขปัญหาที่ได้รวบรวมมิติต่างๆ (รอบที่ ๒ และรอบที่ ๓) ได้กรอบแนวคิดเชิงโครงสร้างชี้แนะ แนวทางลักษณะการจัดการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ ๘ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ปัญหาและความ ต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ ๒) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ๓) วัตถุประสงค์ของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ๔) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ๕) สารการเรียนรู้ ๖) กิจกรรมการเรียนรู้ ๗) การวัดผลประเมินผลรูปแบบและ ๘) แหล่งเรียนรู้ (๒) คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่เกิด ขึ้นกับนิสิตภายหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้านสติปัญญามีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดี

^๔ พัทรี ศรีสังข์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาสังคม”, วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑).

ด้านอารมณ์ ความรู้สึกมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านทักษะทุกทักษะมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ยกเว้นทักษะการสังเกตอยู่ในระดับมากที่สุดสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้านสติปัญญามีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปรับปรุงด้านอารมณ์ ความรู้สึกอยู่ในระดับปานกลางและด้านทักษะทุกทักษะอยู่ในระดับเล็กน้อย ยกเว้นทักษะการสังเกต อยู่ในระดับพอใช้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และ(๓) สมาชิกชุมชนยาตองที่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รอบที่ ๑ และรอบที่ ๒ สมาชิกชมรมออกกำลังกาย กีฬาสีลาค เฟสกีต้าส์ ที่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รอบที่ ๓ ทุกคนเกิดการเรียนรู้ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และด้านทักษะทุกทักษะได้ด้วยยกเว้นทักษะการทำงานกลุ่มที่สมาชิกชุมชนยาตองทุกคนในรอบที่ ๑ ไม่เกิดการเรียนรู้ส่วนรอบที่ ๒ สมาชิกชุมชนยาตองส่วนใหญ่เกิดการเรียนรู้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้โดยมีรายละเอียดดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ผู้บริหารและครูเป็นตัวอย่างในความเป็นพลเมืองที่ดีแก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ

๒. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ เน้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่ส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองให้มากขึ้น

๓. ผู้บริหารและครูควรสร้างทางเลือกให้ผู้เรียนเคารพความแตกต่างของสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคภายในห้องเรียน ภายในโรงเรียน เป็นการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ และความแตกต่างทางด้านความคิดเห็นของนักเรียน

๔. ผู้บริหารและครูควรมีการตรวจเยี่ยมศึกษาข้อมูล สัมภาษณ์ผู้ปกครองของนักเรียน เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีแก่เด็กและเยาวชน

๕. ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง พระภิกษุสงฆ์ และผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันสร้างควมมีระเบียบวินัยในการทำงานให้กับนักเรียนด้วยการปลูกฝังการทำกิจกรรมรวมถึงการสอดแทรกเนื้อหาในรายวิชาต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองมากยิ่งขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

๑. ควรเน้นการนำกระบวนการด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมืองไปใช้ให้มาก

๒. ควรพัฒนาด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมืองให้มากกว่าขึ้น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรทำการศึกษากิจกรรมส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

๒. ควรศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

๓. ควรศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมจิตสาธารณะของนักเรียนมัธยมศึกษาในประเทศไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. เอกสารทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กนก จันทร์ทอง. สิ่งแวดล้อมศึกษา: ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม. งานวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๓๘.

กมล ภูประเสริฐ. การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทจำกัด ก.พล, ๒๕๔๔.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ศูนย์พัฒนาหนังสือชุดฝึกอบรมวิทยากรแกนนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ เรื่องการพัฒนาสื่อการสอน ชุดที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าพาสต์, ๒๕๔๕.

กรมสามัญศึกษา. การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน. เอกสารอันดับ ๕. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๓๒.

กระทรวงศึกษาธิการ. การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพาสต์, ๒๕๔๖.

_____. การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖.

_____. คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๗.

_____. แนวทางปฏิบัติการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: ที.เอส.บี. โปรดักส์, ๒๕๕๐.

กฤษณ์เทพ อุปจันทร์. “การบริหารแบบฝึกโรงเรียนเป็นฐาน School Based Management : SBM วารสารข้าราชการครู ปีที่ ๑๙ ล. ๖ ส.ค. – ก.ย.

กิ่งกนก พิชยานุคุณ และคณะ. การบัญชีต้นทุน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.

กิดานันท์ มลิทอง. เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, ๒๕๔๕.

กิตติ ธีรสงค์. เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น-มัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรมการศาสนา. ๒๕๓๙.

กิตติมา ปรีดีดิolk. ทฤษฎีบริหารองค์การ. กรุงเทพมหานคร : ธนาคารพิมพ์, ๒๕๓๙.

กิริติ ยศยิ่งยง. การวางแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มิสเตอร์ ก๊อปปี้ ประเทศไทย จำกัด, ๒๕๔๙.

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓.

คณาจารย์มหาวิทยาลัย ทั่วประเทศการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. คณาจารย์มหาวิทยาลัย เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม.

จินตวิทย์ เกษมสุข. การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ชม ภูมิภาค. "สื่อการศึกษา". วารสารเทคโนโลยีสื่อสารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๔.

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. การบริหารและการนิเทศภายในโรงเรียน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ปัตตานี: ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา.สำนักวิทยบริการ.มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๓๖.

_____. การบริหารงานวิชาการ. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๕.

ชูศรี สุวรรณโชติ. หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๔.

ณรงค์ นันทวรรณ. การจัดการทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๓๖.

ดิณ ปรัชญพฤทธิ. ศัพท์รัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. สภาพแวดล้อมการบริหารกับการพัฒนาองค์กร. เอกสารการสอนชุด หน่วยที่ ๑-๗ หน้า ๒๕๙-๒๗๑. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๐.

ตุลา มหาสุธานนท์. หลักการจัดการ หลักการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ธนัธการพิมพ์, ๒๕๔๕.

แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๒๓ อ้างใน รายงานเรื่องศึกษาของคณะสงฆ์ไทย. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม. ฝ่ายวิจัย กองแผนงาน กรมศาสนา. พ.ศ. ๒๕๑๖.

ทัศนาศวศักดิ์. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษา. วารสาร. ปีที่ ๘. ฉบับที่ ๑. ๒๕๔๘.

ทัศนาศวณี. ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล และคณะ. หลักสูตรสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕.

ดำรง บัวศรี. ทฤษฎีหลักสูตร การออกแบบและพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ธนัธการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ธีรศักดิ์ เลื่อยไธสง. การบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. บุรีรัมย์ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต ๔, ๒๕๔๙.

ธีระ รุญเจริญ. การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ แอล ที เพรส, ๒๕๔๖.

- นงนุช วงษ์สุวรรณ. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๔๖.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- นฤตพงษ์ ไชยวงศ์. ความพร้อมในการจัดประชุมชน : ศึกษากรณีคณะกรรมการ หมู่บ้าน อำเภอปัว จังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.
- นาท ตันตวิรุฬห์ และพูนทรัพย์ สมุทรสาคร. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและการบริหารทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.
- นิคม ทาแดง และคณะ. ชุดฝึกหัดอบรมครู.ประมวลสาระเรื่อง เทคโนโลยี การศึกษาเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๖.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗.
- บรรจง ชูสกุลชาติ. เนื่องในวันสถาปนากรมอาชีวศึกษา ครบ ๔๔ ปี. อาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรบัณฑิต, ๒๕๒๙.
- บรรพต สุวรรณประเสริฐ. การพัฒนาหลักสูตร โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๔.
- บุญชม ศรีสะอาด. การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๖.
- บุญมี แท่นแก้ว. จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- บุญเลี้ยง หุมทอง. “การวัดและประเมินผลสำหรับครูมืออาชีพ”. วารสารวิชาการ กรมวิชาการ. ๒๕๔๕.
- ประคอง รัศมีแก้ว. รัฐศาสตร์. สังคมศาสตร์. พระนคร: มงคลการพิมพ์, ๒๕๔๕.
- ประชุม สุวดี. การตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑.
- ปริญญ์ จงวัฒนา. พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร. กรุงเทพมหานคร : บจก. ศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์, ๒๕๕๐.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ปรียาพรวงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๓.
- ปัญญา ใช้บางยาง . ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๔๘.
- เปื้อง กุมท อ่างถึงใน อัญชลี โพธิ์ทอง และอัปสรศรี พลอดเปลี่ยว. นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- พนัส หันนาคินทร์. ประสบการณ์ในการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พยอม วงศ์สารศรี. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๓๘.

พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑูรย์คุณ). **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **“ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ”**. หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. ฉบับวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑.

_____. **บริหารองค์กรแนวพุทธเลือกธรรมะให้ตรงกับปัญหาฝ่าวิกฤต**. กรุงเทพมหานคร : หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ, ๒๕๕๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมะกับการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม. ๒๕๔๓. หน้า ๗๙.

_____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ กรมศาสนา, ๒๕๕๕.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗.

พุทธทาสภิกขุ. **การทำงานที่เป็นสุข**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๙.

เพ็ญแข สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. **การงบประมาณ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. **นโยบายและกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภะ การพิมพ์, ๒๕๒๕.

ภารดี อนันต์นาวิ. **หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา**. ชลบุรี : บริษัท สำนักพิมพ์ มนตรี จำกัด, ๒๕๕๒.

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. และวิบูลย์ ไทวณะบุตร. **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

ภิญโญ สาร. **หลักการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๑๖.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **การบริหารงานบุคคลในโรงเรียน**. นนทบุรี : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐.

เมตต์ เมตต์การุณจิต. **การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทบุ๊คพอยท์ จำกัด, ๒๕๔๖.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ ไทย, ๒๕๓๖.

ราชบัณฑิตสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖.

- วรรณ วรชวานิช. **ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวยางชุมน้อย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.
- วันชัย วัฒนศัพท์. **ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๗.
- วัลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. **บุคลากรนิสิตนักศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- _____. **การพัฒนาการเรียนการสอนทางอุดมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓.
- วิจิตร ศรีสอาน อ่างถึงใน อัญชลี โพธิ์ทอง และอัษฎรศรี พลอดเปลี่ยว. **นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**.
- วิจิตร ศรีสอาน. **การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน**. เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาการสิ่งแวดล้อม สำหรับโรงเรียนและชุมชน หน่วยที่ ๑๑. จังหวัดนนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. **หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๕**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔.
- วินัย วีระพัฒนานนท์. **กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.
- วิโรจน์ สารรัตน์. **การบริหารการศึกษา หลักการ ทฤษฎี หน้าที่ ประเด็นและบทวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๖.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการประเมิน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : หจก. เทคนิค, ๒๕๔๐.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ สมชาย หิรัญกิตติ และ สมศักดิ์ วานิชยาภรณ์. **ทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพมหานคร :ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕.
- ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. กรม. **ความรู้เบื้องต้น เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๒.
- สนอง วรอุไร. **ทำชีวิตให้ดีและมีสุข**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๐.
- สมคิด บางโม. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สมคิด พรหมจ้อย และสุพัตร์ พิบูลย์. **การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส การศึกษา. **ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ ๕๐ ปี** แต่วันสิ้นพระชนม์ฯ พ.ศ. ๒๕๑๔.
- สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหารบุคคลแผนใหม่**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๒๙.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง และอัญชลี โพธิ์ทอง. **การบริหารงานบุคคลและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์** ในเอกสารประกอบคำบรรยายกระบวนการวิชา EA ๗๓๓. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. การประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานรับรองมาตรฐาน
และประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๔๕.

สวัสดี โนนสูง. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้ง, ๒๕๔๓.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต ๒. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนระดับชั้น
ประถมศึกษาปีที่ ๓ ประถมศึกษาปีที่ ๖ และมัธยมศึกษาปีที่ ๓. นราธิวาส : สำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต ๒, ๒๕๕๐.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. รายงานการประเมินความก้าวหน้า
คุณภาพนักเรียน ชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖ ระดับประเทศปีการศึกษา ๒๕๓๒. ม.
ป.ท. ๒๕๓๔.

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ “เอกสารประกอบการ
ศึกษาขั้นบันทิตศึกษา” บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รุ่งเรืองการพิมพ์,
๒๕๕๔.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตาม
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓.

_____ แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
๒๕๕๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
จำกัด, ๒๕๕๑.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒และที่
แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร : พรินทวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.

_____ สำนักนายกรัฐมนตรี. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไข
เพิ่มเติม ฉบับที่ ๒. ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร : พรินทวานกราฟฟิค, ๒๕๔๖.

_____ แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา : เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก.
กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๔๓.

_____ มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาและ
สถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

_____ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ
ศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์. ๒๕๔๕.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์การมหาชน. **คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอก** รอบสาม พ.ศ.๒๕๕๔-๒๕๕๘ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับสถานศึกษา พ.ศ.๒๕๕๔.

_____. **กรอบการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. ๒๕๕๔.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. **การประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๕๔.

สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. **แผนพัฒนาการศึกษาเอกชน ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุนทร โคตรบรรเทา. **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๑.

สุพิศ บุญวงศ์. **หลักการสอน**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาเขตกรณ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๖.

สุภัทรา ปิณฑะแพทย์. **จิตวิทยาทั่วไป แนวคิดและทฤษฎีมูลฐาน**. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๓๔.

สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุภาพร พิศาลบุตร. **การสรรหาและบรรจุพนักงาน**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เอกสารและตำราสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๓.

สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ. **การพัฒนาการศึกษาด้วยกระบวนการ PDCA..** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๕.

สุมาลี จันทร์ชลอ. **การวัดผลและประเมินผล**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๒.

สุมิตร คุณานุกร. **หลักสูตรและการสอน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๒๘.

สุเมธ เดียววิเศษ. **การบริหารบุคลากรในโรงเรียน**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, ๒๕๒๙.

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ. **วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด**. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. **๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕.

เสนาะ ตีเยาว์. **การบริหารงานบุคลากร**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. “การบริหารแบบมีส่วนร่วม” ใน *ประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา* หน้าที่ ๑๒ หน้า ๑๘๓-๑๘๔ นนทบุรี มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.

หลวงพ่อบัญญานันทภิกขุ. **งานคือชีวิตชีวิตคืองานบันดาลสุข**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม .ม.ป.ป..

องค์การอนามัยโลกและกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ WHO and UNICEF, 1978.

อมรา เล็กเริงศิลป์. **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๐.

อรชร โพธิสุข และคณะ. “เอกสารการสอนการบัญชีต้นทุนและการบัญชีเพื่อการจัดการ” กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.

อรัญญ์ กักพล. . **คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๒.

อรนุช ลิ้มศิริ. **นวัตกรรมและเทคโนโลยีการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

อัญชลี โพธิ์ทอง และอัครศรี พลอดเปลี่ยว. **นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

อุทัย บุญประเสริฐ. **การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน School-Based Management** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓.

_____. **การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน School-Based Management** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. **หลักและแนวทางในการนิเทศภายในโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์น, ๒๕๒๘.

อุทัย บุญประเสริฐ และจิราภรณ์ จันทร์สุพัฒน์. **หลักสูตรและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐.

อุทัย หิรัญโต. **หลักการบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนไตร์, ๒๕๓๑.

อุไรพรรณ เจนวนิชยานนท์ และสุวรรณี มงคลรุ่งเรือง. “การประกันคุณภาพการศึกษา”. **วารสาร ม.ฉ.ก. วิชาการ**. มกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๕: ๔๖.

อุษณีย์ จิตตะปาโล และนุตประวีณ์ เลิศกาญจน์วัติ. **การบริหารงานบุคคลระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ปวส.**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๘.

๒ วิทยานิพนธ์ / ดุษฎีนิพนธ์ :

กัลป์กร มั่นถาวรวงศ์. “บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาต่อการส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร”. **ปริญาญาคุศาสตรมหาบัณฑิต**. การบริหารการศึกษา. คณะคุศาสตร : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๕.

กิตติศักดิ์ ส่องแสง. “การมีส่วนร่วมในการบริหารวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์**. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๙.

- จารุมาศ เรืองสุวรรณ. พันเอก. **การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างตามหลักอิทธิบาท ๔ ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการกองทัพบก**. ปรินญาดุษฐ์บัณฑิต ปร.ด. อาชีวศึกษา.บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร, ๒๕๔๘.
- จุฑารัตน์ อินทะแสน. “การศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนาร่องการใช้หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติเขตการศึกษา๕”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ซารีฟส์อนิ. “สภาพปัจจุบันปัญหาและการพัฒนาการบริหารงานบุคลากรในโรงเรียนเอกชนสอน อิสลาม ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” . **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต วิทยาลัย. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๖.
- ทวีศักดิ์ แก้วพิพัฒน์. “การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราช ภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๐.
- ทศพล กฤตยพิสิฐ. การมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้านเขตหนองจอกที่มีต่อโครงการ/กิจกรรมการ พัฒนาตามแนวทาง “บวร” และ “บรม” เพื่อสร้างอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๓๘.
- ธนาภรณ์ เมทนีสุดดี. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีต่อการรับบริหารสื่อบริการทัศน. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนา ททรัพยากร. บัณฑิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- ธณิศวรร จิตขวัญ. “ความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน ประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี”. **ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**. การบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.
- ธีรภัทร์ เจริญดี. “การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๑”. **ปริญญาวิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ มหาบัณฑิต**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระครูกิตติญาณวิสิฐ ธนา กิตติญาณ/หอมหวล. "สมรรถนะของผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาพระ ปรียัติธรรมแผนกธรรมตาม : หลักพุทธธรรม". **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ บริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาธรรมรัตน์ อริยมโม ยศขุน. "แนวทางการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในบริบทแห่งสังคมไทย ยุคปัจจุบัน". **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา**. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาระวี กิตติโก แสงทอง. "การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติ ธรรมแผนกบาลี คณะสงฆ์เขตบางแค กรุงเทพมหานคร". **พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พัชรพร วีรสิทธิ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงาน ประกันสังคม”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.

มงคล จันทรส่อง. ระดับความรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของสมาชิก อบต. อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศิลปากรนครปฐม, ๒๕๔๔.

มณฑล จันทรแจ่มใส. ปัจจัยการสื่อสารการตลาดที่มีต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกรณีศึกษา: เกาะมุก จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต.สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๑.

มะลิกามาศ เสงี่ยมแก้ว. “การนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต**. สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๐.

มานพนาถ ดิอินทร์. “การวิเคราะห์ตัวแปรจำแนกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีผลการประเมินคุณภาพภายนอกสูงและต่ำ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๘.

ราตรี พูลพัฒน์. “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.

วรภาส ประสมสุข. “**หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม**”. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙.

วัลภา สบายยิ่ง. “ปัจจัยด้านการตั้งเป้าหมาย การรับรู้ความสามารถของตนเองและบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของผู้จำหน่ายตรง”. **ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒.

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. “การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **ปริญญานิพนธ์ กศ.ด.. พัฒนศึกษาศาสตร์**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๒.

ศิริพร ตันติยมาศ . “รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลสังกัดกรุงเทพมหานคร”. ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

สมบัติ โพธิ์ศรี อ่างใน นางจริยาวรรณ ไชยเทพ. “การมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอน้ำพอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๔”. **สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๖.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย.ผศ.ดร. **“หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”**. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุนิตย์ มะลิวัลย์. . การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน: ศึกษาเปรียบเทียบจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดยะลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. คณะพัฒนาสังคม.สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕.

อภิชัย นุชเนื่อง. “รูปแบบการมีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษญีบัณฑิต**. สามขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.

อภิลักษณ์ จักรแก้ว. “การศึกษาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม ๑”. **ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

อรพันธ์ ประสิทธิรัตน์. รายงานการวิจัยเรื่อง **“การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ”**. ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๓.

อรัญ แก้วทอง. “การศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ๒๕๕๐.

๓. งานวิจัย :

จินตนา กิ่งแก้ว. “ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อสภาพแวดล้อมของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาลัยเขตจันทบุรี”. **งานวิจัย**. สาขาการบริหารทั่วไป. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘.

นพมาศ พัวพิสิฐ. “ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังของนักเรียนและครู สมรรถภาพทางการสอน สภาพแวดล้อมโรงเรียนกับผลลัพธ์ทางการเรียน กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖”. **งานวิจัย**. สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

ผกาทิพย์ เกษรากุล. “สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในทัศนะของนิสิต”. **งานวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๔.

สิทธิกร อ้วนศิริ. “การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา”. **รายงานการวิจัย**. ปิงบประมาณ ๒๕๕๒.

อรพันธุ์ ประสิทธิ์รัตน์. รายงานการวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ”. ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๓.

๔. สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ นางเก็จวลี กริธาธร. หัวหน้ากลุ่มนโยบายและแผนโรงเรียนพรหมานุสรณ์จังหวัดเพชรบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายพิชิต อ่วมจันทร์. ผู้อำนวยการโรงเรียนท่ายางวิทยา, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวอังคณา ปานประเสริฐ. ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองปราณบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ดร.สมชัย สีนแท้. ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการปราณบุรี, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายประพจน์ แยมทิม. ผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวพัฒยา ปิ่นสากล. รองผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวุฒิชัย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสุรีย์ ดิเรกโชติพงษ์. รักษาการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหลักสี่พัฒนาราษฎร์อุปถัมภ์, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายธัตพล คชสาร. ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีทธาสมุทร, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ดร.บัณฑิตย์ ลิ้มปนชัยพรกุล. ผู้อำนวยการโรงเรียนถาวรานุกูล, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวสุจิตราภรณ์ ดวงจันทร์. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางกะพ้อม(คงลาภยิ่งประชานุสรณ์), ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๕. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

กรณีการ ภาณุจนวัฏศรี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : pws.npru.ac.th [๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑]

กองพุทธศาสนศึกษา. ทะเบียนรายชื่อครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-แผนกบาลี ปี ๒๕๖๐. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://deb.onab.go.th> [วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑]

กองพุทธศาสนศึกษา. ทะเบียนรายชื่อครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-แผนกบาลี ปี ๒๕๖๐. <http://deb.onab.go.th> [ออนไลน์วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑]

การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://pioneer.netser.chula.ac.th>. [วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙].

การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง. <http://pioneer.netser.chula.ac.th>. ออนไลน์วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙.

โชคชัย อาษาสนา. การบริหารงาน 4M. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org> [๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑]

- ตารางของเครจซี่และมอร์แกน Krejcie & Morgan. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com> [วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑]
- ตารางของเครจซี่และมอร์แกน Krejcie & Morgan. <https://sites.google.com> [ออนไลน์วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑]
- ประเภทของการมีส่วนร่วม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://fewwgroup.wordpress.com> [๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๑]
- ไพฑูรย์ ศรีฟ้า. “การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน.” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <<http://srithai.hypermart.net/environment.html>>. [๐๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]
- สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.images.patternfly.multiply.multiplycontent.com> [๑๓ มีนาคม ๒๕๕๙].

๒. ภาษาอังกฤษ

- Armsrtong. Michael. **A Handbook of Personnel Management Practice**. London : Kogan, 1995.
- Brook. L.G.. **The Modern University**. London: Andre Deutsch, 1965.
- Cascio. Wayne F.. **Managing Human Resources Productivity**. Quality of Work Life. Profits. 3rded. Singapore : McGrawhill Book, 1992.
- Cohen . J.M. and Uphoff . N.T. Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation. Rural Development Committee Center for International Studies . Cornell University ,1981.
- Gallatt และLofton. The principals role in promoting academic gain [CD-ROM] Abstract from : Database:ERIC. ERIC#ED :403227, 2000.
- Halpin A.W.. & Don B.C.. **The organization climate of schools**. Chicago: Midwest Administration Center. University, 1936.
- Kearney. A model for nurse faculty research productivity. [CD-ROM]. Abstract from:Database:Abstracts interactional Issue:48 08a publication Number:AAI8724920, 2010.
- Milyavskaya. Inspired to get there: The effects of trait and goal inspiration on goal progress. *Personality and Individual Differences* 52R.D, 2012.
- Mondy. W.R. & Noe. R.M.. **Human Resource Management**. Boston : Allyn& Bacon, 1990.
- Newcomb. **Student peer-group influence**. In **personality factors on the college campus**. New York: Social Science Research Council, 1962.
- Price. Alan. **Human Resource Management**. In a Business Context. 2 edition London : Thomson Learning, 2004.

- Romine. S.. **Student and faculty perception of effective university instructional climate.** Journal of Education Psychology,1974.
- William Ouchi. **Organization and Management.** Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๘๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่แบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีชี้วัด

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนพรหมานุสรณ์จังหวัดเพชรบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาภาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดัชนีชี้วัด เรื่อง “กระบวนการ
 จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
 และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดัชนีชี้วัดเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขออนุญาตเผยแพร่จากท่าน
 ให้ นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีชี้วัด ซึ่งจะขึ้นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
 หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
 โอกาส นี้

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนพรหมานุสรณ์
 จังเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(✓) เพื่อโปรดทราบ

(✓) สมควรขอรับพิจารณา

ดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

☒ รับ
☐ ขอ
☐ มอบ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาอุทัย ปณฺญาภาโส

น.ส.ณัฏฐ์ อาภากุล

๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๘๖

-1/1/2562 มอ

ปริศนา

ดิฉัน

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๘๑

โรงเรียนท่ายางวิทยา
รับที่ ๑๐๖
วันที่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรำแพงเหนือ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๘๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่แบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีพันธ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนท่ายางวิทยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปภาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดัชนีพันธ เรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดัชนีพันธเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขออนุญาตเผยแพร่จากท่านให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีพันธ ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน

- ☒ เพื่อโปรดทราบ
☐ กลุ่มบริหารวิชาการ
☐ กลุ่มบริหารงบประมาณ
☐ กลุ่มบริหารงานบุคคล
☒ กลุ่มบริหารทั่วไป
☐ อื่นๆ.....

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุญ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

๐๑๑๑

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส

๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

น.ส.ณัฏฐ์ อาภากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

๐๗/๐๗/๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๘๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติโครงการแจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีนิพนธ์

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองปรางบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดัชนีนิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการ
จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขออนุมัติจากท่าน
ให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีนิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรื่อง ขออนุมัติโครงการ
ม. ๐๗/๑
๒๕๖๑ ขออนุมัติโครงการแจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีนิพนธ์
เรียนมาเพื่อ
☒ โปรดทราบ
☒ พิจารณาลงการ/ควมชอบ
๐๖/๑๕
ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาอุทัย ปณฺญาปาโส
น.สมณ อาสากุล

๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔
๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ทท
- มจร.นครสวรรค์
จ.นครสวรรค์
พ.อ. น.วิวัฒน์

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๘๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๐๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีพันธ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการปทุมธานี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปภาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดัชนีพันธ เรื่อง “กระบวนการ
จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดัชนีพันธเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีพันธ ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
โอกาส นี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔
น.ส.ณัฏฐา อาลากุล ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

— ม
— ๐๙/๑๗
— ๒๖ Apr ๒๕๖๑
—

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๘๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนี

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีธาสุมพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปภาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดัชนี เรื่อง “กระบวนการ
จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

น.ส.มณี อาสากุล ๐๘ ๐๐๗๑ ๕๑๘๖

๑-๑

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๘๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติโครงร่างแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีนิพนธ์

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนถาวรานุกูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปภาโส นามสกุล ภูบั้งดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดัชนีนิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการ
 จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
 และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดัชนีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
 ให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีนิพนธ์ ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
 หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
 โอกาส นี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

น.ส.มณี อาลากุล ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๘๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่แบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีชี้วัด

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางกะพ้อม (คงลาอภัยประชานุสรณ์)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปภาโส นามสกุล ภูบั้งดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดัชนีชี้วัด เรื่อง “กระบวนการ
จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดัชนีชี้วัดเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขออนุญาตจากท่าน
ให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบดัชนีชี้วัด ซึ่งจะส่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

น.ส.ณัฏฐา อาสากุล ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ทรง
- อ.ก.ก. / อ.ก.ก. / อ.ก.ก.
/ อ.ก.ก. / อ.ก.ก. / อ.ก.ก.
/ อ.ก.ก.

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๗/ว ๒๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนพรหมานุสรณ์จังหวัดเพชรบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปภาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตเผยแพร่ให้ นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแต่ท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนพรหมานุสรณ์

(✓) เพื่อโปรดทราบ

(✓) สมควรเสนอขอพิจารณา

ภายใน ๓๐ วัน

ขอแสดงความนับถือ

[] ทราบ

[] ชอบ

[] ไม่ชอบ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญป)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

- พันเอกพิภพ
มอ.ปทุมธานี
พันเอก
[Signature]

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส

โทร ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณัฏฐา อาสากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๖๔

โรงเรียนท่ายางวิทยา
รับที่.....๑๐๕.....
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๙ ๘๐๓๙
www.mcu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนท่ายางวิทยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัณนิษฐานและแบบบันทึกข้อมูลการสัณนิษฐาน จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการ
จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตได้
ดำเนินการสัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่
ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแต่ท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน

- ☒ เพื่อโปรดทราบ
☐ กลุ่มบริหารวิชาการ
☐ กลุ่มบริหารงบประมาณ
☐ กลุ่มบริหารงานบุคคล
☒ กลุ่มบริหารทั่วไป
☐ อื่นๆ.....

.....
.....

๐๖ กคค

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

จ.ม. / ๐๖/๒๕๖๑

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- พระมหาอุทัย ปณฺญาปาโส

โทร ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณัฏฐา อาสากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๔ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองปรางบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปภาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคหุณินพนธ์ เรื่อง “กระบวนการ
จัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตเผยแพร่ให้บัณฑิตได้
ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่
ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแต่ท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาส นี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ม. ๑๗ ๗
๑๕๐๐ ๕๐๐๐๓๑๑๐๓๑๒/๕๐๑๗๐๓๑
เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ทำเพื่อ

☒ โปรดทราบ

☐ พิจารณาสั่งการ/ควมรอบ

๒๐

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส

โทรศัพท์ :- ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

เจ้าหน้าที่ :- น.สมณี อาสากุล

โทรศัพท์ :- ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญป)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

น.ค.
- ม.ค.๒๕๖๑
ร.๒๕๖๑
๒๕๖๑
๒๕๖๑
๒๕๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๙ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการปทุมธานี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปาโม นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการ
 จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วน
 หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้ท่านได้
 ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่
 ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแต่ท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี
 และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- พระมหาอุทัย ปณฺญาปาโม

โทร ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

เจ้าหน้าที่ฯ :- น.ส.ณัฏฐา อาสากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

รับ
 ๑๔/๑๑/๒๕๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๗/ว ๒๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๙๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแต่ท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู้)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

จาก

รองคณบดีฝ่ายบริหาร

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- พระมหาอุทัย ปณฺญาปาโส

โทร ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณัฏฐา อาสากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

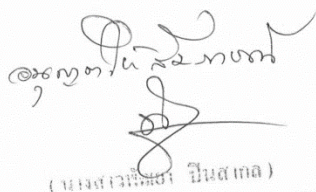
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวุฒิชัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัณนิษฐานและแบบบันทึกข้อมูลการสัณนิษฐาน จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปภาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการ
จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตได้
ดำเนินการสัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่
ที่จะให้สัณนิษฐาน สุดแต่ท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(นางสาวอุทัย ปิ่นสกุล)

รองผู้อำนวยการ โรงเรียนสมุทรสาครวุฒิชัย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส

โทร ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

เจ้าหน้าที่ :- น.สมณี อาลากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๗/ว ๒๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๙ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหลักสี่พัฒนาราษฎร์อุปถัมภ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคหุขุณินิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแต่ท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุญ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ดร.สุชาติ สวัสดิ์อำนวย
(นางสุวิทย์ ตีระกิตติพันธ์)

วัดราชโอรส
ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหลักสี่พัฒนา
ราษฎร์อุปถัมภ์

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- พระมหาอุทัย ปณฺญาปาโส

โทร ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณัฏฐา อาสากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๕๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๗/ว ๒๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์สัมภาษณ์เพื่อกำหนดข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีธราสมุทร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปภาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการ
จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขออนุมัติคราะห์ให้นิสิตได้
ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อกำหนดข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่
ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแต่ท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญป)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส

โทร ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณิ อาลากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

-- ๖ --

- ๐๙ ๓๐ ๓๐ ๕๐ ๓๘

๐-๐

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนถาวรานุกูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปภาโส นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการ
 จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วน
 หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้
 ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่
 ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแท้แต่ท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี
 และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส

โทร ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณัฏฐิ์ อาสากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

(นายบัณฑิตย์ ลิ้มปณชัยพรกุล)

ผู้อำนวยการโรงเรียนถาวรานุกูล

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางกะพ้อม (คงลาภยังประชานุสรณ์)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาอุทัย ฉายา ปณฺญาปาโล นามสกุล ภูบึงดาว รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๔๑
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการ
จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตเผยแพร่ให้ท่านได้
ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่
ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแต่ท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- พระมหาอุทัย ปณฺญาปาโล

โทร ๐๘ ๒๖๑๕ ๖๔๕๔

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณิ อลากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

- ธารณ
- อ.ศก.ค. 1. ศ.ม.ท.พ.

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ โปรดตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม แบ่งเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตอนที่ ๓ หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ คุณสมบัติความเป็นพลเมืองดี ๖ ประการ ได้แก่

๑) มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

๒) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งนี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๘ ที่บัญญัติว่า "บุคคลย่อมใช้...สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น")

๓) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

๔) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

๕) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

๖) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

ขอขอบคุณทุกท่านในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

พระมหาอุทัย ปณฺณปาภาโส (ภูบั้งดาว)

นิสิตพุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง : “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑.ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ

ฉายา/นามสกุล อายุ.....ปี ตำแหน่ง.....

ตอนที่ ๒ สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีการจัดการเรียนรู้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ หลักการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ คุณสมบัตความเป็นพลเมืองดี ๖ ประการ ได้แก่

๑) มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ ท่านมีวิธีการส่งเสริมนักเรียนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งนี้ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๘ ที่บัญญัติว่า "บุคคลย่อมใช้...สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น") ท่านมีวิธีการส่งเสริมนักเรียนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ท่านมีวิธีการส่งเสริมนักเรียนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง ท่านมีวิธีการส่งเสริมนักเรียนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๕) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ท่านมีวิธีการส่งเสริมนักเรียนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๖) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม ท่านมีวิธีการส่งเสริมนักเรียนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสัมภาษณ์

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้ มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เท่านั้น

๒. สาระสำคัญของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓. ในการตอบแบบสอบถาม ขอความกรุณาตอบคำถามตามความเป็นจริงทุกข้อทุกตอน ในการแปลผลวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะแปลผลโดยภาพรวมทั่วไป อีกทั้งคำตอบของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้เป็นความลับ ดังนั้น การตอบแบบสอบถามครั้งนี้จะไม่มีผลเสียหายต่อท่านหรือโรงเรียนของท่านแต่ประการใด เพราะผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปศึกษาในภาพรวมเท่านั้น

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี และขอเจริญพรมา ณ โอกาสนี้

พระมหาอุทัย ปณฺญาปภาโส (ภูบึงดาว)

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ที่ตรงกับข้อมูลจริงของท่าน

๑. เพศ () ๑. ชาย
() ๒. หญิง

๒. อายุ () ๑. ๑๕ ปี
() ๒. ๑๖ ปี
() ๓. ๑๗ ปี
() ๔. ๑๘ ปี

๓. ระดับการศึกษา () ๑. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔
() ๒. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕
() ๓. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการปฏิบัติ ตามความเป็นจริง

ข้อ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย	ระดับการปฏิบัติ					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
	๑. ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง						
๑	จัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง ให้กับนักเรียน						
๒	ผู้เรียนสนใจ สถานการณ์ในปัจจุบัน						
๓	มีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงในความเป็น พลเมืองให้แก่ นักเรียน						
๔	ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิดวัฒนธรรม องค์กรในสถานศึกษา						
๕	ผู้บริหารและครูเป็นตัวอย่างในความเป็น พลเมืองที่ดีแก่นักเรียน						

ข้อ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย	ระดับการปฏิบัติ					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
๒. ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง							
๑	ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนเน้นการทำ กิจกรรม						
๒	ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ยอมรับและ อธิบายเหตุและผลได้						
๓	ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและ กิจกรรมในเชิงปฏิบัติการในความเป็น พลเมือง						
๔	พัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็น ประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน						
๕	ฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของ ความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพ ผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความ คิดเห็นที่แตกต่าง						
๓. ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง							
๑	ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไข ปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน						
๒	ร่วมกันคิดเสนอทางเลือกและอภิปรายข้อดี ข้อเสียของทางเลือกนั้นๆ						
๓	ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่านกระบวนการ คิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ"						
๔	ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของทางเลือกที่ หลากหลายในความเป็นพลเมือง						
๕	สร้างทางเลือกให้ผู้เรียนเคารพความแตกต่าง ของสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค						

ข้อ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย	ระดับการปฏิบัติ					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
๔. ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง							
๑	ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทาง ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น						
๒	สร้างเกณฑ์ความเป็นระเบียบวินัย ความ เสมอภาคในชั้นเรียน						
๓	มีการวัดพฤติกรรมของนักเรียนทั้งใน ห้องเรียน และนอกห้องเรียน						
๔	มีการตรวจเยี่ยมศึกษาข้อมูล สัมภาษณ์ ผู้ปกครองของนักเรียน						
๕	สร้างความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตน ภายในขอบเขตของกฎหมายแก่ผู้ปกครอง ของนักเรียน						
๕. ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง							
๑	มีกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของ ตนเอง						
๒	สร้างความมีระเบียบวินัยในการทำงานให้กับ นักเรียน						
๓	เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบสูง						
๔	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม						
๕	ผู้สอนสร้างความเป็นกัลยาณมิตรร่วมกับ ผู้เรียน						

ข้อ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย	ระดับการปฏิบัติ					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
๖. ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง							
๑	นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยความสนใจ						
๒	นักเรียนตั้งใจมีความกระตือรือร้น และ เพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับ มอบหมาย						
๓	นักเรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะ พื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะ สมาชิกของสังคม						
๔	นักเรียนรู้และเข้าใจสนใจกิจกรรมต่างๆ ของ สังคมและโลก						
๕	นักเรียนใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และ ธรรมะแก้ปัญหาของสังคม						
๗. ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง							
๑	นักเรียนมีความสำนึกในความเป็นนักเรียน และเป็นความเป็นคนไทย						
๒	รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบ ของโรงเรียน ดำรงรักษาไว้ซึ่งสัญลักษณ์และ วัฒนธรรมไทย						
๓	ภูมิใจในผลงานอันดีเด่นของไทย รับผิดชอบ ต่อการอนุรักษ์และพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม						
๔	นักเรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการ ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของโรงเรียน						
๕	นักเรียนซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร						

ข้อ ที่	สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย	ระดับการปฏิบัติ					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
๘. ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง							
๑	นักเรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ความ คิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง						
๒	มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด						
๓	นักเรียนเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช้กำลัง						
๔	นักเรียนยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ของตนเองหากตนเองกระทำผิด						
๕	มีความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วม แก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง						
๙. ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง							
๑	ผู้บริหารและครูมีการประชาสัมพันธ์ ยกย่อง ให้รางวัลแก่นักเรียนที่มีความรับผิดชอบต่อ ตนเอง ต่อเพื่อน ต่อโรงเรียน ต่อครอบครัว ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ						
๒	ผู้บริหารและครูสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติ ตนของนักเรียนในความเป็นพลเมืองดี						
๓	ผู้บริหารและครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความ ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบต่อ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา						
๔	นักเรียนมีคุณลักษณะเฉพาะอย่างที่ดีสังคม ต้องการซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้						
๕	ครูติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตาม หน้าที่พลเมืองอย่างเคร่งครัด						

ขออนุโมทนาในความร่วมมือ
ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัยครั้งนี้

ภาคผนวก จ
รูปภาพสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นางเก็จวลี กริธาธร
หัวหน้ากลุ่มนโยบายและแผน โรงเรียนพรหมานุสรณ์จังหวัดเพชรบุรี

สัมภาษณ์ นายพิชิต อ่วมจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนท่ายางวิทยา

สัมภาษณ์ นางสาวอังคณา ปานประเสริฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองปราณบุรี

สัมภาษณ์ ดร.สมชัย ลินแท้ ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการปราณบุรี

สัมภาษณ์ นายประพจน์ แยมทิม ผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย

สัมภาษณ์ นางสาวพัฒนา ปิ่นสากล รองผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสาครวุฒิชัย

สัมภาษณ์ นางสาวสุรีย์ ดิเรกโชติพงษ์
รักษาการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหลักสี่พัฒนาราษฎร์อุปถัมภ์

สัมภาษณ์ นายธัตพล คชสาร ผู้อำนวยการโรงเรียนศรัทธาสมุทร

สัมภาษณ์ ดร.บัณฑิตย์ ลิมนชัยพรกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนถาวรานุกูล

สัมภาษณ์ นางสาวสุจิตราภรณ์ ดวงจันทร์
ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางกะพ้อม(คงลาภยิ่งประชานุสรณ์)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระมหาอุทัย ปณฺณปาภาโส (ภูบังดาว)
เกิด	:	๒๖ มีนาคม ๒๕๓๐
ภูมิลำเนาที่เกิด	:	๑๐๓/๒ หมู่ที่ ๑๙ บ้านอาบช้าง ตำบลกุดดินจี่ อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ๓๙๓๕๐
การศึกษา	:	พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อุปสมบท	:	๖ มีนาคม ๒๕๕๐
สังกัด	:	วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐
ปีที่เข้าศึกษา	:	ปีการศึกษา ๒๕๕๙
ปีที่สำเร็จการศึกษา	:	ปีการศึกษา ๒๕๖๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐ โทร.๐๘๒-๖๑๕-๖๔๕๔